XXXVI ANUL XXXVI

NR. 1—2 IANUARIE—FEBRUARIE 1946

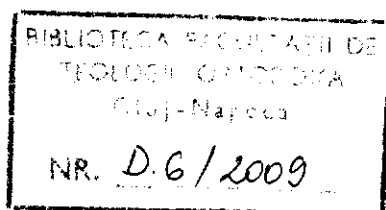

REVISTA TEOLOGICĂ

REDACŢIA ADMINISTRAŢIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

ANUL XXXVI IANUARIE-FEBRUARIE 1946 Nr. 1—2

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

DIRECTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

LUCEAFĂRUL DIMINEŢII

de

Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU

Profesor la Academia teologică „Andreiana"

Cinci ani de zile s'a sbătut omenirea — pe uscat, pe ape şi în văzduh — ca să pună capăt unui răsboiu pe cât de costisitor, pe-atât de odios. Nimeni n'a avut nimic de câştigat de pe urma lui; aproape toţi au pierdut însă aproape totul.

Cà n'a fost aceasta întâia încăierare de proporţii planetare, se ştie. Şi se mai ştie şi aceea că alta n'a întrecut-o în sălbătăcie.

Omenirea în suferinţă, cu pleoapele arse de pârjolul ce-a bântuit tot atât de cumplit sufletele, descumpănindu-le pentru multă vreme, pe cât de năpraznic a mistuit roadele unor osteneli de generaţii, se întreabă însă dacă această pustiitoare tragedie va fi ultima? Iar convingerea că o repeţire a ei va fi incontestabil superioară în ce priveşte rafinamentul uneltelor de distrugere, este astăzi unanimă. O spun bărbaţi de stat şi căpitani de oaste cari ştiu ceea ce la urechile noastre încă n'a ajuns. Din graiurile lor, cari se fac auzite din ce în ce mai des, şi cu tot mai puţină zgârcenie, am înţeles că goarnele cari au răsunat în dimineaţa zilei victoriei, pentru toţi factorii de răspundere ai omenirii erau tot atâta cât un nou strigăt de războiu.

Lupta pentru *câştigarea păcii* începuse cu mult înainte de-a amuţi ultimul bubuit de tun pe teatrele de răsboiu

din Europa sau din imensitățile acvatice ale Pacificului. Mai îndelungată și mai grea decât cea purtată pentru dobândirea victoriei, ea pretinde *eforturi* cum n'a mai cunoscut lumea.

Eforturile acestea sunt obligatorii. Porumbelul păcii e de prea multă vreme invalid sprijinit în cârji, ramura de măslin s'a uscat de inaniție, iar pacea eternă continuă să rămână un ideal de dorul căruia inimile atâtor generații se uscă una după alta.

Am avut felurite întocmiri internaționale cari s'au însărcinat cu *consolidarea* păcii popoarelor. Că ele au isbutit doar s'o conserve vremelnic — adică tocmai atâta cât i-a trebuit agresiunii ca să-și ascută spada în tihnă, la adăpost de suspiciuni — știm.

A fost făurită acum alta. Omenirea îi cerșește în genunchi, ca unui idol, securitatea pe care n'a avut-o efectiv nici odată, și pâine și progres, cari i-au lipsit statornic în anii de răsboiu. *Charta dela San-Francisco* promite și una și alta. Și pentru că decesul Ligii Națiunilor — atinsă din născare de-o maladie incurabilă, care i-a prefăcut existența într'o îndelungată agonie — n'a fost lipsit de învățăminte, noua organizație mondială făgăduește să conserve pacea lumii pedepsindu-i pe cei răi cu răul.

E măsură care poate să dea roade această plănuită înfricare a arțăgoșilor, dar marea massă a omenirii nizuește dincolo de conservarea păcii: la *consolidarea* ei. Și aceasta nu poate fi asigurată prin măsuri de poliție internațională, oricât de vigilente ar fi ele și oricât de devotați ar fi executorii lor.

Numai stârpirea răului nevăzut poate ucide pornirile răsboinice. Am înțeles: stârpirea lui cu rădăcini cu tot. Și rădăcinile răului nu zac în marile uzine de armament, nici în disciplina militaristă de cazarmă, nici în sfaturile de taină ale diplomaților și nici în vârfurile penelor gazetărești, ci în *sufletele* oamenilor și'n *mentalitatea* lor. Pământul e destul de larg ca să ne încapă pe toți și rodul gliei destul de darnic ca nimenia să nu crape de foame, oricât de inechitabilă este distribuția spațiilor vitale și a bunurilor materiale.

Popoarele, ca și indivizii singuratici, trăiesc în primul rând prin sufletul lor. Acest suflet le înnalță sau le doboară, le perpetuează spița sau le-o omoară.

Constatăm cu bucurie că astăzi se vorbește mai mult — și la alții, și la noi — decât după primul răsboiu mondial, despre necesitatea și urgența schimbării mentalității obștești, iar măsurile ce se iau pentru stârpirea spiritului răsboinic sunt prompte și drastice. De-aci și până la recunoașterea *esențialului*, nu mai este decât un pas, cel mai greu dintre toate, pentru că-i vorba de *primenirea sufletului.*

Și pentru ca această operație gingașe să isbutească, n'ajunge nici destoinicia unora și nici devotamentul altora. Cei mai desinteresați și mai pasionați voluntari ai unei idei, au dat adeseori greș în acțiunile lor generoase din pricină că mijloacele de luptă ce le stăteau la'ndemână erau insuficiente; iar eventualii lor aliați, neputincioși și infideli.

In strădania de corectare a alunecărilor sufletului, un singur instrument e eficace, *concepția creștină despre viață*, și un singur aliat credincios până dincolo de moarte: *Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.*

Inmărmuritoarele revelații ale Apocalipsei — cartea destinului nostru în veac — îl aclamă dearândul ca pe unicul Stăpân a toate. Mâini dușmane sgâlțâe de veacuri altarele Lui. Se sfarmă'n juru-i tronuri, se destramă împărății, se prefac în pulbere splendori milenare: altarele Lui sunt zdravăn fixate'n țâțâni și stâlpii bătrâni pe care-și sprijinesc dumnezeeasca povară a jertfei celei fără de sânge, nu cedează. O istorie de două ori milenară îl califică irevocabil drept unica viață fără de moarte.

Iisus Hristos este ÎMPĂRATUL ÎMPĂRAȚILOR și DOMNUL DOMNILOR (Apocalipsă 19, 16). Impărăția Lui nu va avea sfârșit (Luca 1, 33). Arhanghelul buneivestiri a mărturisit-o și istoria culturii urzite sub semnul isbăvitoarei cruci adeverește că dreaptă-i mărturia lui: poala ei de lumină neapusă a fost sfâșiată pe alocuri, uneori, dar germenii disoluției nu răsbesc până la rădăcinile ei, căci solul din care-și trage sevele consistente îi ucide cu puterea adevărului.

Semințiile păgâne ale antichității pre-creștine nutreau credința în instituirea unei împărății universale care va elimina toate neînțelegerile dintre oameni, sălășluind pe pământ pacea eternă. Simbolul acestei împărății fără seamăn și fără concurent era considerată a fi planeta Venus.

Măcar odată în viață, oamenii cari nu-și dorm viața au putut urmări spectacolul înmărmuritor al unui revărsat de zori. Pe bolta tăriei se face curățenie mare. Toate stelele-și adună razele, topindu-se în spuma de lumină lină, în care soarele-și va înfige curând sulițele de foc ale răsăritului. La un moment dat, un singur astru scânteiază lumini tremurânde pe cer. E marele însingurat al boltei de azur: nimeni nu-i dispută domnia. Pare încremenit pe creștetul universului. N'are răsărit și n'are asfințit. Când soarele se duce să se culce, astrul cu sclipiri de ghiață iarăși e pe cer, străjer pururea de veghe la hotarele dintre zi și noapte. Răsăritul soarelui împrăștie cadențe de marș triumfal. Fulgerările argintii ale Luceafărului din zori seamănă mai curând cu o simfonie neterminată, în perpetuă revărsare de armonii nebănuite...

Nu poate fi pură'ntâmplare faptul că Iisus Hristos cel preaînălțat de-a dreapta Tatălui își dă Lui însuși calificativul de *Luceafăr al dimineții* (Apocalipsă 22, 16). Ivirea Lui în lume, discretă și blândă ca apariția stelei ce descuie'n fapt de dimineață porțile luminii zilei, a făcut să pălească toți sorii înnoptărilor de veacuri. El este împăratul visatei împărății, între hotarele de nimic altceva hotărnicite decât de mărirea lui Dumnezeu „nici un blestem nu va mai fi" (Apocalipsă 22, 3).

Impărăția Lui e *cetate tare* cum alta n'a mai fost. Cetatea aceasta — citiți cartea descoperirilor Mielului lui Dumnezeu — „nu are trebuință de soare, nici de lună, ca să o lumineze, căci mărirea lui Dumnezeu a luminat-o și *făclia ei este Mielul*. Și neamurile (pământului, ca și îngerii cerului, ca și sfinții neajunselor răsplăți dumnezeești) vor umbla în lumina ei, iar împărații pământului își vor îngenunchia în fața ei mărirea lor; și porțile cetății nu se vor mai închide ziua, căci *noapte nu va mai fi acolo*"

(Apocalipsă 21, 23—25). „Râul apei vieţii, limpede cum e cleştarul, care izvorăşte din tronul lui Dumnezeu şi al Mielului“ (Apocalipsă 22, 1) ii va scălda grădinile nevestejite. Toţi cei ce-au răsbit într'ânsa, vor purta pe frunţile lor cununa numelui Lui (cf. 21, 4), „şi noapte nu va mai fi şi nu au trebuinţă de lumina lămpii sau de lumina soarelui, pentru că însuşi Domnul Dumnezeu îi va lumina şi vor împărăţi in vecii vecilor (Apocalipsă 22, 5).

Dar belşugul splendorilor acestei împărăţii nu se limitează numai la atât. El se revarsă plin de făgăduinţe, in ritm de cascadă, asupra tuturor celor ce au urechi de auzit. Cum vom vedea chiar acum...

Împăraţii pământului sunt totdeauna geloşi de puterea şi de vaza lor. E explicabil: cea dintâi, e limitată; cealaltă, vremelnică; şi amândouă pot fi răpite de rivali, cu condiţia ca aceştia să fie sau mai destoinici, sau mai vicleni decât obrazele luminate ce poartă sceptrul la anumite soroace ale istoriei.

Cu totul altfel Hristos!...

Împăratul împăraţilor împarte şi puterea şi vaza cu cei ce-i împărtăşesc *vrerea* şi *năzuinţele*. Cea dintâi tinde la *îndumnezeirea* noastră (expresia e ortodoxă răsăriteană); cealaltă se arcuește curcubeu peste pustiul veacurilor în spre substanţiala expresie *„cer nou şi pământ nou, întru carele sălăşlueşte dreptatea“*, perechea de gemene minuni pe care nici o altă frunte împovărată de aurul coroanelor imperiale şi de grija tămăduirii suferinţelor obşteşti n'a cutezat s'o făgăduiască vreodată.

Intru El sălăşlueşte *plenitudinea dumnezeirii.*

Această plenitudine se împărtăşeşte oricui o cerşeşte şi-o merită. Ea este inepuizabilă.

„Ceea ce aveţi, ţineţi până voiu veni. Şi celui ce biruește şi celui ce păzeşte până întru sfârşit faptele mele îi voiu da stăpânire peste neamuri. Şi le va păstori cu toiag de fier şi ca vasele de pământ le va sfărâma, precum şi eu am luat (putere) dela Tatăl meu. *Şi-i voiu da lui Luceafărul zorilor“* (Apocalipsă 2, 26—28).

E culminaţia răsplătirii petrecerii fidele întru El, a umblării nesmintite în căile Lui: *Hristos consimte să se sălăşluiască întru tine*, frate preote, să petreacă întru tine, să-ţi pompeze în vinele sufletului vlaga puterii Lui inepuisabile.

Ai auzit şi tu, frate preote, de-o criză a orientării noastre'n bezna veacului, în firele încurcate ale contemporaneităţii. E aceasta, incontestabil, o realitate...

...Din existenţa căreia destui îşi făuresc un pretext pentru pasivitate, o scuză pentru starea de nelucrare stricăcioasă întru care petrec: îşi frâng mâinile neputincioşi şi se văicăresc doborîţi de desnădejde.

Nu vreau să te ştiu aşa!

Acum e vremea noastră, — şi-a noastră-i lumea! Chiotul acestui strigăt aş vrea să se spargă'n urechile asurzite de vuetul veacului.

Tu eşti crainicul împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ. Ceea ce ţi s'a dat, ţine! Ţine până va veni Domnul, ori până te vei duce Tu la El.

Calcă neinfricat de nici o împotrivire omenească sau îngerească pe calea arătată de lumina lină a Luceafărului zorilor.

Nu o zi sau două, ci toată viaţa. Căci ţie ţi s'a dat putinţa, şi puterea, de-a grăbi apropierea ceasului în care „se va lumina de ziuă şi Luceafărul va răsări în inimile tuturor" (II Petru 1, 19).

Imi cântă'n suflet invocarea de heruvim a unui hristofor modern:[1]

Luceafăr al nopţii pustii
Tu umpli lumea de bucurii

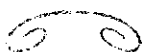

[1] *Angelus Silesius* (1624—1677): Morgenstern der finstren Nacht
Du die Welt voll Freuden macht!

ECCLESIA MILITANS[1]

de

P. Sf. Sa TEODOR RĂȘINĂREANU

Arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei or. rom. de Alba-Iulia și Sibiu

Orientarea creştină în viaţă este privilegiul acelor credincioşi pentru care creştinismul este o înaltă vocaţie. Această orientare creştină atât de necesară în zile de răstriște ca și în zile normale, se învaţă la picioarele Mântuitorului şi atârnă în primul rând de condiţiunile morale ale individului, mai mult decât de cele intelectuale.

Domnul nostru Iisus Hristos a arătat anumite norme de orientare în ceea ce s'ar putea numi *recepţiuni spirituale*, descrise în Sf. Evanghelie.

Aceste recepţii spirituale au darul de a confrunta conştiinţa, ca să ştim: *Cum stăm, încotro mergem și care sunt datoriile noastre în zile de cumpănă ale vieţii?*

Mântuitorul nostru Iisus Hristos a avut un metod propriu, simplu, direct și natural de a şti ce este în mintea şi în sufletul acelora, pe care doria să-i aducă la mântuire.

Din ziua în care a predicat în sinagoga din Nazaret și până în săptămâna Sfintelor Sale Patimi, în Cetatea Ierusalimului, a trăit în focarul frământărilor spirituale, intelectuale şi sociale ale contimporanilor Săi şi în contact cu toţi factorii vieţii şi cu toate păturile sociale.

La toate ocaziile, unde era lume adunată, în pieţe, pe ţărmul mării, în măgurile munţilor şi în pustie, înpresurat de bolnavi ori de sănătoşi, ca şi în case particulare şi în drumeţiile Sale fără de popas, era înconjurat de mulţimea popoarelor, ori măcar de cercul obişnuit al prietenilor şi ucenicilor Săi.

---

[1] Cuvântare rostită în catedrala mitropolitană din Sibiu, cu prilejul hirotonirii întru arhiereu (11 Noemvrie 1945).

Traind în astfel de împrejurări, nu e greu să vedem că El întreba pe oameni, într'o formă ori într'alta: *Ce credeți voi? Ce vi se pare vouă?*

Domnul Hristos n'o făcea aceasta de dragul popularității, ca proorocii cei falși, care-și pleacă urechea la pământ, ci ca să știe ce crede lumea despre persoana, despre opera și misiunea Sa și cum privește ea viața și problemele ei.

Răspunsurile primite rareori erau satisfăcătoare, ci mai totdeauna eronate și false. Mântuitorul nu lăsa necorectate răspunsurile primite. Sincer și drept, căuta să inspire ascultătorilor Săi idei și concepții adevărate despre viață și rosturile ei, dar mai ales despre Impărăția Cerului. Și lumea a înțeles repede că Iisus Hristos nu e ca preoții și cărturarii vremii, cu moralitate dubioasă și cu spoială de știință. Nu e mirare că Adevărul Domnului pătrundea ca un fior și ca o undă înviorătoare prin toată ființa gloatelor, făcându-le pe acestea să-L asculte cu drag.

Generație de generație trece prin fața Adevărului Sf. Evangheliii, iar vrednicia ori nevrednicia lor se judecă după atitudinea față de Sfânta Evanghelie.

Există, ce e drept, idei și evenimente care schimbă soarta indivizilor și a gloatelor, dar nici unele nu se pot asemăna cu influința binefăcătoare a Sf. Evanghelii.

I. Unii dintre noi am trecut prin două răsboaie mondiale. Azi privind în urmă, ne dăm seamă cum ne-am orientat atunci și încotro avem să tindem acum.

Sfârșitul norocos al primului răsboiu mondial ne-a adus înfăptuirea idealului nostru național: unirea politică a tuturor Românilor în România întregită, liberă și independentă, sub oblăduirea glorioasei noastre Dinastii.

Infăptuirea idealului național, zămislit și crescut în Sfânta Sfintelor sufletului multor generații de înaintași, ne-a venit ca un dar de Sus, învăluit în năstrapa unor răspunderi nebănuit de mari.

O serie de zile luminate ne-a hărăzit acel norocos sfârșit de răsboiu. Unele din acele zile sunt legate de însuși acest sanctuar național, mărturie văzută a prezenței nevăzute a lui Dumnezeu în mijlocul Românilor ardeleni.

Şi ne-au fost prilejuite acele zile mari de măreţe întruniri religioase, memorabile sfinţiri de ierarhi, de strălucite vizite regale şi de soli ai legăturilor culturale şi politice cu străinătatea, favorabilă nouă, de istorice congrese naţionale, misionare şi culturale, ţinute în Sibiu, acest centru bisericesc unde duhul ocrotitor al lui Şaguna sălăşlueşte mai viu, mai deplin şi mai rodnic în iniţiative şi în realizări.

In atmosfera sacră de aici am avut viziunea că soarta neamului e în mâna lui Dumnezeu şi certitudinea că viitorul neamului trece prin faţa Sfântului Altar.

In atmosfera înaltă a acestui Sanctuar s'au articulat chemările de destin ale Duhului Sfânt, care a inspirat şi ne-a dăruit perioada dinamică de înflorire a Bisericii ardelene, inaugurată şi îndrumată de Inalt Prea Sfinţitul nostru Arhiepiscop şi Mitropolit Nicolae.

Nu ne-a fost dat însă să continuăm în linişte şi nestingheriţi opera împlinirilor, căci a venit asupra noastră ca o năpastă urgia prăbuşirii sfintelor noastre hotare şi am fost târîţi în vâltoarea cumplită a răsboiului al doilea mondial.

In faţa acestor năpăstuiri exclamăm împreună cu înţeleptul cronicar Miron Costin: *Nu sunt vremile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi!*

Acest al doilea răsboiu a pus în vibrare harfa tuturor durerilor. Deşi răsboiul s'a terminat, încă nu ne-am recules din groaza primejdiilor, prin care am trecut. Ne e teamă să inventariem toate imensele jertfe de sânge ale celor din răsboiu, ale refugiaţilor şi ale populaţiei civile şi nici bunurile materiale pierdute, şi mai presus de toate ne chinue grija zilei de mâine.

Condiţiunile interne şi externe ale vieţii obşteşti dela sfârşitul celui de al doilea răsboiu mondial nu se pot asemăna cu cele din 1918.

In sbuciumul şi în frământările în care trăim, ni se pare că ne găsim, ca într'o casă învăluită de furtună, cu uşile şi ferestrele asvârlite din ţâţâni şi vânturi sălbatice năvălind şi ieşind din casă, cu urlete sinistre.

Această imagine, mărită, e imaginea lumii întregi în această generaţie, bătută de Dumnezeu.

Adunați în Casa Domnului, cu frică și cu cutremur ne întrebăm: *Incotro să apucăm și care sunt datoriile clipelor de față?*

Trebue să știm că a trăi fără ideal, a ajunge în cea mai nenorocită stare de a nu mai distinge între ce e bine și ce e rău, a pierde încrederea în Dumnezeu și în tine însuți, a accepta orice tiranie spre a nu te prăbuși în prăpastia propriilor pofte ucigătoare — e soarta pecetluită a celor pierduți și care au uitat că depind de Dumnezeu.

Practic, toți cari citim istoria creștinismului știm că nici disperarea, nici pesimismul nu sunt semnele unei credințe vii în Iisus Hristos.

Creștinii adevărați s'au simțit fericiți și în cele mai aspre adversități ale vieții. Fericirea legăturilor cu Mântuitorul nostru Iisus Hristos întrece orice urgii.

Durerile mari și zguduirile puternice scormonesc adâncurile sufletului și credincioșii adevărați sunt izbiți de chemările irezistibile ale rezistenței și ale nădejdii.

Cu astfel de experiențe ale vieții a putut scrie Sf. Ioan Gură de Aur următoarele cuvinte mult grăitoare:

„Noi am putea fi mai totdeauna fericiți și să ne bucurăm de viață, oricât de grea ar fi și chiar în cuptorul de foc al prigoanelor, dacă ne-am ridica cugetul deasupra nivelului lucrurilor omenești. Intr'adevăr, nimic nu contribue mai mult la bucuriile vieții decât contemplând lucrurile din partea lor luminoasă. Noi însă suntem înconjurați de laturile întunecoase ale vieții. Partea cea luminoasă e partea dinspre Dumnezeu".

II. Lăudat și preamărit fie Domnul, cu voia Căruia am împlinit în toamna aceasta patru decenii de activitate bisericească și era gata să mă retrag din slujbă și să mă despart de număroșii și iubiții împreună-lucrători în via Domnului, având mulțumirea sufletească pe care mi-o dă conștiința că oricât de modestă și nepretențioasă mi-a fost munca, Dumnezeu totuși a primit-o și a binecuvântat-o. Pentru că această muncă am săvârșit-o în iubire de Dumnezeu, de sfânta Biserică și de neam, și n'a fost cu totul zadarnică în ochii Domnului.

A intervenit însă decizia Inalt Prea Sfinţitului meu Stăpân, aprobată de Sf. Sinod şi confirmată de Majestatea Sa Augustul nostru Rege Mihai I — ca să nu apropriu de ţărmuri corabia, ci s'o îndreptez înspre largul vieţii, urmând Domnului pe cărările apostolatului, ca Arhiereu auxiliar al I. P. Sf. Sale.

La orice chemare înaltă se ivesc ezitări şi îndoieli, pe care le-am frământat în sufletul meu. Scena chemării la apostolie a pescarilor dela Marea Tiberiadei mi-a dat de gândit.

La *Cuvântul Domnului... Indreptaţi corăbiile voastre la adânc şi aruncaţi mrejile...*, pescarul Simon a răspuns: „Doamne, toată noaptea ne-am trudit şi nimic n'am izbândit..., dar *pe Cuvântul Tău, ieşim în largul mării, să aruncăm mrejile!*"

Acest dialog evanghelic ne este atât de cunoscut, deşi noi nu-i pătrundem sensul şi adeseori cugetăm: *Zadarnică e orice încercare..., căci n'are să isbutească!*

Aceasta se întâmplă din pricină că ne lăsăm amăgiţi de părţile negative, de greutăţi, de piedeci şi ne dăm bătuţi. — Au nu auzim la toate colţurile spunându-se cu durere, ori cinic: Generaţia de azi e pierdută, destrăbălarea e generală, apatia s'a aşternut peste toţi, putreziciunea şi plăgile de tot felul au năpădit în toate sectoarele vieţii. Şi se înfierează cu judecăţi aspre: Această generaţie, când a avut suflet, n'a avut mijloace, iar ajungând la mijloace, n'a mai avut suflet vrednic de ele!

Nu e de mirare că şi Biserica e luată la ţintă şi aspru cenzurată. Astfel unii cred că Biserica este învechită şi că e timpul suprem să iasă din frontul vieţii şi retrăgându-se undeva într'un colţ, la periferia vieţii, să cultive florile pietăţii în grădina sufletelor credincioase! Secularismul, atingând apogeul, nu se sfieşte a spune cu emfază că deoarece Biserica n'a isbutit să ridice viaţa creştinilor la nivelul doctrinelor sale, e rândul alternativelor creştinismului: al democraţiei, socialismului şi comunismului să realizeze mult aşteptata dreptate socială şi să înfăptuiască frăţietatea între oameni, prin mijloace efective.

Noi însă știm că sfânta Biserică nu poate fi înlocuită prin nimic, iar cei ce într'adevăr vreau să contribue la îmbunătățirea vieții, nu sunt rivalii, ci colaboratorii noștri întru Domnul.

Să nu ne lăsăm impresionați, nici timorați de lozinci ca acestea, ci mai cu dinadinsul să răspundem: *Pe Cuvântul Tău, Doamne, aici suntem,... începem lucrul dela început, cu puteri înoite și cu speranțe proaspete!*

Sf. Evanghelist Luca, istorisind pescuitul miraculos, arată că — la îndemnul Domnului — pescarii norocoși au vânat atâta putere de pește, încât au strigat și la alți pescari să grăbească să le ajute ca să tragă mrejile la uscat.

Cu toții cunoaștem aceste experiențe, atât în viața spirituală cât și în viața materială. Suntem ființe gregare, care trăim laolaltă, muncim împreună și suntem avizați unii la alții. Insoțirea noastră e și în bine și în rău, la bucurie ca și la suferință.

Dar de asemenea știm cu toții că ceea ce ne separă în viață nu sunt lucrurile mari, ci dimpotrivă lucrurile mărunte, interese meschine și păcătoase, pe când lucrurile mari ne unesc.

Pricina de căpetenie că trăim separați, izolați și străini, fără priință și indiferenți unii față de alții, zace în aceea că trăim superficial și ne cunoaștem superficial, căutându-ne defectele, iar nu și calitățile.

Nu ne coborîm în adâncul ființei și nu căutăm să ne cunoaștem și să ne unim. Adâncul este înlăuntrul fiecăruia iar nu în lumea dinafară.

Și numai coborându-ne în adâncul sufletelor ne putem da seama de puterile din noi, pe care datori suntem să le desvoltăm.

III. *Ce ne poate uni și ce trebue să ne unească?*

Neamul nostru nobil are instinctul iubirii de familie, al iubirii de neam și al iubirii de pământul strămoșesc. Instinctul credinței în Dumnezeu și iubirea de lege constitue moștenirea spirituală din care s'au zămislit caracterul național, unitatea sufletească și conștiința acestei unități. Cu fiecare generație, aceste bunuri se împrospătează,

presupunând că fiecare generaţie şi le însuşeşte, le apără şi se strădueşte să le transmită urmaşilor neprihănite.

Fac parte din această moştenire: *Sf. Evanghelie, Sf. Taine şi Sf. Biserică.* Sf. Evanghelie e bunul suprem care covârşeşte toate bunurile din lume. Ea satisface nevoile sufletului omenesc. E minunata prezenţă a persoanei şi puterii Mântuitorului şi darul vieţii, care a izvorît din jertfa de pe Cruce, prin care ne curăţim de întinăciunea păcatelor. Ea ne dă putere să împlinim datorinţele vieţii. Ea e darul vieţii, al adevărului, al dreptăţii, al frăţiei şi al păcii, dacă primim Sfânta Evanghelie cu credinţă şi cu umilinţă.

Iar Sf. Taine sunt mijloacele prin care Duhul Sfânt revarsă harul Său în viaţa noastră.

Dar Sfânta Biserică? Ea e trupul mistic al Mântuitorului şi proiectarea în timp şi în spaţiu a minunatei Întrupări a Domnului, prin care se continuă în lume opera mântuirii neamului omenesc.

De 19 veacuri a coborît pe pământ acest Ierusalim ceresc, chemând la pocăinţă şi la mântuire pe fiii răzvrătiţi ai Tatălui, pentru a-i înfia şi sfinţi. In istoria Bisericii sunt epoci de neuitată glorie şi epoci de stagnare, pentru că fiii ei s'au dovedit adeseori slabi în credinţă, slabi în slujire şi slabi de caracter. S'a părut uneori că Sf. Biserică a intrat în agonie, fiind părăsită de fiii ei.

Adeseori lâncezeşte şi spiritul progresist e mai puternic în afară de Biserică decât înlăuntrul ei, cu toate că Biserica e vatra consacrată a luminii şi creatoare a celei mai înalte civilizaţii.

Dar şi când corupţia s'a încuibat în Biserică, ea s'a dovedit capabilă de reculegere şi de renaştere, ridicându-se din mijlocul ei profeţi plini de vigoare, viziuni noui şi eroi şi martiri ai credinţei şi ai idealului religios.

In epocile de decadenţă apar reacţiuni puternice de însănătoşire, punând lumea în uimire cu forţa de convertire la Hristos.

Sfânta Biserică ne cere numai să o iubim, spre a cunoaşte puterile ei miraculoase. Iar cu lucrurile sfinte nu este ca în lume, că întâi trebue să le cunoaştem pentru a

le iubi, ci să le iubim pentru a le cunoaşte. Mântuitorul Hristos a întemeiat Biserica Sa pentru noi păcătoşii, pentru noi s'a întrupat, pentru noi s'a răstignit şi a înviat, ca să ne mântuiască. Şi noi avem trebuinţă de Sf. Biserică, să ne facă creştini practicanţi, creştini militanţi.

In Biserică a depus Dumnezeu soarta şi secretul fericirii noastre. De aici obârşesc toate obligaţiunile noastre faţă de Sfânta Biserică. Ea ne-a renăscut şi ne-a crescut. Ea ne-a dăruit cunoştinţa de Dumnezeu, ne-a învăţat să înălţăm sufletul pe altarul Lui şi să vorbim cu Tatăl ceresc, ai cărui fii suntem. Din izvoarele ei ne-am adăpat şi cu ambrozia îngerilor şi cu pâine cerească ne-a hrănit. Când am alunecat şi am cunoscut amărăciunea păcatului, Sf. Maică Biserică ne-a chemat la sine, iertându-ne şi ajutându-ne să ne întoarcem pe înălţimile sufletului. Prin ea cunoaştem lumina, adevărul şi viaţa şi a o neglija ar însemna să ne răsvrătim împotriva lui Dumnezeu şi să renunţăm la fericire.

Să-i recunoaştem Bisericii drepturile ce le are asupra noastră de a ne reîncreştina.

Este un ocean în inima fiecărui om şi trebue să vină o zi pentru fiecare dintre noi, în care să-şi ia barca sa şi să traverseze acel ocean. Fiecare om trebue să-şi precizeze atitudinea sa faţă de credinţă, faţă de Biserică. Mulţi se înneacă. Ci, Tu, Doamne, apără barca noastră şubredă de valurile furtunoase şi ajută-ne să nu ne înghită adâncurile!

IV. Iar pentru ca decizia noastră să nu dea greş, e necesar să ne reamintim că după primul răsboiu mondial istoria a înregistrat o perioadă de *renaştere a sensului ortodoxiei naţionale*, renaştere ancorată în Sfânta Evanghelie şi cu orizonturi lărgite până în zările de slavă ale ecumenicităţii. O seamă de credinţe tari şi de aspiraţii înalte au pătruns adânc în sufletul clerului şi al mirenilor, pe care nicio putere din lume nu le poate smulge.

Bucuriile vieţii le-au îmbogăţit, durerile le-au adâncit, încercările le-au întărit şi purificat.

Mărturisim convingerea că poporul nostru, prin Biserica sa strămoşească, este prizonierul unor nădejdi şi

aspirații de libertate, de progres și de înoire sufletească, pe care acest al doilea răsboiu mondial le-a adâncit și le-a potențat.

Și înainte de-a încheia, doresc să exprim de pe treptele Sfântului altar Inalt Prea Sfințitului nostru Stăpân, Prea Sfințiilor Voastre, de aici, Sf. Sinod și Majestății Sale Augustului nostru Rege Mihai I, mulțumirile mele pline de recunoștință, pentru cele ce au făcut pentru smerenia mea, și să-i asigur că voiu justifica acestea printr'o dăruire deplină Domnului și o slujire devotată Sf. Biserici.

Și mulțumind Domnului, îl rog împreună cu Psalmistul: „Dumnezeule, Dumnezeule, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta pe care a sădit-o dreapta Ta, și o desăvârșește pe ea“ (Ps. 79, 14—15). Amin!

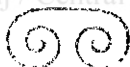

INFINITUL
ESENȚA REALITĂȚII COSMICE[1]
— FUNCȚIUNEA AXIOLOGICĂ A CREDINȚEI —

de

Preot SIMION RADU
Profesor la Liceul „Gheorghe Lazăr", Sibiu

„Infinitul a oprit rațiunea în loc. Acesta îi este inaccesibil" (B. Pascal)

Pentru problema noastră, ne propunem dela început să arătăm că în ontologia spiritului uman există adevăruri conceptuale, proprii logicei și ca atare sondabile prin metoda geometrică a rațiunii umane; adecă, adevăruri revelatorii prin îndrumarea și aplicarea sănătoasă și corectă a rațiunii asupra imanenței. Acestea sunt adevărurile naturale, desprinse din ordinea mecanică a lucrurilor, ordine inerentă universului anorganic și organic, vegetalo-animal, aceasta din urmă valabilă și pentru om în existența sa pe plan biologic. Sunt adevărurile aduse de realitatea materială, care au toată stringența și evidențe ireversibile.

Deosebit de ele, însă, există adevărurile realității spirituale, adevărurile supralogice, pe care, prin definiție, rațiunea umană nu le poate demonstra matematic, logic, după cum nu poate contesta nici evidența lor concretă, deși supraempirică. Pe acestea, spune Pascal, Dumnezeu singur le pune în suflet, pe calea care-I place Lui, diferită cu totul de rațiune și chiar opusă ei.[2] Fără aprobarea rațiunii, ele intră în noi prin inimă, iar nu invers. Aceasta este voia lui Dumnezeu care a așezat în cosmos și o ordine supranaturală, accesibilă numai sentimentului și voinței

---

[1] Fragment dintr'un studiu mai amplu cu titlul: *„Studii de filosofie creștină"*, așteaptă lumina tiparului.

[2] Cf. Mihai Uța, Pascal, București 1939, p. 219.

morale, ordine ce înfrânge și rușinează semețul silogism omenesc care revendică pentru sine supremație absolută în cunoaștere, contrar structurii sale ontologice. Asemenea adevăruri fac dovadă certă despre existența în Univers și în noi a Raționamentului divin; iar în filosofie ele constituesc piatra de poticnire peste veacuri pentru foarte mulți gânditori.

Se pune, însă, întrebarea firească: este oare drept ca filosofii să rămână sceptici asupra existenței și ontologiei acestor adevăruri metafizice, când este dovedit că ele formează însăși măduva spiritului uman? Nicidecum, pentru că noi le experimentăm zilnic toată evidența și le găsim ca idei forțe și pietre unghiulare în existența noastră plenară. In fiecare clipă ne dăm seama că ele fac parte din patrimoniul sacru al convingerilor noastre nestrămutate, adeseori inefabile; că în ele ne mișcăm, prin ele suntem noi ceea ce suntem și numai prin ele trăim. Mai mult: în pofida paradoxiilor venite de aiurea, ele sunt în măsură irezistibilă să ne dinamizeze existența, să ne activeze viața și să ne ducă chiar și la mormânt. Ele sunt în stare să ridice din șiragul imens al condiției umane care se perindă peste veacuri, pe marii eroi din toate domeniile vieții: pe savanți și genii, pe martiri și sfinți, etc., înaintea cărora se închină muritorii de rând.

Intr'aceasta stă taina acestor adevăruri: că ele deși sunt iraționale, mai corect supraraționale, au evidență maximă și transpersonală. Aici stărue minunea: că deși nu putem prinde principiul explicativ al acestor forțe mistice și reale ale vieții, ele se acopăr cu șoaptele adânci și supraterestre ale inimii, ne consumă ființa prin rugul lor arzător și corespund chemărilor ultime din noi, pe unda nemărginită a veșniciei, care ne strigă către zările de har, de lumină și de fericire ale paradisului pierdut. In sfârșit, că: ele deși se sustrag nexului cauzal și noțional, cum și întregului aparat sever al celei mai exigente și chiar geniale rațiuni umane, ocupă totuși un foarte vast teren în structura și esența ontologică a spiritualității noastre. Și fapt ispitor, demn de remarcat, este că atari adevăruri ne dăltuesc ființa, iar prin glasul lor putem întrevedea

mult mai lucid sensul plenar și autentic al existenței umane în particular, ca și al celei cosmice totalitar, sens care se profilează în perspectiva specie aeternitatis, care a devenit — paradoxal — un „non sens" din momentul în care spiritul omenesc descrie drama căderii sale din edenul primar, prin care și-a frânt aripile cunoașterii integrale, adecvată destinului său final și sublim.

Intreg fenomenul acesta — *al bipolarității și al bivalenței adevărurilor* — are loc dintru început numai în ființa umană, în om. Acesta „există în două orizonturi cu totul diferite: întâi în orizontul concret al lumii (date) sensurilor și pentru autoconservarea sa; și al doilea, omul există în orizontul misterului pentru revelarea acestuia".[1] Primul mod de a fi este comun oricărei ființe animale și numai cel de al doilea este propriu ființei umane, care dorește și caută cu ardoare să se împlinească pe sine: prin convertirea integrală a misterului care o înconjoară.

In existența specifică sieși: a revelării misterului cosmic dela care nu se poate abate prin destin, omul este dator să știe că deși aparține ordinei naturale, comună tuturor viețuitoarelor dela infimele animalcule și până la sine, este legat deosebit de o ordine supranaturală și transcendentală. Aceasta nu mai derivă din cea dintâi, căci îi este inferioară, iar aici nu are loc un transformism lamarkianist, nici o evoluție în sens darwinist. Intre cele două rânduieli există o deosebire de esență, o separație fundamentală, de structură ontică, ceea ce le face imposibil de nivelat. Ambele se impun condiției umane ca un dat creatural și ontologic.

Stă mărturie dreaptă experiența tristă că omul s'a angajat în slujba ordinei naturale exclusiv din clipa păcatului adamic, după care ordinea spirituală din sine s'a pervertit, s'a nărăvit și s'a demonizat. Din cauza aceasta, rațiunea întunecată și inima pătimașă nu mai sesizează veridic esența realității spirituale și morale, dar nici comandamentele și legile ordinei supranaturale, asupra căreia începe să dubiteze. Desigur, vina pentru prăbușirea în haosul

[1] L. Blaga, Știință și creație, Sibiu 1942, p. 197.

spiritual-moral o poartă în primul rând raţiunea umană, orgolioasă, lipsită de circumspecţie şi simţul de autocontrol, ajunsă în situaţia imposibilă de a observa şi de a discerne în multele sale cercetări — unele foarte frumoase şi bogate, cu rezultate optime pentru cultură —: adevărul de minciună, binele de rău, frumosul moral de urît şi josnicie. Situată în umbra păcatului şi a morţii, ea nu vrea să recunoască faptul că este măcinată înlăuntru de contradicţii şi judecăţi scâlcite, că este roasă de dibuiri şi de îndoeli, de ridicări efemere, dar mai ales de înfrângeri dezastruoase.

Aplecată excesiv către reflexie şi dialectică, către critică şi scepticism neadormit, această raţiune a încetat să mai fie o călăuză sigură pentru om, care în lupta vieţii simte nevoia unui reazim puternic şi credincios pe măsura problematicei care i se pune în faţă şi pe care nu o poate refuza, ci aşteaptă să fie convertită, în perspectiva orizontului creatural, specific sieşi. Cunoscând adâncurile infinite ale fiinţei umane şi străfulgerările de lumină ce isbucnesc din subconştientul vieţii — care îşi are aici toate resorturile sale, — Pascal, omul, creştinul şi filosoful prin excelenţă, care a cunoscut condiţia noastră ca puţini alţii, găseşte inima şi credinţa unicele forţe creatoare. Ele susţin şi înarmează pe om pentru viaţă, în pofida oricăror greşeli şi îndoieli[1] care se pun în calea raţiunii, sau vin dela raţiunea însăşi.

Desigur, unde spune Pascal trebue să căutăm reazimul, tâlcul profund şi autentic al vieţii umane, iar nu în raţiunea failibilă care este vinovată de rătăciri şi înfrângeri şi este neputincioasă să ofere omului o imagine fidelă asupra sensului existenţei cosmice în totalitatea sa. Tot ceea ce ne poate spune ea despre aceste lucruri este extrem de puţin şi nu ne mulţumeşte, mai ales când se ridică conflicte de situaţii între investigaţiile unor ştiinţe care încă nu s'au pus de acord în rezultatele lor finale şi ca atare se ciocnesc într'olaltă. Deşi poate întrevedea abia un crâmpeiu din infinitul orizont de lumină al vieţii umane — acoperit uneori de nori, cu scăpărări de trăsnete şi de fulgere — raţiunea arogantă, egoistă şi cerbicoasă, continuă

[1] Cf. M. Uţă, ibid, p. 135.

totuşi să înşele pe om, ca oarecând Mefisto pe Faust, ispitindu-l şi apoi zăpăcindu-l să-şi caute scopul ultim şi esenţa vieţii în aceste umbre şi deşertăciuni ale efemerului. Şi, ceea ce-i mai dureros: se grăbeşte să cheme pe drumul erorilor altora, drum pe care se împletesc fatal disordinea cu răsvrătirea, bucurii palide cu dureri crâncene, care la capăt aduc cu sine desnodăminte tragice. Da, pe linia raţiunii vanitoase, răpită de cultul autodivinizării, totul se profilează sumbru şi absurd.

Insuficientă sieşi, ea oscilează, întunecă idealul şi depărtează pe om dela obârşia vieţii şi a fericirii pe care, după planul iniţial creatural, ar trebui să-l servească şi să-l realizeze mai presus de toate. Existenţa umană în acest caz devine o crudă realitate, o vales lacrimarum, o tragică existenţă.

In opoziţie cu ea, o supraraţiune — sau o raţiune luminată de astă dată de harul ceresc al credinţei majore, ar putea desena mai autentic traiectoria destinului optim al omului către patria cerească, care rămâne să-l cucerească. Dar pentru că omul nu acceptă această credinţă revelatoare, din ambiţie şi orgoliu luciferic; pentrucă el nu vrea să recunoască măreţia unei metafizici spirituale pe planul infinitei forţe a credinţei, aleargă fără zăbavă şi fără rost după fatamorgana fericirii terestre, care în realitate este şi rămâne simplă umbră şi vis...

N'ar fi oare mai firesc, mai cuminte şi mai demn pentru om şi pentru filosoful prin excelenţă să asculte şi de glasul bunului sfătuitor al credinţei, care intueşte ordinea supranaturală şi este capabil să-l ridice din mizerie şi josnicie pe fiecare? De bună seamă! Dar foarte puţini se încumetă s'o facă. Cauza? „Vanitatea este boala gravă de care sufere raţiunea... În orgoliul său nemăsurat, ea refuză să admită vreo altă putere egală (sieşi). Ea trebue îngenunchiată şi convinsă (de neputinţă), că deasupra ei se află credinţa",[1] zice Pascal, că există o infinitate de lucruri care o depăşesc şi că nu conţine întreg adevărul în sine însăşi şi nici nu are condiţii suficiente pentru existenţa şi nici pentru convertirea lui.

[1] Cf. M. Uţă, ibid. p. 135.

Drept aceea, socotim că cel mai înțelept și mai necesar lucru este ca să convingem rațiunea umană că este slabă și în prealabil să accepte că există în Univers domenii imense cari sunt incomprehensibile, că ele rămân insondabile oricare i-ar fi armătura științifică și logica explicaționistă. In asemenea domenii toate investigațiile sale rămân fără valoare, simplă irosire de energie în vânt. Rațiunea umană trebue convinsă de axiomatica cercetărilor savante ale științelor celor mai pretențioase care, cu rezultatele lor nebănuite în toate laturile Cosmosului, au dus numai până la porțile Infinitului. Acesta care îi „este inaccesibil". *„Infinitul, a oprit rațiunea în loc"* (Pascal),[1] lucru cu care ea nu se poate împăca, pentru că presimte, cu o convingere fermă că tocmai acolo este realitatea prin excelență și rădăcina Cosmosului. Acolo, în Infinitul supraraţional, este Ființa absolută, Existența pură pe care o caută cu asiduitate și din toate fervorile sale spiritul-umane. In fața lui, rațiunea trebue să se oprească, să tacă, să se proștearnă, să se roage ca să-i vină într'ajutor credința, care s'o ridice și s'o ducă mai departe în toate investigațiile sale.

Rațiunea umană recunoscându-și granițele cunoașterii sale relative, minore și failibile, se va înțelepți. Ea se va retrage în matca sa naturală, părăsind afirmațiile hazardate și grotești, exagerările inutile și chiar dăunătoare, exaltările injuste și tulburătoare, etc., de care nici nu vrea să audă. Urmarea „ar fi" cât se poate de norocoasă pentru viața spiritual-morală a omului și pentru progresul ulterior al culturii umane, care va sta sub semnul unor creații majore. Spiritul metafizic rațional va renunța din clipa aceea la afirmații absurde ca acestea: lumea în esență este numai de natură rațională, logică, iar un principiu mecanic, rigid și inconștient, guvernează totul, putând explica fundamentul ontic al Cosmosului. In schimb va recunoaște valabilă universal constatarea scoasă din lumea empirică însăși și în lumina riguroasă a experienței, că: „Structura internă a realității nu ne apare ca ceva omogen și perfect asimilabil cu un sistem de concepte logice. (Dimpotrivă.) Experiența ar putea fi concepută (mai degrabă)

[1] Cf. id. ibid. p. 244.

ca un mare Ocean al Necunoscutului,... în care întâlnim insule nelegate întreolaltă, care arată existența unor legi raționale... Existența este logică și ilogică, inteligibilă și inpenetrabilă, resonabilă și absurdă (noi zicem supra-rațională)... Raționalitatea esențială a existenței nu e rezultat al experienței, ci o afirmație de credință". Este un mit, o credință deșartă, o iluzie a inteligenței care „înclină în mod normal (din orgoliu și instinct de conservare) *să exagereze* întinderea și importanța elementului rațional... Fiind mit, ea nu poate aspira la drept și rol de axiomă a inteligenței... Ideea raționalității integrale a realității, ca și principiul determinismului absolut și noțiunea de cauză mecanică este... o categorie relativă" și deci cade. Pentru că „piedeci numeroase se ridică în calea raționalității integrale a existenței... Spiritul a întâlnit aceste piedeci nu numai în trecut, ci le va întâlni în chip necesar și în viitorul cel mai îndepărtat".[1] Clar și categoric pentru oricine!

Ideea raționalității totale a Cosmosului este o ipoteză, iar nu o axiomă, cel mult un postulat, iar nu o dogmă și deci, a o susține ca atare — ca dogmă — este o monstruositate, care se așează în afară de orice realitate. Adevărul este că: *prin concept logic exclusiv spiritul nostru știe puțin din imensul ce-l înconjoară, din tot ceea ce este dat ontic în cosmos. Raționalul este mic. Supraraționalul este infinit. Condiția umană înoată în Necunoscut, în Infinitul insondabil,* ca peștele în apa oceanului, sau ca pasărea în nemărginitul albastru al cerului.

Lumea încetând să mai fie numai de natură rațională, ipso facto încetează antagonismul și tensiunea nejustificată dintre adevărurile din ordinea naturală și materială a lucrurilor pe deoparte și dintre adevărurile *posibile,* cu evidență metafizică și stringență vitală din ordinea spirituală și supranaturală pe de altă parte. Pe acestea din urmă, spiritul nostru găsindu-le supraraționale, nu le va mai tăgădui sau ostraciza, ci cu toată prudența le va accepta, rațiunea închinându-se în fața tainei lor mărețe, căci descinde din Absolutul creator.

[1] D. D. Roșca, Existența tragică, p. 111, 112, 114, 116, 164.

Abia acum spiritul omenesc va parcurge in ascendenţă drumul firesc al destinului său, întru revelarea Adevărului absolut, şi va începe să cugete *onest şi just. El va lua acum Infinitul — ceea ce este — esenţă a realităţii cosmice, un dat concret, metafizic spiritual şi moral*, iar nu o simplă ficţiune nefastă, un concept logic, pură abstracţiune, fără nici o valoare pentru ontologia umană.

Filosoful adevărat, obiectiv şi sincer, va renunţa prin aceasta la prejudecăţile trecutului haotic. El va face act de supunere şi de căinţă înaintea revelaţiei Infinitului, fapt care se va repercuta fericit întru atingerea destinului uman. Da, pentru că „recunoaşterea Infinitului moral este primirea adevărului că Dumnezeu există. Dela acest moment, până la supunerea omului faţă de *Infinitul moral care e Dumnezeu, este numai un pas.* Acest pas are consecinţe considerabile în viaţa omului. Sub lumina lui viaţa îşi schimbă sensul total, căci săvârşindu-l, omul învaţă să renunţe, să se supună, să se umilească şi să se sacrifice. O nouă regulă de viaţă capătă tărie nestrămutată: aceasta e umilinţa şi sacrificiul".[1]

Ideea existenţei ontologice a Infinitului, spuneam, a fost de fapt piatra de poticnire pentru multe gnoze etico-filosofice. Ea a derutat enorm operaţiile logice ale raţiunii. Infinitul ca atare este un adevăr supraraţional, pe care condiţia umană, relativă, mai mult îl presimte în toate rezonanţele sale, ca şi'n vibraţiile cele mai adânci ale eului său, căci nu-l poate cuceri aşa după cum ar dori. Cu braţele înfipte în cea mai severă logică, cunoaşterea naturală a spiritului uman relativ poate afirma numai atât: *Infinitul există sigur iar nu că el nu există. Altceva nimic. In sanctuarul său, logica relativă nu poate pătrunde.* Porţile îi sunt zăvorîte pe veci. „In faţa slabei raţiuni umane, Infinitul se întinde imens, aidoma unui pustiu mişcător, în care mintea obosită nu află nici o oază, nici un sprijin şi nici un popas de reculegere. Spiritul pornit să atingă Infinitul are simţământul demoralizant că în acelaş timp înaintează şi stă pe loc".[2] Şi oricât de rapidă i-ar fi ina-

[1] M. Uţă, ibid. p. 265
[2] Id. ibid. p. 266.

intarea, aceasta nu-l mulţumeşte. El simte că a pierdut frâna şi direcţia destinului său, că în zadar face eforturi să se menţină la înălţimi, să pătrundă în noumen, în Ding an sich, el rămâne tot la suprafaţă, în lumea epifenomenelor, unde nu-şi află echilibrul stabil în Univesc. Drept aceea, toate descoperirile şi invenţiile, tot confortul şi bogăţiile din orizontul lumii date, în realitate nu-l mulţumesc pe om. In configuraţia cosmică, prevede că are altă menire. El vrea să deschidă o geană de lumină cerească. El ştie că trebue să se afle pe sine cu întreg sensul etic al lumii, al vieţii şi al Universului. Către acest liman ceresc nizueşte fiinţa noastră şi de fervorile lui ni se mistue viaţa. Dar spiritul nu cunoaşte calea pe care să ajungă la el, pentru că operaţiile „Infinitului logic" îi dau mai degrabă sentimentul neantului, al vidului imens şi al non-sensului care îi impun resemnare şi tăcere permanentă. *Infinitul logic este mut.* „Lipsit de semnificaţie şi de conţinut moral, (el) nu spune nimic referitor la rostul (omului şi al) umanităţii în mijlocul Universului. De aici decurge spaima care cuprinde spiritul când îl contemplă. Sub presiunea (ei), el se întoarce din calea cunoaşterii logice şi porneşte pe aceea a cunoaşterii morale. *E momentul unde încetează misiunea raţiunii şi începe misiunea credinţei*".[1]

Această cunoaştere morală, prin funcţiunea supralogică a inimii şi a credinţei revelatoare de Infinit, o vrea intuită plenar şi polidimensional spiritul omenesc. El se simte obosit de toate achiziţiile logice, care nu pot descifra sensul autentic şi optim al Cosmosului, achiziţii care nu pot oferi o cunoaştere majoră şi de ansamblu, după care înseteazá instinctul nostru metafizic şi pe care o ridică problematica filosofică. Şi aceasta din cauză că ele rămân numai la epifenomen, în timp ce cauzele eficiente, principiul ultim, Cauza cauzarum a ontologiei cosmice n'o poate converti nici când. Convertirea lor aparţine domeniului şi ordinei divine, transcendentale, care se săvârşeşte prin lumina şi'n orizontul infinit al credinţei.

In axiologia problematicei filosofice stărue, ireversibil în veac, voinţa Creatorului atotînţelept. El creind acest

[1] Id. ibid. p. 266 sq.

Univers, pe care înțeleptul grec l-a numit „Cosmos", adecă podoabă, prin om, — coroana capodoperei Sale — i-a dat un destin superior, supraraţional şi infinit, ca să-l apropie mai mult de Sine, să I se închine, să-L adore şi să-I slujească în etern, cu întreg devotamentul şi cu toată iubirea fiiască.

In faţa **Infinitului care este Dumnezeu însuşi,** raţiunea umană ar face mai bine să recunoască neputinţa raţionalizării lui, Insondabilul etern. Şi în consecinţă, să renunţe la mitul antic că îşi este suficientă sieşi ca să-şi deschidă drum sigur către etiologia ultimelor esenţe şi principii, mai ales când toate probele sunt în contra sa, documentând peremptoriu că ontologia lor este transcendentală şi ca atare o depăşesc întru totul, logic şi fiinţial.

NECREDINȚA APOSTOLULUI TOMA

de

Dr. MILAN P. ȘESAN

Profesor la Facultatea de Teologie, Suceava

Apostolul Toma apare între apostoli ca unul care nu crede în învierea Domnului Iisus Hristos, până nu-i va fi dată posibilitatea reală să se convingă în modul cel mai autentic, punând degetul său în ranele Mântuitorului. Pentru această necredință a sa, manifestată într'un mod atât de vădit, este mustrat de Mântuitorul Hristos, cel înviat, cu îndemnul să nu mai fie necredincios, ci credincios (Ioan 20, 24).

Ceea ce surprinde în acest fapt istoric, este împrejurarea că un apostol al Mântuitorului, care participase aproape dela început la activitatea Domnului Hristos (Mateiu 10, 3; Luca 6, 15; 8, 1), să fie capabil de un gest atât de negativ, când trebuia doar să fie inițiat în vederea evenimentelor ce se vor întâmpla, fiind ele prezise de Mântuitorul însuși, în mai multe rânduri (Mateiu 16, 21; 17, 22—23; 20, 18—19; Luca 9, 44; 18, 31—33; Ioan 12, 23). In ce lumină deci se prezintă atitudinea sa? Este ea singulară și personală?

Răspunsul la această întrebare necesită însă o mai deplină lămurire.

Mântuitorul Iisus Hristos, „la înfățișare ca un om" (Filipeni 2, 8), a fost trimis în lume de către Tatăl Său cel ceresc spre a aduce mântuire neamului omenesc și spre a-i da legea cea corespunzătoare cu mărirea cea adevărată a lui Dumnezeu. El săvârșește minuni și învață poporul și totodată îi face atenți pe toți ascultătorii Săi, că fericiți sunt ochii lor că văd și urechile lor că aud cele ce le face și spune Domnul (Mateiu 13, 16). Și cu toate acestea, deși „în lume era și lumea printr'însul s'a făcut, totuși lumea

nu L-a cunoscut", și deși „întru ale Sale a venit, ai Săi nu L-au primit" (Ioan 1, 10—11). El vorbea ce știa, dar mărturia Lui nu era primită (Ioan 3, 11).

Iată, deci, care este în genere primirea ce se face Fiului lui Dumnezeu din partea oamenilor.

*

Venind între oameni, *Mântuitorul se adresează poporului*. Chiar cu ocazia serbării primelor Paști, în anul 780 ab Urbe condita, mulți cred întru numele Lui, văzând minunile pe cari le săvârșește, dar Iisus nu se încrede în ei, pentru că îi cunoaște pe toți (Ioan 2, 23—24). Și deși poporul vine la El, Il ascultă, Ii urmează și-I aduce bolnavi spre vindecare, totuși numai puțini, chiar și dintre cei vindecați, au intuiția corespunzătoare a Persoanei din fața lor; astfel se înregistrează chiar faptul întristător că unii pleacă și nici măcar nu-I mulțumesc Domnului pentru vindecare (Luca 17, 17—18). Mulți Il laudă, Ii adresează cuvinte de înălțare, plini de frică (Luca 7, 16; 8, 37) și uimire (Luca 4, 32; 9, 43) și se bucură de toate faptele Sale cele mărețe (Luca 13, 17), dând mărire lui Dumnezeu (Luca 18, 43), sorbind cu nesaț cuvintele Domnului (Luca 19, 48); mult norod crede în El că e prooroc sau Mesia cel anunțat că are să vie (Ioan 7, 31, 40, 41; 12, 11). Și totuși, mulți din popor cârtesc împotriva Lui (Luca 5, 22; Ioan 6, 43) și se întreabă: „cine este acesta, fiul omului?" (Ioan 12, 34) și mereu Il ispitesc cerând semne (Luca 11, 16). Deși Mântuitorul săvârșise nenumărate minuni, mulțimea totuși îi cere mereu altele: „Dar ce minune faci tu, ca să vedem și să credem în tine?" (Ioan 6, 30). Iudeii cer minuni și semne, iar Elinii caută înțelepciune (I Cor. 1, 22); se găsesc chiar oameni cari plini de frica Ii cer să părăsească meleagurile lor (Marcu 5, 17; Luca 8, 37). Atunci Mântuitorul își exprimă mirarea Sa profundă pentru necredința lor (Marcu 6, 6) și le răspunde: „Dacă nu vedeți semne și minuni, nu credeți" (Ioan 4, 48), dar adevărul este că voi aceste semne și minuni le vedeți și totuși nu credeți, va fi fost desigur urmarea cuvintelor Domnului. De aceea, nu lipsa semnelor condiționează necredința oamenilor, ci răutatea lor, căci „voi nu voiți să

veniţi la Mine ca să aveţi viaţă... v'am cunoscut că nu aveţi întru voi dragostea lui Dumnezeu... şi dacă nu credeţi în scrisele lui Moisi, cum veţi crede în cuvintele Mele?" (Ioan 5, 40—47), este concluzia ce o trage Mântuitorul.

Şi astfel, deşi la început poporul „voia să-L ridice împărat" (Ioan 6, 15) şi la intrarea Sa în Ierusalim, cu ocazia Paştilor din anul 783 ab Urbe condita, Ii face o însufleţită primire, cu ramuri de finic şi cântare de mărire, strigând: „Osana, binecuvântat este cel ce vine întru numele Domnului" (Luca 19, 37 s; Ioan 12, 12 s), totuşi numai scurt timp după aceea, acelaşi popor, socotindu-se înşelat în aşteptările sale mesianice şi văzând că Domnul Hristos nu vrea să fie „împăratul lui Israil" (Ioan 12, 13), ci că mărturiseşte despre această lume că lucrurile ei sunt rele, începe să-L urască (Ioan 7, 7; 15, 18), se lasă sedus şi aţâţat de farisei (Marcu 15, 11; Luca 23, 23), unii asvârl cu pietre după El (Ioan 8, 59; 10, 31), alţii ridică mărturii mincinoase împotriva Mântuitorului (Marcu 14, 57), cer răstignirea Lui (Mateiu 27, 20), Il batjocoresc şi-L hulesc chiar şi atunci când sta pironit pe cruce, între cei doi tâlhari, pe Golgota (Mateiu 27, 39 s; Marcu 15, 29 s). De aceea, amărît peste măsură de atitudinea lor, nu numai neînţelegătoare, ci chiar deadreptul răuvoitoare, Mântuitorul, care prevedea de-altfel această atitudine, adresează poporului cuvinte de tot aspre: „Neamul acesta este un neam viclean" (Luca 11, 29), „un neam necredincios" (Marcu 9, 19; Luca 9, 41), „stricat şi pornit la rău" (Mateiu 17, 17), iar cetăţile întru cari făcuse cele mai multe minuni ale sale sunt ameninţate cu pedepse grele (Mateiu 12, 20 s). Pentru aceea, împărăţia lui Dumnezeu se va lua dela neamul care se arată nevrednic şi se va da neamului care va şti să facă roade bune, anunţă Mântuitorul (Mateiu 21, 43). Iar ca exemplu pentru chemarea neamurilor la mântuire serveşte întâlnirea Domnului cu Samariteanca, membră a unui neam certat cu Iudeii, şi mărturia ei sinceră şi spontană — după ce schimbase numai câteva cuvinte cu Domnul, din cari a constatat că El cunoaşte şi amănunte din viaţa ei particulară — că Domnul este prooroc şi „nu cumva chiar Mesia?" Urmarea acestui fapt este că mulţi dintre Samariteni cred

in Domnul şi aceasta chiar numai pentru cuvântul femeii (Ioan 4, 19).

Astfel se adevereşte cuvântul Scripturii, că deşi în lume era, totuşi lumea nu L-a cunoscut pe Domnul.

Pentru autoritatea civilă romană, Mântuitorul apare ca un om dat spre judecată din cauza învrăjbirii ce i-o poartă fariseii. Ponţiu Pilat Il găseşte fără vină, deşi acuza era foarte gravă, că s'ar fi declarat pe sine drept împărat al iudeilor (Mateiu 27, 11; Marcu 15, 1; Luca 23, 1; Ioan 18, 29). Proconsulul vrea să-L salveze (Luca 23, 15; Ioan 19, 12), Il prezintă poporului în simplitatea Lui omenească, recomandându-L cu cuvintele: „Ecce Homo", iată Fiul Omului! (Ioan 19, 5). Dar nu poate face nimic, deşi chiar şi soţia sa îl rugase în acest sens, pentru că fariseii îi pun în vedere că astfel se arată duşman al împăratului roman, liberând pe unul care îşi zice singur împăratul iudeilor (Ioan 19, 8. 12). De aceea, în cele din urmă, Pilat îşi spală mâinile, se declară „nevinovat de sângele acestui drept" (Mateiu 27, 24) şi-L dă soldaţilor spre pedepsirea capitală de pe cruce (23, 24). Iar soldaţii romani văd în Domnul un om bun de batjocură (Mateiu 27, 26ss; Marcu 15, 16s).

Abia mai târziu, când pământul se cutremură, la moartea pe cruce a lui Iisus, mulţi iudei şi romani, între cari şi sutaşii dela mormânt, îşi dau seama şi se conving totodată că au avut de-a face cu un om drept (Luca 23, 47), şi chiar cu Fiul lui Dumnezeu (Mateiu 27, 54; Marcu 15, 39). Dar pentru ei, în acele clipe, constatarea este deja tardivă pentru că faptele s'au consumat deja şi speranţele trebue să se spulbere.

In timpul activităţii Sale, *Mântuitorul se adresează fariseilor şi saduceilor,* cari fiind cunoscători ai legilor, trebuiau neapărat să-L identifice pe Iisus cu Mesia cel vestit de profeţii Vechiului Testament. De aceea, în dese rânduri îi provoacă pe toţi la aceasta, zicându-le: „Cercetaţi scripturile" (Ioan 5, 39). Dar înzadar, pentru că fariseii, în îngâmfarea lor nemărginită şi încrederea oarbă în cunoştinţele şi puterile proprii, Il urăsc chiar dela început pe Mântuitorul, care dovedeşte a dispune de o înţelepciune sclipitoare şi o cunoaştere fără seamăn a scripturilor, precum

şi o stăpânire uluitoare a puterilor supranaturale. De aceea ei caută să-I nege autoritatea, zicând că din Galilea nu poate fi prooroc (Ioan 7, 52) şi că din Nazaret nu poate ieşi ceva bun (Ioan 1, 46s). Apoi Il acuză că are demon (Mateiu 9, 34; 12, 24; Luca 11, 15; Ioan 8, 48, 52; 10, 20). Şi când nu reuşesc să-L discrediteze nici în modul acesta în faţa unei părţi din popor, Il privesc cu nestăpânită mânie (Luca 6, 11), Il pândesc cu cuvântul şi cu fapta (Luca 11, 54; 19, 20) şi neapărat caută să-L omoare, îndată ce le-o va permite vreo împrejurare şi nu vor mai trebui să se teamă de popor (Ioan 5, 16; 7, 30; 11, 50s). In mânia lor oarbă merg atât de departe, încât deşi aşteptau cu înfrigurată ardoare venirea lui Mesia ca să scuture jugul roman şi să aducă la îndeplinire un imperiu universal în frunte cu neamul lor, totuşi în faţa lui Pilat fac pe nevinovaţii şi-L acuză pe Domnul Iisus Hristos, pentru că nu le-a satisfăcut aşteptările lumeşti, că „nu avem alt împărat, fără numai pe Cezarul" (Ioan 19, 15), cerând să fie răstignit fără întârziere. Ura lor oarbă îi duce şi mai departe, chiar şi după înviere, încât îi „îndeamnă pe soldaţi să spună, că ucenicii au furat trupul Domnului din mormânt", iar această vorbă s'a răspândit între iudei până în ziua în care îşi scria apostolul Mateiu Evanghelia sa (28, 13—15), adică pe la anul 44.

Astfel, şi în cazul acesta, se adeveresc cuvintele Scripturii, că la ai Săi a venit, dar ai Săi nu L-au primit.

Numai fariseul Nicodim, singur dintre toţi, mărturiseşte, că „ştiu că dela Dumnezeu ai venit învăţător, căci nimeni nu poate face aceste minuni pe cari le faci tu, dacă nu este Dumnezeu cu el" (Ioan 3, 2). Dar această frumoasă convingere a sa, urmată şi de alte gesturi de cea mai adâncă simpatie (Ioan 19, 39), răsună în gol, fără a impresiona pe colegii săi farisei.

De aceea, Mântuitorul adresează fariseilor cuvinte tari de ocară, îi numeşte „nebuni" (Luca 11, 40) şi năpârci veninoase (Mateiu 23, 33) şi le pune în vedere pedepse mari cari îi vor lovi pentru necredinţa lor, încât va fi „vai de ei" (Luca 11, 42s), căci ca făţarnicii, ei lasă porunca lui Dumnezeu şi ţin mai degrabă datina omenească (Marcu 7, 8—9).

Şi persoanele particulare din jurul Mântuitorului şi ai ideii de făgăduinţă, nu prezintă întotdeauna acea putere de credinţă la care s'ar fi aşteptat Domnul; unii cred, iar alţii şovăe şi se îndoiesc. Astfel chiar Zaharia a rămas mut, pentru că nu a crezut în cuvintele de făgăduială ale lui Dumnezeu, mijlocite lui de către îngerul Gavriil (Luca 1, 20). Apoi nici rudele Domnului, „fraţii săi", adică verii, nu au o concepţie clară despre El; ei Il îndeamnă să meargă în Iudeea şi să nu lucreze în ascuns, ci pe faţă, căci „nici ei nu credeau pe atunci într'ânsul" (Ioan 7, 5), potrivit cuvântului că nimeni nu este profet în ţara sa (Mateiu 13, 57). Numai Maica Sa, Preacurata Fecioară Maria, ţine în inima ei cuvintele arhanghelului privitoare la Domnul şi împlinirea făgăduinţei (Luca 1, 35. 49), apoi şi cuvintele dreptului Simeon, că prin sufletul ei va trece sabia (Luca 2, 35). Mirându-se de-altfel de cele ce se spuneau despre Pruncul ei (Luca 2, 33), cu înfrigurare aşteaptă desfăşurarea vieţii Fiului său. O miră propovăduirea Lui în templu, la vârsta de 12 ani (Luca 2, 48); o dor apoi desigur nespus de mult cuvintele Domnului, când în Cana Galileei o aprostrofează aproape ca străin: „ce este mie şi ţie, femee?" (Ioan 2, 4) fără epitetul de „mamă", la care ea avea doar dreptul; sau când ea voise odată să vorbească cu dânsul, pe când era îmbulzit de ascultători, este respinsă cu cuvintele: „cine este muma mea şi cine sunt fraţii mei?" (Mateiu 12, 48). Ea îl vede preocupat de alte interese decât cele familiare şi lumeşti; Il vede propovăduind şi vindecând; Il vede înconjurat de dragoste şi admiraţie, dar totodată observă şi gesturile duşmănoase, pline de ură şi de moarte. Pe toate le închide în inima ei plină de încercare şi îndelungă răbdare. Il vede apoi urcând culmea Golgotei şi pironit pe cruce, cu care ocazie Fiul îi adresează iarăşi cuvântul care sună de tot străin: „Femeie" (Ioan 19, 26s). Deşi I-a fost mamă în vremea copilăriei, totuşi Mântuitorul vrea să arate acum că nu lasă rude în urma Sa, că nu are legături familiare cu nimeni, dar în schimb cere dela toţi să-I acorde cel mai deplin ataşament sufletesc. Maica Domnului află despre Invierea Domnului, ca şi apostolii, şi alături de fraţii-verii Lui, participă la Inălţare (Fapte 1, 14).

Alăturea de Ea, se află în tovărăşia Domnului şi alte femei, cari i se ataşează din admiraţie sau recunoştinţă, precum erau Maria Magdalena, Maria lui Cleopa, Salomea lui Zevedeiu şi altele. Ele iau parte la sbuciumul sufletesc al Sfintei Fecioare; ele se tânguiesc văzându-L pe Iisus dat judecăţii pe cruce; văd trupul Domnului depus în mormânt şi pregătesc miresme pentru ungere Lui. Tot ele sunt cele dintâi, cari, venite la mormânt, află despre învierea Domnului, în care cred sincer, fără a cere vreo altă dovadă, „aducându-şi aminte de cuvintele lui Iisus" (Mateiu 27, 55s. 61; 28, 1. 5—10; Marcu 16, 9; Luca 23, 27. 55; 24, 1—10; Ioan 19, 25; 29, 1. 11—18), pe care apoi Il văd faţă către faţă (Mateiu 28, 8; Ioan 20, 16); în grabă şi pline de însufleţire şi bucurie pleacă să o vestească apostolilor.

Sunt singurele, cari îl privesc pe Mântuitorul în ipostasa Sa iubitoare, şi-I răspund cu aceleaşi sentimente curate, neumbrite de vreo judecată preconceputä, care întârzie sentimentul şi alterează până la un punct dat credinţa sinceră.

In vederea răspândirii învăţăturii Sale, *Mântuitorul şi-a ales mai mulţi ucenici*, dintre cari deleagă apoi şaptezeci în misiune specială (Luca 10, 1ss), iar din interes şi recunoştinţă Il urmează număroşi credincioşi, bărbaţi şi femei (Luca 8, 2; 10, 1). Dar deşi la toţi Le-a vorbit dela început despre Sine şi rostul Său, iar ucenicilor lui Ioan Botezătorul cari veniseră să-L întrebe: „tu eşti cela ce vine, sau să aşteptăm pe altul?", le răspunde să vestească lui Ioan minunile pe cari le săvârşeşte, spre a înţelege că Iisus este Mesia (Mateiu 11, 3s), — ei totuşi nu pricep ce însemnau cuvintele Lui (Ioan 10, 6). Iar când Domnul îi face atenţi că „sunt unii dintre voi cari nu cred" (Ioan 6, 61), atunci mulţi dintre ucenicii Săi s'au dat înapoi şi nu mai umblau cu El, în afară de cei 12, cari au cunoscut că era sfântul lui Dumnezeu (Ioan 6, 64—69), pentru că „multe nu le-au înţeles ucenicii Lui, la început, dar când s'a preamărit Iisus, atunci şi-au adus aminte şi şi-au dat seama că acestea toate erau scrise pentru El" (Ioan 12, 16).

Dintre aceşti ucenici, *Mântuitorul îşi alege 12 apostoli*, cărora le dă „să vadă lucruri minunate", încât fericiţi sunt ochii cari văd ceea ce văd Apostolii (Luca 10, 23). Şi deşi sunt părtaşi la faptele minunate pe cari le săvârşeste Mântuitorul şi li se tălmăcesc pildele spre înţelegerea lor (Mat. 13, 11. 18; Marcu 4, 13), totuşi Apostolii nu-şi pot cristaliza părerea lor despre Domnul. Ei mărturisesc în parte şi cu toţii, că Iisus este Fiul lui Dumnezeu; aşa apostolul Andrei, fratele lui Simion-Petru, mărturiseşte: „Găsit-am pe Mesia" (Ioan 1, 42); iar Natanail glăsueşte: „Rabi, tu eşti Fiul lui Dumnezeu, tu eşti împăratul lui Israil" (Ioan 1, 50), iar apostolul Petru declară lângă Cezareea lui Filip, în numele tuturor apostolilor, că cred în El, că este Hristosul Fiul lui Dumnezeu (Mateiu 16, 16; Marcu 8, 29; Luca 9, 20).

Unii dintre apostoli se bucură de o specială atenţiune din partea Domnului şi astfel participă la fapte nemaivăzute. Petru, Iacob şi Ioan sunt prezenţi la învierea fiicei lui Iair (Marcu 5, 37); tot ei participă la Schimbarea la faţă a Domnului (Mateiu 17, 1; Luca 9, 28;) şi tot ei sunt chemaţi în grădina Ghetsimani să privegheze alături de Domnul (Mateiu 26, 37), fapte alese în special să adeverească fără posibilitate de îndoială dumnezeirea lui Iisus.

Dar apostolii sunt în cea mai mare parte cuceriţi de ideia lumească despre Mesia, încât chiar după Inviere, şi înainte de Inălţarea Mântuitorului la cer, ei îl întreabă pe Domnul: „Oare în vremea aceasta vei aşeza tu la loc împărăţia lui Israil?" (Fapte 1, 6). Ei recunosc, că Domnul toate le ştie şi cred că a ieşit dela Dumnezeu (Ioan 16, 30), şi că este sfântul lui Dumnezeu (Ioan 6, 69), şi totuşi de multe ori, după săvârşirea unei fapte minunate, se întreabă întreolaltă: „dar cine este acesta?" (Marcu 4, 41; Luca 8, 25); şi când nu înţeleg cuvintele Lui, de pildă mai ales atunci când le anunţă patimile şi moartea Sa, se tem să-L întrebe despre tâlcul lor (Marcu 9, 32; Luca 9, 45; 18, 34). Mai mult chiar: când se pot aştepta, în faţa mărturisirii lor despre divinitatea lui Iisus, la tot felul de fapte minunate şi neaşteptate din partea Invăţătorului lor şi să le primească cu acea deplină încredere în autoritatea Lui,

pe care o aduce o nestrămutată credință și convingere, ei dimpotrivă, manifestează mare neliniște, sunt cuprinși de spaimă la Schimbarea la față a Domnului (Marcu 9, 6; Luca 9, 34), se spăimântă când Il văd umblând pe mare (Marcu 6, 50); cu ocazia potolirii furtunii, Mântuitorul este nevoit să le adresese cuvinte de întrebare: „pentru ce sunteți așa de fricoși? Cum de nu aveți credință?", când doar apostolii trebue să știe că alăturea de Domnul lor nu li se poate imtâmpla nimic rău (Marcu 4, 40; Luca 8, 25; Ioan 6, 19s). Iar când apostolul Toma Il întreabă pe Domnul: „Doamne, nu știm unde te duci?" (Ioan 14, 5), și apostolul Filip cere Mântuitorului să le arate pe tatăl Său, atunci Mântuitorul răspunde cu reproș: „sunt cu voi de atâta vreme, și tu Filipe nu m'ai cunoscut?" (Ioan 14, 8s) și totodată adaogă, îndreptându-se către ceilalți apostoli: „mărturisiți și voi, pentru că dela început sunteți cu mine" (Ioan 15, 27). Dar aceștia tac. Și deși au primit harul dela Domnul și botează singuri (Ioan 4, 2), sunt trimiși în misiune și săvârșesc multe fapte minunate, vestindu-l pe Domnul (Mateiu 10, 1ss) și sunt curați în sufletul lor (Ioan 13, 10; 15, 3), totuși de multe ori apostolii cârtesc pentru vorbele Mântuitorului, se smintesc de ele (Ioan 6, 61) și nu le pricep. De aceea Domnul Hristos este nevoit să le spună: „ceea ce fac eu acum, tu (Petre) nu pricepi", de pildă cu ocazia spălării picioarelor (Ioan 13, 7); sau îi lasă nedumeriți pe apostoli, când le vestește moartea și învierea Sa, încât aceștia nu înțeleg nimic din acestea, căci vorba era ascunsă pentru ei și ei nu-și dădeau seama de cele spuse (Luca 18, 34). La fel apostolii nu înțeleg când Mântuitorul le arată că peste puțin nu-L vor mai vedea și iarăși peste puțin Il vor vedea (Ioan 16, 17s). Deasemenea apostolii nu pricep nimic cu ocazia înmulțimii pâinilor, pentru că inima lor era împietrită (Marcu 6, 52). Și dacă Domnul trece uneori cu vederea peste aceste nedumeriri ale lor, cari însă aveau să se lămurească mai târziu, apoi de multe ori ignoranța lor în chestiuni mai simple Il mâhnește peste măsură încât le adresează apostolilor mustrări aspre. Astfel apostolul Petru este mustrat când voind să vină la Domnul pe apă, se afundă: „puțin credinciosule,

pentru ce te-ai îndoit?", de puterea mea, sunt cuvintele Învăţătorului (Mateiu 14, 31); sau când cere lămurirea pildei că un orb călăuzeşte pe alt orb, Domnul îi răspunde cu dojană: „au doară nici voi nu pricepeţi?" (Mateiu 16, 16); sau când îl sfătueşte pe Mântuitorul să nu meargă la Ierusalim, Domnul îl apostrofează cu asprime: „mergi înapoia mea, Satano, îmi eşti sminteală, că nu cugeţi cele ce sunt ale lui Dumnezeu ci cele ce sunt ale oamenilor" (Mateiu 16, 23; Marcu 8, 23). Mântuitorul răspunde răspicat apostolilor Iacob şi Ioan, care au vrut să coboare foc peste un sat care nu-L primise pe Domnul: „nu ştiţi fiii cărui spirit sunteţi" (Luca 9, 55); iar când Salomea, soţia lui Zevedeiu şi mama lui Ioan şi Iacob cere pentru fiii ei locuri înalte deadreapta şi stânga Domnului, acesta răspunde: „nu ştiţi ce cereţi" (Mateiu 20, 22; Marcu 10, 38). Tot aşa se adresează tuturor apostolilor cu cuvântul de „veghiaţi" (Marcu 13, 37), pentru că observă că toţi încă nu sunt lămuriţi; aşa le spune: „ce cugetaţi în voi înşivă, puţin credincioşilor... tot nu pricepeţi... cum nu pricepeţi?" (Mateiu 16, 8—11); „aveţi inima împietrită... nu înţelegeţi?" (Marcu 8, 17. 21). Când nu pot scoate diavolul dintr'un bolnav, atunci Domnul le spune: „pentru necredinţa voastră, căci de veţi avea credinţă cât un grăunte de muştar... veţi muta munţii (Mateiu 18, 20); iar în faţa smochinului uscat zice apostolilor: „dacă veţi avea credinţă şi nu vă veţi îndoi... nu numai aceasta veţi face" (Mateiu 21, 21); deci „să aveţi credinţă în Dumnezeu" (Marcu 21, 22).

Şi cu toate aceste îndemnuri, apostolii rămân cu mentalitatea lor întârziată, deşi declară făţiş că cred că Domnul a ieşit dela Dumnezeu (Ioan 16, 30); astfel în grădina Ghetsimani nu au putere un singur ceas să privegheze alăturea de Domnul în ceasul hotărîtor (Mateiu 26, 40; Marcu 14, 37s); iar apoi în clipa supremă a prinderii, deşi Petru scoate sabia, totuşi toţi se sminteşc şi se risipesc fiecare la ale sale şi-L lasă pe Domnul singur (Mateiu 26, 31; Marcu 14, 27; Ioan 16, 32); toţi Il lasă şi fug (Mateiu 26, 56; Marcu 14, 50). Iuda Iscarioteanul, ales şi el de Domnul printre cei 12 şi vizat chiar la Cezareea lui Filip că va fi diavol (Ioan 6, 70s), Il vinde pe Domnul (Mateiu 26, 14;

Marcu 14, 10s; Luca 22, 3ss; Ioan 6, 7s; 13, 2); iar apostolul Petru se leapădă de El, precum il prevenise Domnul (Mateiu 26, 69s; Marcu 14, 66s; Luca 22, 34, 54s; Ioan 18, 16s); sub cruce la picioarele Mântuitorului, stă pe lângă apostolul Ioan doar Maica Domnului și mai multe femei (Mateiu 27, 55s; Marcu 15, 40; Luca 22, 49; Ioan 19, 25s). Remușcarea apostolilor rătăciți este mare; Petru se căiește și plânge cu amar, iar Iuda Vânzătorul se spânzură.

Dar faptul s'a împlinit și în prezența apostolilor trupul Domnului este coborît în mormânt și peste el prăvălită piatra (Mateiu 27, 59s; Luca 23, 50s; Ioan 19, 28s). Și li se pare atunci apostolilor că toate s'a sfârșit după cum o mărturisesc apoi cei doi apostoli cari merg spre Emaus: „Domnul care a murit era cel ce va să izbăvească pe Israil" (Luca 24, 21). Este o dovadă că apostolii s'au încrezut numai în înfățișarea omenească a Mântuitorului și când îl știu mort în mormânt, se cred și ei înșelați în toate așteptările lor lumești. Și astfel, cu toate că fuseseră mereu prezenți la activitatea Mântuitorului, totuși ei dovedesc încă a nu-L fi înțeles până atunci pe deplin, cu toate asigurările date în acest sens în diferitele rânduri și moduri. Și se părea atunci că se adevereşte principiul: „Bate-voiu păstorul și se vor risipi oile" (Mateiu 26, 31). Dar apostolii uită, în marea lor întristare, cuvintele Domnului, că păstorul cel bun și adevărat viața și-o pune pentru oile sale (Ioan 10, 11) și că totuși El va birui lumea (Ioan 17, 33).

De aceea, când în prima zi a săptămânii, femeile cari merseră la mormânt vestesc apostolilor că L-au văzut pe Domnul înviat (Mateiu 28, 8; Marcu 16, 9), mărturia lor se lovește de neîncredere, pentru că apostolii consideră aceste vorbe despre învierea Domnului „ca un basm", deși la timpul său au văzut că Domnul poate învia morții, și prin urmare nu le dau crezare (Marcu 16, 11; Luca 24, 11, 22s), pentru că nu le vine în minte posibilitatea că Domnul poate învia singur. Totuși, apostolii Petru și Ioan, cuprinși de curiozitate și mânați de speranță, aleargă la mormânt și când văd giulgiurile în poziția lor, „au crezut, căci până atunci nu pricepuseră scriptura că trebue să se scoale Iisus din morți" (Ioan 20, 9). De aceea Petru se

întoarce acasă „mirându-se de această întâmplare" (Luca 24, 12). Îi trebue atunci în primul rând o lămurire cu sine însuşi, pentru a-şi potrivi concepţiile sale cu noul fapt, care pentru moment îl copleşeşte şi-l desechilibrează sufleteşte prin proporţiile şi consecinţele sale.

Intre timp, Mântuitorul se arată celor doi apostoli cari merg spre Emaus; şi cum ei sunt abătuţi că Domnul în care aveau nădejdea să izbăvească Israilul este deja de trei zile mort, îi admonestează, făcându-li-se cunoscut cu aceste cuvinte: „nepricepuţilor şi zăbavnici cu inima ce sunteţi, ca să credeţi toate câte au grăit proorocii: nu trebuia oare ca Hristos să pătimească acestea şi să intre întru mărirea Sa?... Atunci s'au deschis ochii lor şi au cunoscut că este El" (Luca 24, 33. 21. 25. 31). Şi plini de bucurie şi curaj nou ei vestesc învierea Domnului tuturor, zicând: „Intr'adevăr, Domnul a înviat" (Luca 24, 34), dar nici de astă dată nu se dă din partea unora crezare acestei vestiri (Marcu 16, 13), fiind considerată ca fantastică.

De aceea, pentru a adeveri faptul întâmplat, Mântuitorul se arată celor zece apostoli, pe când era absent Toma. La început ei stau încremeniţi şi înfricoşaţi, gândind că văd un duh (Luca 24, 37). Dar Domnul îi mustră pentru necredinţa şi împietrirea inimii lor, că nu au crezut pe cei ce-L văzuseră înainte înviat (Marcu 16, 14). Apoi le arată mânile, picioarele şi coasta, „ca să se convingă"; în acelaşi scop, ca să le dea dovadă că nu este o arătare, le cere de mâncare şi mănâncă în văzul lor. Deci văzând că este cu adevărat Domnul lor cel iubit, apostolii se bucură (Luca 24, 39; Ioan 20, 20). Abia acum, când Il văd cu adevărat înviat din morţi şi iarăşi printre ei, ucenicii îşi aduc aminte că aceasta Domnul o zicea la timpul său şi de aceea „au crezut scripturii şi cuvântului pe care L-a spus Iisus" (Ioan 2, 22). Şi Mântuitorul le deschide mintea ca să priceapă pe deplin scriptura, ai cărei martori au devenit (Luca 24, 45. 48).

Dar *Toma, unul din cei 12*, numit Geamănul, nu era cu ei când a venit Iisus. Şi deci i-au spus ceilalţi apostoli: „am văzut pe Domnul". Dar el s'a indoit (Mateiu 16s) şi, chinuit în sufletul său de dorinţa de a putea crede

în acest fapt mai presus de putinţă, răspunde: „dacă nu voiu vedea în palmele Lui semnul piroanelor, dacă nu voiu pune degetul meu în semnul piroanelor şi dacă nu voiu pune mâna mea în coasta Lui, nu voiu crede". După opt zile, ucenicii Domnului erau iarăşi adunaţi în casă şi Toma era împreună cu ei. Şi a venit Iisus, deşi uşile erau închise, a stat în mijlocul lor şi a zis: „Pace vouă". Apoi se îndreptă către Toma: „Adu degetul tău încoace şi vezi mâinile mele şi adu mâna ta şi o pune în coasta mea şi nu fii necredincios, ci credincios. Şi a răspuns Toma şi a zis: Domnul şi Dumnezeul meu! Iisus a grăit lui: Pentru că m'ai văzut, Tomo, ai crezut. Fericiţi cei ce n'au văzut şi au crezut" (Ioan 20, 24—29).

Apostolul Toma apare deci prin atitudinea sa in faţa apostolilor, în privinţa învierii Domnului, ca un necredincios. Şi totuşi, necredinţa lui nu diferă întru nimic de necredinţa pe care o manifestaseră mai înainte toţi apostolii, până avură prilejul să se convingă personal despre învierea Domnului lor. Cazul cu Toma este la fel; necredinţa lui nu are forma unei atitudini de îndârjită negare a Domnului, ci dimpotrivă, Toma, care mai înainte, în preajma suferinţelor Mântuitorului avuse curajul să-i îndemne pe apostoli „să mergem şi noi să murim cu El" (Ioan 11, 16), se îndoeşte acum despre posibilitatea învierii Domnului numai din motivul că o consideră ca un fapt care întrece orice închipuire, potrivit cu spusa proorocilor: miraţi-vă îngâmfaţilor, că lucrez un lucru în zilele voastre, pe care nu-l veţi crede, dacă vi l-ar spune cineva (Fapte 13, 41). De aceea, lui Toma, tipul omului calculat, îi trebue în mod neapărat o neîndoielnică dovadă empirică, pentru a putea crede în învierea Domnului. Prin urmare, îndoiala apostolului Toma nu poate fi considerată ca o necredinţă totală, ci numai ca expresia unei îndoieli şi rezerve iniţiale, pe care o resimte orice cercetător pus în faţa unei probleme noui şi grele de rezolvit, până îi este dată ocazia unei probe absolut convingătoare. Este deci o atitudine care în ştiinţă se manifestă prin: „de omnibus dubitare", adică nu în sens negativ, ci dimpotrivă, în sens pozitiv, ca o îndoială îndreptată spre convingere.

De altfel, necredința lui Toma se încadrează perfect în starea sufletească a poporului credincios și chiar în cea a celorlalți apostoli, cari se așteptau la un Mesia lumesc și izbăvitor al Israilului politic, și deci nu puteau înțelege dece acest Mesia, așteptat și venit printre ei, vorbește despre o împărăție care nu este din lumea aceasta, când el vine chiar în această lume, propovăduește și-i ia pe ei ca martori ai activității sale, cu obligația ca să continue și ei această misiune evangelică a cuvântului celui viu și de viață viitoare dătător. In această stare sufletească, ideia de crucificare, moarte și înviere le este cu totul străină, până se împlinesc faptele în sine, despre cari însă ei înșiși trebue acum să se convingă.

De aceea Mântuitorul le prilejuește tuturor apostolilor în mod general, și lui Toma în mod special, posibilitatea aceasta de a se convinge ei singuri și în modul cel mai autentic empiric despre învierea Sa. Ceea ce îl supără însă pe Domnul este îndărjirea cu care Toma refuză să creadă în convingerea celorlalți apostoli despre învierea Domnului și că nu vrea să-i creadă pe cuvânt, fapt care în ochii Mântuitorului nu este privit numai ca un fel de îndoială inițială, ci dimpotrivă, chiar ca o necredință. Și acesta este motivul central al chestiunii, pentru că Domnul, potrivit scripturii, avea să se înalțe la cer și deci să-i părăsească pe apostoli. Și atunci, dacă și acei oameni, cărora apostolii aveau să le predice Evanghelia, ar fi manifestat aceeași atitudine de îndoială ca și apostolul Toma și n'ar fi dat crezare în cuvântul lor, era amenințată însași opera Domnului și răspândirea Evangheliei în lume, căci cum avea să se realizeze mântuirea neamului omenesc în timp și spațiu când nu mai era dat acestui neam omenesc, precum a fost dat lui Toma, să se convingă imediat și oricând personal despre Invierea Domnului, printr'o expertiză empirică?

Prin urmare, exclamația plină de căldură și extaz a apostolului Toma: „Domnul și Dumnezeul meu", seamănă perfect de bine cu „heureka" unui cercetător în știință, care a ajuns la un rezultat surprinzător și pozitiv, pe baza unor îndelungate și minuțioase cercetări. Dar Mântuitorul pune în chestiunea specială accentul în credința bazată pe în-

crederea în mărturia altora, și anume a celor chemați în special de Domnul, și în cazul de față pe mărturia celor 10 apostoli, cari l'au văzut cu ochii lor proprii pe Domnul înviat, mai înainte de Toma, și s'au convins despre învierea Lui, o mărturie care stă ca temelie și pildă unică și nestrămutată la baza credinței tuturor oamenilor în Domnul Iisus Hristos și în Biserica Sa mântuitoare. De aceea Mântuitorul înțelege acest episod în mod special și admite ca neapărată proba empirică oferită personal și individual apostolului Toma, ca și celorlalți apostoli, pentru a sta drept mărturie neclintită tuturor neamurilor din toate timpurile.

De aceea, după pătimirea Lui, se înfățișează viu apostolilor, prin multe dovezi, arătându-li-se adeseori timp de patruzeci de zile și vorbind cu ei despre lucrările privitoare la Împărăția lui Dumnezeu (Fapte 1, 3), ca să-i convingă pe deplin, prin tot felul de mijloace, că a înviat cu adevărat și că astfel este într'adevăr plinitorul legii dumnezeești.

Cât de surprinzătoare este pentru apostoli învierea Domnului, cu toate dovezile deja date, se vede și din împrejurarea că ceva mai târziu, când Domnul se arată apostolilor Petru, Toma, Natanail, fiilor lui Zevedeiu și altora, la marea Tiberiadei, acești ucenici „n'au știut că este Iisus", și abia după pescuire își dau seama „că este Domnul", dar totuși nu îndrăsnesc să-L întrebe direct (Ioan 21, 4. 7. 12).

Transformarea lor sufletească deplină, dela concepția unei împărății israelitene la Impărăția lui Dumnezeu, se desăvârșește abia după înălțarea Domnului, la Pogorârea Duhului Sfânt, potrivit cuvintelor Mântuitorului, că „nu după multe zile veți fi botezați cu Duhul Sfânt... și veți primi o putere, când se va pogori Duhul Sfânt peste voi, și-mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria și până la marginile pământului" (Fapte 1, 5. 8).

De aceea apostolii își dau acum bine seama că dacă nădejdea lor în Hristos ar fi numai pentru viața din această lume, atunci sunt mai de plâns decât toți oamenii (I Cor. 11, 19).

Prin urmare, toți apostolii îl mărturisesc pe Iisus cel înviat de Dumnezeu, în lumea întreagă (Fapte 2, 32; 3, 15;

4, 20; 13, 47), iar despre apostolul Toma zice tradiția că a predicat până departe în India.

In concluzie, din desfășurarea acestui eveniment istoric, al „necredinței" apostolului Toma, se desprinde constatarea evidentă că episodul acesta a fost intr'adins subliniat în Evanghelie, și anume nu despre vreo sminteală sau poticnire, cum s'ar părea, ci dimpotrivă, ca necesar tocmai în vederea întăririi tuturor oamenilor în credință deplină în dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos; iar apostolul Toma, cu atitudinea sa în aparență necredincioasă, servește dimpotrivă acestui adevăr de peste veacuri, că: Hristos a înviat, și dacă a înviat Hristos, avem și noi siguranța, prin înviere (I Cor. 15, 12ss), că Domnul nostru Iisus Hristos este într'adevăr fiul lui Dumnezeu, iar mântuirea prin El este o certitudine.

OMUL DE LUT

de

Dr. V. SĂMĂRTINEAN
Magistrat

Astăzi sunt puțini oamenii cari trăesc şi concep viața pământească aşa cum este ea în realitate: un vag preludiu, un simplu preambul, o umbră ştearsă şi inconsistentă a vieții adevărate, — viața aceea care începe abia în momentul în care părăsim pentru totdeauna hotarele marelui necunoscut — pământul acesta blestemat — ce să nu se mai sfârşească niciodată. Sunt puțini oamenii cari îşi năvădesc destinul pământesc în penumbra sfântă a idealurilor creştine de viață. Idealismul, în accepția superioară a cuvântului, este dispreţuit, este batjocorit, este dezavuat şi deformat, sau în cazul cel mai fericit este considerat ca o formulă învechită şi desuetă de viață, un stil de trăire anacronic şi izbit de caducitate. Pe ruinele acestui idealism rânjeşte diavolul sardonic şi sfidător.

Demnitatea omului, de făptură zidită de Dumnezeu cu suflet nemuritor, îl ridică deasupra tuturor vieţuitoarelor de pe pământ şi-l face să rămână pentru totdeauna ancorat în Divinitate. Dumnezeu are sălaş în sufletul omului. Cum se doreşte cerbul după apa limpede a izvorului din munte, aşa se doreşte sufletul omului după odihna lui Dumnezeu. Însă această demnitate a omului, de făptură purcesă dela Dumnezeu, menită să fie canal de scurgere a Duhului Sfânt, se vădeşte a fi în veacul nostru, cu armătură aproape pe deantregul materialistă, din ce în ce mai degradată, din ce în ce mai puţin afirmată, poate din ce în ce mai mult uitată. Altădată primatul sufletului era o realitate cu putere de mit. Astăzi primează superficialul şi efemerul. Sufletul este izgonit la periferia preocupărilor omeneşti. Este o cantitate neglijabilă. Este desfigurat, este pervertit, este pulverizat.

Sufletul omului este în agonie. Rând pe rând a fost frustat de toate acele minunate prilejuri de destindere și de salt în transcendent, cari alcătuiau în vremea patriarhală și frumoasă a bunicilor noștri, pivotul lui de trăire și de adâncă respirație. Strigările lui de evadare din cotidian, dorința lui de a se încadra, de a se cufunda în eternitatea de unde a venit și de unde își extrage harul său nepieritor, nu se mai poate auzi în veacul aceste de totale abdicări spirituale și de exaltare până la paroxism a deșertăciunilor lumești. Toți am uitat făgașele mântuirii. Uitat-am și voluptatea pe care ți-o dă descoperirea supremului adevăr de viață. E trist. E nespus de trist. Zarea sufletului omenesc este întunecată de nourii unor concepții de viață banale și înșelătoare — dacă acestea se mai pot numi concepții de viață — și a unor idealuri exclusiv terestre. Idealuri avem destule, dar toate sunt deficitare pentru suflet. Toate sunt lipsite de adevăratul fior al problematicei interioare. Toate duc spre catastrofă.

Orizonturile sufletului omenesc îmbracă aspectul sumbru al celei de pe urmă rătăciri, al celei mai dramatice mistificări. Ne-am crucificat sufletul de lutul care-l spurcă și-l macerează fără milă. Trăim sub egida cărnii, a poftelor trupești. Consemnul zilelor noastre se poate cristaliza în această frază lapidară: să te distrezi cu largă desinvoltură, căci viața pământească este scurtă. Să uiți că ești om, și mai ales cu o concepție de viață mai înaltă și mai sfântă. Deviza zilelor noastre este să mănânci bine și cât mai copios, să bei cu patimă, să-ți saturi toată văpaia simțurilor încinse, să jefuești de avut pe semenul tău și chiar să-l ucizi dacă se împotrivește. Un grav complex de inferioritate spirituală. Acesta este omul de astăzi: banul, parcus exgrege Epicuri. Idolii veacului nostru sunt dansul, sportul și o sumedenie de alte vanități. Etalarea de simțuri ieftine și gratuite se practică pe o scară întinsă. Antrenarea din ce în ce mai trepidantă în cultul hidos al vițelului de aur. Omul de astăzi trăește sub imperiul acestei nefaste dogme: adorarea trupului și uciderea sufletului. Iată profilul moral al vremurilor noastre! Omul rar mai cunoaște extazul religios, sau pasiunea cufundă-

rilor în infinit. Viaţa spirituală, cu adânci rădăcini în Dumnezeu, este din zi în zi tot mai anemic articulată şi mai superficială, dacă nu aproape inexistentă. Omul spiritual de altădată, cu largi perspective de viaţă şi cu sufletul înrădăcinat în solul tare al unor idealuri superioare şi eterne, omul acesta care purta în inima lui pe Dumnezeu, care îşi făcea din contemplarea destinului său transcedental şi trăirea acestui destin, puternic piedestal de ridicare spre tăriile cerului, omul acesta este astăzi o apariţie din ce în ce mai rară. Era un idealist de rasă, era un aristocrat al spiritului, era o unealtă providenţială, era o revelaţie unică şi un viguros îndemn de autentică regăsire şi înseninare pentru ceilalţi oameni. Omul acesta, al cărui suflet era un receptacol sfânt de gânduri bune şi năzuinţi curate în grădina albă şi etern odihnitoare a Domnului, nu mai putea dăinui în atmosfera abjectă a veacului nostru, infectată de toate viciile şi roasă până în rărunchi de toate păcatele. Omul acesta s'a dus.

Sufletul omului se prăbuşeşte fulgurant în genunea fărădelegilor. Se asfixiază în climatul murdar al veacului nostru. Se sbate cumplit în spasmurile sfârşitului. E paralizat, e stors de vlagă. Şi nimeni, vai nimeni, nu mai întinde mâna să-i deschidă fereastra spre cer şi să-l salveze dela înnecul moral. Deacurmezişul sufletului, în drumul lui de ascensiune către Dumnezeu, se aştern pe zi ce merge tot mai multe şi tot mai grele obstacole. Abia mai poate pătrunde chemarea cerului, eterna chemare a cerului, prin zidul masiv al grijilor lumeşti, până la inima omului. În schimb, chemarea lumii pătrunde prin toate porţile sufletului, cu toate ispitele şi aburii ei, cu toate amăgirile ei, cu toate nimicniciile ei. Invitare la petrecere zgomotoasă, lansată mieros şi cu unduiri de sirenă în glas, deşertarea cupei plăcerilor lumeşti cu supremă ardoare şi voluptate, orgie sensuală şi zgomot infernal — iată devizele supralicitate metodic şi persuasiv de omul veacului nostru, iată dogmele cu adânci repercursiuni în viaţa spirituală omenească, iată otrava cu efecte dezastruoase şi nocive. Omul cu nimb dumnezeesc a fost înlocuit cu omul demonic. Noţiunea de om purces din Dumnezeu este depreciată, este

devalorizată, este tăvălită in noroiu... Toată dezagregarea aceasta spirituală, toată disoluția și putrefacția aceasta morală a lumii, să fie oare de bun augur? Toate aceste deficiențe sufletești nu alcătuesc oare cel mai elocvent certificat de sărăcie spirituală pentru om? Toate aceste simptome maladive ale sufletului omenesc nu prevestesc oare sfârșitul inevitabil al lumii?

Dar cui se datorește criza spirituală, carența morală prin care trece lumea de astăzi? Cauzele acestei crize spirituale sunt multiple fără'ndoială. Vom stărui o clipă numai asupra uneia din aceste cauze, pe care, deși se va părea straniu, o socotim principala cauză a anarhiei spirituale din lumea de astăzi. Această cauză este *civilizația.*

Civilizația a fost darnică cu oamenii. Le-a dat de toate. Le-a pus la dispoziție toate minunile tehnice. Le-a dat iluzia fericirii materiale. Le-a dat narcoticul care vrăjește. Le-a dat stupefiantul care adoarme. Civilizația aceasta inventivă și generoasă a fost odalisca suavă și fluidă care s'a apropiat de om în veșmânt ademenitor și cu șerpuiri lascive, l-a fermecat cu surâsul ei de madonă etern serafică, l-a prins în mreaja himerelor ei și-l ține captiv, îl sugrumă, îl secătuește de orice vlagă spirituală. Civilizația i-a dat omului, cu amândouă mâinile, confort, comodități de tot felul, viteză vertiginoasă, spectacole grandioase și alte multe, multe paradisuri artificiale. Dar mai presus de toate, civilizația timpurilor noastre a dat omului o concepție nouă de viață, un stil nou de trai și o mentalitate nouă, cari se pot reduce toate la un singur numitor comun: totală abdicare dela prerogativele sale cerești. Civilizația a secularizat destinul omului. L-a legat cu totul de pământ. A făcut din el un animal biped, o caricatură hilară. Acestea sunt adjectivele cari caracterizează cum nu se poate mai potrivit și mai veridic fizionomia spirituală a omului de astăzi. Aceasta este realitatea dură și implacabilă, dar adevărată. Civilizația a infectat sufletul omenesc cu o sumedenie de vicii cari îl minează fără cruțare, așa precum orașele mari viciază aerul. Civilizația a dat omului cele mai ingenioase mijloace pentru exploatarea plăcerilor inferioare și imunde, pentru gustarea vijelioasă a tuturor pasiunilor cari turmen-

tează mintea şi simţurile omului. Civilizaţia a făcut pe om să alerge, în ritm frenetic, după senzaţional şi inedit. L-a învăţat cu senzaţii tari, dar de suprafaţă şi strigător de inutile. L-a mecanizat, l-a automatizat, l-a despiritualizat, l-a făcut robot. Dar ceea ce e mai dureros, civilizaţia l-a făcut pe om să fugă de sine, să nu se mai privească în faţă, să nu-şi mai pună probleme de viaţă mai adânci, să nu-şi mai strige destinul până dincolo de marginile de mister ale lumii, să nu se mai întrebe de unde vine şi unde merge, să nu mai dea ascultare comandamentelor etice ale sufletului său, să trăiască pe planul extern şi fiziologic al vieţii. Să uite planul interior. Să trăiască între hotarele zilei, cantonat în efemer. Civilizaţia a făcut din omul creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa, un om de lut, un om făcut după chipul şi asemănarea ei. Căci după cum civilizaţia care după părerea care întruneşte cele mai multe sufragii nu-i decât o parodie fadă a culturii, tot astfel şi omul creat de civilizaţie după chipul şi asemănarea ei, nu este decât o imagine ştearsă şi incoloră a omului spiritual creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa. E şi firesc să fie aşa, pentru că civilizaţia, a cărei menire se rezumă în mod exclusiv la cuceriri şi realizări tehnice pentru îmbunătăţirea traiului fizic şi material al omului, nu poate da omului aproape nicio merinde spirituală. Dimpotrivă, civilizaţia, prin arsenalul ei impresionant de sensaţii de suprafaţă, paralizează sufletul omului de orice elan de înălţare spre cer, îl desgoleşte de orice conţinut lăuntric, îl seacă de orice viaţă spirituală adevărată. Ceea ce dă civilizaţia omului ca spiritualitate este un simplu fard, o simplă mască, o simplă stilare în atitudinile şi manierele externe, dar nu un fond spiritual trainic şi adânc. O şlefuire a grosolăniei fizice, o spoială, o deghizare a pornirilor sălbatice în raporturile cu ceilalţi oameni din societate, dar nu o reprimare şi în fundul conştiinţei, nu o umanizare reală a sufletului omenesc.

Iată lucrurile pe cari ni le-a dat civilizaţia. Iată omul de lut pe care l-a creat civilizaţia după chipul şi asemănarea sa. Iată concepţia nouă de viaţă pe care a dat-o civilizaţia omului. Pot ele oare compensa tot ceea ce ne-a

răpit, tot ceea ce ne-a luat civilizaţia? Aceasta nu vom putea-o admite niciodată.

Dar să fie oare toate lucrurile acestea pe cari ni le-a dat civilizaţia, lucruri cari în sens pejorativ se mai numesc şi „binefaceri", adevăratele bucurii şi respiraţii spirituale ale omului? Sau toate acestea nu sunt decât experienţe palide şi de cele mai multe ori nefaste? Să fie oare concepţia de viaţă schiţată sumar mai sus, adevărata, definitiva şi armonica concepţie de viaţă care să dea sufletului omenesc împăcare şi fericire? Să fie oare lumea aceasta, cu panorama ei de plăceri banale şi gratuite, destindere adâncă şi ultim refugiu pentru suflet? Sau lumea noastră nu este decât anticamera vieţii veşnice şi astfel nu trebue să ne lăsăm cu totul aserviţi contingenţelor ei? Să nu fie oare toate ispitele lumii mai mult decât nişte simple paliative, cari ţin locul netrecătoarelor bucurii ale sufletului omenesc? Să-şi fi îngropat oare omul iremediabil fericirea din clipa în care s'a decis să se civilizeze?

Mai curând sau mai târziu, toţi ajungem la convingerea reală că plăcerile pe cari ni le oferă lumea noastră civilizată sunt amare desamăgiri pentru sufletul omenesc. Sunt cumplite decepţii. Adevărata concepţie de viaţă, care dă sufletului respiraţie sănătoasă, fericire deplină şi netrecătoare plăcere, este concepţia de viaţă religioasă-creştină. Ea ne leagă de Dumnezeu şi ne ridică la cea mai înaltă demnitate spirituală. Biserica ne desleagă toate tainele vieţii. Biserica ne arată drumul care duce spre ostrovul deplinei împăcări sufleteşti, ne jalonează cu litere de foc calea ce duce spre idealul nostru deapururi nepieritor: Dumnezeu. Omul a fost, este şi se va găsi mereu, până la sfârşitul veacurilor, în căutarea unui piedestal de cremene, care să nu i se clatine sub picioare. Se cramponează de repere fragile şi instabile, cu infinită nostalgie, cu violenţă, cu desnădejde. Experimentează cu sete concepţiile de viaţă pe care i le poate oferi filosofia, literatura, arta, ştiinţele şi alte domenii de cercetare şi de afirmare a spiritului omenesc.

Dar ceea ce este mai ciudat, fără să se simtă ultragiat, omul experimentează cu o sete neistovită şi cea mai rudimentară concepţie pe care poate să o aibă un om: concepţia

de viaţă pe care i-a dat-o civilizaţia timpurilor noastre, concepţia de viaţă care a făcut din om o mână de lut netrebnic. Însă toate aceste firave zămisliri ale minţii omeneşti şi ale civilizaţiei vremurilor noastre, nu pot satisface cerinţele şi imperativele inexorabile ale sufletului omenesc. Pe vastul fundal al concepţiilor de viaţă omeneşti, se proectează suverană, armonică şi nepieritoare, o singură concepţie de viaţă: concepţia de viaţă religioasă-creştină. Numai din această concepţie de viaţă ne putem crea platformă de ascensiune veridic spirituală şi turn de veghe spre cele veşnice. Numai prin acceptarea integrală a învăţăturii Mântuitorului şi îndeplinirea postulatelor pe cari le cuprinde această învăţătură, putem să ajungem acolo unde ne poartă dorul chemărilor noastre superioare, pe culme, la fericirea după care însetează sufletul nostru. Numai prin aderarea fără reticenţe la învăţătura şi concepţia de viaţă creştină poate fi repus omul în aureola lui de făptură purcesă din Dumnezeu, creată după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Numai în chipul acesta se poate înfăptui Împărăţia lui Dumnezeu pe pământ.

Dar omul cel de lut se împotriveşte la înfăptuirea Împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ.

Pentru a invedera lupta crâncenă care se duce între cele două tipuri de om pe pământ, între omul cel de lut şi omul spiritual, socotesc că este potrivit ca în rândurile finale ale acestei pledoarii pentru restaurarea valorilor spirituale în lume şi pentru repunerea omului în toată plenitudinea atributelor sale spirituale, să invoc o profundă cugetare, a cărei paternitate revine celei mai proeminente figuri din galeria scriitorilor bisericeşti din Occident, fericitul Augustin. Spune această minte luminată a bisericii apusene, undeva în opera sa „Civitas Dei", că „două iubiri au clădit două cetăţi: Iubirea de sine până la dispreţul lui Dumnezeu, cetatea pământească; şi iubirea lui Dumnezeu până la dispreţul de sine, cetatea cerească". Grefate pe această adâncă cugetare teologică, cele două realităţi cari îşi dispută violent hegemonia în lumea noastră pământească, realitatea materială şi realitatea spirituală, apar spontan în orbita gândurilor noastre. Nimeni n'ar fi putut

stabili mai veridic mijlocul prin care cele două tipuri de oameni, omul spiritual şi omul de lut, îşi afirmă existenţa şi veleităţile de reciprocă dominare. Omul spiritual, prin iubirea sa de Dumnezeu, dusă până la dispreţul de sine, îşi clădeşte o nepieritoare cetate cerească. Omul cel de lut, prin iubirea de sine, dusă până la dispreţul lui Dumnezeu, îşi clădeşte o cetate pământească cu temelii vulnerabile şi trecătoare. O sondare mai temerară şi mai stăruitoare în străfundurile sufletului omenesc ne dă putinţă să verificăm în totul valoarea sentinţei teologice invocate mai sus. Într'adevăr, prin constituţia sa ontologică, omul fiind legat cu sufletul de cer şi cu trupul de pământ, este condamnat să se lupte din răsputeri şi fără încetare pentru menţinerea ierarhiei dintre cele două principii antagonice cari îşi au sediul în el, ierarhie prin care se consacră suveranitatea sufletului nemuritor asupra trupului trecător. O răsturnare a acestei ierarhii, coboară demnitatea omului la treapta de animal. Omul, după cum spune stoicul Cleante, este, pe de o parte, cel mai înalt punct pe care l-a atins materia, iar pe de altă parte, cea mai joasă scară la care s'a coborît puritatea divină. Prin răsturnarea ierarhiei dintre cele două principii cari se luptă în om şi prin coborîrea sa la treapta de animal, desigur, nu se mai poate afirma că ar mai avea în el mai mult decât o slabă irizare a purităţii divine, o plăpândă licărire a luminii dumnezeeşti, în cazul în care această puritate divină din om nu este cu desăvârşire estompată. Prin coborârea omului la treapta de animal, evident, nu mai poţi recunoaşte în el pe omul creat şi zidit de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa. Cât de mare este desacordul, cât de flagrant este contrastul între omul cu demnitate spirituală purcesă din esenţa divină, omul acela pe care Dumnezeu l-a coborît „numai cu puţin faţă de îngeri" şi omul situat la antipodul celui dintâi, omul de lut, bestializat şi pervertit în gradul ultim? Fără îndoială, după căderea din starea sa edenică, omul nu mai este cu totul lipsit de întinăciune. Nu mai poate revendica pe seama sa demnitatea de coroană a fǎpturilor zidite de Dumnezeu şi înzestrat singur el dintre toate aceste făpturi cu privilegiul de a fi fost făcut după chipul şi ase-

mânarea lui Dumnezeu. Degradarea aceasta spirituală a omului prin comiterea păcatului, este concretizată în mai multe texte biblice. „Numai de o zi de ar fi viaţa omului pe pământ, ea este plină de întinăciune", exclamă îndurerat mult încercatul Iov. „Că iată întru fărădelegi m'am zămislit şi întru păcate m'a născut maica mea", izbucneşte năvalnic rugăciunea din sufletul proorocului David, cerând lui Dumnezeu să-şi deschidă stăvilarele cerului şi să reverse asupra sa bunătăţile milostivirii Sale. Omul se naşte cu stigmatul păcatului original pe frunte şi se cufundă tot mai adânc în abis prin păcatele sale personale. Cu toate acestea, chiar de aici, din abisul decăderii sale, în urma jertfei de pe Golgota a lui Iisus Hristos, omul nu încetează să fie, cel puţin virtual, aşa cum l-a făcut şi l-a vrut Dumnezeu. El a rămas tot „chipul măririi celei negrăite" a lui Dumnezeu, deşi poartă în sufletul său ranele păcatului. El n'a pierdut putinţa de redresare, n'a pierdut cu totul posibilitatea de reabilitare spirituală. El poate să se ridice din nou la Dumnezeu, dacă voeşte s'o facă. Ori cât ar fi de sugestiv şi de captivant exprimată, nu aderăm la opinia pe care a formulat-o Nietzsche despre om. Sumbrul filosof german spune undeva în opera sa că „omul este o funie întinsă între bestie şi supraom". Da, admitem că omul poate fi o bestie abjectă, că poate fi „o perfectă canalie", după cum spune David Hume, în ceea ce priveşte atitudinea şi comportarea lui faţă de Dumnezeu, creatorul şi stăpânul vieţii sale. Dar în acelaşi timp, noi avem convingerea nestrămutată că omul poate să fie şi poate să devină mai mult decât un supraom. Fiind repus prin jertfa Mântuitorului de pe Golgota într'o stare asemănătoare aceleia adamitice, adecă dându-i-se din nou completă libertate de alegere între bine şi rău, omul poate să-şi recupereze printr'o voinţă susţinută şi galvanizată de efluviile harului divin, cel puţin în parte, demnitatea sa primordială de făptură purcesă din esenţa divină. Poate să ajungă, prin restabilirea ierarhiei dintre cele două principii care se luptă în el cu înverşunare, subordonând materia spiritului, la renaşterea sa spirituală, la îndumnezeirea sa. Cu ajutorul graţiei divine, omul poate iarăşi să se „lapede de lucrurile întunerecului şi să se îm-

brace cu armele luminii". Poate să se lapede de haina omului celui vechiu şi să se îmbrace cu haina omului celui nou, renăscut sufleteşte, reînnoit şi transformat lăuntric de harul dumnezeesc pe care ni l-a câştigat Iisus Hristos prin moartea Sa pe cruce. Poate să devină iarăşi un om cu nimb dumnezeesc. Ori, prin această radicală transformare lăuntrică, omul se ridică la înălţimea cerului, reintră iarăşi în sfera comuniunii cu Dumnezeu. Pe câtă vreme supra-omul preconizat de Nietzsche — admiţând că ar fi posibilă realizarea unei asemenea elucubraţiuni utopice — ori cât ar fi de emfatică denumirea ce i se dă şi ori cât ar fi de ispititoare viziunea lui, nu poate să se ridice de pe pământ, rămâne legat de el, rămâne tot în sfera omenească chiar dacă reuşeşte să depăşească rigorile comune ale celorlalţi oameni. Omul refăcut prin lucrarea harului dumnezeesc, dobândit din jertfa Mântuitorului, se împodobeşte din nou cu toată frumuseţea şi cu toate atributele spirituale pe care le-a avut înainte de săvârşirea păcatului. Se îndumnezeeşte din nou. Fireşte, îndumnezeirea aceasta a omului nu trebue interpretată în sens strict literal. Restabilirea suveranităţii sufletului asupra trupului, suveranitate consfinţită în admirabila şi etern grăitoarea sentinţă a Mântuitorului: „căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi toate celelalte vi se vor adăuga vouă", nu poate duce, după cum afirmă sf. Ioan Damaschinul, decât la asemănarea, nu la complecta identificare a omului cu Dumnezeu. E vorba de redresarea spirituală a omului „prin participarea la lumina divină", iar nu prin transformare în esenţă divină, după cum spune acelaş sfânt părinte. Dar asta e deajuns pentru ca omul să se ridice iarăşi din smârcurile pământului, slobod şi impetuos, la cer, la Dumnezeu. Asta e deajuns pentru ca omul să se guverneze după comandamentele spiritului. Asta e deajuns pentru ca faţa pământului să se schimbe radical şi în locul răului, să stăpânească binele pe pământ, pentru ca Împărăţia lui Dumnezeu în lume să devină o realitate, să nu rămână la infinit o simplă mijire, o nostalgie a sufletului nostru. Căci după cum foarte just observă Nichita Stetatos, după constituţia lăuntrică a omului se schimbă şi lumea şi natura lucrurilor din lume.

Lumea e bună sau rea după cum sufletul omului e bun sau rău.

Să facem, deci, să dispară omul de lut de pe pământ. Iar în locul lui să apară omul spiritual, aşa cum l-a creat şi l-a vrut Dumnezeu, pentru a-şi zidi o sfântă şi nepieritoare cetate cerească, o cetate a binelui, a luminii şi a dreptăţii. Să ne impunem o sforţare eroică. Să ne lepădăm de concepţia minoră şi banală de viaţă pe care ne-a dat-o civilizaţia timpurilor noastre. Să rupem plafonul scund al preocupărilor meschine şi să ne deschidem largă fereastra spre cer. Subsolul înăbuşe, tavanul lumii terestre apasă greu, coridoarele subterane sunt pline de miasme pestilenţiale. Fereastră spre cer! Lumină şi aer! Iisus a învăţat sub cerul liber, în sânul naturii. Drumul său mesianic s'a desfăşurat, ca o frumoasă reverie pastorală, prin munţii şi văile Palestinei, pe colinele însorite ale Galileei. Omul a trăit la început sub cerul liber, în colocvii cu infinitul şi în contact direct cu Dumnezeu. Şi era mai fericit, mai bun, mai înţelegător, mai uman. Omul civilizat de astăzi, omul acesta de lut, e adesea un monstru sufletesc. Civilizaţia n'are nicio putere de transformare interioară. Dimpotrivă, ea împietreşte inima omului, îl rebarbarizează.

Afară la aer, sub cerul liber!... Iar dacă nu ne mai putem întoarce la sânul naturii, dacă nu mai putem trăi sub cerul liber, să aducem cerul în sufletele noastre, ca să ne tămăduiască de toate roadele nefaste ale civilizaţiei. Să zidim un pământ nou, în care reflexele cerului să fie indelibil întipărite şi pe care omul cu nimb dumnezeesc să fie stăpân absolut.

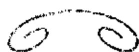

NECESITATEA POCĂINŢEI ÎN SF. TAINĂ A MĂRTURISIRII

de

Preot Dr. CORNELIU SÂRBU
Conferenţiar la Academia teologică „Andreiană"

„Pocăiţi-vă şi vă întoarceţi..., ca să vină dela faţa Domnului vremi de uşurare" Fapte 3, 19—20

Trăim vremuri de cumplită şi necruţătoare ispăşire a tuturor greşelilor noastre. Războiul recent cu toate calamităţile grozave aduse de el, nu este altceva decât efectul păcatelor fără de număr, săvârşite de omenire. De aceea, *vremurile de azi trebue să fie, mai presus de toate, vremuri de pocăinţă*. Pentrucă numai prin pocăinţă se poate face convertirea duhului demonizat al veacului nostru şi transformarea lui într'un temeiu de viaţă nouă. *Drumul înoirii lumii şi al sălăşluirii într'ânsa a mult doritei păci trainice, este drumul pocăinţei sau calea întoarcerii la Dumnezeu*, isvorul vieţii celei adevărate şi depline. Drept aceea, evidenţierea necesităţii pocăinţei în sf. Taină a Mărturisirii, este nu numai potrivită şi necesară, ci prezintă o acută actualitate. Căci aşezarea ei în focarul conştiinţei, ne îndeamnă spre strădania asiduă de-a ne descătuşa — prin pocăinţă — din ghiarele păcatului şi de-a pregăti în felul acesta calea ivirii în lume a unor „vremuri noui".

Unghiul riguros ortodox, sub care trebue privită şi tratată problema necesităţii unei pocăinţe adânci în scaunul sf. Taine a Spovedaniei, este viziunea corectă şi clară despre sf. Taine în general. De aceea, lucrarea noastră trebue să pornească dela câteva consideraţiuni generale asupra esenţei şi condiţiilor sf. Taine.

Sf. Taine sunt mijloace externe şi sensibile — intemeiate pe contactul strâns dintre spirit şi materie, dintre

supranatural și sensibil, și adaptate la structura psiho-fizică a omului — prin care se transmite omului, în chip văzut, puterea nevăzută, îndreptătoare și sfințitoare a harului divin.[1] Ele sunt organismul orânduit de Dumnezeu pentru îndreptarea și sfințirea noastră și ca atare, cele șapte coloane vertebrale, care întemeiază și susțin viața religios-morală a creștinului. Constând dintr'un element supranatural sau transcendental și unul natural sau imanent, *sf. Taine angajează în organismul lor haric, supranatura (= harul divin) și natura (= omul cu toate facultățile sale).* In consecință, *pentru realizarea de fapt a sf. Taine, adecă pentru lucrarea mântuitoare a lor, e necesară o condiție din partea naturii umane, element numit: condiția subiectivă a sf. Taine.* Și anume, sf. Taine se realizează din orânduirea dumnezeească, îndată ce s'a săvârșit de către slujitor actul ritual respectiv, *dar pentru ca ele să lucreze mântuitor asupra celor ce le primesc, se cere ca aceștia să fie pregătiți pentru primirea harului.* Această pregătire constă la cei vârstnici, în credință, în simțirea propriei stări păcătoase și în dorința după ajutorul divin, trebuind să fie corespunzătoare fiecărei sf. Taine în parte.[2] Pregătirea aceasta subiectivă se poate determina prin termenul teologic *„receptivitate pasivă"* la prunci și *„receptivitate activă"* la adulți, aceasta din urmă în sensul că vârstnicii se pregătesc activ — desigur cu ajutorul harului — pentru a primi efectiv harul sacramental. Chiar și Biserica apuseană, în sânul căreia mai mulți reprezentanți ai scolasticei susțineau teza că sf. Taine lucrează prin însuși faptul împlinirii actului ritual respectiv (= ex opere operato) și excludeau orice condiție subiectivă (= non requiritur bonus motus interior) și deși în practică nu cere dispoziția internă așa cum trebue, — totuși nu înțelege ex opere operato ca excluzând dispoziția bună a subiectului Tainei.[3]

Aplicând acest principiu general la sf. Taină a Spovedaniei, ajungem la adevărul de evidență indiscutabilă, că

[1] Cf. *Andrutsos Hristu:* Dogmatica Bisericii ortodoxe răsăritene. Trad. de Dr. Dumitru Stăniloae. Sibiu, 1930 p. 313 sq

[2] Cf. *Andrutsos:* O. c. p. 330.

[3] Cf. Idem ibidem, p. 330 sq.

primirea harului iertării este condiţionată strict de pregătirea sau dispoziţia credinciosului. Mai mult, în această sf. Taină, *condiţiunile personale sunt indispensabile nu numai pentru acţiunea ei mântuitoare, ca la celelalte sf. Taine, ci şi pentru realizarea ei. Pentru că condiţiunile personale constituesc — în sensul că fac parte integrantă din aceasta — însăşi fiinţa sau partea principală a Tainei,*[1] *ceeace însemnează că în Taina aceasta elementul personal e mai intens angajat şi se cere mai bogat reprezentant, în constituirea şi desfăşurarea dinamismului haric al Tainei.*

Din această perspectivă trebue privită problema necesităţii unei pocăinţe adânci în scaunul sf. Taine a Spovedaniei, adăugând imediat precizarea sau apăsul pe adevărul că *realitatea pocăinţei este un element constitutiv — şi anume elementul subiectiv fundamental — al sf. Taine a Mărturisirii.* Adevărul acesta, precum şi acela al necesităţii absolute a pocăinţei în sf. Taină a Mărturisirii, îl evidenţiază şi reliefează o scurtă cercetare asupra naturii pocăinţei şi asupra raportului ei cu Taina respectivă.

Cea dintâiu lămurire asupra pocăinţei ne-o dă însaşi etimologia cuvântului respectiv. Cuvântul grec μετάνοια (în Vulgata tradus cu poenitentia) derivă dela verbul grec μετανοεῖν şi însemnează schimbarea părerii sau consimţământului faţă de o dispoziţie sau acţiune anterioară; verbul μετανοεῖν traduce în Septuaginta verbul ebraic niham, care exprimă din plin regretul dureros faţă de ceva săvârşit în trecut. Un alt verb ebraic, sub, pe care Vulgata îl redă uneori cu „poenitentiam agere", redă net sensul de *„schimbare pentru viitor"*, de *„convertire"*.[2] Prin urmare, chiar după sensul etimologic al cuvântului, pocăinţa — noţiune strâns corelată cu aceea a păcatului — implică în sine în mod esenţial *o schimbare profundă în atitudinea eului uman, faţă de o acţiune săvârşită în trecut, întovărăşită totodată*

[1] Cf. *Andrutsos:* O. c. p. 402; *Vintilescu Petre Pr.:* Spovedania şi Duhovnicia. Bucureşti 1939, p. 10; *Bartmann Bernhard Dr.:* Lehrbuch der Dogmatik, 8. Auflage Fr. i. Br. (Herder) 1932, II. B. p. 368.

[2] *Amann E.:* Pénitence-repentir. In Dictionnaire de Théologie catholique, fascicul. CIII—CIV, col. 719

de hotărârea nestrămutată de-a nu mai păcătui. Ea este în fond identică cu convertirea.

Izvorîtă din conştiinţa tulburării grave a raportului normal dintre om şi Dumnezeu,[1] pocăinţa este un fenomen psihologic complex ce prezintă — după cum remarcă cu multă pătrundere marele gânditor Max Scheler[2] — un aspect paradoxal, şi anume cu o faţă a sa e îndreptat plin de lacrimi spre trecutul păcătos, iar cu cealaltă priveşte senin şi viguros spre viitor, străduindu-se după înoire şi după eliberarea din moartea spirituală. Privită în laturea ei îndreptată spre trecut, căinţa — în cazul acesta termenul e nimerit — constă într'un proces al conştiinţei morale, care judecă trecutul nostru păcătos. Sub acţiunea conştiinţei luminate de credinţă, *omul îşi dă seama de gravitatea păcatelor săvârşite.* Odată cu conştiinţa păcătoşeniei se naşte *scârba sau aversiunea puternică a voinţei faţă de păcat*, pe care ar vrea să-l nimicească în realitatea lui istorică. Având ca motiv fundamental iubirea filială[3] ce se cuvine Tatălui ceresc, această scârbă are ca urmare firească o *tristeţe spirituală*, o *durere amară* a sufletului faţă de păcatele săvârşite, produsă de regretul că le-a săvârşit şi mai ales de faptul că nu le poate distruge.

Datorită raportului de solidaritate dintre trup şi suflet durerea aceasta spirituală se urcă până la *chin fizic*, care în virtutea legii psihologice că simţământul lăuntric se cere exteriorizat — se revarsă în potop de *lacrimi.* Oricât ar

[1] Cf. *Piper*: Sünde u. Schuld: V. In „Religion in Geschichte und Gegenwart", V. B. col. 895; *Kalweit*: Busse. In „Religion in Geschichte und Gegenwart". I. B. col. 1384 sq.

[2] In minunatul său studiu: „Rene und Wiedergeburt", în volumul „Vom Ewigen im Menschen", Berlin (Der Neue Geist Verlag) 1933, p. 42.

[3] Elementul subiectiv care dă pocăinţei caracterul sau însuşirea de deplină este, nu numai întinderea ei asupra întregului mod de a fi fost până acum al penitentului, ci şi *ţâşnirea ei din conştiinţa curată a raportului dintre om şi Dumezeu ca expresie a iubirii depline a eului uman faţă de Tatăl ceresc.* E meritul deosebit al marelui filosof *Sören Kierkegaard* de-a fi relevat şi subliniat (mai ales în lucrările sale: „Zur Psychologie der Sünde" şi „Die Krankheit zum Tode") faptul că este căinţă deplină numai acolo unde este şi iubire deplină faţă de Dumnezeu şi că unde este cu adevărat căinţă, acolo este şi cunoaştere de Dumnezeu şi iubire faţa de El. Cf. *Kalweit*: O. c. col. 1386

fi de prețioase, aceste manifestări afective (durerea lăuntrică, lacrimile și regretul, *nu sunt un criteriu absolut al realității unei căințe adânci.* Inșiși sf. Părinți au pus mai mult apăs pe rolul voinței decât pe acela al sentimentului, în procesul căinței, dar nu uită să recomande faptele externe, care sunt manifestarea concretă a pocăinței. Cu aceasta nu voim nicidecum să diminuăm valoarea lacrimilor ca criteriu al căinței, ci numai să atragem atenția asupra faptului că *poate exista căință sinceră și adâncă* — să nu uităm că de cele mai multe ori durerea e mută!... — *și fără lacrimi* și că lacrimile pot uneori înșela. Așa încât, fără a uita marele rol ce-l atribue psihologia actuală sentimentului în actul voluntar — *lacrimile valorează numai ca semne extraordinare ale căinții sincere și adânci și ale dispoziției de îndreptare.*[1]

Insă, după cum am văzut, de căință e legată și orientarea spre viitor. *Căința e deplină numai dacă se transformă în pocăință* sau îndreptare morală. Căci orice căință adevărată include în sine, în mod inerent, hotărârea tare de-a nu mai păcătui.[2] Frumos se rostește în această privință marele filosof *Sőren Kierkegaard* spunând: „...un lucru trebue să fie pe care noi să nu-l fi uitat: a purta grije de păcatele noastre, a plânge pe cele săvârșite și *a nu mai săvârși pe cele deplânse*".[3] Iar *Clement Alexandrinul* zice: „Adevărata pocăință constă în a nu sta sub stăpânirea acelorași păcate și a smulge din suflet rădăcina păcatelor care ne-a pregătit pedeapsa morții".[4] Această hotă-

[1] *Landgraf A.:* Rene. In „Lexikon für Theologie und Kirche". 2. Auflage Fr. i Br. (Herder) 1936. VIII B. col 898; *Aman E.:* O. c. col. 73?. In privința aceasta, credem că sunt semnificative și concludente următoarele cuvinte ale „Părintelui pocăinței", sf. Efrem Sirul: „Nu are trebuință pocăința de trufie, nici de pompă și alaiu ci are trebuință de mărturisire". Cuvânt pentru pocăință. Trad. Buc. 1926, p. 101, ceeace însemnează că ea trebue să fie sobră.

[2] Cf. *Hilgenreiner K.:* Vorsatz. In „Lexikon für Theologie und Kirche". 2 Aufl. Fr. i. Br. (Herder) 1938, X. B. col. 694 sq.

[3] Tagebucheintragung zur „Einübung im Christentum (IX. B. 53, 4). In „So spricht Sören Kierkegaard". Aus seinem Tage — und Nächtebürchern ausgewählt, übersetzt und mit einer Einführung herausgegeben von Robert Dollinger. Berlin (Furche-Verlag) f. a., p. 48.

[4] Quis dives salvetur. Cap. 39—4: Migne. P. G. 9, col 643—48. Citat la *Felea V. Ilarion* Pr.: Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică. Sibiu 1939, p. 96; Cf. *Hilgenreiner:* O. c. p. 694 sq.

râre trebue să cuprindă toate păcatele grele, trebue să se refere la întreg modul nostru de-a fi şi are drept criteriu al eficacităţii sale evitarea prilejului de a păcătui, folosirea mijloacelor de îndreptare morală şi *săvârşirea faptelor vrednice de păcăinţă* (Cf. Ieremia V, 7 ; Luca III, 8). De aceea, sintetizând, vom spune: *Pocăinţa este transformarea lăuntrică deplină a omului* întreg; ea este înainte de toate *curăţenia inimii, întoarcerea către Dumnezeu sau convertirea*, din care ţâşneşte spontan şi fapta bună, conform îndemnului sf. Scripturi: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Mat. V, 8).

Din această schiţă a naturii pocăinţei, se poate întrezări chiar faptul că *ea este elementul subiectiv fundamental al sf. Taine a Mărturisirii, care deschide inima omului spre primirea harului divin şi care constitue condiţia subiectivă sine qua non a îndreptării.*

O adâncire a procesului pocăinţei, ne pune în lumină şi mai clară şi convingătoare acest adevăr.

Posibilitatea psihologică a căinţei se fundează pe natura înlănţuirii structurale interne a vieţii spirituale umane. Căci „spre deosebire de desfăşurarea proceselor naturii, al căror timp e un continuum uniform al unei singure dimensiuni, cu o singură direcţie, tot înainte, în existenţa noastră spirituală avem în fiecare moment prezentă structura întregului pe care îl reprezintă viaţa şi persoana noastră. Fiecare moment al vieţii noastre cuprinde în sine o lansare nu numai spre viitor ci şi spre trecut, ca să nu mai vorbim de actualitatea prezentului. Noi dispunem astfel nu numai asupra viitorului, ci şi asupra trecutului".[1] În baza acestui fapt, „nu există ... parte a vieţii noastre trecute, care, desigur, fără a putea fi schimbată ca fapt de cronologie istorică, să nu poată fi transformată ca sens, ca valoare, ca factor ce influinţează asupra vieţii noastre ulterioare, putând fi făcută din piedică a vieţuirii în bine, *temelie înoită a unei vieţi împrospătate*".[2] „Orice clipă a vieţii noastre trecute, fără a o goli din noi, o putem curăţi

[1] Scheler Max: O. c. p. 13.
[2] *Idem* ibidem, p. 14.

de răul din ea, cum curățim un izvor de noroiul din el. Cât trăim, putem fi mereu altfel și altfel, determinați continuu în alt chip de o faptă sau alta din trecutul nostru, după cum o interpretăm în lumina noilor situații, a noilor influințe ce le-am primit dela semeni, a noilor noastre dispoziții".[1]

In făgașul acestui mecanism și mers sufletesc, trebue încadrat și procesul pocăinței ca manifestare sau act psihologic. Din nesfârșitele fețe ale trecutului, noi putem valorifica pe acelea pe care le voim. *Noi putem preface trecutul.* Cu ajutorul amintirii, omul adună în clipa prezentă nu numai icoana faptei trecute ci și întipărirea ce-a lăsat-o în eul său și prin aceasta *îi dă sensul și puterea eficientă care o vrea.* De fatalitatea trecutului neamintit, omul scapă prin amintire. Iar *căința e tocmai amintirea unei fapte împreunată cu scârba față de săvârșirea ei.* In baza puterii ce avem de a schimba trecutul — în cazul acesta prin amintirea împreunată cu regret, — *noi scăpăm de fapta regretată,* nu în sensul că locul pe care îl deținea respectiva faptă e golit de orice conținut,[2] ci *în sensul că locul deținut de ea e înlocuit de un temeiu de viață nouă. Fapta rea, și puterea ce decurge din ea, este înlocuită printr'o anumită convertire, cu un izvor de viață nouă, cu un arc încordat spre hotărâri noui. O căință puternică, cu lacrimi adânci, poate înlocui fapta rea dintr'odată.* Astfel, prin căință, pe locul unui fost păcat, țâșnește un izvor de apă al vieții, un fost păcat ni se face prilej și temeiu de viață nouă și dreaptă. Caința are ca urmare *întinerirea morală a omului.* Sub înrâurirea sguduirii stihiale a unei căințe sincere și adânci, puterile necariate de păcat dar amorțite de vraja rea a robiei patimilor, izvorăsc la viață dinamică sub formă de puteri noui.[3]

[1] *Stăniloae Dumitru Dr.:* Căință și înviere sufletească. In „Revista Teologică" Ian.—Febr 1945, p. 10.

[2] Acest proces de schimbare a trecutului nu trebue nicidecum împins — cum pare că vrea s'o facă *Louis Lavelle* în „de l'Acte", Paris (F. Aubier) 1937, p. 190 — până la afirmarea posibilității pe seama eului de a aboli total, prin uitare, viața sa anterioară. Căci sunt fapte sufletești care cu greu pot fi date cu totul uitării, iar unele nu pot fi uitate nicidecum.

[3] *Stăniloae:* O. c. p. 11 sq.

După cum remarcă foarte subtil gânditorul de seamă Louis Lavelle, cu cât ne adâncim mai mult în abisurile ontologice ale noastre, cu atât ne regăsim mai intens pe noi înșine și ne punem în legătură cu dinamismul personalității umane cel mai autentic și viguros.[1] Aplicat la pocăință, adevărul acesta ne duce la concluzia justă că: *cu cât pocăința este mai adâncă, cu atât omul se descătușează mai mult de lâncezirea și învârtoșarea produsă de păcat, desfundându-și izvoarele ontologice de împrimăvărare a puterilor sale spirituale.* După cum pescuirea e cu atât mai bogată, cu cât mrejele sunt aruncate mai adânc, tot așa *roadele pocăinței sunt cu atât mai îmbelșugate, cu cât procesul ei străbate mai adânc în sufletul penitentului.* In plus, prin smerenie și prin dispoziția metafizică ce-o trezește în om, căința deschide fereastra sufletului spre primirea puterii harului. Firește, pe o atare temelie se poate clădi și desfășura hotărîrea de a nu mai păcătui.

După cele de mai sus relevate, vedem și mai clar că *pocăința pregătește subiectul sf. Taine a Mărturisirii pentru primirea harului și fructificarea acestuia, întrucât predispune și deschide potirul inimii spre lucrarea harului sau face din sufletul omului vas curat, receptiv și prielnic pentru acțiunea harică.*

Cu alte cuvinte, *procesul pocăinței constitue* — în laturea lui pur umană — *colaborarea sau conlucrarea* (= *sinergia*) *omului cu harul sf. Taine a Mărturisirii în procesul de mântuire. Această sinergie urcă până la constituirea ființială și funcțională a Tainei.*

Necesitatea pocăinței adânci în scaunul sf. Taine a Mărturisirii rezultă tocmai din acest rol fundamental al ei în organismul haric al Tainei respective, rol ce atrage după sine consecința corelației ființiale și funcționale nesdruncinabile dintre harul acestei Taine și pocăință. De unde concluzia justă: *Nu există în creștinism iertare și înoire fără o adâncă pocăință.* Faptul acesta vine la expresie în primul rând prin aceea că însași sf. Taină a Spovedaniei poartă

[1] Cf. De l'Acte, mai ales p. 136.

frecvent numirea de *„Taina Pocăinței"*, iar sf. Scriptură folosește mai des numirea de μετάνοια,[1] tocmai pentru a sublinia adevărul că *condiția subiectivă a pocăinței este un element constitutiv și esențial al Tainei.* Dar mai presus de toate, această necesitate absolută a pocăinței în sf. Taină a Mărturisirii rezultă din însăși instituirea dumnezeească a pocăinței, așa de bogat și pregnant mărturisită în sf. Scriptură. Ori, odată ce Dumnezeu a condiționat primirea harului „Botezului iertării" de condiția subiectivă a pocăinței, este evident că *lipsa pocăinței echivalează cu lipsa harului respectiv.*

Această necesitate primordială și esențială a pocăinței în sf. Taină a Spovedaniei, prezintă două aspecte, și anume se înfățișează ca *necesitate metafizic-psihologică* și ca *necesitate moral-soteriologică.*

Prin însăși natura sa, păcatul produce o neliniște și durere ontologic-metafizică. Ca desprindere de Dumnezeu, păcatul produce în om golul metafizic creat de lipsa lui Dumnezeu în el, iar absența lui Dumnezeu din om naște în acesta o desechilibrare stihială, o pervertire a vieții sale și o primejduire gravă a acesteia. Această stare chinuește amar pe om, pricinuindu-i durere, neliniște și sguduiri sufletești puternice. De aceea, „toate lucrurile *se sbuciumă* mai mult decât poate omul să spună" (Ecl. I, 8) și tot pentru aceea: „Toată făptura suspină... și noi singuri suspinăm în noi înșine, așteptând cu nerăbdare înfierea" (Rom. VIII, 22 sq.). Acest suspin „din adâncuri" nu-i altceva decât ecoul conștiinței chinuite de groaza păcatului. Această durere și desechilibrare stihială și-a găsit expresia pregnantă în ps. 37: „Nu e pace în oasele mele din pricina păcatelor mele... Puroi ce miroase greu curge din rănile trupului meu, din pricina nebuniei mele. Slăbit sunt și istovit peste măsură și răcnesc de durerea inimii mele" (v. 1—8); sau în ps. 101: „Se sting ca fumul zilele mele și oasele mele sunt arse ca tăciunele". De aceea, izbăvirea din robia păcatului însemnează ușurare și descătușare.

---

[1] Cf. *Schirlitz Ch. S. Dr.* — *Eger Th. Dr.*: Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testamente. 5 Aufl. Giessen 1893, p. 266.

Din această amară situație ne scoate pocăința. Eliberarea adusă de ea ne produce liniște, adevăr dovedit de faptul că *pocăinței sincere îi urmează totdeauna o pace și o bucurie a inimii*, tălmăcită în ps. IX, v. 9: „Domnul este limanul celui apăsat și cetatea lui cea tare la vreme de necaz"; sau în opera lui *Origen*: „Dacă cineva se face acuzatorul său, când se învinuește și mărturisește, varsă păcatul și se curăță de toată cauza boalei";[1] sau a sf. *Ambrosie*: „Nu este îndoială că păcatul e mai ușor când îl mărturisește omul de bună voie și se căiește de dânsul".[2] Așa fiind, putem spune că *pocăința e necesară din punct de vedere metafizic-psihologic, dându-ne o mângăiere și o liniște mai plăcută decât cea mai dulce umbră*: „Când ne îndeamnă Dumnezeu — zice sf. Ioan Hrisostomul — și atinge inima noastră, toată mâhnirea noastră ce vine dela diavolul e pusă pe fugă".[3] Odată cu aceasta, pocăința ne dă seninătatea optimistă și echilibrul sufletesc necesar luptei pentru săvârșirea binelui.

Din punct de vedere *moral-soteriologic*, pocăința e necesară ca un *prilej și mijloc de purificare a sufletului, de ispășire a vinei păcatului și de restaurare în har, ca cea mai bună cale a autosalvării sufletului, ca cea mai eficace școală a renașterii morale și ca singurul drum al redobândirii puterilor pierdute ale sufletului și prin aceasta al reîncadrării în ordinea morală, fără de care nu există mântuire*. Căci pocăința este — după cum o caracterizează minunat același Max Scheler — *„cea mai revoluționară putere a lumii morale"*, care *„posedă funcțiunea centrală"*[4] *a renașterii omului"*.[5] Departe de a fi — cum profund greșit și nea-

[1] Omilia II, 1—2, 6 la Ps. 37. Migne P. G. 12, col. 1381 sq. Citat la *Felea*: O. c. p. 119.

[2] De lapsu virginis consecratae, 8. Migne P. L. 16, col 378—379. Citat la *Felea*: O. c. p. 186 nota subliniară 2.

[3] A patra predică despre pocăință, în românește de Ștefan Bezdechi, Sibiu 1938, p. 32.

[4] Desigur, această „funcțiune centrală" îi revine pocăinței numai ca element sau condiție subiectivă a renașterii, pentrucă în fenomenul întreg al renașterii funcțiunea centrală și primordială o are harul divin.

[5] O. c. p. 42 și 52. Cf. și *Tanquerey Ad.*: Grundriss der aszetischen und mystischen Theologie, in's Deutsche übertragen von P. Johannes Sternaux, S. J. Paris, Tournai (Belg.), Rom (Desclée et Cie) 1935, p. 507.

decvat o apreciază filosofia modernă — un act de împuținare sau degradare existențială negativ și superfluu, o disarmonie a sufletului sau un balast inutil, care ne paralizează mai mult decât ne favorizează,[1] *pocăința e puntea de autosalvare a sufletului, singurul drum al redobândirii puterilor sale pierdute. In focul ei mistuitor, ea distruge acea însușire defectuoasă a sufletului, care se numește „vină" și — prin restabilirea raportului firesc și normal dintre făptura umană și Creator — face cu putință un început nou al vieții, o viguroasă autoregenerare ontologică și morală.*[2]

Rolul medicinal al pocăinței provine din caracterul ei de suferință, care purifică, vindecă și înobilează. In adevăr, răstignirea în noi a „eului vechiu" robit păcatului și înlocuirea lui cu „eul cel nou" al făpturii înoite, nu se poate face decât prin trecerea prin focul curățitor al suferinței penitențiale. „Suferința căinței este singura forță creatoare, care frânge structura veche, nu pentru a stârpi ci pentru a înoi pe om. Cu cât mai multă suferință este în căința noastră, cu cât mai abundente lacrimi, cu atât se înfăptuește mai total această omorire a omului vechiu și nașterea celui nou".[3] Prin urmare, *gradul de înoire produs de căință stă în raport direct proporțional cu adâncimea ei și cu intensitatea suferinței dintr'însa.*

---

[1] Cf. *Scheler M.:* O. c. p. 7. Vezi aici, la p. 7-11, mai pe larg teoriile moderne asupra căinței.

[2] Spre deosebire de Catolicism, care concepe pocăința prin prisma juridismului exagerat cu privire la raportul dintre om și Dumnezeu și'n consecință pune accentul fundamental pe funcțiunea de expiere și satisfacție a pocăinței față de dreptatea divină lezată prin păcat, *Ortodoxia — fără să neglizeze sau să nege caracterul ispășitor al căinței — accentuează în primul rând rolul pocăinței ca element de restabilire a raportului firesc dintre om și Dumnezeu, de medicament ce aduce reînsănătoșirea omului devenit bolnav prin căderea din harul baptismal.* Dreptatea divină cere ispășirea păcatului, dar iubirea divină, care o covârșește, vrea ca pocăința să fie mijlocul de restaurare a omului păcătos în făgașul vieții celei adevărate, în Dumnezeu. In consecință, *armonia deplină dintre dreptatea și iubirea divină cu prevalarea celei din urmă, ca una care definește precumpănitor ființa lui Dumnezeu, face din pocăință nu atât un act de satisfacție adusă majestății lui Dumnezeu ofensate prin păcat, cât mai ales un mijloc de vindecare a omului de boala în care a căzut prin păcat. Pentrucă în pocăință Dumnezeu ne apare nu atât ca judecător, ci mai ales ca iertător și vindecător sau tămăduitor.*

[3] *Stăniloae:* O. c. p. 8.

Pe lângă aceasta, pocăința ne scoate din comoditatea morală și prin omorârea trufiei din noi ne descătușează din lanțurile antropocentrismului adânc încetățenit în spiritualitatea veacului nostru și ne deschide potirul inimii spre cer, aruncându-ne în brațele harului divin.

Ca atare, *pocăința este o virtute în toată puterea cuvântului, absolut indispensabilă mântuirii omului.* Nici o faptă de milostenie, nici o chinuire exterioară n'o poate suplini. Cine lasă să-i scape din mână această „scândură de salvare" — cum o numește foarte plastic Tertulian[1] — acela e naufragiat definitiv, pentrucă *nu există mântuire fără pocăință*, pentrucă *pocăința este ușa mântuirii, prin care omul iese din lumea păcatului și a morții, și intră în lumea virtuții și a vieții veșnice.*[2]

Acest rol important al pocăinței în procesul de mântuire, este testat și de sf. Părinți și scriitori bisericești, cari subliniază unul sau altul din aspectele acestui rol. Ei numesc pocăința *„jertfa pocăinței"* (Origen),[3] *„botezul lacrimilor"* (Sf. Grigorie Teologul),[4] sau *„botezul prin lacrimi"* (Sf. Ioan Damaschinul),[5] ori mărturisesc ca sf. Ciril al Ierusalimului: „După cum șarpele își leapădă pielea și pământul se curăță de spini prin săpare adâncă, la fel și omul se poate curăți de păcat prin căință adâncă";[6] iar *„Părintele pocăinței"* zice: „De vrei să-ți speli fața, spal-o cu lacrimi, înălbește-o cu plâns, pentru ca să strălucească de slavă înaintea lui Dumnezeu și înaintea sfinților Săi îngeri, căci fața spălată cu lacrimi este frumusețea ce nu se veștejește". (Sf. Efrem Sirul).[7] In epoca postpatristică, sf. Simion Noul

[1] *Amann:* O. c. col 733.

[2] In Protestantism, funcțiunea pocăinței in procesul de mântuire este cu totul diluată sau micșorată până aproape de dispariție, nu numai în urma profesării monergismului haric sau a unui sinergism foarte timid, ci și în urma duhului de antropocentrism raționalist care stăpânește în unele tabere ale sale. Abia de curând, mai ales sub influința ideilor kierkegaardiene, pocăința începe a fi tratată dintr'o perspectivă mai puțin deplasată. Cf. *Kalweit:* O. c. col. 1386.

[3] *Felea:* O. c p. 118.

[4] *Idem* ibidem, p. 160.

[5] *Idem* ibidem, p. 182.

[6] Cateheza 2-a. Citat la *Felea:* O. c. p. 161.

[7] Cuvânt pustnicesc. In „Scrierile sf. Efrem Sirul" Trad. din rusește de Ioan P. Țincoca. Iași 1921, vol. I, p. 79.

Teolog a desvoltat aproape o „Teologie a lacrimilor", punând atâta pondere pe acestea, încât le-a ridicat mai presus de manifestarea prin fapte externe a pocăinței, ca unele care *curăță sufletul*, acordându-le valoarea de criteriu sigur al simțământului de căință.[1]

În concluzie, *pocăința stă față de sf. Taină a Mărturisirii în raport de corelație ființială și funcțională, precum și de necesitate absolută: Nu există iertare și mântuire fără o căință adâncă! Pocăința și sf. Taină a Mărturisirii se condiționează reciproc în realizarea lor integrală.* Totuși nu trebue să împingem prea departe valoarea pocăinței pentru mântuire, cum face Teologia catolică modernă, care învață că pocăința deplină (adecă izvorîtă într'o iubire deplină față de Dumnezeu) îndreptează înainte de primirea reală a harului sf. Taine a Mărturisirii.[2] Evident, Dumnezeu poate mântui în mod excepțional și extraordinar, și în afară de sf. Taine (cazul clasic e acela al tâlharului de pe cruce), dar faptul acesta nu desființează principiul general valabil: *Cel ce dispretuește și se desinteresează de sf. Taină a Spovedaniei, acela nu va fi iertat și nici mântuit.*

Acum înțelegem de ce Sf. Scriptură și sf. Tradiție predică apăsat pocăința ca o condiție indispensabilă a mântuirii și în așa măsură,[3] încât pot fi numite cu adevărat: trâmbițe neadormite ale pocăinței sincere și adânci. Din mulțimea nesfârșită a citatelor ce s'ar putea aduce, reproducem numai câteva din cele mai reprezentative.

Sf. Scriptură predică pocăința dela un capăt până la celălalt al ei: „Pocăiți-vă și vă întoarceți dela toate nelegiuirile voastre... Lepădați dela voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și vă faceți o inimă și un duh nou";[4] „Pocăiți-vă din toată inima voastră... Sfâșiați inimile și nu hainele voastre și întoarceți-vă cu pocăință la Domnul";[5]

[1] Cf. *Holl Karl* Dr.: Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Mönchtum. Leipzig 1898, p. 61.

[2] *Landgraf* A.: O. c. col. 851.

[3] Vezi amănunte la *Felea*: O. c. p. 19—212.

[4] Ezechiel XVIII, 20 sq.

[5] Ioil II, 12 sq.

„Faceţi dar roade vrednice de pocăinţa";[1] „Pocăiţi-vă şi credeţi în Evanghelie".[2] Propovăduirea scripturistică a pocăinţei atinge culmea în mărturisirea Mântuitorului, că scopul venirii Sale între oameni, este *pocăinţa*: *„N'am venit să chem pe cei drepţi la pocăinţă, ci pe cei păcătoşi"*.[3]

Aceeaşi bogăţie de citate ne oferă şi sf. *Tradiţie*, din cuprinsul căreia reproducem numai câteva *locuri patristice* din cele mai clasice. Sf. Ciprian: „Să ne întoarcem la Domnul din toată inima şi arătând căinţă cu durere nefăţarnică pentru păcat, să cerem milostivirea lui Dumnezeu... cu ajunări, cu plângeri şi lacrimi";[4] *sf. Efrem Sirul, „Părintele pocăinţei"*: „Să ne pocăim, fraţilor, ca pe Dumnezeu milostiv să-l facem păcatelor noastre... Să plângem, ca să ne mângăie pe noi. Să lepădăm dela noi obişnuinţa cea rea şi cu fapta cea bună ca şi cu o haină să ne îmbrăcăm";[5] sf. *Ioan Gură de Aur*: „De câte ori cazi în piaţă, de atâtea ori te ridici; tot aşa, de câteori ai păcătuit, să te căeşti de păcat şi să nu pierzi nădejdea"...,[6] sau: „Şi dacă greşeşti în fiecare zi, pocăieşte-te în fiecare zi",[7] precum şi: „Când am săvârşit o nedreptate, s'o ucidem îndată după mărturisire, prin lacrimi, prin pâra păcatelor făcute".[8]

La lumina celor precizate până aici, se vede limpede cât de mare, de nesocotită şi mai ales cât de primejdioasă este imprudenţa noastră de-a amâna mereu pocăinţa pentru un viitor atât de nesigur cu osebire în vremurile cumplite de azi; căci riscăm s'o întâlnim prea târziu. De aceea, să punem

---

[1] Mat. III, 8; Luca III, 8.

[2] Marcu I, 15.

[3] Luca V, 32; Marcu II, 17. Vezi şi: Luca XV, 4—7; XV, 8—10; VII, 37—38; XXIII, 40—42; XIX, 1—10; Marcu VI, 7—12; Mateiu X, 5—12; Luca XXIV, 45—47; Fapte II, 37—38; III, 19—20; VIII, 18—24; XVII, 30; Iacob V, 14—16; Apocalipsa II, 4—5; II, 20—22; III, 1—3; III, 18—19; IX, 20—21; XVI, 9—11.

[4] Despre cei căzuţi, cap. 28—29. Citat la *Felea*: O. c. p. 124.

[5] Cuvânt sfătuitor pentru a doua venire a Domnului şi pentru pocăinţă. In „Cuvintele şi învăţăturile preacuviosului părintelui nostru Efrem Sirul care se cuprind întru a treia carte". Bucureşti 1926, p. 83.

[6] Predica despre milostenie şi despre cele 10 fecioare, 4. Trad. Bezdechi, p. 29.

[7] Predica VIII-a despre pocăinţă, 1. Trad. Bezdechi, p. 84.

[8] Omilia despre Lazăr 4. 4, Migne P. G. 48, col. 1012. Citat la *Felea*: O. c. p. 175.

la inimă şi să urmăm fără amânare îndemnul „Părintelui pocăinţei": „Nu întârzia, iubite, din zi în zi a te întoarce către Domnul. Ca nu cumva să vie asupră-ţi fără de veste hotărârea înfricoşatului judecător... Sârgueşte-te încă până ai vreme, a cădea la judecătorul, ca să te curăţească de toate păcatele tale";[1] şi mai ales acela al sf. Scripturi, care se potriveşte atât de mult vremurilor noastre: *„Pocăiţi-vă şi vă întoarceţi..., ca să vină dela faţa Domnului vremi de uşurare"*.[2]

[1] Cuvânt pentru pocăinţă, în „Cuvintele şi învăţăturile...", p. 53.
[2] Fapte III, 19—20.

PREOȚIMEA ȘI APĂRAREA PATRIEI[1]

de

Preot Prof. GRIGORE N. POPESCU

I. PREOȚIMEA ORTODOXĂ ÎN LUPTA NAȚIONALĂ

Slujitorii Bisericii au fost prezenți „în toată vremea și în tot ceasul" în slujirea Neamului.

Marii ierarhi au stat întotdeauna alături de voevozi. Ei au păstrat sus sufletul țării; îi aflăm prezenți în tratate; unii împlinind misiuni diplomatice, umblând „cu trebi domnești", cum spunea Mitropolitul Varlaam, în diferite părți; alții, conducând politica țării în sfatul domnesc, etc.

Alături însă de episcopii și mitropoliții cărturari și diplomați, care alcătuesc clerul superior, aflăm marea masă a preoților și călugărilor, luptând împreună cu poporul în toate împrejurările, în războae și răscoale, din porunca lăuntrică a aceleiași simțiri și viețuiri.

Din lungul șir al acestor preoți desprindem câteva chipuri: în 1424, Alexandru cel Bun a boerit pe popa Iuga din Baia, pentru „slujbele lui drepte și credincioase, dăruindu-i și satul Buciumeni de lângă Baia. Privilegiul se păstrează și azi într'un neam răzeșesc de popi. Răsplata aceasta domnească, pe care popa Iuga o primește, desigur că nu-i decât pentru slujba care o va fi îndeplinit ca preot de oaste pe lângă Domn, sau poate chiar alăturea în focul vreunei lupte — de când nu l-a putut uita".[2]

Despre popa Stoica din Fărcaș, „care sare șapte pași și iese din liturghie și tae la Turci o mie", au pomenit cântecele populare și legendele bătrâne până aproape în

[1] Două fragmente din lucrarea în manuscris „*Patria și sf. Altar*. Contribuția Bisericii ortodoxe în viața Statului român".

[2] *I. Bogdan*: Documentele lui Ștefan cel Mare, București 1913, vol. II p. 434. Vezi și *C. Bobulescu*: Fețe bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții, Chișinău, p. 8.

zilele noastre. Dionosie Fotino scrie că: „acesta fusese preot mirean și se numea popa Stoica din satul Fărcaș, județul Romanați; dar luând parte în războae de bună voe și arătând talente ostășești Mihai Vodă l-a tuns, l-a numit agă și l-a făcut căpitan peste pedestrime".

Că Mihai Viteazul a fost ajutat de preoți la intrarea lui în Transilvania, se vede și din hotărârea luată de un consiliu de stat din Ießfaläu (25 Septemvrie 1600) — după istorisirea din cronica lui Șincai — „ca preot românesc din Valahia să nu vină în Ardeal, dar mai ales călugării, să se oprească din Ardeal, pentru că aceștia au fost spionii lui Mihai Vodă când au venit în Ardeal".[1]

La 1761, după înăbușirea mișcării religioase a călugărului Sofronie din Cioara, mulți români ortodocși au fost depuși în celulele castelului din Făgăraș și supuși torturilor celor mai groaznice. In deosebi generalul Nicolae Adolf de Buccov a înscris pagini foarte sângeroase în istoria acestui castel și a țării Făgărașului. La ordinul lui s'au ars și distrus toate mânăstirile ortodoxe din această regiune, multe din ele ctitorii ale pioșilor voevozi români. Mulți preoți și credincioși au suferit în liniște chinurile iscodite de inchiziție și mulți au căzut pradă fioroasei „fecioare de fier".[2]

In răscoala lui Horia, mulți preoți au fost alături de el, deși istoria nu-i amintește pe toți.

Preotul ortodox Ion Crișănuț din Abrud, văzând cum îi duc legați pe Horia și pe Cloșca, a exclamat cu durere: „Acum îl au Ungurii în mâinile lor pe bietul Horia, și pot să-l mănânce de viu... Aveți grijă Ungurilor că în curând veți vedea ce-ți păți voi pentru asta".[3] Până să pățească Ungurii, inimosul preot a fost tras în țeapă. De mulțimea preoților, bătuți, amendați, întemnițați, nu mai vorbim.

In 2 Iunie 1790 nobilii din adunarea județului Hunedoara au cerut ca Ioan Meheși, secretar la cancelaria aulică din Viena, și cancelistul Aron Pop să fie scoși din slujbă,

[1] *Gh. Șincai*: Cronica, 1866, tom. II, p. 448. Cf. Bobulescu: o. c. p. 21.

[2] Pr. *Coriolan Buracu:* Cetatea și Castelul Făgărașului, Făgăraș, 1937, p. 14.

[3] Pr. *I. C.*: Politica Românilor din Ardeal și Bucovina, în Enciclopedia României, București 1938 p. 768.

„pentru că Meheşi e fecior de preot, iar preoţii au fost conducătorii revoluţiei din 1784".[1]

Revoluţia din 1848 a Românilor din Transilvania constitue o pagină luminoasă de bărbăţie. Ea cunoaşte mulţi viteji şi mucenici dintre slujitorii altarului. Avram Iancu i-a făcut tribuni şi căpitani.

Păstorii poporului n'au lipsit din revoluţia din 1848, „produs al redeşteptării conştiinţei naţionale... care proclamă pentru prima dată cu arma în mâni dreptul poporului român la existenţă, în ţara unde zăcuse ca rob secole îndelungate".[2]

Cu drept cuvânt spunea mai târziu Bălcescu, în discursul său comemorativ, că: „generalii acestei oşti ţărăneşti erau nişte preoţi şi nişte tineri abia ieşiţi din şcoalele de teologie, filosofie şi jurisprudenţă; ei puseseră mâna pe armă când nevoia îi sili a se face generali şi a câştiga bătălii".[3]

In această revoluţie, preoţimea română s'a purtat întocmai cum a dorit-o şi văzut-o Andrei Mureşanu: „preoţi cu crucea 'n frunte!".

Ei au fost adevăraţii propagandişti în masa poporului şi susţinătorii dreptăţilor lui, ca nişte buni cunoscători ai nevoilor şi durerilor lui şi împărtăşitori ai soartei lui, cum spune Ion Eliade Rădulescu în memoriile sale.

Revoluţia din 1848 din Muntenia cunoaşte strădania unui inimos preot de mir pomenit până în zilele noastre: popa Radu Şapcă, de neam din comuna Celei-Romanaţi.

La popa Şapcă acasă se adunau revoluţionarii şi discutau nopţi întregi cum să procedeze mai bine. Când Pleşoianu — după înţelegere — i-a trimis scrisoare: „vino cu crucea şi Evanghelia spre a cununa mireasa", adică să binecuvinteze mişcarea, el a şi pornit cu oamenii săi la Izlaz; iar a doua zi, Miercuri 9 Iunie, dimineaţa după slujbă, a citit cap. 37 din Ezechil, despre vedenia oaselor uscate şi

[1] Episcopul *Grigorie Comşa* al Aradului: Ortodoxia şi românismul în trecutul nostru, Arad 1933, p. 102.

[2] *Al. Xenopol:* Istoria Românilor din Dacia Traiană, Bucureşti 1914, ed. III, vol. XII, p. 68.

[3] *C. Babulescu:* o. c. p. 104

învierea morților, și apoi acea rugăciune compusă de el: „Izbăvește Doamne și mântue pe tot omul care sufere; ridică și însuflețește pe acest popor care moare, ca să facă să trăiască și asupritorii lui. Scapă-l de abuzul clăcei, de ticăloasa iobăgie, de podvoada drumurilor și a șoselelor, de acele munci ale Faraonilor".[1]

După aceea a sfințit cele două drapele și a stropit cu aghiazmă trupele și poporul. A fost în guvernul provizoriu și în fruntea revoluției, până după semnarea Constituției și abdicarea domnitorului Bibescu. Incepând urmărirea capilor revoluției, Popa Șapcă s'a văzut în lanțuri ca un făcător de rele, la Craiova și București. Inchis la Văcărești, după câtva timp a fost exilat la Brusa (Asia Mică), de unde s'a întors tocmai după 1856, ajungând duhovnic la mânăstirea Sadova, apoi la Cozia și în urmă la mânăstirea Brâncoveni, unde a și murit.

Cântecul lui popa Șapcă, făcut de anonimul poet — poporul — care știe să-și exprime recunoștința față de binefăcătorii săi, s'a cântat până târziu în urmă, ca un ecou al frământărilor și suferințelor îndurate:

Să trăiască popa Șapcă
C'a scăpat țara de claca!

Intre preoții propovăduitori ai acestei revoluții trebue să amintim pe:

Preotul Atanasie dela Episcopia Râmnicului;

Teodoric Zăgănescu dela mânăstirea Bistrița (Vâlcea);

Ierodiaconul Atanasie Stoenescu și protopopul Dincă din Dolj;

Ieromonahul Varlaam și protopopul Cristea Economu din Rușii de Vede;

Preotul Dinu Proistosul și Drumea Sârbul din Luica și Herăști (Oltenița);

Preoții Radu și Vlad dela Ulmeni-Pământeni (Ilfov).

Popa Negul din satul Domnița a fost chemat la ordine de președintele comisiunii de săteni și proprietari în August 1848, pentru „înveninate cuvinte asupra proprietarilor". Tot atât de dârz s'a arătat acest preot și în celelalte ședințe, apărând cu tot sufletul pe țărani.

[1] *Al. Xenopol* o. c. p. 69.

Preotul Gheorghe Bodescu din Bârlad, a fost arestat pentru o predică plină de asemenea idei.

Intre exilații peste graniță au fost și clericii:

Diaconul Nichifor (propagandist),

Ghenadie Poenaru, egumen, și

Părintele Iosif Snagoveanu [1]

Preoții au pregătit și unirea din 1859. Tot ei au fost însuflețitorii unirii celei mari din 1918.

* * *

„Cartea neagră", n'a fost o legendă, ci o crudă realitate. In această carte neagră erau scriși toți „daco-romanii", preoții și ceilalți apărători ai românismului, urmăriți pentru naționalismul lor.

Surghiunul la Șopron și Thalehof, întemnițările la Vaț, Seghedin, Aiud și Cluj erau hotărîte cu mult înainte!

De observat este faptul că tipărirea cărții negre s'a făcut în anul 1907, adică după deschiderea expoziției din 1906, dela București, unde s'au întâlnit Românii de pretutindeni în aceeași dragoste și înfrățire, iar după întoarcerea lor acasă, au început lupta cu mai mare nădejde. Serbările expoziției din 1906 au cutremurat simțirea românească până în cele mai tainice adâncuri, revărsându-se clocotitoare în cântecele cântate de toți laolaltă, în fața Regelui Carol I: „Trăiască Regele", „Pe-al nostru steag", „Deșteaptă-te Române", sub bagheta unui om mic de stat, cu ochii vii și suflet mare, maestrul D. Chiriac.

Am avut norocul să particip, cu Societatea corală „Carmen" a lui Chiriac — înființată în 1901 — la serbările încoronării din 1922, la Alba-Iulia, precum și în excursiile făcute după unire în Ardeal și Banat. Am văzut cu acel prilej țărani gospodari, preoți și profesori din ținuturile desrobite, îmbrățișându-se cu maestrul Chiriac ca niște prieteni de demult, dela București, din 1906, răscolind amintirile zilelor frumoase cu soare liber românesc, ce le-au încălzit inimile. Intrarea României în războiu a însemnat însă începutul muceniciei tuturor conducătorilor — mai ales a preoților — care apăraseră până atunci nația față de toate

[1] 1848 în România. București 1898, p. 128.

încercările asupritorilor. Preoţimea ortodoxă română prezintă istoriei Patriei următoarea situaţie din timpul războiului întregirii:

31	preoţi	omorâţi
20	„	morţi în temniţe sau din cauza chinurilor
199	„	întemniţaţi
166	„	internaţi
114	„	bătuţi şi maltrataţi
53	„	şi-au primejduit viaţa apărând populaţia
83	„	refugiaţi
656	în total	

Precizăm însă că în statistica aceasta nu intră însoţitorii de regimente pe câmpul de luptă![1]

II. PREOŢIMEA ORTODOXĂ ROMÂNĂ PE FRONTUL DE LUPTĂ

Nicolae Iorga a spus, într'o cuvântare de Ziua Eroilor, că cineva este „cu atât mai erou, cu cât a jertfit mai mult şi cu cât a cerut mai puţin, cu cât i-a fost mai puţin recomandat sau poruncit să fie aşa, cu cât a tras mai puţin din cărţi şi din exemple străine şi cu cât mai mult i-a venit să facă aşa din adâncul, neîntrebat şi necercetat de nimeni, al firii moştenite din strămoşi...".[2]

Mult se potrivesc aceste cuvinte la pilduitoarea purtare a preoţilor noştri, cari au fost „în toată vremea şi în tot ceasul" alături de ostaşi, în spitale şi pe frot, împărtăşind aceeaşi viaţă de nepăsare în faţa morţii, încurajând pe luptători, binecuvântând spre vecinică odihnă pe cei adormiţi...

Preoţii români nu s'au mărginit la îndeplinirea obligaţiilor sacerdotale de a liturghisi, spovedi, împărtăşi sau prohodi pe cei căzuţi pe câmpul de onoare, ci fără vreo poruncă dela comandanţi şi ofiţeri, dintr'un imbold al sufletului lor, din adâncul neîntrebat şi necercetat de nimeni

[1] Pr. *Gr. N Popescu:* Preoţimea română şi întregirea neamului, Bucureşti 1940, vol. II.

[2] *N. Iorga:* Sfaturi pe întunerec, Bucureşti 1936, p. 64.

al firii moştenite din strămoşi — cum spunea Nicolae Iorga — s'au ridicat la înălţimea adevăraţilor eroi, punând suflet şi nădejde în marea dreptate a biruinţii noastre şi îmbărbătând soldaţii ce-au pornit în atâtea şi atâtea atacuri vijelioase.

România Mare nu s'a înfăptuit cu teorii, ci cu suflet, cu credinţă şi cu jertfă, cu nădejde în Dumnezeu, cum spune Bălcescu: „Dumnezeu este sprijinitorul pricinilor drepte şi cine se luptă pentru dreptate, se luptă pentru Dumnezeu". Noi ne-am luptat cerând Tatălui ceresc dreptate pentru fraţii robiţi, iobagi de veacuri în vechiu-ne pământ, pământul nostru sfânt!

Intregirea nu s'a făcut fără cuvântul nădejdii, predicat de smeritul slujitor ce şi-a lăsat altarul spre a însoţi armata în lupte.

O tradiţie adânc crestată pe răbojul trecutului ne arată că acolo unde e turma trebue să fie şi păstorul. Preotul nostru n'a lipsit dela nicio înfăptuire a acestui trecut, numai că în modestia lui — fiindcă aşa-i porunceşte firea şi preoţia — n'a vrut să se ştie că el a fost, poate, cel dintâi.

Răposatul preot Constantin Nazarie, fost profesor universitar şi şeful serviciului religios al armatei în timpul răsboiului întregirii, caracterizează activitatea preoţilor de sub conducerea sa în următoarele cuvinte:

„In învălmăşagul luptelor, în ţipătul răniţilor, în vaetul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea morală aproape generală, preoţii au făcut lucruri minunate".[1]

„Preoţii de armată — afirmă mareşalul Prezan — şi-au făcut mai mult decât datoria. Este o cinste pentru cler că alături de ostaşi au făcut mai mult decât li s'a cerut pentru ţară şi neam".[2]

Generalul Răşcanu adaogă: „Au dat pildă de curaj trupei şi ofiţerilor în situaţiile cele mai periculoase. Au fost preoţi de elită, dotaţi cu toate calităţile necesare".[3]

Generalul Panaitescu: „Au fost adevărate izvoare de hrană sufletească".[4]

---

[1] Pr. C. *Nazarie*: Activitatea preoţilor de armată, Bucureşti 1921. p. 94.

[2] *Ibid.* p. 94. [3] *Pr. C. Nazarie*: o. c. p. 95.

[4] Pr. *M. Cârlănescu* din Brigada XIV artilerie către Protoerie. Serviciul istoric al Marelui Stat Major. Serv. religios eşalon II, dosar Nr. 16, anexa 3 p. 32.

Iată de pildă ce raporta unul dintre preoţii de armată Protoeriei Serviciului Religios:

„...Convins de frumosul rol ce-l avem noi preoţii din armată, mai ales în aceste vremuri, am căutat întotdeauna de a lumina şi întări sufleteşte pe iubiţii noştri ostaşi.

M'am simţit şi mă simt mulţumit în ziua când pot alina o suferinţă şi pot şterge o lacrimă.

Aşa, fiind pe front, vizitez aproape zilnic bateriile de tragere, trenurile de luptă şi celelalte formaţiuni ale Brigăzii.

Dumineca şi sărbătorile slujesc Sfânta Liturghie, sau numai Te-deum de răsboiu cu aghiasmă, cu care ocazie le vorbesc şi ceva pentru înălţarea lor sufletească. Stau de vorbă cu iubiţii noştri ostaşi, le dau cărţi de citit"...[1]

De unde la inceput mulţi comandanţi — de ce să nu spunem adevărul — socoteau preotul venit la unitate necesar pentru prohodirea viitorilor morţi, o plantă străină in grădina regimentului, — fiindcă serviciul religios, bine organizat cum este astăzi, nu era atunci, — s'au convins cu vremea că cel dintâi şi cel mai preţios colaborator în mijlocul trupei este preotul, care a ştiut să se impună atât ofiţerilor cât şi soldaţilor ca un adevărat părinte.

Foile calificative date preoţilor de ofiţerii-comandanţi de unităţi şi spitale, — preoţii fiind socotiţi ofiţeri asimilaţi — constituesc un binemeritat omagiu. Sunt cu atât mai demne de luat în considerare cu cât, fiind secrete, sunt obiective. Cuprind aprecierea comandantului. Infăţişează o pagină de eroism în cartea neamului nostru.

Ele ne dovedesc înalta înţelegere a preoţilor români în împlinirea datoriei, pe front în mijlocul soldaţilor, unii devenind chiar comandanţi de mici unităţi în cele mai grele clipe, când ofiţerii erau morţi sau răniţi, ajutând la aducerea muniţiei pentru tunuri şi mitraliere în sectorul de luptă, alţii prohodind vitejii sub ploaia de gloanţe.

Cunoaştem cazuri când preotul român s'a strecurat prin reţelele de sârmă în linia duşmanului, târând trupurile celor rămaşi acolo, spre a-i îngropa în pământul necotropit.

„...La propunerea Domnului Locotenent Colonel Florescu Gheorghe, făcută în faţa trupei şi a ofiţerilor,

cine are curajul să meargă între tranşeele noastre şi ale inamicului, care se aflau la 50 m. de noi, am răspuns eu preotul... (cer iertare că nu-i arăt numele, fiindcă sunt foarte mulţi preoţi cari au săvârşit acest lucru; n. a.) sublocotenentul Socolescu şi doi sanitari. Ne-am împlinit misiunea cu prisosinţă, iar Domnul Locotenent Colonel mi-a zis: „eşti un viteaz al regimentului, părinte!" [1]

Oare fapte ca acestea n'au avut niciun răsunet în sufletul soldatului român?

Aproape toţi preoţii au deprins meşteşugul de a face pansamente răniţilor. Alinarea sufletească a cuvântului preoţesc pentru răniţii din spitale şi încurajarea în suferinţă au fost balsam tămăduitor.

Unii preoţi cu talent muzical au organizat şezători şi coruri; alţii s'a îngrijit de copiii orfani. N'a fost faptă bună la care să nu ia iniţiativă sau să nu participe; iar cei căzuţi prizonieri n'au încetat nici acolo a păstra nădejdea mântuirii în sufletul ofiţerilor şi soldaţilor.

Cunoaştem cazuri când soldaţii au plâns cu amar pe „tătucul" lor mort, rănit sau mutat la altă unitate, după cum ştim cazuri de preoţi care au refuzat evacuarea, deşi sângerau din cauza gloanţelor duşmane, spre a nu se despărţi de vitejii regimentului!

Ce să mai amintim de comandanţii cari „se felicită că au avut norocul să aibă în regiment" pe preotul cutare sau cutare? Nu este oare o mândrie pentru orice român şi creştin, când un comandant de regiment scrie în foaia calificativă a preotului său:

„Consider ca o datorie a afirma că în izbânzile dela Mărăşeşti preotul X îşi are partea sa dreaptă, o largă parte sufletească". Sau când de pildă, generalul Vlădescu, după ce a ascultat în faţa a 15 drapele slujba parastasului pentru eroii români şi aliaţi căzuţi în Dobrogea şi cuvântarea părintelui X a venit de lângă ceilalţi generali, sărutând plin de emoţie, în faţa tuturor — ofiţeri şi trupă — dreapta preotului, zicând: „sărut mâna, părinte! Eşti o podoabă a Bisericii şi a neamului nostru!"... ce zici, iubite cetitor,

---

[1] Pr. Gh. N. Popescu: o. c. vol. I. p. 44

preoţimea română nu are partea ei dreaptă şi cinstită de jertfă şi înălţare sufletească în luptele pentru România Mare?[1]

Multe exemple înălţătoare de suflet se pot arăta urmaşilor, pilde de epopee din marea dramă ce s'a desfăşurat pe pământul ţării noastre în anii mântuirii 1916—1918!

Mulţi preoţi au fost răniţi; alţii, ca părintele C. Dinescu din Iaşi, dela Spitalul Mobil Nr. 10, au scăpat înnot, trecând Dunărea după dezastrul dela Turtucaia; iar unii din cei socotiţi de Statul Major al Armatei ca dispăruţi, s'au coborît în fundul adâncurilor de valuri, ori au îndurat robia.

„In campania 1916—1918, — raportează Primăria comunei Urziceni-Ialomiţa prin raportul Nr. 458 din 8 Maiu 1926 — a murit preotul Nicolae Furnică, preot al Regimentului 75 Infanterie, care a luat parte la primele lupte în Turtucaia, 20—26 August 1916, şi preotul Nicolae Furnică nu s'a mai înapoiat nici până azi, fiind dat ca dispărut".

Eu am aflat însă că acest preot a tras cu mitraliera dintr'un pom până la ultimul glonţ şi apoi a fost sfârticat de duşmani cu baionetele.

Cei mai mulţi au înfruntat tifosul exantematic şi alte boale ca şi ostaşii pe care-i pansau şi îngrijeau în spitale.

Alţii au rămas acolo, departe de soţie şi copiii, laolaltă cu iubiţii lor ostaşi, pe care i-au povăţuit să lupte, să moară pentru ţară, aşteptând învierea de apoi!...

„In cimitirul nostru — spune primarul comunei Hârlău din judeţul Botoşani — a fost îngropat un preot din cei de armată, dar cum s'o fi numit sau din ce loc va fi fost, n'aş putea să dau cuvânt. Nu i se mai cunoaşte nici locul unde este îngropat".

Iată şi două dovezi din cele multe, de o rară duioşie, cu privire la iubirea desăvârşită de care s'au bucurat preoţii noştri din partea ofiţerilor şi soldaţilor, înălţimea şi frumuseţea morală în care au vieţuit, pilda vie pe care au dat-o şi puterea cu care au stăpânit întreaga viaţă sufletească a luptătorilor pe frontul de luptă şi în captivitate, unde au păstrat neclintită nădejdea biruinţii în su-

[1] *Ibid*, p. 45.

fletele lor. Nu numai în actele oficiale, ci mai ales în scrisorile particulare se pot vedea aceste lucruri atât de prețioase, de sincere și frumoase.

O mărturie ce evidențiază legătura sufletească între preotul de regiment și ostașul român, este scrisoarea soldatului Bolovan Constantin către preotul N. Runceanu:

Sărut mâna cinstite părinte,

Vă doresc sănătate de sfintele sărbători și la tot personalul acelui spital și la iubiții mei camarazi cari zac în spitalul ce Sfinția Voastră îngrijiți, le urez ca de sfintele sărbători să le dea Dumnezeu ușurare de boale și vindecare la rane și cu toți să mulțumim lui Dumnezeu că am ajuns până în acest ceas. Și cu ajutorul lui Dumnezeu o să ne vedem la casele noastre cu toți.

Sărut mâna taică părinte, aflați că aicea suntem îngrijiți foarte bine și avem preoți cari fac slujba pe românește și acum de sfintele Paști am fost împărtășiți și am avut voe a merge la toate slujbele la Biserică. Și aducându-mi aminte de glasul sfinției tale cel milos și îngrijitor mă face să nu vă uit al sf. voastre fiu care vă dorește.

Constantin[1]

Soldat Bolovan Constantin, poate că trăești sau poate că ranele tale, deși tămăduite, ți-or fi grăbit pașii spre mormânt înainte de vreme,... tu știi că prin simplitatea, duioșia și măreția înțelesului rândurilor tale scrise pe patul de durere, felicitarea ta de sfintele Paști către preotul tău drag este cel mai neprețuit certificat de recunoștință și merit dat de tine, în numele tuturor camarazilor tăi, preoților noștri, cari nu v'au părăsit nici sub ploaia de gloanțe, nici în spitale!

Nu ne trebue nimic altceva, soldat Bolovan! Orice alte recompense și omenești mulțumiri n'au valoarea istorică a simplelor tale cuvinte! Sunt cuvinte care rămân, fiind rupte din suflet, din sufletul tău cinstit, curat, nevinovat, de țăran și ostaș român!

Știu sigur că și în sat la tine ai fost om de omenie, gospodar de ispravă! Recunoștința către preotul tău te vădește! De vei fi trăind, Dumnezeu să-ți dăruiască zile

[1] Scrisoarea mi-a fost încredințată de Pr. N. Runceanu dela Biserica sf. Vineri-Herescu din București.

bune și adânci bătrânețe, să-ți povățuiești nepoții din duhul și curățenia ta sufletească; de vei fi murit, Dumnezeu să te odihnească în latura celor drepți, după cum ai fost în viață!

O altă dovadă este o amintire scrisă de Colonelul Urdăreanu într'o Evanghelie a Preotului Gheorghe Jugureanu, fost prizonier în Germania:

Strohen Kreis Sulingen
16 Mai 1917

Departe de plaiurile iubite ale țării noastre, azvârliți în nisipurile Hanovrei, închiși cu zăbrele de sârmă, cu orizontul limitat la vârful baionetelor dușmanilor ce ne păzesc, cu trupurile din ce în ce mai slăbite din cauza lipsurilor materiale și durerilor sufletești, trei sute cinci zeci de ofițeri români își torc cu amar firul zilelor.

De mult greaua robie, odată cu corpul le-ar fi secat și sufletul lor, dacă un glas dumnezeesc nu le ar fi strigat: „Nu disperați, creștinilor, răbdați cu smerenie; Dumnezeu va avea grije de voi și de țara voastră!"

Și acel glas dumnezeesc ne-a fost trimis prin Sf. ta, preotule Jugureanu! Tovarăș de nenorocire cu noi, ai știut prin graiul Sf. tale binecuvântat să redeștepți în noi credința în Atotputernicul, speranța în viitor și să întărești în noi puterea de răbdare.

Mai târziu, la bătrânețe, când vei răsfoi această Evanghelie să-ți aduci aminte că, cuvântările Sf. tale ne-au stors lacrimi la toți și bătrâni și tineri, prin căldura lor sufletească și morală și că însușirile Sf. tale sufletești, înalte prin puterea și delicatețea lor, te-au impus ca păstor moral al celor trei sute cincizeci de suflete necăjite.

La necazuri și dureri se cunosc adevărații oameni de inimă și cu suflet; în aceste momente te-am cunoscut pe Sf. ta.

Și de va fi ca în curând să te întorci iarăși pe pământul drag al țării noastre, cea dintâi ruga a Sf. tale, preotule, să fie în biserică pentru cei robiți pe pământ strein.

Și acum, că momentul despărțirii e aproape, îți zic: cu bine și te rog a mă considera ca un bun prieten ce îți voiu fi pururea.

Colonel *Nic. Urdăreanu*[1]

Ca preotul Jugăreanu au fost mulți slujitori!... Câte alte amintiri nu vor fi existând în cărțile sfinte de care s'au folosit preoții în timpul războiului întregirii!

[1] Copie după originalul aflat în Evanghelia Pr. Ilie Jugureanu din Buzău.

Ce literatură sănătoasă am putea da tineretului!

Poate că aceste lucruri atât de înălțătoare, ce împodobesc chipul preotului român, se vor uita cu vremea, ca orice lucru omenesc, căci toate trec în lume!

Un lucru însă va răsuna puternic, ca un ecou din taina mormintelor în sufletul generațiilor viitoare: că în răsboiul întregirii neamului, ce s'a întâmplat în anii dela Hristos 1916—1918, preoțimea română și-a făcut datoria cu prisosință.

EXPERIENȚE PASTORALE

METEHNE ELECTORALE IN PAROHIE

de

Prot. Stavr. Dr. SEBASTIAN STANCA

Consilier eparhial i. p., Cluj

Fusese o alegere de preot deosebit de agitată în anul Domnului 1910. Sebeș(-Alba) era una din cele mai fruntașe parohii, cu un protopop și doi preoți, cu două biserici ortodoxe, cu o școală cu șase învățători și o populație harnică, conștientă, luminată și bine închegată din toate punctele de vedere. Parohia a doua din cele trei, rămăsese vacantă în urma plecării părintelui Zevedei în altă parte.

O seamă de preoți destoinici de prin apropiere, ar fi reflectat bucuros la postul vacant. Eram însă eu și părintele Andrei, amândoi foști colegi de liceu și contimporani la teologie, preoți tineri cu pregătire superioară și dornici să ne validităm în cadrele bisericii. Dar mai intervenise și faptul că amândoi aveam strânse legături de rudenii în sânul fruntașilor din parohie. Astfel am rămas concurenți și candidați numai noi doi.

Propaganda electorală se pornise cu multă insistență chiar dela publicarea concursului și alegătorii, împărțiți în două grupuri, cheltuiau osteneală multă să cucerească din bună vreme majoritatea voturilor, fiecare partid pentru sine.

N'au lipsit nici câteva cazuri de violențe în sânul tineretului, care găsise acum prilej potrivit pentru răzbunări personale din pricina unor disensiuni mai vechi, de natură felurită.

După multe și sgomotoase peripeții, cu interpretări tendențioase ale regulamentului electoral, cu greșeli de calcul și două alegeri repetate, am fost ales cu mare majoritate, aprobat de forurile superioare și instalat în postul de paroh al doilea.

Primit cu entuziasm de partizani şi cu vădită răceală de foştii adversari, mi-am dat seama din primul moment de situaţia dificilă ce o întâmpină un preot nou într'o parohie stăpânită de anumite rezerve, şi care îi poate fi fatală dacă e lipsit de prudenţa şi tactul necesar unui păstor de suflete.

Am şi făcut deci, chiar în predica de instalare, declaraţie şi promisiune solemnă că n'am venit cu nici un fel de gând de favorizare a unora şi nesocotire a altora, ci vreau să fiu păstorul sufletesc al tuturora, fără nici un fel de deosebire. Şi am avut impresia că cuvântul meu a făcut impresie bună.

Dar o oarecare răceală şi anumite rezerve tot mai stăruiau în fostul partid advers. Am remarcat îndată că de câte ori eram de rând la serviciul divin în biserică, scădeau ofrandele credincioşilor cu pomenirile dela liturghie şi rugăciunile obicinuite la sfârşit pentru bolnavi, călători, pace în familii, etc., şi se răriseră sfeştaniile la casele credincioşilor şi alte servicii ocazionale.

Lovitura cea mai dureroasă a venit însă în ajunul Bobotezii, când douăsprezece familii fruntaşe din parohie mi-au zăvorit porţile şi nu m'au primit în casele lor cu botezul Domnului. Insoţitorii mei, revoltaţi de această atitudine neaşteptată, începură să vocifereze şi să bubue la poarta cea dintâi. Mâhnirea sufletului meu a înţeles însă repede că această revoltă este inoportună şi ne poate face de râsul şi batjocura străinilor din curţile învecinate. I-am oprit deci imediat dela orice gest reacţionar şi am trecut resemnat şi în tăcere şi pe la celelalte porţi încuiate.

Svonul a colindat repede uliţele. Au fost unii cari s'au bucurat de acest eşec al preotului lor; cei mai mulţi însă, chiar şi din foştii adversari, au desaprobat pe cei recalcitranţi: „aţi făcut mare păcat, nu faţă de preot, ci faţă de Dumnezeu, doar crucea şi botezul sunt dela Dumnezeu, indiferent că place sau nu persoana care le duce în casele voastre".

Am purtat multe nopţi dearândul povara mâhnirii şi a amărăciunii, sbuciumat de gândul cum să înlătur această meteahnă din parohia mea.

A venit postul Paştilor. Şi atunci, cu riscul indrăznelii hotărâte, am intrat într'o seară în curtea celui dintâi enoriaş care mă refuzase cu botezul.

— Bună seara, bade Petre.

— Bună seara, părinte, — îmi răspunse cu oarecare sfială ţăranul, cuviincios, dar vădit uimit de această vizită nebănuită a preotului. M'a poftit în casă, unde tot atât de nedumerită m'a întâmpinat şi lelea Mărie, cu vorba mai trăgănată.

— Să nu-mi socotiţi în nume de rău, bade Petre şi lele Mărie — le-am zis, aşezându-ne pe laviţă — că am îndrăznit să viu la D-voastră pe vremea asta. Dar nu m'a răbdat inima să nu viu să lămuresc împreună cu D-voastră un lucru, care mi-a dat multă nelinişte şi bătae de cap. Vă aduceţi aminte de ajunul Bobotezii, când am găsit poarta D-voastră încuiată. Poate n'aţi fost acasă, ori n'aţi fost pregătiţi să mă primiţi cu botezul, ori poate v'am greşit cu ceva şi sunteţi supăraţi pe mine. Nu ştiu. De aceea am venit acum, când se apropie Sf. Inviere, să vă rog, dacă v'am greşit ceva fără ştirea şi voinţa mea, să mă iertaţi, aşa cum ne învaţă şi povaţa sfintelor evanghelii.

Au rămas creştinii mei amândoi stane de piatră. Pe feţele lor se reflecta însă sbuciumul regretelor şi după câteva clipe de ezitare, îmi răspunse badea Petru cu glasul frânt de emoţie:

— Da, părinte, este adevărat că nu te-am primit în casa noastră, deşi eram acasă. Dar vezi, Sfinţia Ta, păcatele noastre, cu treaba alegerii de preot, diavolul se vede că ne-a îndemnat să socotim ca în chipul acesta să te înfruntăm.

— Am înţeles, bade Petre, credeam însă că v'am greşit ceva şi eram dator să mă rog de iertare.

— Vai de noi, părinte, nici vorbă de aşa ceva. Noi suntem cei păcătoşi, noi am greşit şi iată, noi te rugăm pe Sfinţia ta să ne ierţi.

— Mă bucur, bade Petre şi lele Mărie, că ne-am lămurit. Vedeţi D-voastră bine, că din noi doi, cei candidaţi la parohie, numai unul putea fi preotul D-voastre. Dacă

soartea a căzut pe mine eu sunt dator să fiu preotul tuturora, să fiu tuturor toate, cum ne porunceşte sf. Biserică. Uitaţi deci şi D-voastră, cum am uitat eu, toate cele trecute şi să nu mai fie nicio zăticneală între noi. Eu al D-voastră şi D-voastră ai mei, în bună prietenie creştinească şi duhovnicească.

A lăcrimat bătrânul Petre, a plâns lelea Mărie şi am lăcrimat şi eu. Ne-am strâns mâinile cu multă căldură şi împăcare prietenească.

Scena aceasta am repetat-o, in alte seri, şi la celelalte unsprezece familii, cu acelaş rezultat. Efectul l-am şi simţit apoi la diferitele servicii divine. Gestul acesta a stârnit multă simpatie şi bună apreciere in opinia publică a parohiei.

Iar în anul următor m'au primit în ajunul Bobotezei toţi cei doisprezece, în mod ostentativ, cu porţile deschise şi bucuria sinceră a sufletelor încălzite de măreţia praznicului obicinuit. M'am bucurat de dragostea şi adeziunea tuturor credincioşilor, petrecut cu nostalgia regretelor sincere când după zece ani de păstorire am fost chemat la altă slujbă în Biserica noastră.

Ce frumoasă e pacea şi bunăvoirea între oameni şi mai ales între preot şi credincioşii lui. Când preotul e iubit de popor, trece cu îndelungă răbdare peste orice greutăţi ale pastoraţiei, pentru că are de o parte satisfacţia şi mulţumirea sufletească a omului care şi-a făcut datoria, iar de altă parte ştie că se bucură de respectul, cinstea şi recunoştinţa binemeritată atât în faţa credincioşilor săi, cât şi a Tatălui din ceriuri.

ÎNDATORIRI ACTUALE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

de

Prot. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Academia teologica „Andreiana"

Cel de al doilea — și să nădăjduim că cel din urmă — răsboi mondial s'a încheiat. In urma lui au rămas însă sute de orașe strălucitoare și zeci de mii de sate pașnice prefăcute în ruini, în scrum și cenușă... Agonisiri de veacuri și opere de artă în care s'au întruchipat cele mai mărețe visuri și cele mai înalte idealuri ale sufletului omenesc, au fost pustiite mai vrăjmaș decât în timpul năvălirilor barbare. Bogății imense, descoperiri și realizări în care s'au cristalizat strădaniile mai multor generații, au fost trimise să zacă pe fundul mărilor fără nici un fel de remușcare de conștiință.

In domeniul vieții spirituale urmele răsboiului sunt și mai adânci.

Milioane de vieți nevinovate — bărbați, femei, bătrâni, tineri, și copii — au fost stinse în cele mai amare chinuri. Ingerul morții s'a abătut pretutindeni, așezând zăbranic de doliu la poarta fiecărei case, la fereastra fiecărei familii, în pragul fiecărui individ. Aproape nu mai este nimeni pe lume care să nu verse lacrimi pentru un tată, pentru o mamă, pentru un frate, pentru o soră, pentru alte rudenii sau prieteni apropiați, căzuți sub înverșunata coasă a răsboiului. Pacea, liniștea, îmbelșugarea, siguranța, mângâierile și bucuriile de odinioară au dispărut în cea mai mare parte din sufletele oamenilor.

Cei mai mari economiști și cei mai renumiți diplomați ai lumii se întrunesc mereu, discută continuu și caută să găsească rețeta tămăduirii rănilor trupești și sufletești ale răsboiului. Diferite instituții sociale, culturale, economice și politice se străduesc mereu, alcătuesc proiecte și fac pro-

puneri pentru organizarea unei lumi mai bune, mai drepte și mai aducătoare de fericire. Cu toate acestea, se pare că porumbelul păcii adevărate — speriat de atâta sgomot și orgii — ascuns prin văgăuni necunoscute, numai cu greu mai poate fi găsit și readus în mijlocul oamenilor din toate țările și din toate continentele.

In fața atâtor răni care sângerează, în fața atâtor ruine care fumegă și în fața atâtor obstacole care se ridică în calea realizării binelui, Biserica creștină este datoare — astăzi mai mult ca oricând — să încerce toate eforturile posibile și să ajute la refacerea spirituală și materială a lumii de după răsboi. In special Biserica ortodoxă română are în împrejurările de astăzi îndatoriri și chiar drepturi pe care nu le au celelalte biserici creștine.

Răsboiul a adus — după cum era de prevăzut, de așteptat și de dorit — mari prefaceri în domeniul vieții sociale, politice, economice, etc. Massele de pretutindeni cer cu stăruință introducerea celei mai largi democrații în viața de stat, cer repararea nedreptăților sociale din trecut, nivelarea deosebirilor strigătoare la cer, exproprierea marilor proprietăți rurale și urbane, încetarea exploatării omului de către om și o mai dreaptă repartiție a muncii și a tuturor bunurilor rezultate din muncă. Conducătorii tuturor popoarelor din lume sunt preocupați astăzi în gradul cel mai înalt de îndeplinirea acestor deziderate, de săvârșirea reformelor sociale, de satisfacerea cererilor și de alinarea nesfârșitelor dureri de ordin sufletesc și trupesc provocate de răsboi.

Se spune adeseori, și este un adevăr care nu mai poate fi ascuns, că anumite biserici eterodoxe sunt astăzi oarecum îngrijorate și încearcă un fel de rezistență, de opunere, de reacțiune față de marele curent al introducerii celei mai largi democrații în toate compartimentele vieții omenești. Impotriva intronării acestei democrații sunt însă astăzi numai acele fracțiuni ale creștinismului cari s'au abătut dela principiile fundamentale ale lui Iisus Hristos și dela practica sfinților apostoli. Numai bisericile acelea se opun curentului democratic cari n'au avut și nu au la temelia vieții, a organizării și funcționării lor principiile libertății credincioșilor.

Creştinismul adevărat n'a fost însă niciodată, nici teoretic, nici practic, despotism, autarhie, dictatură, teroare, silnicie şi violenţă. Creştinismul adevărat a fost totdeauna libertate de gândire, de exprimare, de acţiune, de manifestare în toate domeniile vieţii. Creştinismul a militat pentru desfiinţarea robiei, pentru eliberarea femeii din jugul sclaviei, pentru ridicarea celor de jos şi pentru drepturile celor mulţi şi oropsiţi. In creştinism n'au dispus niciodată după bunul lor plac persoane singuratice. Toate problemele importante au fost rezolvate totdeauna în cadrele adunării soborului. Aceasta pentru motivul că aşa a rânduit Intemeietorul creştinismului.

Mântuitorul Hristos n'a transmis autoritatea Sa unei singure persoane, ci tuturor apostolilor. Puterea şi dreptul de a săvârşi sfintele taine, de a învăţa şi a păstori, Mântuitorul le-a dat tuturor ucenicilor Săi. Autoritatea supremă a fost dată apostolilor ca unei adunări nedivizate. Tocmai pentru aceste motive apostolii se adunau laolaltă şi toţi împreună hotărau chestiunile mai importante din viaţa Bisericii. Vedem acest adevăr din următoarele cazuri: Când a fost vorba de alegerea unui apostol în locul trădătorului Iuda, s'au adunat toţi apostolii şi în şedinţă comună au ales pe Matia (F. Ap. 1, 16—26). La fel au procedat sfinţii apostoli când au ales pe cei şapte diaconi, ca şi atunci când au luat măsuri pentru curmarea disputei antiohiene. (Vezi mai pe larg Eusebiu Popovici: Istoria bisericească universală, vol. I, Bucureşti 1925, p. 248.)

Biserica ortodoxă a respectat totdeauna principiul acesta al sinodalităţii, stabilit încă de către sfinţii apostoli şi continuat apoi de urmaşii lor. In virtutea acestui principiu n'a putut şi nu poate niciodată ca în problemele bisericeşti să hotărască şi să dispună după bunul său plac o singură persoană. Toate hotărârile referitoare la conducerea, organizarea şi administrarea Bisericii sunt luate de către adunarea obştei, de către sinod, în urma desbaterilor amănunţite care au loc în şedinţe publice.

Biserica ortodoxă română are — după cum se ştie — la temelia organizării şi funcţionării ei actuale, legea şi statutul din 1925. Pe baza acestei legi, clericii şi mirenii sunt

chemați și îndreptățiți să participe în proporție de 1/3 clerici și 2/3 mireni la conducerea tuturor afacerilor bisericești, în afară de cele de ordin spiritual, care sunt rezervate Sfântului Sinod.

S'a dovedit că legea aceasta este cea mai democratică lege bisericească din întreaga lume creștină. Caracterul democratic al organizării și funcționării Bisericii noastre a fost și este atât de pronunțat și atât de puternic încât, după cum s'a spus, chiar „în timpuri de mari ispite totalitare, biserica a fost în statul nostru singura ori aproape singura instituție care a rămas pe lângă spiritul democratic. S'a adeverit astfel din nou însușirea ei de biserică a poporului, a obștei celei mari, care, după concepția ce stă la baza organizațiunii noastre bisericești, are dreptul să mărturisească și să-și spună cuvântul în chestiunile privitoare la destinul ei" (Nicolae, Mitropolitul Ardealului: „Pentru Pace" Sibiu 1944, p. 11).

Deci Biserica ortodoxă română, care are la temelia organizării și funcționării ei o lege atât de democratică, nu numai că nu este și nu poate să fie câtuși de puțin împotriva luptei uriașe care se dă pretutindeni pentru democratizarea întregei vieți, ci ea are dreptul și datoria de a sprijini din toate puterile această luptă. Ba ceva și mai mult: Această biserică are marea îndatorire de a fi pretutindeni în rândurile cele dintâi ale luptătorilor pentru triumful celei mai largi democrații. Numai în felul acesta Biserica face dovada că înțelege spiritul vremii și ține pas cu progresul și evoluția vieții.

In fața acțiunii generale prin care se încearcă repararea marilor nedreptăți sociale, nivelarea uriașelor deosebiri existente și exproprierea bunurilor acumulate de către persoane singuratice, Biserica ortodoxă în general și biserica ortodoxă română în special n'are nici un motiv de îngrijorare sau de reacțiune.

Dacă în unele state din Europa anumite confesiuni creștine au acceptat să primească dela puterea lumească, în schimbul unor anumite servicii de ordin politic, etc., diferite bunuri materiale ca de ex. păduri, munți, podgorii, moșii, palate și tot felul de privilegii și puteri lumești, Bi-

serica ortodoxă română n'a primit niciodată asemenea lucruri. Biserica noastră și în special biserica ortodoxă română din Ardeal a fost totdeauna și este și astăzi — așa cum s'a spus de atâtea ori — o biserică a poporului. Această biserică n'a consimțit niciodată în cursul veacurilor să tradeze interesele masselor credincioșilor pentru bunuri de ordin material sau pentru favoruri trecătoare. Ea a preferat să rămână o biserică săracă, o biserică lipsită de privilegii, o biserică persecutată și adeseori umilită, dar totdeauna o biserică a milioanelor de muncitori dela coarnele plugului, din fabrici, din uzine, din mine, din birouri și de pretutindeni. Biserica ortodoxă română n'a pactat niciodată în viața ei cu capitalismul și cu marii proprietari și n'a consimțit să devină instrument cointeresat al acestora în lupta lor contra masselor asuprite și exploatate. Biserica ortodoxă română și-a dat seama că îngrămădirea nesfârșitelor averi, pe care furii le fură, moliile le mănâncă și rugina le roade, duce inevitabil la neînțelegeri și chiar la conflicte grave între biserică și credincioșii ei și de aceea n'a căutat să îngrămădească mereu averi peste averi, precum au făcut alte biserici.

Bogăția și puterea de totdeauna a Bisericii noastre a fost *„sărăcia și nevoile și neamul"* milioanelor de suflete asuprite continuu.

Tocmai din aceste motive, Biserica ortodoxă română n'are astăzi de apărat latifundii nesfârșite, nici palate strălucitoare, nici titluri de nobleță, nici privilegii excepționale și nici grămezi de aur. De aceea, această Biserică nu numai că nu se opune în calea marilor reforme economice, dar ea împărtășește în chip sincer întreaga ei binecuvântare tuturor înoirilor, tuturor reformelor și tuturor schimbărilor prin care se intenționează ridicarea vieții spirituale și materile a masselor muncitoare.

Biserica ortodoxă română se bucură când vede că poporul este pus în stăpânirea pământului pe care l-a lucrat veacuri dearândul în sudoarea feței lui, luând adeseori alții roadele acestei munci.

Biserica ortodoxă română se bucură văzând că sutele de mii de muncitori din uzine, din fabrici și din mine au

ajuns să se împărtăşească într'o măsură mai mare şi mai dreaptă de toate bunurile rezultate pe urma muncii lor atât de istovitoare. Biserica ortodoxă română se bucură când vede că cei flămânzi sunt hrăniţi, cei goi sunt îmbrăcaţi, cei bolnavi sunt îngrijiţi şi tămăduiţi şi că lipsa şi mizeria cea mai neagră sunt pe cale să dispară dela casele oamenilor.

Intocmai după cum a lucrat Biserica, şi după exemplul ei, au procedat şi reprezentanţii acesteia. Atât clerul superior cât şi clerul de mir s'a identificat întotdeauna până la sfântă mucenicie cu idealurile instituţiei şi ale credincioşilor pe care i-a păstorit. Tocmai pentru această identificare, clerul nostru a trebuit să îndure adeseori prigoane amare şi dispreţul vădit al nobililor, al grofilor sau al boierilor atotputernici.

In ceea ce priveşte viaţa clerului superior, este ştiut că într'un trecut nu prea îndepărtat era interzis episcopilor ortodocşi din Ardeal să locuiască în oraşe, alături de privilegiaţii vremurilor şi ai stăpânirilor de atunci. S'a crezut, desigur, că prin asemenea măsuri se va înfrânge cerbicia şi fanatismul acestor iubitori de norod şi de dragul confortului şi al anumitor privilegii, vor ajunge să trădeze interesele poporului şi să treacă de partea nobililor. Episcopii noştri, însă, în loc să-şi calce jurământul, în loc să-şi lase legea şi credinţa, în loc să trădeze interesele milioanelor de creştini ortodocşi, au preferat să se retragă în mijlocul poporului, să se rostuiască în căsuţe modeste pe sub poale de munţi şi să trăiască decenii dearândul în sate, alături de plugari, de păstori şi de oieri. In astfel de împrejurări, ţăranii aceştia cu inimă de aur şi cu credinţă curată ca cristalul şi tare ca oţelul, au fost singurii pe lume care au purtat grijă de viaţa, de sănătatea şi de existenţa de fiecare zi a acestor episcopi.

In ceea ce priveşte preoţii de mir, toată lumea ştie că ei au trăit până acum de curând întru toate asemenea plugarilor. Ei au avut aceeaşi îmbrăcăminte, aceeaşi hrană şi aceleaşi ocupaţii ca şi credincioşii lor. Ei au plugărit, au pădurit, au îngrijit grădinile, viţa de vie, albinele şi vitele în rând cu sătenii lor. Şi foarte mulţi preoţi de-ai noştri

duc și astăzi în cea mai mare parte aceeași viață și au aceleași ocupațiuni plugărești. Viața clerului românesc n'a fost niciodată despărțită de viața poporului. Preoții noștri n'au avut nicicând titluri și favoruri nobilitare ca preoții altor neamuri. Ei n'au fost nici „boieri", nici „grofi", nici „burjui" și nici „despoți și exploatatori" ai poporului. Ei au fost totdeauna ceea ce a fost poporul, pe care „...toiagul nostru de păstorire n'a însemnat putere de stăpânire feudală, ci a fost steagul sfânt al credinței, în jurul căruia s'a strâns în șireaguri de dârză rezistență un popor întreg, făcând să-i bată inima la fel și închegându-l într'o singură voință, în mijlocul urgiei prin care a trecut" (Dr. Nicolae Bălan: Ortodoxia în mijlocul frământărilor de azi. Sibiu 1933, p. 6), l-au păstorit cu dragoste și devotament.

Când poporul a fost iobag, alături de popor au iobăgit și preoții lui. Când poporul a fost asuprit și întemnițat, cei dintâi legați în lanțuri și aruncați în închisori au fost totdeauna preoții lui. Când poporul s'a ridicat și a încercat prin răsboaie, prin revoluții și prin răscoale să câștige anumite drepturi și libertăți, totdeauna in fruntea acestor luptători au fost preoții Bisericii. Aceștia, sfidând frica și lașitatea, au mers cu crucea în frunte și au dat binecuvântarea Bisericii pentru toate marile bătălii și pentru toate marile reforme din viața neamului nostru. Când poporul a ajuns să dobândească anumite drepturi și anumite libertăți, cei dintâi care s'au bucurat pentru asemenea câștiguri au fost preoții Bisericii.

Mergând pe acest drum al iubirii de popor, clerul românesc n'a fost nici când exploatatorul mulțimilor, așa cum a fost adeseori clerul altor neamuri... Nici chiar în împrejurări în cari ar fi putut să determine legiferări de stat în interes de castă profesională, preoții noștri n'au făcut acest lucru. Nu, pentru că la noi n'a existat niciodată spiritul de castă, n'a existat și nu există ceea ce la alte neamuri se cunoaște sub numele de *„clericalism"*.

Preotul român, fiu de țăran și de muncitor, a pus totdeauna mai presus de interesul său personal interesul general al poporului. Preotul român, socotindu-se totdeauna un smerit slujitor al norodului și nimic mai mult, s'a mul-

ţumit să primească, în schimbul slujbelor făcute, atât cât de bunăvoie i-au oferit credincioşii. Când a fost de unde şi i s'a dat, a primit; când nu, a trăit şi fără asemenea oboluri, ca şi fără de salarii, de atâtea ori.

Trăindu-şi viaţa în mijlocul unor oameni asupriţi şi exploataţi, în mijlocul unor muncitori lipsiţi adeseori până şi de cele mai elementare lucruri necesare vieţii, preotul român mai mult a dat decât a primit, mai mult a ajutat şi a jertfit el pentru alţii decât alţii pentru el.

Mulţumită acestei împreună vieţuiri şi acestei reciproce ajutorări se datoreşte desigur legătura sufletească de totdeauna dintre preoţii noştri şi credincioşii lor. Datorită acestei juste şi evanghelice atitudini a clerului nostru, poporul a fost totdeauna şi-i este şi astăzi recunoscător, şi nu ridică glas împotriva preoţilor săi, aşa cum au făcut şi fac alte neamuri împotriva preoţilor exploatatori. De altfel tocmai în această împreună vieţuire şi reciprocă ajutorare a clerului cu poporul rezidă taina puterii de astăzi şi de totdeauna a Bisericii noastre.

In faţa unui trecut atât de frumos, în faţa unor înaintaşi atât de jertfelnici pentru apărarea adevărului şi a dreptăţilor poporului, şi în faţa unei realităţi atât de grăitoare, slujitorii altarelor ortodoxe nu pot să fie nici astăzi decât alături şi chiar în fruntea acelora cari luptă pentru realizarea aceloraşi idealuri de dreptate pe seama celor mulţi şi oropsiţi. In ceea ce priveşte atitudinea faţă de diferitele neamuri ale pământului, Biserica ortodoxă română a propovăduit totdeauna iubirea între toţi fiii lui Dumnezeu. Ea n'a căutat niciodată la faţa oamenilor şi nu i-a preţuit după originea lor etnică, nici după starea lor socială, sau după alte criterii exterioare. Biserica noastră n'a intreprins niciodată nici un fel de prigoană, nici o persecuţie şi nici o asuprire împotriva altor neamuri sau împotriva altor credinţe şi confesiuni. Ea n'a ars niciodată pe rug nici persoane şi nici opera unor anumite persoane. Ea n'a intreprins inchiziţii şi nici n'a atentat la graiul altor neamuri. Ea s'a bucurat totdeauna când a putut să constate că o anumită înfrăţire s'a putut realiza între diferitele popoare ale lumii, între diferitele neamuri ale pămân-

tului, între diferitele clase sociale şi chiar între diferitele religiuni şi confesiuni.

In împrejurările actuale Biserica noastră are marea îndatorire de a continua aceeaşi propovăduire, de a-şi îndemna credincioşii la aceeaşi iubire nepărtinitoare şi de a stărui pretutindeni pentru stingerea urii de rasă şi de clasă socială. Nivelarea uriaşelor deosebiri din domeniul vieţii economice, culturale şi sociale, încetarea exploatării omului de către om şi înfrăţirea popoarelor sunt idealuri atât de înalte şi atât de frumoase, încât Biserica nu trebue să precupeţească nici un fel de osteneală şi nici o jertfă pentru realizarea lor integrală.

De altfel, Biserica nu trebue să facă nici în acest domeniu de activitate decât ceea ce a făcut şi ceea ce a învăţat-o dumnezeescul ei Intemeietor.

S'a spus adeseori, şi cu drept cuvânt, că Hristos a fost cel mai mare reformator al omenirii. Mântuitorul însă — spre deosebire de toţi ceilalţi reformatori ai lumii — a căutat în primul rând să schimbe lăuntricul omului, să reformeze sufletul lui, ştiind că în urma reformei lăuntrice urmează dela sine şi în mod sigur toate celelalte reforme dinafară.

Creştinismul a fost şi este în primul rând tovărăşia inimilor, socializarea voluntară a sufletelor, socializare făcută pe baza legii iubirii şi a respectului reciproc. Hristos a a propovăduit sindicalizarea tuturor oamenilor — fără nici o deosebire de rasă, de neam sau de clasă socială — în marea frăţietate creştină, conştient fiind că în urma sindicalizării şi a socializării interne a oamenilor, socializarea bunurilor materiale este o chestiune secundară şi cât se poate de naturală. Deci „înaintea socializării mijloacelor de producţie trebuesc socializaţi oamenii; ei trebuesc să se regăsească, să se ajute şi să-şi înţeleagă reciproc interesele. Aceasta însemnează evoluţia socialismului dela abstracţii la realităţi concrete şi aceasta este singura scăpare din pustiirea ce o aduce duhul răsboinic" (F. W. Foerster: Hristos şi viaţa omenească. Traducere de Nicolae Colan. Vol. II, Sibiu, 1926, p. 111—112).

De o importanţă deosebită este în această privinţă referatul biblic din Faptele Apostolilor, capitolul IV, vers. 32—37, unde ni se arată concepţia şi felul de viaţă al primilor creştini. Pentru lumina pe care o proiectează partea finală a acestui capitol asupra problemei care ne interesează, lăsăm, în cele ce urmează, să vorbească însaşi Sfânta Scriptură:

> 32. Iar mulţimea celor ce au crezut avea un singur suflet şi o singură inimă; şi nici unul nu zicea că din averile sale este ceva al său, ci toate le aveau de obşte.
> 33. Iar apostolii mărturiseau cu mare putere de învierea Domnului Iisus, şi mare har era peste ei toţi.
> 34. Şi nimeni nu era lipsit între ei, căci toţi câţi aveau ţarini sau case le vindeau şi aducând preţul celor vândute,
> 35. Il puneau la picioarele apostolilor; şi se da fiecăruia după cum avea trebuinţă.
> 36. Iar Iosif, cel ce s'a numit de apostoli Varnava — ce se tâlcueşte: Fiul Mângâierii — un levit cipriot de neam,
> 37. Având o ţarină, a vândut-o şi aducând preţul ei l-a pus la picioarele apostolilor.

In vederea realizării acestei uriaşe reforme lăuntrice, cu caracter social şi economic, Mântuitorul s'a adresat deopotrivă Iudeilor ca şi Elinilor, Samaritenilor ca şi Romanilor, fariseilor ca şi vameşilor şi păcătoşilor, şi pe toţi încearcă să-i atragă pe ţărmurile Iordanului, ca să-i asculte cuvântul şi să-i urmeze exemplul. Din sfintele evanghelii vedem că în cuvântările Sale fascinatoare Mântuitorul a îmbrăţişat deopotrivă pe pescarii de pe marginile lacurilor şi ale mărilor, pe păstorii de pe cres'ele munţilor, pe lucrătorii din largul ogoarelor, pe învăţătorii din jurul templelor şi sinagogilor, pe bogaţii nemilostivi, pe tinerii risipitori şi pe săracii lipsiţi de hrana cea de toate zilele. Cu alte cuvinte, Mântuitorul a preţuit la fel toate neamurile pământului şi toate clasele sociale şi pe toţi i-a chemat la înfrăţire, la iubire şi ajutorare reciprocă. In creştinism, puterea nebiruită pe temeiul căreia se pretinde şi se realizează egalitatea spirituală şi materială între indivizi şi clase sociale, este iubirea. Filosoful Spinoza redă această

atitudine creştină prin o formulă matematică, în „Etica demonstrată geometric", enunţată în axioma *„anihilării între ele a efectelor contrarii"*. Ura, spre exemplu, tratată prin ură, se măreşte, pe când prin iubire ea se şterge definitiv. Perceptul creştin de a iubi până şi pe vrăjmaşul tău este prin urmare un principiu psihologic de o înaltă obiectivitate.

Faţă de stăruinţele şi eforturile pe care le fac astăzi toţi conducătorii popoarelor, pentru alinarea durerilor şi vindecarea tuturor rănilor provocate de răsboi, Biserica are marea îndatorire de a fi zi de zi şi clipă de clipă mobilizată la munca uriaşă care se desfăşoară pe acest teren al refacerii omenirii. Ajutorarea sinistraţilor, a văduvelor, a bătrânilor rămaşi fără nici un sprijin, creşterea orfanilor, îngrijirea tuturor infirmilor de răsboi, mângâierea celor îndureraţi, ocrotirea celor rămaşi fără locuinţe, etc., etc., sunt probleme care trebue să preocupe cel puţin în aceeaşi măsură şi pe reprezentanţii Bisericii, ca şi pe reprezentanţii statului. Biserica nu se poate da înapoi dela îndeplinirea acestei îndatoriri fără consecinţe grave pentru viitorul ei. Ea trebue să facă, în împrejurările actuale, toate jertfele materiale şi toate strădaniile posibile pentru a ajuta în mod real şi efectiv refacerea vieţii omeneşti. Numai în felul acesta se dovedeşte o instituţie vie, care prin jertfe şi muncă îşi justifică dreptul la viaţă.

Dealtfel, întreg programul unor astfel de preocupări şi exemplul ideal al unei asemenea activităţi îl avem iarăşi în întregime în insaşi viaţa şi învăţătura Mântuitorului Hristos.

Mântuitorul, conştient de marele adevăr că tot cel ce vrea să urce şi să ajute altora la urcare, trebue mai întâi să coboare el până la ultima treaptă a umilinţelor omeneşti, a coborît până în cele mai adânci locuri ale durerilor şi ale păcatelor, până la afundul mizeriei tuturora şi numai în felul acesta a ajuns să fie cu adevărat Fiul Omului şi Mântuitorul acestuia.

Iisus Hristos, după ce a cunoscut din experienţă proprie întreaga gamă a durerilor omeneşti, toată suferinţa, tot sbuciumul şi toată mizeria neamului pământesc, a lăsat să sboare de pe dumnezeeştile-I buze constatarea: *„Mi-e milă*

de popor". Efectele acestei compătimiri s'au văzut îndată în șirul nesfârșit al minunilor, cari au cutremurat lumea întreagă. Orbii au început să vadă, paraliticii și slăbănogii au început să meargă, cei leproși s'au curățit, cei îndrăciți s'au tămăduit, cei flămânzi s'au săturat, cei apăsați s'au ușurat, robii s'au eliberat, morții au înviat și lumină mare s'a arătat peste întreg pământul.

Testamentul acestor binefaceri, necunoscute până atunci de omenire, a fost transmis de Mântuitorul tuturor urmașilor Săi. El a poruncit apostolilor și tuturor credincioșilor să săvârșească acte de milostenie, dar să le săvârșească în așa fel încât niciodată să nu știe stânga ce face dreapta (Mat. 6, 3). El a dat poruncă peste neamuri și peste veacuri, cerând ca cei flămânzi să fie hrăniți, cei însetați să fie adăpați, cei străini să fie bine primiți, cei goi să fie îmbrăcați, cei bolnavi să fie cercetați, cei din închisori să fie căutați și ajutați (Mat. 25, 35—46).

Iată în esență întreg programul binefacerilor pe cari Biserica e datoare să le îndeplinească în mijlocul sbuciumatei și îndureratei omeniri de astăzi.

Îndeplinind cu râvnă și cu deplină conștiinciositate aceste îndatoriri esențiale ale creștinismului, Biserica ortodoxă română se va dovedi și în împrejurările grele de astăzi, ca și în întreg trecutul neamului nostru, o instituție vie, o instituție cu rosturi adânci în viața spirituală și materială a acestui popor. Ea ar ajuta în asemenea condițiuni în măsură hotărîtoare la democratizarea țării, la nivelarea marilor deosebiri sociale, la stingerea urii de rasă, la luminarea și înălțarea masselor muncitoare, la înlăturarea atâtor dureri și suferințe, la tămăduirea atâtor răni trupești și sufletești și la mângăierea tuturor celor îndurerați și amărâți.

Nu ne îndoim nici o clipă că Biserica ortodoxă română va înțelege pe deplin marele ei rol în refacerea poporului nostru și nu va pregeta nici o jertfă și nici o osteneală pentru îndeplinirea integrală a tuturor îndatoririlor ei.

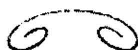

MORALITATEA CA ATITUDINE EXISTENȚIALĂ

— INCERCARE DE ONTOLOGIE MORALĂ —

de

Preot IOAN OPRIȘ
Administrator protopopesc, Blaj

I. INTRODUCERE

Există două moduri diametral opuse de a concepe cultura. Primul este acela de a privi cultura ca pe un lux, ca pe o gratuitate, ca pe un joc — mai mult sau mai puțin artificial — isvorît din capriciile creatoare sau geometrizante ale spiritului, ca pe ceva afectat exclusiv domeniului contemplativ, fără cel mai mic contact cu necesitățile practice ale vieții. Intre cultură și viață ar exista deci un antagonism ireductibil. Această concepție nu este o simplă poziție logică posibilă în ordinea virtuală a lucrurilor, ci a fost o realitate vie, istorică, ce a dominat omenirea timp de mai multe secole și domină în bună parte și astăzi. Să ne amintim de pildă de marile sisteme speculative care au strălucit în tot decursul antichității grecești și în Evul Mediu, și care au oprit cu cel puțin câteva secole progresul științific la porțile fermecate ale filosofiei, retoricei, poeticei și matematicei. Ca o reacțiune împotriva acestui mod de a vedea s'a născut concepția realistă, experimentală, care dimpotrivă pune accent pe laturea practică a realității, considerând cultura doar ca pe un glosar mai avansat al fenomenelor naturii, ca pe un domeniu exclusiv de cercetare a legilor determinismului universal. Dela Descartes, care face sciziunea radicală între lumea spirituală — afectată cunoașterii speculative — și între lumea corporală — afectată cunoașterii exacte, științifice — până la Aug. Comte, pentru care „savoir c'est pouvoir", și până la

marxism, care susține că de fapt cultura ar fi un simplu epifenomen al dialecticei economice, viziunea realistă face pași repezi spre pozitivism, desvoltându-se și stăpânind cu putere spiritul omenesc de pretutindenea. Fiind vorba însă de două extreme, se înțelege că atât concepția idealistă, cât și cea realistă și pozitivistă asupra culturii sunt la fel de exagerate.

Distincția pe care unii o fac între cultură și civilizație, adică între aspectul spiritual și material al vieții spirituale, pe care de altfel noi o acceptăm, nu poate constitui un zid chinezesc, care să despartă unitatea indivizibilă a spiritului omenesc în două sectoare fundamental deosebite, care să formeze imperii în care tronează cu exclusivitate idealismul sau realismul. Deși între aspectul material și cel spiritual suntem obligați să facem o cuvenită distincție, totuși între ele nu poate exista un divorț, ci amândouă trebue să se interpreteze. Cultura suspendată în golul speculațiilor sterpe, artificiale, fără contact viu cu țelurile superioare ale vieții, nu este o adevărată cultură, ci este o cultură moartă. Adevărata cultură este cultura trăită, legată organic de necesitățile profunde, existențiale, ale vieții omenești. Tot așa și o civilizație lipsită de perspectivele viu făcătoare ale spiritualității. Antinomia cartesiană trebuește depășită prin sinteza existențială a unei concepții antropologice integraliste. Cultura și civilizația nu sunt domenii autonome, ci sunt în strânsă legătură cu idealurile umanității și implicit în legătură una cu cealaltă. Amândouă, dacă voesc să servească progresul omenirii, trebue să renunțe la orice veleități de autonomie, concedând că atât una cât și cealaltă au un fundament comun: perfecțiunea spirituală și materială a omului. In acest punct, teoreticul și practicul se ating și se interpretează organic, fapt care constitue unica direcție normală de desvoltare a ființei omenești.

Lucrarea pe care o intreprindem noi se înglobează în cercul larg al culturii, întrucât accentul în problemele eticei cade în latura spirituală a vieții. Și în acest domeniu observăm aceleași tendințe extremiste care au tulburat justa înțelegere a culturii în general. Multă vreme etica a fost concepută dintr'un punct de vedere strict speculativ.

Fiecare sistem de filosofie îşi avea şi îşi are încă aproape obligatoriu etica lui, ca şi când etica n'ar fi decât un fel de practică a teoriei filosofice. Punctul de plecare greşit dela care porneşte etica filosofică este că îşi construeşte despre lume şi viaţă o anumită concepţie personală, adeseori arbitrară, cu care se încăpăţinează să înlănţue viaţa, cu toate resursele ei fluide şi iraţionale. Deasemenea filosofii văd adesea în raporturile etice nişte raporturi unilaterale, fie în laturea inteligenţii, fie în a sentimentului, voinţei, instinctului, etc., fără să admită că de fapt omul nu este exclusiv nici una, nici alta, ci toate celelalte la un loc şi... încă ceva inefabil. Raporturile etice nu sunt raporturi unilaterale între facultăţi, ci raporturi între oameni întregi, consideraţi ca entităţi psihice şi spirituale.[1]

In ce priveşte sistemele de etică idealistă, ele greşesc în chip special prin raţionalismul şi voluntarismul lor exagerat. Marea eroare gnoseologică a idealismului, cu grave repercursiuni în morală, este mitul Eului transcendental, dotat cu puterea de a „creia" lumea fenomenală, adică singura formă de existenţă accesibilă cunoaşterii noastre. Acest Eu transcendental nu este altceva decât o expresie a conştiinţei în genere, care nu este altceva decât ridicarea raţiunii individuale la stadiul de universalitate şi transcendenţă, care să o facă oarecum capabilă de a cuprinde într'ânsa condiţiile însăşi ale existenţei.[2] Nu ne

[1] Facem distincţie între fizic, psihic şi spiritual nu în sens trihotomic, ci dihotomic, pentru că psihicul sau psihologicul nu este o realitate distinctă ci o simplă funcţie de relaţie dintre spirit şi corp. Psihicul aparţine în principial realităţii fizice a omului, privită însă în mod necesar independenţa acesteia de lumea spirituală. Caracterul fizic este subliniat de acel determinism riguros interpsihic al fenomenelor psihice şi în conţinutul lor eminamente obiectiv sau instinctual, iar cel spiritual prin posibilităţile spontanee ale conştiinţei.

[2] Deşi ne exprimăm în termeni cvasi-kantieni, totuşi nu facem altceva decât să expunem principiul fundamental al raţionalismului, bazat pe autoritatea celebrului „Cogito ergo sum" al lui Descartes. Prin aceasta cugetarea (gândirea, conştiinţa) devine fundamentul întregei existenţe, pentru că ea este considerată drept unicul element ontologic care posedă o certitudine absolută. In sensul acestei identităţi carteziene între gândire şi existenţă, raţiunea devine principiul absolut al cunoaşterii lumii şi implicit criteriul suprem al realităţii ei (cf. *Dr. N. Balcă:* Filosofia existenţială şi influenţa acesteia asupra protestantismului contimporan. Buc. 1936, p. 3 sq.).

interesează modul misterios în care se poate face trecerea dela această conştiinţă în genere, atât de atotputernică, la conştiinţa individuală, atât de neputincioasă, şi viceversa. Subliniem doar că în morală, această conştiinţă supraindividuală, acest Eu transcendental — şi dece nu chiar transcendent — vine cu prerogative de sursă ultimă a oricărei norme morale. Şi întrucât în idealism conştiinţa se confundă cu raţionalitatea, urmează că raţiunea este declarată drept cel mai înalt for de judecată morală. Prin aceasta, prăpastia dintre trup şi suflet, decretată de Descartes, primeşte în morală perspective ameţitoare, în aşa fel încât spre a o putea depăşi e nevoe de un supraom, sau cel puţin de un cerebral auster de talia lui Kant. Astfel morala rămâne izolată în regiunea eterată a raţionalităţii pure, complect ineficace pentru massa amorfă a spiritelor comune, ceva inabordabil şi ascuns sub faldurile enigmatice ale momentelor de înaltă tensiune spirituală, ca un dar ceresc hărăzit doar celor puţini.

Ca o reacţiune împotriva idealismului, avem concepţiile realiste şi pozitiviste asupra eticei. Ele însă fac abuz de realism, renunţând la orice perspectivă aprioricä şi transcendentă în moralitate. Utilitarismul în special se plasează pe un punct de vedere pur imanentist. Aceeaşi poziţie imanentistă o ocupă şi sociologismul, cu diferenţa că el încearcă să confere vieţii sociale un caracter de fictivă transcendenţă. Ceea ce uneşte însă ambele poziţii etice este caracterul lor eminamente raţionalist. Deşi pornesc din puncte de vedere deosebite, totuşi, atât idealismul cât şi realismul se întâlnesc în acelaşi loc: decretarea raţiunii ca sursă ultimă şi infailibilă a moralităţii.

In ce ne priveşte, suntem împotriva atât a extremei idealiste, cât şi a extremei realiste. Deşi suntem iniţial pentru o viziune metafizică a moralităţii, totuşi nu dispreţuim latura de imanenţă a actului moral ca act psihologic. Moralitatea angajează omul total, în întreagă complexitatea şi adâncimea fiinţei lui, care cu un pol atinge cerul infinit, iar cu celălalt pământul neputincios şi orb.

Toate neînţelegerile în morală survin de acolo că gânditorii au confundat de cele mai multe ori omul şi morala

omenească. Omul a fost considerat când numai spirit, când numai instinctivitate. De aceea morala pe care o propovăduiau şi o mai propovăduesc încă filosofii sau oamenii de ştiinţă, este fie o morală a îngerilor — gândiţi-vă la imperativul categoric al lui Kant — fie o morală a lupilor — gândiţi-vă în special la morala evoluţionistă. Omul nu este însă nici înger nici fiară, ci este o stranie îngemânare din amândouă. De aceea şi morala lui nu poate fi concepută în sensul exclusivist al filosofilor sau al biologilor, ci ca un admirabil factor de sinteză existenţială între ceea ce este omul prin natura sa bio-psihică şi ceea ce poate şi trebue să devină prin semnificaţiile lui transcendente.

Intr'adevăr, moralitatea cuprinde în esenţa ei sinteza vie a umanului, aşa cum ţâşneşte el din dialectica originară a spiritului şi a vieţii. Ea reprezintă totuşi într'un anumit sens prevalarea spiritului în faţa vieţii. Această prevalare nu prejudiciază însă cu nimic echilibrului existenţial al fiinţei umane, pentru că ea rezultă din însăşi implicaţiile structurale ale acesteia.

Persoana umană se defineşte prin excelenţă ca o fiinţă spirituală, liberă. Prin libertate înţelegem posibilitatea de autodeterminare, adică posibilitatea omului de a alege între mai multe acţiuni posibile pe cea mai potrivită cu scopurile sale. Prin capacitatea de a fi liber înţelegem capacitatea de a depăşi ordinea psihologică, cu întreg determinismul ei, spre a ancora în ordinea valorii şi a responsabilităţii morale.

Dar posibilitatea moralităţii nu înseamnează implicit şi realizarea ei. Pentru această realizare sunt necesare eforturi importante din pricină că, precum am mai spus, moralitatea fiind prin excelenţă un act viu, nu poate isvorî decât din sinteza vie, reală, dintre existenţă şi valoare.[1] Moralitatea se realizează printr'o creaţiune continuă, plasată în timp. De aceea, în conceptul moralităţii suntem obligaţi să remarcăm trei aspecte diferite: 1. Un aspect

[1] Prin existenţă şi valoare grosso modo înţelegem ceea ce înţelegea Kant când făcea distincţia dintre perspectiva reală a lui Sein şi cea ideală a lui Sollen.

de transcendenţă, privind binele în sine ca obiect moral, 2. Un aspect de imanenţă, privind pe om ca subiect al moralităţii şi 3. Un aspect demiurgic, privind sinteza existenţială dintre obiect şi subiect.

Moralitatea nu se poate realiza decât prin relaţia vie, dinamică dintre aceste două realităţi. Izolată în spaţiul eterat al speculaţiilor filosofice, sau limitată la cadrul strâmt al vieţii instinctuale, ea se va anula. Moralitatea există numai dacă persoana umană crede în bine ca în ceva de ordin transcendent şi dacă ia atitudine totală, existenţială, în faţa acestui bine, cu scopul precis de a realiza o sinteză desăvârşită între existenţă şi valoare. In felul acesta valoarea se întrupează, adică primeşte viaţă, iar viaţa se transfigurează prin valoare.

Se pare însă că vremea noastră este cam sceptică. Trăim în plin relativism fenomenist. Ni s'au ruinat toate credinţele şi ni s'au sleit elanurile spre transcendenţă şi veacul este incapabil de-a ne făuri altele. Nu mai avem credinţe! Glorificăm raţiunea şi raţiunea este incapabilă să satisfacă setea noastră de valoare. De aceea, criza despre care s'a vorbit şi se vorbeşte mai ales astăzi, nu este un simplu fenomen de creştere al veacului, cum îşi închipue unii, ci se datoreşte în special lipsei de credinţă a omului în orice fel de transcendenţă şi implicit în transcendenţa domeniului moral.[1] De altfel, cu o intuiţie remarcabilă Boutroux spunea că „orice datorie implică un act de credinţă".[2] Fără o credinţă tare în transcendenţa moralei va fi imposibil să pretindem soluţionarea discordanţei dintre existenţă şi valoare, pentru simplul motiv că nu poţi

[1] Vorbind în legătură cu una din problemele actuale, dureros de actuale, răsboiul prin care abia am trecut, dl Prof. E. Sperantia constată la rădăcinile lui tocmai această lipsă a fundamentului transcendent al normelor care călăuzesc existenţa omului de azi. „La o examinare mai atentă, răsboiul pe care il suportă Europa de astăzi, scria dsa în 1942, ni se înfăţişează ca o urmare a unei grave crize de autoritate... Dreptul şi autoritatea, continuă dsa, şi implicit moralitatea, adăugăm noi, nu-şi mai reclamă o sursă transcendentă şi fixă, ci preferă să se regleze după „voinţa" omenească (voinţa poporului sau voinţa cetăţenilor) sau după interesele (adică după dorinţele, pasiunile, capriciile) care îşi schimbă indefinit înfăţişarea la fiecare pas" (Droit laique et droit transcendent. Sibiu 1943, p. 7).

[2] La *E. Sperantia*: Supremaţia credinţei pure. Bucureşti 1929, p. 75.

adăuga ceva firii fără a o depăşi. Ori forţa credinţei constă tocmai în faptul că deşi aparţine oarecum naturii noastre psihice, imanente, conţine totuşi un vădit impuls spre transcendenţă, constituind astfel un fel de punte de legătură vie între subiectul uman şi lumea valorilor.

In paginile ce urmează vom încerca să arătăm felul greşit în care a fost pusă adeseori problema morală, fapt care a dus de-altfel la criza morală de azi. Vom desvolta apoi în acelaşi timp, în capitole speciale, problema fundamentului ontologic şi a fundamentului psihologic al moralităţii, cu scopul de a lămuri astfel unele din cele mai importante probleme ale eticei. Deasemenea vom încerca să aflăm o explicaţie a distincţiei dintre existenţă şi valoare, atât de hotăritoare în desfăşurarea destinului omenesc şi mai ales în morală, precum şi cum e posibilă şi cum se efectuiază trecerea dela ordinea existenţei la aceea a valorii, pe baza înrâuririi mecanismului axiologic abisal al fiinţei umane. Precizând aceste probleme, suntem siguri că vom risipi cel puţin câteva din nesiguranţele care zgudue câmpul preocupărilor etice contimporane, nesiguranţe care se răsfrâng atât de sângeros în viaţa popoarelor.

E necesară o nouă stabilizare morală a lumii. E nevoe de o viziune etică superioară, idealistă şi realistă în acelaşi timp, care să îmbrăţişeze problema umană în toată complexitatea şi profunzimea ei. Fără o perspectivă transcendentă de pildă moralitatea ar rămânea fără obiect, ar fi inconceptibilă ca act, ca fenomen de transcendere a Eului, ducând prin analogie cu cunoaşterea la un adevărat solipsism moral. Fără o viziune a imanenţei psihologice însă această perspectivă ideală a binelui, cum am mai spus, ar rămânea o simplă himeră, adică ceva irealizabil, supraomenesc. E nevoie ca omul să primească din cunoaşterea adecvată a propriei sale naturi certitudinea că în el se află forţe care garantează realizarea moralităţii şi care împing fiinţa umană ineluctabil spre lumea valorilor, ca spre o lume care îi aparţine de drept şi în care, în ultimă analiză, se regăseşte pe sine.

Pentru a realiza însă această stabilizare morală nu trebue totuşi să ne silim a inventa un nou sistem etic.

Trebue doar să reluăm concepţia creştină şi să o punem la curent cu nouile cercetări filosofice şi ştiinţifice asupra omului şi asupra destinului său. De altfel, precum se va vedea în tot decursul lucrării de faţă, noi nici nu vom face altceva decât să valorificăm principiile eticei creştine şi în special principiul iubirii, căruia îi vom aprecia cum se cuvine valenţele practice, punându-l în permanent contrast cu raţiunea, în predominarea căreia vedem o pricină de stagnare a progresului moral. In modul nostru de a vedea — mod prin excelenţă creştin — iubirea este factorul fundamental al sintezei demiurgice dintre existenţă şi valoare şi posedă pe lângă un recunoscut sens psihologic, un sens mult mai adânc, de ordin metafizic, sub numele de comuniune. Deasemenea vom pune în justa ei valoare viziunea transcendentă pe care o oferă creştinismul asupra naturii umane. Dar să nu anticipăm, ci să luăm problemele pe rând.

II. CRIZA IMANENTISTĂ A MORALEI

Am văzut în capitolul introductiv că exagerările care au agitat câmpul mai larg al culturii au avut o vie rezonanţă în special asupra domeniului etic. Şi ceea ce este mai grav, aceste exagerări n'au rămas suspendate în văzduhul discuţiilor filosofice, ci au coborît în viaţă, tulburând cu prezenţa lor inoportună bunul mers al existenţei omeneşti. Răsboiul groaznic prin care am trecut şi care a deslănţuit cu o furie de nedescris toate instinctele ancestrale, ce păreau de mult îngropate sub lespezile veacurilor primare, este în această privinţă o dureroasă mărturie. Situaţia morală a vremii noastre este atât de gravă încât imoralitatea a fost depăşită prin amoralism, adică prin lipsa totală a scrupulului moral şi chiar prin răsturnarea de valori, care însemnează nici mai mult nici mai puţin decât că binele şi răul şi-au pierdut complect sensul real şi se substituesc.[1]

Trăim în plină criză morală din pricina imanentismului care a relativizat orice criteriu moral, desfiinţând trans-

[1] Cf. *Em. Vasilescu*: Probleme de psihologie religioasă şi filosofie morală. Bucureşti 1941, p. 95 sq.

cendenţa şi implicit autoritatea indeniabilă a moralităţii. Ceea ce era considerat bun a devenit rău şi viceversa. „Quod capita, tot sensu". Veacul nostru experiază din plin aplicaţia morală a celebrului aforism al lui Protagoras: „Omul este măsura lucrurilor". Se resimte tot mai mult criza de autoritate a sistemelor de morală existente, precum şi nevoia unui criteriu moral sigur, unic şi permanent, care nu se poate însă întemeia decât pe o viziune transcendentă asupra lumii şi a vieţii, acompaniată de o atitudine morală puternică şi constantă.

Criza imanentistă a moralei se prezintă sub trei aspecte: 1. Orientarea cosmologică a omului modern, 2. Criza de autovalorificare a aceluiaşi şi 3. Raţionalismul. Să le analizăm pe fiecare.

Primul aspect al crizei imanentiste, cu grave repercursiuni asupra moralei, constă în exclusivismul orientării cosmologice a omului contimporan în faţa existenţei. Precum remarca Alexis Carrel,[1] între ştiinţele materiei inerte şi cele ale fiinţelor vii este o mare inegalitate. Cele dintâi s'au desvoltat în dauna celor din urmă şi mai ales în dauna preocupărilor antropologice. Până la un punct, această orientare îşi are explicaţia şi justificarea ei. Intr'adevăr, întrucât omului i se impun în primul rând necesităţile traiului, era firesc ca cele mai însemnate sforţări ale lui să tindă spre cunoaşterea şi implicit spre stăpânirea mediului cosmic înconjurător. Acest sens vital este atât de puternic implântat în fiinţa umană încât Schopenhauer s'a văzut îndemnat să numească inteligenţa — funcţia de adaptare prin excelenţă a omului — „instinct metafizic".

Care sunt urmările etice ale acestei orientări cosmologice? Sunt mai multe. Printre altele şi pierderea simţului pentru calitate, desfiinţarea interiorităţii, confuzia dintre lumea obiectelor şi lumea subiectelor, etc.

Pentru omul modern, orizonturile lumii obiective se reduc aproape exclusiv la lumea imanentă a obiectelor. Ordinea universală este sistematic redusă şi confundată cu ordinea fizică. Preocupat evclusiv de lucruri, cărora le

[1] Omul fiinţă necunoscută, trad. de Lia Busuioceanu, Bucureşti 1938.

acordă creditul suprem al obiectivităţii, omul a pierdut simţul calităţii, al realităţii sale proprii. Reducând limitele realului numai la ceea ce se poate măsura, a ajuns fireşte la o desconsiderare totală a interiorităţii, care nu-i mai prezenta nici o garanţie de obiectivitate. Renunţând astfel la una din dimensiunile existenţiale ale propriei sale naturi, omul a renunţat implicit la unul din temeiurile necesare ale moralităţii. Intr'adevăr, ordinea morală este inconceptibilă fără interioritate, pentru că moralitatea ca act omenesc este prin excelenţă o expresie a puterilor demiurgice cuprinse în străfundul interiorităţii umane.

Renunţând pas cu pas la sine în favoarea lucrurilor şi confundând ordinea universală cu ordinea fizică, omul a ajuns în mod fatal la confuzia dintre lumea obiectelor şi lumea subiectelor. Orientată cu predilecţie spre lucruri şi operând cu eficacitate cu concepte cantitative, gândirea umană a pierdut în bună măsură deprinderea cunoaşterii de sine şi implicit pe aceea a stăpânirii de sine. Astfel, omul îşi explică perfect mişcările materiei, dar este incapabil de a înţelege mişcările propriului său suflet. De aceea, să nu ne mirăm dacă deşi suntem stăpâni pe multe din tainele naturii, suntem totuşi complect neştiutori în faţa multora din evidenţele vieţii. Dominăm asupra forţelor naturale, dar stăm neputincioşi în faţa propriilor noastre instincte deslănţuite. Progresul intelectual şi tehnic a întrecut cu mult stadiul moral în care ne aflăm de fapt, aşa încât ne putem aştepta din zi în zi la o teribilă catastrofă cosmică a omului.

Trebue să ne sesizăm din vreme. „Trebue să ne ridicăm şi să pornim. Să ne scuturăm de tehnologia oarbă. Să realizăm în toată bogăţia şi complexitatea lor toate virtualităţile noastre" — cum zice Carrel.[1] Trebue să ne gândim la mântuirea omului din catastrofa genialei lui nebunii tehnice, redându-i forţele morale epuizate în goana uriaşă şi deşartă printre lucruri. Vom putea face aceasta deschizându-i ochii asupra paradisului pierdut al lumii spirituale, ascunsă în propriul său cosmos interior. Omenirea

---

[1] *Alexis Carrel*: O. c. p. 329.

se va salva din aventura sinistră a dispariţiei totale abia când o nouă orientare, bilaterală, asupra lumii şi a vieţii va stăpâni gândirea ei şi când calitatea şi spiritul vor primi tot atâta credit ca şi cantitatea şi materia. Sau, cum zice atât de plastic tot Carrel: „Când vom da aceeaşi importanţă sentimentelor ca şi termodinamicei".[1]

Aşa dar criza morală din lume se datoreşte în primul rând orientării exclusiv cosmologice a omului în faţa lumii şi a vieţii. In al doilea rând ea se prezintă sub aspectul unei crize de autovalorificare, ca un fel de efect al autodevalorizării cosmice a omului. Este vorba în special de doctrinele biologice şi sociologice, doctrine care limitează perspectivele existenţei umane la orizonturile înguste ale lumii date.

Rădăcinile crizei morale în care se sbate omenirea actuală trebuesc căutate, printre altele, şi în teoriile antropologice ale biologilor dela sfârşitul veacului al XIX-lea, teorii inaugurate în celebra carte asupra Originilor speciilor a lui Ch. Darwin. După aceste teorii, omul nu mai este considerat coroana creaţiunii, ca de pildă în creştinism, ci este pus alături de celelalte specii biologice din scara filogenetică a fiinţelor. Orizonturile existenţei lui se micşorează simţitor. El nu-şi mai află semnificaţii transcendente, ci diferă de restul fiinţelor doar printr'o excepţională desvoltare a funcţiei sale specifice de adaptare la mediu, a inteligenţei. Integrând specia umană pe linia evolutivă a celorlalte specii biologice şi oferind omului explicaţii pur imanente in ceea ce priveşte originea, natura şi ţelurile sale, concepţia biologică înlocueşte concepţia creştină a „descendenţei" creaturale prin aceea scienţistă a „descendenţei"... din maimuţă. Astfel omul este asvârlit fără putinţă de salvare în însuşi mijlocul luptei pentru existenţă, fiind supus aceluiaşi feroce şi necruţător principiu al selecţiunii naturale.

Se înţelege că o asemenea radicală răsturnare a vechilor poziţii de gândire, ale creştinismului în special, nu putea rămâne fără efect în morală. Ea a dus la cel mai teribil

[1] Idem p. 288.

relativism practic, pulverizând moralitatea în mii şi mii de criterii morale individuale. Orice fundament metafizic al moralei este desfiinţat. La baza moralităţii stau tendinţele fundamentale spre onestitate şi spre virtuţi implicate înlăuntrul însuşi al fiinţei umane. Noţiunea binelui şi a răului nu mai sunt considerate ca nişte noţiuni absolute, ca rezultate al unor atitudini specifice faţă de transcendenţă, ci ca nişte generalizări ale datelor elementare ale conştiinţei umane.[1] Natura umană îşi prescrie ea singură legi de conduită. De aceea cel mai bun criteriu al moralităţii se află în vechiul adagiu stoic: „Sequere naturam". El este adagiul favorit al imanentismului moral, în mare măsură. De câtă autoritate se poate bucura însă moralitatea în asemenea condiţii, se poate vedea din mizeria morală a lumii de azi. Aşa încât are dreptate Guibert când spune că: „Datoria care nu are alt fundament decât sentimentul sau nevoia internă a omului de a fi onest, nu poate avea nici consecinţă, nici autoritate. In acest caz omul nu este mai responsabil decât animalele, din care el este tipul superior".[2]

Dar să nu acuzăm prea mult evoluţionismul. El este ceva implicat în însăşi structura valorificatoare a fiinţei umane de pretutindeni şi de totdeauna. Amoralismul nu e determinat de evoluţia istorică a sistemelor de gândire etică, ci răsare în chip spontan din atitudinea biologică şi raţionalizantă a omului în faţa existenţei. Lamarck şi în special Darwin n'au făcut altceva decât au dat sprijin teoretic unei atitudini existenţiale fireşti, implântată în însuşi adâncul naturii umane. Altfel nici nu s'ar putea explica vraja pe care au exercitat-o şi o mai exercită încă aceste idei asupra masselor, cărora nu face de-altfel altceva decât să le scuze mediocritatea.

O poziţie imanentistă specifică şi dealtfel foarte ingenioasă o ocupă morala sociologistă. Dându-şi seama de

---

[1] *Jeanne Bayer:* Essai d'une définition de la vie. Paris, Alcan 1939, p. 128. Tot în această ordine de idei, autoarea precizează: „Noţiunile morale derivă din datele conştiinţei, ceea ce explică pentru ce nu poate exista între ele nici o contrazicere şi pentru ce nici nu există de fapt" (o. c. p. 131).

[2] *J. Guibert:* Les origines. Paris 1910, p. 214.

pericolul solipsismului moral, Durkheim încearcă să salveze transcendenţa compromisă a moralei printr'un subterfugiu. El conferă sintezei sociale a indivizilor un caracter de transcendenţă faţă de conştiinţa individuală. Societatea este prin urmare factorul suprem de creaţie al oricărei valori, şi implicit al valorilor morale.[1]

Este lesne de înţeles că această pseudotranscendenţă a socialului faţă de individual cade dela sine. Căci după cum 1×1×1... până la infinit rămâne tot 1, tot aşa generalizarea tuturor energiilor individuale nu poate da nimic ce ar putea depăşi calitativ ordinea individuală a umanului. De unde poate rezulta capacitatea fabuloasă de a creia valori a socialului, compus în definitiv din sinteza unor indivizi lipsiţi în mod natural de simţul valorii, rămâne un mister inefabil al „ştiinţei" sociologiste.[2] Trecerea dela ordinea cantităţii la aceea a calităţii este mult mai anevoioasă decât se pare, chiar şi pentru o morală „ştiinţifică".[3] Totuşi faptul că Durkheim caută — fără să găsească de-altfel — un fundament transcendent al moralei, dovedeşte în mod peremtoriu că şi-a dat seama de exigenţa fundamentală a transcendenţei în domeniul moral. Prin însaşi nereuşita lui, el dovedeşte că moralitatea nu se poate funda decât asigurându-se cât mai deplin caracterul de transcendenţă al valorii morale.

Ne rămâne să analizăm cel din urmă aspect al imanentismului moral: raţionalismul. Pentru toţi imanentiştii, metafizicieni sau biologi, raţiunea sau inteligenţa discursivă este cel mai important factor pe care se întemeiază morala. Astfel Ed. v. Hartmann, de pildă, zice că întru cât raţiunea este egală sieşi pretutindenea, „universalitatea şi obiectivitatea sunt însuşirile ei cele mai hotărîtoare şi

[1] Cf. *I. Todoran:* Bazele axiologice ale binelui. Sibiu 1944, p. 96.

[2] A vorbi despre rolul supraomului, al geniului, al personalităţilor excepţionale în făurirea moralei, însemnează deci a devia chestiunea. Căci dacă ei sunt consideraţi drept „inventatori ai moralei", modèle ale moralităţii, se pune întrebarea: Cum au ajuns ei la inventarea moralei şi care este modelul transcendent pe care la rândul lor l-au copiat, pentru că ex nihilo nihil (Cf. *J. Bayer:* O. c. p. 132).

[3] *I. Todoran:* p. 97.

mai distincte cu privire la morală".[1] Pentru teologia catolică lucrurile stau la fel. Silvio Romani spune textual că pentru această concepţie, „a moraliza înseamnează a raţionaliza viaţa".[2] Moralizarea n'ar fi deci altceva, după opinia raţionaliştilor, decât încercarea sistematică de a introduce legile universale şi obiective ale raţiunii în activitatea cotidiană a omului, depăşind sfera accidentală a individualului prin ceea ce este general şi permanent uman. Pe această linie se mişcă raţionalismul moral, dela Socrate[3] şi Kant,[4] până azi.

Mărturisim că la prima vedere raţionalismul este ispititor. In parte chiar are dreptate, căci fără raţiune moralitatea ar cădea în subiectivism, în iraţionalism, în individualism. Raţiunea contribue fără îndoială la precizarea noţiunilor morale, dar moralitatea în sine depăşeşte domeniul raţionalităţii pure, ancorând în domeniul demiurgic al faptei.

Ceea ce caracterizează esenţial condiţia umană este, cum am mai spus, discordanţa dintre existenţă şi valoare.[5] Realitatea acestei discordanţe este un fapt evident şi cine o neagă, neagă implicit posibilitatea şi necesitatea oricărui progres spiritual al omenirii. Dacă n'ar exista această discordanţă n'ar avea nici un temei atitudinea extraversivă

---

[1] La Ş. *Ionescu:* Problema morală şi criteriul moral obiectiv. Bucureşti 1920, p. 14.

[2] *E. Popa:* Spiritul moralei. Blaj 1944, p. 70.

[3] Cel care pune bazele raţionalismului moral este Socrate, fondatorul de fapt al moralei. Spiritul moralei sale este cuprins în clasicul aforism delphic: „Cunoaşte-te pe tine însuţi".. După această concepţie, a cunoaşte este egal cu a făptui. Deci tot efortul la realizarea moralităţii trebue depus spre a afla prin pură reflexie ceea ce este general şi implicit caracteristic uman, a încadra aceasta în norme şi a te supune lor. Aceeaşi confuzie între gândire şi act o găsim şi la ceilalţi antici: Platon, Aristotel, stoicii, epicureii, etc. Pentru Aristotel de pildă, „virtutea divină prin excelenţă" [Cf. *E. Boutroux:* Probleme de morală şi educaţie. Trad. de I. Bârsănescu, Bucureşti, p. 44).

[4] Şi la Kant ca şi la Socrate universalitatea şi posibilitatea de universalizare a unei maxime este criteriul cel mai sigur al moralităţii. Dictonul favorit al lui Kant este: „acţionează numai după acea maximă prin care poţi voi totodată ca ea să devină o lege universală" (*Im. Kant:* Intemeierea metafizicei moravurilor. Trad. de Tr. Brăileanu, Bucureşti, p. 96).

[5] Expresia îi aparţine lui v. Hartmann.

a ființei spre valoare: fiecare ființă ar fi o monedă fără ferestre, oarecum suficientă sieși. Existența unei discordanțe face însă din ființa umană o ființă activă, mobilă, creatoare, în continuă tensiune spre valoare. Ea ne descopere în mod peremptoriu prezența dinamică a spiritului, care nu este res ci este prin excelență proces sau act.[1] De aceea, cu cât tendința de echilibrare a desechilibrului dintre existență și valoare este mai accentuată și cu cât circulația valorilor este mai vie, cu atât ființa întreține o viață spirituală mai profundă și mai intensă. Pe plan social, toate fazele de civilizație ale omenirii nu sunt altceva decât grade și varietăți de intensitate a circulației valorilor.[2]

Așa dar discordanța dintre existență și valoare este un fapt pozitiv, cu substrat ontologic. Ea reprezintă desbinul creator, bipolaritatea creatoare care stă la baza dinamismului interior al vieții spirituale. Deci dacă această discordanță este un fapt pozitiv, și armonizarea ei trebue efectuată tot printr'un fapt pozitiv. Ce poate face în fața acestei realități rațiunea? Nimic altceva decât să o constate și cel mult să încerce să o explice în vreun fel. Dela simpla raționalitate la actul moral este o mare distanță, pentru că rațiunea nu cuprinde în ea însași necesitatea actului vital care să facă sinteza existențială dintre existență și valoare.

Este adevărat, desigur, că morala este prin excelență o știință a conduitei ideale, a datoriei, a lui „Sollen" — ca să fim în limbaj kantian. Dar acest domeniu ideal rămâne o simplă ficțiune dacă nu e realizat, dacă nu e pus în relație concretă cu existența, dacă nu angajează ființa în tensiunea ei firească spre valoare. Greșala lui Kant a fost că a alungat cu totul din preocupările moralei domeniul lui „müssen", adică domeniul determinismului psihofizic. Moralitatea nu se poate realiza prin pura postulare rațională, pentru că ea nu rezultă din atitudinea unilaterală a inteligenței în fața unei norme pe care de obicei și-o prescrie spiritul însuși, ci din atitudinea omului întreg

[1] Cf. *E. Sperantia*: Principii fundamentale de filosofie juridică, Cluj 1936, p. 21.
[2] *Idem*, p. 41.

în fața existenței. Pentru a depăși destinul ontologic al discordanței dintre existență și valoare, trebue să anulăm implicit dificultățile de interiorizare ale valorii, depășind atitudinea pur rațională în fața ethosului printr'o atitudine totalitară, existențială, a omului în fața existenței. Morala care nu se ocupă decât de raționalitatea normei morale, adică problema moralității ca act, este o morală incomplectă și dăunătoare.

Multă vreme morala nu s'a preocupat de laturea aceasta a moralității ca act, din pricina unei prejudecăți raționaliste, după care gândirea și existența, și implicit gândirea și actul, se confundă. Prima confuzie a afectat gnoseologia, a doua a influințat însă morala. Raționalismul este complect antipsihologic. El nu vrea să înțeleagă că gândirea are alte legi decât rațiunea și că simpla raționalitate a unui fapt nu implică și realizarea lui.[1] Trebuesc îndeplinite anumite condițiuni psihologice care depășesc limitele raționalului, ancorând în irațional și chiar în suprarațional. Valoarea morală nu trebue să fie izolată în sferele eterice ale raționalității pure, ci trebue să provoace rezonanțe adânci în însuși mecanismul atitudinal al Eului.

Așa dar rațiunea este insuficientă în morală pentru că nu poate anula discordanța dintre existență și valoare. Dimpotrivă, o amplifică, deoarece dacă valoarea este ruptă în mod brutal din legăturile ei firești cu existența și este exilată în solul arid al raționalității pure, datorită mai ales caracterului său specific de obiectivitate și universalitate, norma morală va fi experiată de individ ca ceva străin de natura sa intimă. Izolat de celelalte stări psihice, binele rațional ni se recomandă ca ceva dinafară de noi, fără ca să afle înlăuntrul nostru motivația suficientă care să pună în mișcare voința. Intr'adevăr, dacă între domeniul rațional al lui „Sollen" și cel „pathologic" al lui „Sein" este o

---

[1] Kant de pildă încerca să asigure normelor morale modul de siguranță a adevărurilor matematice. Pentru el ideea de datorie are valoare axiomatică. Trebue pentru că trebue. Datoria nu are nevoe de nici o explicație, căci își are explicația în însăși universalitatea legii și în necesitatea maximei. El uită că domeniul faptei nu e legat în așa măsură de necesitățile interne ale gândirii noastre, cum e legat domeniul matematic (Cf. *E. Boutroux:* O. c. p. 75).

prăpastie de netrecut, ce motive mă pot determina să mă hazardez şi să renunţ la chemările imediate ale fiinţei mele, de dragul unei himerice legi universale sau de dragul unui problematic sentiment al respectului faţă de datorie? Autoritatea raţiunii? Dar poate să aibă raţiunea vreo autoritate în ea însăşi?

Moralitatea nu are ce căuta în cearta dintre facultăţi. Ea nu aparţine exclusiv raţiunii, după cum nu aparţine exclusiv nici afectivităţii şi nici voinţei, ci angajează pe om ca pe o entitate care tinde integral spre valoare. In această direcţie şi numai aici trebue căutată calea armonizării discordanţei dintre existenţă şi valoare şi implicit a moralizării reale a lumii.

De altfel, cu toată faima de factor prin excelenţă moral, raţiunea nu este nicidecum un element univoc al moralităţii. Ea nu este bună prin esenţa ei, cum pretind raţionaliştii, ci este echivocă, adică bună sau rea, după întrebuinţarea ce i se dă. Deşi se zice că e obiectivă şi universală, totuşi în practică nu găsim două raţiuni care să judece lucrurile la fel.[1]

De altfel nici nu se poate acest lucru, pentru că raţiunea de fapt nici nu este altceva decât un fel de prelungire a instinctului, servind în primul rând la o cât mai adecvată adaptare a omului la mediul său cosmic. Raţiunea este prin excelenţă funcţia de relaţie dintre Eu şi lumea obiectelor. Bergson ne spune clar că „inteligenţa este acasă la ea în domeniul materiei inerte".[2] Ea „este făcută pentru a utiliza materia",[3] structura inteligenţei e modelată pe structura materiei. Din pricina aceasta „inteligenţa se caracterizează printr'o esenţială neînţelegere a vieţii".[4] In

[1] Raţiunea este mai mult individuală decât universală, pentru că, deşi ea este „egală la toţi oamenii" — cum zice Descartes — totuşi ea se prezintă extrem de diversificată din pricină că „noi ne conducem cugetările pe căi diferite şi nu considerăm aceleaşi lucruri" (Discurs asupra metodei). Ea nu poate fi nicicând altfel decât echivocă din punct de vedere moral, pentru că ea prin esenţă nu este scop, ci mijloc existenţial, deci un mijloc afectat fie unui scop bun, fie unui scop rău.

[2] *H. Bergson:* L'évolution créatrice, p. 216.

[3] *H. Bergson:* La pensée et le mouvement. Paris 1922 — introduction.

[4] *H. Bergson:* L'évolution créatrice, p. 78.

modul în care ne este dată natura — zicea Dilthey — este cuprins implicit şi modul de a o supune gândirii şi de a o pune în serviciul vieţii.[1] De unde rezultă că raţiunea nu este decât un fel de „anexă a facultăţii de a acţiona",[2] o funcţiune pusă mai mult în slujba instinctului de conservare, decât în slujba valorii etice. In orice caz, nici odată un exces de inteligenţă nu duce în mod necesar la un excedent de bine, ci poate, uneori... dimpotrivă.

Pătrunzând mai adânc în analiza semnificaţiilor etice ale raţiunii vom descoperi nu numai că raţiunea este o funcţie specifică a relaţiei omului cu obiectele, ci chiar că ea este în mare măsură însuşi pivotul egoismului, al imoralităţii. Intr'adevăr, modul esenţial al cunoaşterii discursive de a despica realitatea în obiect şi subiect — proces fără de care nici nu poate exista cunoaşterea ca act — nu este deloc potrivit în relaţiile dintre oameni. Căci ce este subiectul cognitiv în faţa lumii obiectelor altceva decât un scop în sine, în faţa mijloacelor sale pe care ştie implicit nu numai să le supună gândirii, ci şi să le pună în serviciul vieţii sale proprii. Aplicând atitudinea raţională stricto sensu în morală, riscăm ca cel ce o practică să se poarte cu semenii cum s'ar purta cu obiectele, adică utilizându-i fără scrupul pentru scopurile sale egoiste. Atitudinea aceasta morală pe care ne permitem a o numi atitudine raţionalizantă, confundând sistematic lumea subiectelor cu lumea obiectelor, caracterizează unul din aspectele esenţiale ale imoralităţii, fiind o atitudine tipic egoistă.

In cele câteva pagini ale capitolului de faţă am văzut care sunt perspectivele imanentiste ale moralităţii. Nu e nevoe de prea mare perspicacitate pentru a observa pe deoparte legătura dintre orientarea cosmologică a gândirii şi deficienţa de autovalorificare a omului şi pe de alta, legătura dintre amândouă acestea şi raţionalism, care a dus la amoralismul de azi, caracterizat în special prin tendinţa exploatării omului de către om. La baza tuturor acestor aspecte ale crizei morale stă o atitudine metafizică eronată

---

[1] La *N. Bagdasar:* Teoria cunoştinţei. Vol. II. Buc. 1944 — intuiţionismul.
[2] *H. Bergson:* L'évolution créatrice, p. 1.

a omului, în special în fața transcendenței, care se numește de obicei atitudine autonomică. Despre aceasta vom vorbi în alt capitol. Deocamdată trebue să subliniem că pentru a ne salva din perspectivele funeste ale crizei de față, trebuesc îndeplinite mai multe condiții: 1. Orientarea antropologică a gândirii — care implică sesizarea calitativului, reabilitarea interiorității, sesizarea semenului. 2. Formarea unei concepții superioare, metafizice, despre natura și valoarea omului. 3. Inlocuirea rațiunii — care este o funcție de relație a omului cu lumea obiectelor, printr'o altă funcție, adecvată relației cu lumea subiectelor. 4. Depășirea concepției după care moralitatea nu este altceva decât o atitudine rațională față de normă, prin concepția existențială după care moralitatea isvorăște din contactul viu, neîntrerupt, atitudinal al omului întreg cu lumea valorilor, din atitudinea lui totalitară în fața existenței.

DOI TEOLOGI ROMANO-CATOLICI DESPRE SCHISMA CEA MARE

de

Preot Dr. TEODOR BODOGAE
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

De o vreme încoace apar în literatura teologică rom.-catolică tot mai des scrieri în legătură cu Bisericile orientale. Şi trebue să subliniem că în preocupările acestor teologi se observă tot mai puţină patimă confesională. In deosebi se studiază tot mai asiduu spiritualitatea şi viaţa liturgică a Răsăritului creştin, ortodox şi eterodox. E poate calea cea mai potrivită pentru înlăturarea treptată a ceea ce ne separă. Cele două volume publicate de numeroşi teologi romano-catolici în 1939-40, cu ocazia a 500 de ani dela sinodul din Florenţa, asupra „Creştinismului răsăritean", sunt un exemplu viu în această privinţă. Fireşte însă că nici aceşti teologi şi nici chiar publicaţiile irenice din cercul revistei „Irénikon" şi de aiurea nu se pot încă desface de ceea ce formează un mod confesional şi deci destul de îngust de a vedea problemele controversate din teologia istorică şi dogmatică.

Cu toate acestea, noi ortodocşii ne bucurăm ori de câte ori putem înregistra câte o nouă publicaţie romano-catolică menită a pune cinstit problema desbinării în două a trupului lui Hristos şi chiar dacă astfel de opere nu reuşesc pe deplin a se menţine pe linia obiectivităţii integrale, ele sunt binevenite prin materialul inedit şi, eventual, prin nouile moduri de a pune problema.

In această privinţă amintim şi noi în cele de mai jos două opere ale unor prea cunoscuţi teologi romano-catolici, tratând amândoi în chip istoric despre schisma dintre cele două biserici. Una se datoreşte preotului assumpţionist *Martin Jugie*, profesor la un seminar din Roma şi la facultatea de

teologie din Lyon. Titlul ei este: *Le Schisme byzantin. Aperçu historique et doctrinal* și e tipărită în Paris (1941) în 487 pagini. Cealaltă este scrisă de părintele *Emilio Herman*, directorul Institutului pontifical oriental din Roma și se intitulează: *Le cause storiche della separazione della Chiesa graeca secondo le piu recenti ricerche*, Roma, 1940, și e un simplu extras din revista „La Scuola Cattolica" pe Aprilie 1940.

Primul, păr. M. Jugie, e un cunoscut cercetător al bisericilor „schismatice" orientale. In afară de cunoscuta lucrare în 5 volume: „Theologia dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium" și în afară de numeroase studii și articole din revista „Échos d'Orient" privitoare la diferite aspecte din istoria „schismei grecești", amintim publicarea operelor inedite ale patriarhului grec Ghenadie Școlarul, două volume de predici bizantine despre Maica Domnului, etc.

Celălalt teolog este directorului Institutului oriental din Roma și autor și el a numeroase studii mai ales asupra dreptului bisericesc oriental. Studiul lui, pe care-l pomenim aici, este o simplă comunicare de 12 pagini, în care se rezumă părerile teologilor r.-catolici mai noui în legătură cu schisma dela 1054 și dacă insistăm și asupra ei este fiindcă în vreme ce asupra altor contribuții de acest gen s'a scris la noi adeseori, despre a lui E. Herman nu s'a pomenit nimic.

Primul lucru pe care trebue să-l evidențiem din însuși titlul ambelor publicații nu este prea îmbucurător. E vorba de vechiul punct de vedere confesional pe care se situează încă și azi mai toți teologii romano-catolici. Amândoi, și Jugie și Herman, vorbesc unul de „schisme byzantin", altul de „separazione dela Chiesa graeca". De ce n'ar putea întitula cărțile lor „Desbinarea bisericească dintre Răsărit și Apus", cum a făcut-o acum 80 de ani istoricul catolic A. Pichler? [1]

Pentru că se vede că nici în veacul XX cei mai mulți teologi rom.-catolici nu pot renunța la poziția strict con-

[1] Dr. Aloisiu Pichler: Geschichte der Kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident, 2 vol. München 1864—1865.

fesională atunci când e vorba de cercetarea unor probleme controversate şi cu toate că recunosc şi Bisericii romane o parte mare de vină în pregătirea şi consumarea dureroşului act dela 15 Iulie 1054, totuşi continuă să-i dea înainte cu „schisma bizantină", cu „bisericile dizidente de Roma" şi cu alte asemenea calificative. Şi aceasta cu atât mai vârtos cu cât lucrarea păr. M. Jugie vrea să fie un omagiu închinat sinodului din Florenţa cu ocazia împlinirii celui de-al V-lea centenar al lui (4 Iulie 1439 — 4 Iulie 1939) şi se cădea ca măcar acum, după ce avem o perspectivă istorică destul de instructivă în ce priveşte multele neajunsuri şi chiar greşeli comise cu acea ocazie, să nu se mai stărue în punctul de vedere greşit de atunci, ci să fie considerate amândouă bisericile, de Apus şi de Răsărit, ca două surori cu drepturi harice egale, ca două realităţi coordonate, nu supra, respectiv subordonate şi care numai din motive de orânduire umană ar avea una faţă de cealaltă anumite întâietăţi. Fireşte însă că susţinând aşa ceva, ar însemna să se înlăture aproape singură, desigur cea mai mare piedecă în calea reunirii bisericilor: pretenţiile de dominaţie universală ale papilor. Ori aşa ceva e drept că extrem de puţini teologi catolici pot afirma, iar care o fac riscă să fie puşi la Index.[1]

Dar să revenim.

Lucrarea păr. M. Jugie[2] se imparte în 2 părţi: una *istorică* (pp. 1—322), alta *doctrinală* (pp. 323—487). Cea de a treia parte, în care urma să se expună problema reunirii bisericilor, fiind ea însăşi destul de extinsă, nu a putut fi publicată în acest volum, căci proporţiile cărţii nu mai permiteau.

Partea istorică se compune ea însaşi din 7 capitole în care să studiază originele îndepărtate şi apropiate ale

[1] Prefaţa publicaţiei colective pomenite mai sus „Der christliche Osten" (publicată cu ocazia centenarului al V-lea al sinodului florentin) lasă a se întrevedea greşelile de acum 500 de ani, dar în corpul lucrării punctul de vedere strict confesional revine.

[2] pe care de fapt noi n'am avut-o la îndemână, ci o cunoaştem numai după amănunţita şi judicioasa prezentare a dlui prof. T. M. Popescu în rev. „Biserica ortodoxă română" 1945 p. 416—443.

schismei, consumarea ei și continuarea ei până în zilele noastre. Căci, lucru demn de remarcat, autorul vorbește de schismă nu ca de un eveniment regretabil care a avut loc acum aproape 900 de ani, ci ca de o stare de spirit bolnăvicioasă care s'a încuibat din clipa răsvrătirii Bisericii orientale în contra „mamei" sale, în contra bisericii Romei, stare de spirit care a evoluat tot în spre mai rău, desigur cu cât s'a depărtat de poziția infailibilă a spiritualității Romei. Fărămițarea Bisericii orientale în atâtea entități deosebite, numite biserici autocefale, însemnează, desigur, pentru adepții catolicității teritoriale și centralizante, o subțiere ontologică a harului inițial acordat ei. De aceea Bisericile răsăritene nu pot fi numite Biserici ortodoxe, căci „s'ar compromite drepturile adevărului", ci doar Biserică greco-rusă, după cele două Biserici reprezentative din Răsărit.

Incă în prefață recunoaște autorul că astăzi, după atâtea cercetări imparțiale, nu se mai poate rămânea la unilateralitatea și la patima cu care mai ales cardinalul Hergenröther[1] și aproape toate studiile și manualele de istorie bisericească rom.-catolică[2] priveau schisma dintre cele 2 biserici drept o operă personală a „ambiției" lui Fotie și a „ignoranței" lui M. Cerularie.

Autorul vede *3 cauze directe* care au contribuit la slăbirea unității bisericești: *cezaropapismul* basileilor bizantini, *ambiția patriarhilor de Constantinopole* și *antipatia dintre Greci și Latini.* La acestea se adaugă alte *3 cauze indirecte*, ce au servit de motive, exploatate apoi de unii in contra unității din Biserică: *constituirea celor 5 patriarhate* după modelul împărțirii administrative a imperiului, *deosebirea de limbă* și, în fine, *evoluția autonomă a celor 2 Biserici în domeniul teologiei, cultului și disciplinei încă începând din sec. IV.* De fapt, aceste cauze ale schismei sunt reale, zice prof. T. Popescu, dar păr. Jugie a uitat să enumere pe cea principală „directă și în adevăr eficientă": pofta papilor după lărgirea puterii bisericești peste toată lumea.

[1] Photius, Patriarch von Konstantinopel, Regensburg, 1867—1869, 3 vol.

[2] A se vedea, de pildă, pătimașa lucrare a lui Jager: Schisma lui Fotie, trad. V. Lucaci, Baia-Mare, 1893.

Cezaropapismul sau amestecul în trebile bisericeşti al împăraţilor bizantini nu-i chiar de esenţă păgână, cum spune Jugie, iar exemplul lui Constantin cel Mare de a nesocoti autoritatea papii în privinţa convocării sinoadelor (Donatişti, Arieni) şi după el aceeaş politică urmată de mulţi alţi basilei, va face pe mulţi ierarhi răsăriteni — dar nu pe toţi! — să ajungă aserviţi puterii imperiale. Contrar acestui cezaropapism va lupta papalitatea necontenit, spune păr. Jugie. Adevărul este că au fost destui ierarhi orientali cari s'au luptat cu împăraţii, după cum au fost iarăşi destui papi cari au fost docili basileilor. Şi-apoi în epoca ecumenică n'a existat o putere papală supremă pe care împăraţii să o fi îngrădit, ci ea a crescut tocmai prin grecizarea imperiului de Răsărit. Iar dacă recunoaştem şi noi efectele rele ale amestecului împăraţilor în trebile bisericeşti, pildă care s'a dovedit şi mai nenorocită când ea a fost urmată şi de sultani, apoi tot aşa trebue să recunoască şi r.-catolicii relele aduse de tendinţele inverse ale papilor de a se vrea împăraţi, tendinţe despre care un teolog r.-catolic — şi oricine cunoaşte evul mediu ar putea-o spune — arată că au fost, ca şi cezaropapismul bizantin, o gravă rătăcire faţă de spiritul Bisericii vechi şi ambele deopotrivă dăunătoare Bisericii.[1]

Ambiţia patriarhilor de Constantinopole, cari n'au primit dela Sf. Petru puterea „supremă" ca ai Romei, nu poate fi socotită drept o cauză a schismei, întrucât însuşi papa Leon I n'a văzut în canonul 28 al sinodului din Calcedon o negare a primatului divin al papilor, ci doar motive lumeşti, cum de fapt era cazul şi cu păstorii din vechea capitală a lumii. Autorul caută să justifice pe Onoriu în acelaş timp subliniind că în Constantinopole, din 57 ierarhi, între 325—843, mai bine de jumătate ar fi fost eretici sau schismatici. (Desigur că nu recunoşteau toţi primatul).

„Primul atac împotriva primatului papal" îl deslănţue sinodul quinisext (692), care pune pe aceeaş treaptă cu papa pe patriarhul Bizanţului, ba încă a mai condamnat şi anumite practici apusene. A mai trebuit să vină incorpo-

---

[1] Pichler: o. c. p. 547.

rarea Iliricului de Constantinopol pentru a înregistra de fapt disensiuni între cele două scaune, dar nu numai pe motive de condamnabilă ambiţie bizantină, cum spune Părintele Jugie.

Autorul enumără apoi prin citaţii *„antipatiile de rasă, orgoliul naţional al Grecilor şi rivalităţile politice"* dintre Răsărit şi Apus, trecând apoi la condamnarea teoriei pentarhiei formulată în Răsărit şi scoţând în evidenţă „adevărul" triarhiei, adică a drepturilor de a se socoti patriarhate, şi încă ecumenice, numai scaunele onorate prin predica lui Petru: Roma, Alexandria şi Antiohia (nu şi Constantinopolea şi Ierusalim !).

După ce trece peste *„deosebirile de limbă şi necunoaşterea reciprocă"* şi peste evoluţia autonomă teologică, liturgică şi canonică a celor două biserici, accentuându-se între altele că în vreme ce Latinii ţineau numai hotărârile dela Niceea (325) şi dela Sardica (343), Grecii respectau canoanele tuturor sinoadelor ecumenice şi locale, ignorând decretele papale, autorul trece la cap. II intitulat *„forţele unioniste opuse tendinţelor separatiste"*. Aici se enumeră în mod apologetic-retoric mărturiile din primele 10 veacuri creştine, prin care s'ar fi cunoscut primatul juridicţional al papilor, care chiar dacă nu semăna cu cel de azi, ar fi fost „universal recunoscut". Argumentul e prea cunoscut ca să insistăm aici asupra lui.

In privinţa *„schismei fotiene"* (863—7) păr. Jugie nu recunoaşte nici măcar cât a recunoscut profesorul dela Fac. teol. rom.-cat. din Strasbourg, E. Amann — pe care abia îl citează într'o notă mică — iar în legătură cu sinodul din 867 din C.-pole, C. Sa nu înţelege cum a putut Fotie „comite enormitatea de a judeca şi condamna (în sinod) pe titularul scaunului apostolic". La fel tratează şi chestiunea jurisdicţiei asupra bisericii bulgare, neadmiţând greşelile misionarilor catolici acolo. Fireşte că pe baza lucrărilor lui Lapôtre, Fr. Dvornik şi V. Grumel, nici păr. Jugie nu admite (ca Hergenröther şi ceilalţi) că ar fi existat şi o a doua „schismă fotiană", acum Fotie recunoscând scaunul Romei (!). Totuşi acest om trebue socotit „părinte al schismei" pentru că s'a ridicat contra învăţăturilor noui şi a practicilor ne-

ecumenice din biserica Romei. Dacă Roma a ieşit din cearta fotiană şi din cea bulgară cu prestigiul scăzut, în schimb apostolul Slavilor, Metodiu, a îndreptat greşelile schismaticilor, recunoscând autoritatea Romei, spune păr. Jugie.

In Capitolul IV: *„Dela Fotie la Cerularie"*, după ce recunoaşte decadenţa bisericii romane, autorul regretă că papalitatea n'a recunoscut Bizanţului jurisdicţie superioară în spaţiul grec, cu condiţia ca Romei să i se fi recunoscut cea universală! In felul acesta poate M. Cerularie n'ar fi atacat pe Latini. Păr. Jugie se vede că n'a consultat temeinicul studiu al prof. T. Popescu „De ce a atacat patr. M. Cerularie pe Latini?" în volumul omagial dedicat mitropolitului Hrisostom al Ateniei (1931). In schimb C. Sa caută să mărească rolul misionarilor latini în procesul de convertire a Ruşilor.

Capitolul V vorbeşte despre *„Schisma lui Cerularie"*. Aici autorul recunoaşte, ca şi ceilalţi cercetători catolici mai noui, „greşelile, jignirile şi provocările" cardinalului Humbert, după cum observă însă prof. T. Popescu, continuă a vorbi tot de „schisma lui Cerularie", câtă vreme se ştie că papa Leon IX şi cu Humbert sunt de vină, în afară de atmosfera politică din jurul lui Argyros, că lucrurile s'au precipitat în 14 Iulie 1054. Sentinţa solilor latini n'avea valoare, căci n'a fost aprobată de papa, căci între timp Leon IX murise. Ea n'a fost însă nici dezaprobată! E drept că aceste lucruri nu se împacă prea laolaltă şi după atâtea acuze aduse solilor latini te miri cum poate păr. Jugie să mai scoată pe M. Cerularie, mai mult decât pe Fotie, „părinte al schismei". Ca s'o încurce, autorul se întreabă: „Cum s'a putut eclipsa la orientali până într'atâta noţiunea de primat roman?" Căci ştim că Fotie şi M. Cerularie *acesta* nu l-au putut admite! Răspunsul este cel pe care ni-l dă prof. T. Popescu şi acelaş A. Pichler[1] pus la index de r.-catolici: Noţiunea de primat roman nu este cea a Bisericii ecumenice, ci a sinodului din Vatican (1870) şi atunci nu erau de vină nici săracii Fotie şi Cerularie că n'au cunoscut lucrurile cu atâtea veacuri înainte!

---

[1] I 541 şi urm.

Fireşte că vina nu-i chiar numai a lui Fotie şi Cerularie ci a cezaro-papiştilor (împăraţii) şi a rebelilor (ierarhii) cari nu cunoşteau papalitatea. Poporul însă o recunoaşte (!). Dela o vreme „s'a viciat întreg creştinismul bizantin printr'o falsă concepţie despre elementul ritual şi canonic, pe care le-a primit sub eticheta primelor 7 sinoade ecumenice" (p. 233).

Ne-am înţeles. Viaţa creştină şi hotărârile ecumenice au separat creştinătatea în două! Cine e de vină? Autorul răspunde că Răsăritul greco-slav. Chiar şi „incidentul" dela 1054 putea fi reparat dacă bizantinii ar fi recunoscut primatul, dar ei n'au vrut (p. 243). Incercările de reunire făcute de împăraţi şi silite de papi în vremea cruciadelor şi a creşterii pericolului turcesc, nu pot avea valoare nici chiar pentru moment. Totuşi păr. Jugie acuză aproape numai unilateral.

In ultimul capitol din partea întâi (VII), păr. Jugie vorbeşte de *permanentizarea schismei în Biserica răsăriteană* folosind termenul de „*fissiparitate*", adică înmulţirea schismelor din schisma iniţială. Aceste schisme sunt vreo 30 azi, născute fiecare, spune teologul roman, din pricina depărtării tot mai mari de magisteriul infailibil al papilor. Cu alte cuvinte, autorul nostru lasă a se înţelege că o să avem încă de înregistrat într'una schisme născute din cea dela 1054, respectiv din clipa când Orientul s'a îndepărtat „prin răsvrătire" de Apus. Sigur că unii capi încoronaţi, ca Mihail VIII Paleologul şi ţarii ruşi, ar fi vrut să impună reunirea Bisericii schismatice cu Biserica mamă a Apusului, dar nu le convenea să-şi piardă puterea pe care o aveau asupra Bisericilor lor naţionale. De aceea, spune în alt loc păr. Jugie, atât încercările de unire cu Catolicii, cât şi cele cu Protestanţii (se amintesc toate până la conferinţa anglicană din 1935 dela Bucureşti) au fost împiedecate în primul rând de regi şi de guverne, iar nu de Bisericile însile.

Partea II-a ne oferă o *privire doctrinală* asupra caracterelor fundamentale ale schismei greco-ruse. Plecată dela pretexte de ordin politic şi disciplinar, schisma bizantină şi-a dat, spre a se justifica după aceea, caracter reli-

gios: a recurs la polemica dogmatică, rituală, canonică și a căzut din nou în erezie. Această erezie este probabil „menținerea autonomiei complecte a Bisericii bizantine față de urmașul sf. Petru", zice autorul nostru (p. 326). „Acest spirit agresiv și polemic al Bisericii greco-slave împotriva celei romane precum și a șefului ei este primul semn distinctiv al schismei bizantine", spune tot acolo păr. Jugie, uitând că în general nu noi suntem cei care provocăm și nici cari să denigrăm sau să subestimăm valorile bisericii apusene. De vină pentru acest spirit polemic din Biserica răsăriteană este conservatismul acestei Biserici, continuă acelaș autor, conservatism călcat doar prin aceea că s'a călcat dogma „originală" a primatului papal! (p. 328—331).

Altă caracteristică a schismei bizantine o găsește păr. Jugie în *lipsa de unitate de conducere, de comuniune, de doctrină, de disciplină* și *de rit.* Mai importantă dintre aceste 5 unități este prima, adică unitatea de conducere autoritativă a papii, din care decurg toate celelalte. Sinodul ecumenic este o „simplă teorie" prin faptul că azi ne mai fiind de mult timp posibile sinoade ecumenice — dar atunci nici ultimele 13 sinoade socotite ca atare de r.-catolici nu-s ecumenice! — se țin numai locale sau naționale, fără autoritate centrală. Ori noi știm că nici în epoca veche n'a existat o autoritate centrală în Biserică, cum vrea să vadă păr. Jugie cu ochelari „apologetici" confecționați în secolul XX.

Unitatea de credință autorul o crede subminată de palamismul părăsit între sec. XVI—XIX sau de „divergențele doctrinale" dintre ortodoxia greacă și cea rusă. Se vede că autorul, obișnuit numai cu calapodul cugetării dogmatice papale, nu vrea să înțeleagă ce este o teologumenă și ce este o dogmă.

Aceleași acuze se aduc și împotriva unității de disciplină canonică și de viață rituală. Deși nu se mai vorbește de „inconvenientele" deosebirii de limbi liturgice (cum am putea noi să-i acuzăm pe ei), totuși se spune că papii au fost primii cari au aprobat ritul slav! De ce nu citește autorul cartea minunată a teologului și istoricului r.-catolic

F. Dvornik: Les Slaves, Byzance et Rome au IX siècle, Paris 1926?

Despre însuşirea infailibilităţii Bisericii autorul spune că lipseşte complect Greco-Ruşilor începând cu secolul IX, neputând rezolva de-atunci în chip definitiv nici o problemă controversată care l-i s'a pus. Noi răspundem că până vor fi date iarăşi condiţii prielnice pentru acest scop, mai bine să nu inventăm dogme noi ca r.-catolicii, ci să păstrăm nealterat patrimoniul vechiu al credinţei. E interesant, remarcă foarte bine prof. T. Popescu, că atunci când se impută teologiei romane lipsa de libertate de mişcare, se răspunde că şi în teologia şi filosofia r.-catolică există direcţii tomiste, moliniste, franciscane şi neotomiste.

Se condamnă mai departe cezaropapismul statelor ortodoxe actuale, lipsa de autonomie bisericească, iar despre „carenţa misionară" a Bisericii ortodoxe s'ar aştepta mai multă înţelegere a condiţiunilor vitrege din trecutul apropiat. Acelaş lucru privitor la viaţa creştină, la starea monahismului şi a clerului de mir, la lipsa de sfinţi şi sfinţenie din viaţa Bisericii greco-ruse. Pe lângă unele adevăruri pe care le recunoaştem şi noi, nu-i mai puţin adevărat că acuze similare s'ar putea să le imputăm şi noi şi să nu mai facem uz de judecăţi farisaice şi să uităm părţile slabe din propria noastră istorie.

In concluzie, evidenţiind că *papalitatea este tot ce-i mai bun în creştinism şi piatra lui de temelie*, Bisericile răsăritene, ajunse azi la complectă neputinţă, vor trebui să înţeleagă că pentru a se salva nu pot face altceva decât *„să adere la totalitatea dogmelor catolice"*, aderare pe care „n'o opreşte nici o hotărîre infailibilă din Biserica greco-rusă" (p. 471). „Ştim şi mărturisim şi noi, spune minunat prof. T. Popescu, că Grecii n'au fost fără vină în despărţirea Bisericilor, ştim şi regretăm că s'a pus prea multă patimă în polemica dintre Biserici, dar a scrie un studiu de aproape 500 pagini pentru a spune că remediul schismei este recunoaşterea primatului papal, aşa cum l-a definit în 1870 sinodul din Vatican, ni se pare a simplifica peste măsură şi a falsifica problema schismei".

„Proces vechiu şi complicat, cum se ştie, ea ţine mai ales de rolul papalităţii în sânul Bisericii întregi. Din numeroasele ei cauze adunate în cursul secolelor, cea care priveşte poziţia papii în Biserică, este fără îndoială esenţială, fundamentală. Şi chiar de ar fi singura ea nu poate fi înlăturată cu un apel la lepădarea „prejudecăţilor" ortodoxe. Dacă înţelegem bine ce însemnează primat papal de drept divin şi infailibilitate, cu toate consecinţele lor teologice şi bisericeşti, avem suficiente motive, din însăşi pledoariile teologilor rom.-catolici pentru cauza papală, ca să nu primim invitaţia de a le recunoaşte — primat şi infailibilitate — ca pe o dogmă şi ca pe un canon. Stăm şi unii şi alţii pe poziţii atât de deosebite în această privinţă, încât credem că în acest fel discutăm zadarnic".

Fireşte că studiul păr. Jugie este important prin complectări şi informaţii bogate pe care le-a adunat cu atâta râvnă. Pe lângă unele recunoaşteri de greşeli proprii, se cerea singurul lucru recunoscut: că papii nu sunt monarhi absoluţi în Biserică şi că dacă s'a discutat şi se discută contra pretenţiilor lor de jurisdicţie universală se face ceea ce s'a făcut întotdeauna, adică să se înlăture pofta după conducere şi să se întroneze între oameni frăţia.

* * *

Cealaltă lucrare, mai mică, a păr. Herman, este o simplă enumerare a cercetărilor mai noui în vederea cunoaşterii schismei dintre cele două biserici.

Cercetările mai noui, spune păr. Herman, au impus revizuiri serioase clasicei lucrări despre Fotie a cardinalului Hergenröther, care vedea în patriarhul grec începutul întregei urziri a schismei. Aceste revizuiri s'au şi făcut prin cercetările lui A. Lapôtre despre Anastasie Bibliotecarul şi papa Ioan VIII (Paris 1885, 1895), ale lui E. Amann despre papa Ioan VIII şi despre Fotie (în Dict. de Théol. cath.), apoi ale istoricului ceh Fr. Dvornic şi ale francezului V. Grumel despre prima şi a doua schismă a lui Fotie (1933—1935), în fine, ale teologului A. Michel (Humbert und Kerullarios 2 vol. 1924 şi 1930) şi ale assumpţio-

nistului M. Jugie (Le schisme byzantin, în „Dict. de Théol. cath." XIV, 1312—1468).

Studiul acesta din urmă este exact lucrarea apărută în 1941, de care ne-am ocupat mai sus, fireşte în proporţii mai reduse.

După ce pomeneşte de toţi aceşti cercetători şi spune că deşi preoţi catolici, toţi au studiat „imparţial şi fără prejudicii" precum şi „cu mai multă echitate şi decenţă pe patriarhii greci", autorul spune (p. 4) că se cade şi noi r.-catolicii să ne vedem partea de vină în consumarea schismei. Făcând o privire succintă asupra diferenţelor naţionale şi culturale dintre Răsărit şi Apus, după ce se subliniază concepţia diferită despre capul Bisericii, pe care o aveau Grecii spre deosebire de Romani, autorul afirmă ca şi Jugie că ideea cezaropapismului este complect păgână, dovadă cartea despre ceremonii a lui Const. Porfirogenetul! Patriarhii sunt „uneltele împăratului", iar prin canonul „neclar" al XXVIII-lea dela Calcedon au început şi ei să se socotească egali cu Roma. Totuşi încă trăia vie conştiinţa comunităţii de credinţă şi de tradiţie şi se apela „continuu" la Roma în cazuri grele. Asta până când isbucnesc prin Fotie vechile neînţelegeri dintre Apus şi Răsărit, sporite acum prin temeiurile dogmatice-ecumenice care se dau unor păreri.

In legătură cu episodul fotian, autorul rezumă părerea lui Dvornik şi Grumel despre lupta pătimaşă dintre partidul rigorist al Ignatienilor şi cel moderat al lui Fotie. Ca şi cei doi istorici citaţi, păr. Herman admite că Ignatie a demisionat (p. 7), după ce tot din greşală de tact a comis scena din sfânta Sofie. Tot greşală de tact a făcut şi Fotie când s'a lăsat hirotonit de către cel mai înverşunat duşman al Ignatienilor, Grigorie Asbesta. Astfel se strică raporturile dintre Fotie şi Ignatie, care apelează la papa Nicolae I. Consecvenţa ar cere să fie judecate şi gesturile acestui papă prea conştient de prerogativele primatului. Păr. Herman se mulţumeşte să spună că în Orient nu era cunoscută aplicarea primatului cerut de Nicolae şi că acesta ar fi făcut bine „să ţină seamă şi de caracterul particular al dreptului particular al Bizantinilor" (p. 9).

Autorul nostru recunoaşte, după E. Amann, că s'a greşit când s'a văzut în întoarcerea spre Roma a lui Boris „o operă a providenţei", pentru că acea parte nu fusese niciodată supusă Romei.

In chestia recunoaşterii lui Fotie de către Ioan VIII la sinodul din 879—880, precum şi a lui Filioque în acest sinod, autorul n'are curajul să susţină părerea lui E. Amann (Dict. de Théol. cath. VIII, 607), dar recunoaşte că n'a existat o a II-a schismă fotiană aşa cum crezuse Hergenröther (Photius, II 578). Părintele Herman închee episodul fotian spunând că ierarhul grec „a fost doar târît la început de evenimente să lupte contra papilor, dar că apoi că a trăit în pace cu ei şi le-a recunoscut autoritatea(!), el nefiind nici adversar diabolic al papilor cum cred Apusenii, nici eroicul apărător al independenţei bisericii greceşti, cum spun Orientalii (p. 12).

In privinţa desbinării sub Cerularie, păr. Herman spune că vina deplorabilului eveniment din 1054 trebue atribuită atât Răsăritului cât şi Apusului, încheind cu frumoasa frază că numai recunoscând fiecare Biserică greşalele sale în actul dela 1054 ne putem pregăti pentru reunirea Bisericilor într'un singur trup (p. 14).

* * *

Nici noi nu spunem mai mult. In clipa când istoricii catolici vor mai recunoaşte şi că primatul papal împlinit în 1870 nu este conform cu tradiţia bimilenară a Bisericii şi că el a fost şi este aproape sigura piedică ce ne separă, nimic nu ne va mai opri să ne îmbrăţişăm ca adevăraţi fraţi, fără să ni se mai spună schismatici.

Dea Dumnezeu ca să ajungem şi această bucurie.

SUB STREAŞINA BISERICII

Prelucrări[1]

de

Preot NICODIM BELEA
Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane", Sibiu

AŞTEPTARE

Totul a amuţit şi îşi reţine răsuflarea. Aşteaptă! Câmpiile sunt pustii, părăsite de oameni, animale şi plante. Se întind golaşe în lung şi'n lat, pline de frig, sub cerul mut şi cenuşiu. Pline de frig? Aceasta ne-o închipuim numai noi, pentru că noi înşine suntem reci. E bine că se odihneşte câmpul după o muncă de trei anotimpuri. Totul vrea să se odihnească. Priveşte, ce liniştit răsuflă şi ce adânc doarme totul. Visează poate soare şi lumină şi păsări şi nourii unei primăveri, mai strălucită şi mai sfântă decât toate fericirile pe care le-au trăit până acum.

Totul s'a liniştit. Totul a amuţit. Aşteaptă! Uliţele satului dorm. In colţul paelor, Grivei, cu lână de cojoc, face gheme. Carele nu mai scârţâie. Casele incremenite, cu obraz posomorît, plâng zilele pline de ceaţă care nu le dă răgaz să-şi spele somnul nopţilor lungi. Oamenii stau prin unghețe, tolăniţi pe vreo laviţă sau pe păcelul de lângă vatră; mai fac una-alta, ori... nu mai fac nimic. Aşteaptă! Aşteaptă să iese la hotar. Aşteaptă să se poată slobozi din nou la lucru în aerul şi lumina majestăţii cerului.

Dar... omul mai aşteaptă ceva. Şi aşteptările lui sunt felurite. Femeea aducătoare de atâtea vieţi pe lume îşi aşteaptă cu nerăbdare noul născut. Moşnegii cu plete de dac, osteniţi de viaţă, îşi duc singurătatea în aşteptarea sfârşitului. Omul este făcut să aştepte. Intreaga sa viaţă este o imensă sală de aşteptare sau un spital uriaş. Se

[1] După *Karl Pfleger:* Im Schatten des Kirchturms. Stille Erlebnisse. 3 Auflage, Paderborn, Verlag Ferdinand Schöningh 1936.

hrăneşte numai cu aşteptarea şi cu nădejdea. Şi ce aşteaptă omul? Lucrul acesta nu-l spune bucuros. E ceva tainic şi plăcut; e ceva ce-ţi procură o senzaţie de fericire, dar numai până la un loc. E ceva din altă lume, despre care nu se poate vorbi la o halbă de bere, aşa cum ai vorbi despre vreme sau afaceri. Pe omul dela ţară nici nu-l ajută mintea ca să-şi exprime starea de adâncă şi adevărată simţire. Totuşi unii — cu limba mai ascuţită — încearcă să dea drumul vorbelor. Ei simt mai degrabă decât să poată grăi. Ei simt mai adânc decât ar putea-o spune. Ei simt pulsul vremii; al tuturor vremurilor. Omul dela ţară poartă în sine o vecinică dorinţă, care este a omenirii întregi. Fata dela ţară, cu toată tinereţea ei, oftează adeseori şi zice în sine: Noi, plugarii, rămâm măruntaiele pământului, îl scormonim mai aman decât cârtiţele, iubim arginţii şi ne uscăm lucrând. Aceasta însă nu este viaţa pe care o dorim. Adevărata viaţă trebue să fie ceva mai înalt, ceva ce te face slobod. Uneori un ţângău de abia 15 ani, care însă nu face umbră degeaba pământului, mormăie înfundat: Eu nu mai înţeleg nimic. Lumea aceasta este oare o casă dărăpănată? Şi-a uitat Dumnezeu de ea?

Toţi simţim la fel; ne este teamă de viitor, ne este teamă de vremuri. Vrem ceva, dar nu ştim cere. Dorim ceva şi nu ştim spune. Cel ce poartă'n trup mai mult decât un stomac pentru mâncare şi băutură, iar cele sufleteşti şi vecinice le caută exclusiv în lumea aceasta, înfigându-şi rădăcinile vieţii în ceea ce are coaja pământului mai trecător, acela se sperie repede de îndiavolirea ce-o găseşte'n lume şi nu pricepe nimic din dulceaţa sa şi din durerea ce i-o îmbie viaţa.

Şi bietul om tot aşteaptă... hai... îndrăzneşte şi spune: Aşteaptă după Tine, Doamne!

Tu eşti dorul nostru, Emanoile, Tu şi nimeni altul. Noi, sătenii, suntem oameni de rând, însă ca orice om mai ştim şi noi descifra tainele vieţii şi vedem ce faţă are lumea. Dacă ne-am lăsat odinioară amăgiţi de cei cu gura mare, care veneau cu numele ştiinţei şi al progresului pe buze şi cu multă întunecime şi şiretelnic în inimi; dacă noi odinioară am crezut într'o Evanghelie nouă şi într'o

nouă învăţătură ce-o credeam plină de isbăvitoare nădejdi — azi nu mai merge cu amăgirea aceasta. Eu o descopăr ca minciună şi înşelătorie. Dacă ceea ce se lucrează, se experimentează şi se studiază în laboratoare, birouri, şcoli şi conferinţe se face fără Tine, sau împotriva Ta, sfârşitul va fi durere, patimi, sânge, jale şi moarte.

Stăpâne! Noi suntem sătui de această viaţă. In ceasul acesta de răscruce lumească, acum când tehnica nu cunoaşte nici timp, nici spaţiu, încercând să'ntindă pod între planete; când omenirea abia înţelege ce'nsemnează tehnica pusă în slujba păcii şi nu a distrugerii, când biata omenire obosită începe să creadă că oamenii sunt întreolaltă fraţi, — pe cine aşteaptă? Pe Tine, Stăpâne! Un neam învaţă limba altui neam ca să se poată înţelege întreolaltă; preconizează chiar o limbă universală şi uită că înţelegerea adevărată nu se poate sălăşlui între oameni decât în temeiul limbii care există de mult pe pământ: dragostea care uneşte pe toţi. Din pricina aceasta ura e încă la putere. Noi putem şedea cât de mult în singurătatea satelor; însă noi simţim şi aici marile prefaceri şi zguduiri cari fac sălaşul omenirii una cu pământul. Noi simţim aici ura de clase, ura de rase, ura între neamuri şi simţim dogoarea craterului ce-şi întinde lava spre noi. Simţim viermele urii care vine să ne carieze satele pline de linişte şi iubire.

Stăpâne, nu vezi Tu cât suferim? Noi suntem speriaţi şi ne-apucă dorul de casă. Dorul după casa Ta, căci acolo e şi casa noastră.

Am trăit şi noi odată — acum două mii de ani — o clipă de fericită vedere a feţei Tale. Şi aceasta va rămânea neuitată cât vor fi veacurile; şi se va povesti din neam în neam. Era în noaptea aceea când ai venit Tu mai întâi pe pământ şi îngerii înconjurau cu dragoste cerească ieslea sărăcăcioasă înfiptă în inima pământului. Atâta ţi-a putut da pământul. Ba ţi-a mai dat ceva: mormântul. Te-a aşteptat cu paie reci, isgonire în Egipt, trestie, cuie şi cruce. Şi ca să le pună vârf, ţi-au înfipt pe frunte spinul urii şi al tuturor păcatelor.

Stăpâne, nouă ne este dor acum după noaptea aceea din Betleem. Vrem să fim martorii dumnezeirii Tale în

fața lui Pilat. Noaptea în care plutim noi e îngrozitoare, nu e sfântă deloc: e fără Tine. Și unde lipsești Tu, acolo nu poate fi nici pace, nici bucurie și nici dragoste.

Stăpâne, coboară din nou ca să ne luminezi cărarea în noaptea aceasta înspăimântătoare în care dibuim. Trimite din nou îngerii Tăi cu trâmbițe de binevestiri; dar să binevestească cu atâta putere, ca să audă întreg rotogolul pământului. Vino cu întreaga Ta putere și copleșește-ne sufletele. Oamenii nu Te mai pot răstigni. Te implorăm, nu Te lăsa alungat din lume. E doar lumea Ta; îți aparține Ție, căci Tu ai zidit-o. N'o părăsi! Vino, Stăpâne, și rămâi cu noi, „căci noapte este". Noi Te așteptăm. Toate semințiile pământului, toate orașele și toate satele Te așteaptă. Vino, Stăpâne, și rămâi cu noi!

ATITUDINI

ORFELINATUL

Puterea Bisericii zace în fidelitatea ei față de Mântuitorul Hristos. Ea e Mireasa; El, Mirele. Iar a fi fidel lui Hristos însemnează a-i împărtăși învățătura fără sminteală, păzind-o de întinăciunea oricărei corecturi sau adaos omenesc, și a săvârși faptele calificate de El drept comori pe cari le strângi în cer încă viețuind pe pământ.

Sufletele profund credincioase simt îndeajuns prezența activă a Bisericii și numai din râvna cu care slujitorii ei vremelnici propovăduesc și apără învățătura curată a lui Hristos Mântuitorul. Cele situate la periferia vieții religoase, sau în afara ei, nu se lase înmuiate în indiferența sau adversitatea ce-o nutresc față de Biserică decât atunci când rolul ei de tămăduitoare a suferințelor sociale se afirmă viguros și fără pauză, în fapte de milostivire.

Mai ales în vremuri de cumpănă, răsună mereu lozinca: Vrem o Biserică vie! Se auzea și alteori — și tot din cercuri distanțate de Biserică pe diferite motive, între care figurează și absența unei propovăduiri înflăcărate a adevărurilor de credință — sau fără nici un motiv serios. Unora ca acestora, zadarnic încerci să le dovedești că Biserica e mereu vie pentru că, prin sfintele Taine, e în permanentă legătură cu Hristos-Dumnezeu, Cel ce-o însuflețește prin Duhul Sfânt, — căci nu-și vor face răgaz să te asculte. Ei vor „semne și minuni", ca noroadele biblice, pentru cari Hristos a fost oricum mai interesant și mai util când sătura cu cinci pâini și doi pești o mulțime evaluată la cinci mii de bărbați, afară de femei și copii (cf. Mat. 14, 17 — 21), decât atunci când răpunea pe Satana, în luptă dreaptă, în pustie, prin ascultarea desăvârșită ce-o dovedea față de cuvântul lui Dumnezeu (cf. Mat. 4, 1 urm.), sau când sancționa cu biciul pe cămătarii instalați confortabil cu taraba în templul ierusalimitean (cf. Ioan 2, 13 urm.). Gândul slăbănogit de păcat al omului alunecă mai ușor spre deliciile beneficiilor posibile în această viață — ca al fiilor lui Zevedeiu, cari visau scaune de logofeți și vistiernici în statul mesianic — decât spre acceptarea spontană și benevolă a jertfelor ce le reclamă orice urcușuri în zări. E o stare de fapt care nu poate fi modificată nicidecum prin lăsarea în paragină a difuzării și adâncirii adevărurilor de credință și a normelor morale în beneficiul faptelor caritabile, căci Biserica nu-i numai instituție de binefacere. Remediul clasic: accentuarea ambelor laturi de manifestare a prezenței active a Bisericii în

vârtejul evenimentelor vremii, se impune în împrejurări de natura aceasta ca singurul eficace. Absenţa ei de pe nu importă care dintre aceste tărâmuri, e catastrofală pentru sufletul obştesc: îl îndepărtează de adevărata cale, îl scoate din legătura cu Adevărul revelat şi îl lipseşte de contactul pozitiv cu Viaţa care ni s'a dat din Cer.

Nu poate fi vorba, deci, de aplecarea cumpenei într'o parte sau alta, după necesităţile vremii, căci cumpăna vieţii religioase trebuie să rămână încremenită în poziţie de echilibru desăvârşit, ci de micşorarea sau mărirea capacităţii talerelor cumpenei, pe măsura râvnei ce-o dovedesc slujitorii altarelor în propovăduirea învăţăturii şi'n înmulţirea faptei creştine. Un preot ignorant şi zăbavnic în a învăţa pe alţii, dar bogat în opere de binefacere, nu-mi inspiră mai multă încredere decât tipul preoţesc diametral opus aceluia. Nici unul, nici altul nu colectează sufragiile cuvenite idealului preoţesc întrupat. Pentru aceasta — am spus — trebue să majoreze capacitatea talerelor cumpenei aşa fel ca indicatorul ei de greutate să îngheţe în poziţie perfect perpendiculară pe sol, căci oblicul e totdeauna imperfect şi suspect, chiar atunci când oblicul se chiamă raza soarelui. Soarele ajunge la apogeul strălucirii lui când suliţele sale de foc îţi ard creştetul...

*

Sunt gânduri urzite pe marginea unei întruniri cu caracter intim — şi totuşi nu mai puţin memorabilă.

Vineri 2 Noemvrie a. c. I. P. Sf. Mitropolit Nicolae *al Ardealului a luat parte la o şedinţă de comitet a filialei sibiene a societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române. Scopul acestei participări: să asocieze pe membrele societăţii la opera de înzestrare cu echipament suficient şi cu personal destoinic a Orfelinatului arhidiecezan.*

Instituţia e veche. Aceeaşi înaltă râvnă caritabilă a chemat-o la viaţă îndată după primul războí mondial. Vreme de peste un deceniu, Orfelinatul arhidiecezan şi-a îndeplinit cu folos misiunea de ocrotitor al atâtor copii fără părinţi, asigurându-le traiul de toate zilele şi o creştere aleasă, şi îndrumându-i spre îndeletniciri potrivite cu înclinările lor native. Cu vremea, puişorii şi-au luat sborul unul câte unul, iar cuibul a rămas părăsit. Dar urgia prin care a trecut lumea şi ţara noastră, a rechemat instituţia la viaţă.

Preoţimea noastră a fost îndrumată prin dispoziţii mai înalte să facă statistica orfanilor, să-i claseze pe categorii şi să pregătească poporul pentru colectarea de danii întru susţinerea Orfelinatului.

Dispoziţiile autorităţii bisericeşti prevedeau întocmirea de statistici separate pentru fiecare parohie din Arhiepiscopia ortodoxă română de Alba-Iulia şi Sibiu, arătându-se numărul orfanilor, situaţia lor civilă, (orfani de ambii părinţi sau numai de tată) şi materială (dacă au din ce se susţine, sau nu), şi dacă mamele consimt să-i încredinţeze Orfelinatului arhidiecezan.

Din aceste statistici, centralizate la sediul Arhiepiscopiei, rezultă că există peste cinci mii de copii orfani numai în parohiile noastre.

Dintre aceştia, majoritatea au cu ce se susţine, iar mamele, în general, nu vor în ruptul capului să se despartă de ei. Alţii au creşterea asigurată de rudenii. Alţii, prin mijlocirea directă a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, au fost — sau sunt pe cale de a fi — înfiaţi de familii cu dare de mână, dar lipsite de copii. Altora, tot datorită prevederii I. P. Sf. Sale, li se asigură „naşi de răsboi". Principiul călăuzitor al înaltului ierarh fiind: Să nu despar.i copilul de mamă, *preoţimea noastră a fost îndrumată să caute persoane cu dare de mână cari s'ar oferi să ajute periodic, în localitate sau în depărtare, cu bani, îmbrăcăminte, alimente şi sfaturi bune, ori cu muncă în natură, câte unul sau mai mulţi copii orfani de tată, cari le vor fi designaţi de către Consiliul arhiepiscopesc. Aceştia sunt* naşii de răsboi, *creaţie a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae (vezi circulara nr. 3.499 din 11 Aprilie 1945) despre care am scris la vreme (vezi Revista Teologică XXXV, 1945, p. 145—146). In sfârşit, cei ce nu se pot ajuta pe nici una din căile arătate aci, vor fi adăpostiţi în Orfelinatul arhidiecezan.*

Pe lângă personalul administrativ şi de serviciu, a cărui angajare se va face în urma unei selecţiuni atente, instituţia va fi înzestrată cu o Mamă a orfanilor.

Ea trebue să întrunească anumite însuşiri, între cari cultura inimii, mărinimia simţămintelor materne şi conştiinţa răspunderii deţin întâietatea.

Parte din echipamentul Orfelinatului arhidiecezan există din trecut. Complectarea inventarului, şi mai ales asigurarea aprovizionării statornice cu articole alimentare, reclamă sume considerabile. De unde să fie luate?

Din obolul celor mulţi şi milostivi.

Situaţia daniilor făcute până acum prin parohii, e îmbucurătoare la capitolul ofrandelor în bani. Cele în natură (alimente, lingerie, aşternuturi, etc.), lasă însă de dorit. De sigur, lipsurile la aceste articole sunt generale, dar nu-i mai puţin adevărat că stimularea şi orientarea spiritului de jerfă al obştei, de către preoţime, trebue accentuate. Nu ajunge să ceri; mai trebue să mergi la casa omului să-ţi dea. Să-ţi dea din ce are şi cât poate.

Pe alocuri — ştim asta! — mai stărue prejudecata că ofrandele în bani sunt mai de preţ decât cele în natură. Nu-i aşa! Un kilogram de grăsime e de preferat sumei de 10.000 Lei — şi un ştergar de faţă (prosop), tot aşa. Există o tehnică a colectării de danii: ea e determinată de împrejurări, adică de situaţia economică generală, de starea materială a dăruitorului şi — în egală măsură — de scopul pentru care sunt solicitate ofrandele. Mai ales în împrejurări ca cele de faţă, alimentele şi efectele ţin mai bine de cald decât... milioanele.

Nu vreau prin aceasta să minimalizez — ferească sfântul! — dania cutărei sau cutărei parohii, ci doar să indic o cale de ajutorare mai lesnicioasă şi mai eficace decât cea bănească. Preoţii cari împreunează acestea două, au brodit-o cum se cere.

Orfelinatul arhidiecezan!... O întreagă problemă. O problemă de mărire a capacităţii talerelor balanţei noastre pastorale. Numai atât.

Dar asta-i totul, în orice vreme.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

HRISTOS ÎN UNIVERSITATEA ARDEALULUI

Universitatea Ardealului — scriu aceste cuvinte cu un sentiment de justificată mândrie — această cetate a culturii zidită pe piscuri de creaţie românească, s'a caracterizat întotdeauna prin sobrietatea unei activităţi ştinţifice de primul rang şi prin conştiinţa limpede că ea este expresia supremă a poporului din care îşi suge sevele creaţiei. Ea n'a uitat niciodată că este a Ardealului, fără ca prin aceasta să renunţe la metoda ştiinţifică prin care s'a impus chiar şi în faţa străinătăţii. Ştiinţa nu e în chip necesar renunţare la rădăcinile proprii. Ea presupune o anumită metodă, însă dincolo de această metodă ce-i asigură obiectivitatea, alegerea domeniului de cercetat, ca şi o anumită atmosferă spirituală, pot fi orientate sau cosmopolit, sau naţional-local, fără nici o împietare asupra spiritului obiectiv ştiinţific. Şi firesc este ca Universitatea să respire în duhul poporului ale cărui forţe creatoare le reprezintă şi să se preocupe — cu predilecţie — de problemele vitale ale acestui popor. Este ceeace a înţeles şi a realizat deplin Universitatea Ardealului. De aceea o simţim aşa de a noastră, aşa de apropiată de sufletul nostru: ea e rodirea duhului transilvan sub zările creaţiei ştiinţifice.

Şi aceasta e cu atât mai firesc cu cât Universitatea nu este numai un templu al ştiinţei, ci şi instituţie de educaţie a studenţimii. Educaţie de sigur predominant ştiinţifică, fără însă a se desinteresa şi de formarea sufletească necesară. Căci studenţii nu sunt atât ucenicii unei ştiinţe pure, suspendate în stratosferă, cât ucenicii unei ştiinţe prin care să poată sluji poporului din care au ieşit. Prin educaţia aceasta a generaţiilor studenţeşti ştiinţa universitară primeşte şi mai accentuat caracterul de slujire a poporului. Această funcţie nu mai puţin esenţială a înţeles-o deplin Universitatea Ardealului şi a crescut studenţimea nu numai în cultul ştiinţei, ci şi în duhul Ardealului. Numai aşa ştiinţa devine o forţă constructivă în viaţa poporului şi nu un pretext de dizolvare a energiilor lui creatoare.

Iar duhul Ardealului se caracterizează printr'o împletire specifică de naţional, social şi religios. Duhul Ardealului e demnitate naţională, conştiinţă dârză a permanenţei şi drepturilor româneşti pe aceste plaiuri (fără agresivitatea şovinismului exclusivist). Duhul Ardealului e sete de dreptate naţională şi socială, izbucnită vulcanic în vâlvori revoluţionare ce au zguduit istoria. Duhul Ardealului e conştinţă creştină, sobră, bărbătească, dinamică, limpezită în secole de suferinţă pentru credinţă, organizată popular în cadrele largi ale spiritului şagunian.

Şi dacă ar fi să privim aceste elemente în perspectivă verticală, cred că nu greşim dacă punem la rădăcina naţionalului şi socialului duhul creştin. El a format Ardealul într'un anumit sens şi învălue în atmosfera lui toate manifestările poporului. El este coordonata principală a istoriei lui.

E firesc, aşa dar, ca activitatea Universităţii ardelene să se fi îndrumat pe aceste alvii ale spiritului transilvan. Şi e firesc ca mai ales în vremea refugiului ei la Sibiu — vreme de sângerare şi revoltă — aceste coordonate să iasă mai mult în evidenţă. Asupra primelor două coordonate nu ne oprim: pe noi ne interesează numai laturea creştină. Şi anume, în special ca element de educaţie a tineretului studenţesc. Altfel ar trebui să amintim aspectele creştine ale creaţiei ardelene universitare şi mai ales colaborarea sinceră dintre Biserica Ardealului şi Universitate, aici în Sibiul Ortodoxiei ardelene, cetatea spiritualităţii româneşti. Căci nici nu era posibil ca în vremuri de restrişte poporul şi Universitatea să nu-şi găsească ultimul reazim al nădejdilor de mai bine sub cupola aceleiaşi Biserici care a condus neamul acesta prin bezna suferinţelor milenare la lumina libertăţii, la lumina învierii. Dacă în timpuri normale conştiinţa ortodoxă apare mai mult ca un principiu de sine înţeles, care deşi e activ, nu atrage atenţia în chip deosebit, în vremuri de isbelişte, ca anii refugiului, această conştiinţă trece pe primul plan ca element de fortificare a conştiinţei naţionale, pe care o face în stare să guste din cupa celor mai mari încercări ale istoriei fără să desnădăjduiască; mai mult: adâncindu-i credinţa că cu cât umilinţa e mai adâncă cu atât piscurile înălţării vor fi mai semeţe. Căci numai în Iisus Hristos avem puterea de a suferi crucificarea şi chiar şi mormântul, pentru că numai în El şi prin El crucea şi moartea sunt porţi către bucuria învierii. De aceea, în anii refugiului, am asistat la intensificarea conştiinţei creştine în Universitatea Ardealului: Hristos a fost mai prezent ca ori şi când în duhul Universităţii ardelene, fără ca prin aceasta ştiinţa să sufere vreo ştirbire. Dimpotrivă: armonia dintre ştiinţă şi credinţă este întruparea desăvârşită a idealului de cultură umană şi mai ales de cultură transilvană. *Astfel — alături de colaborarea în problemele mari naţionale (durerea Ardealului) între Biserică şi Universitate (pentru care colaborare stau mărturie atâtea documente ale vremii), am înregistrat la Sibiu o serie de minunate mărturisiri de credinţă creştină ale celor mai selecţi reprezentanţi ai ştiinţei universitare ardelene: profesori dela Facultăţile de Medicină, de Filosofie, de Drept, etc., au mărturisit cu vigoare şi probitate ştiinţifică credinţa lor în puterile şi sublimitatea creştinismului, întrucât ştiinţa nu împedică pe nimeni să fie creştin, precum nici credinţa nu împedică pe nimeni să fie om de ştiinţă, ci aşa cum creştinismul s'a dovedit a fi creator de cultură, şi ştiinţa adevărată călăuzeşte sufletul omenesc până la porţile Împărăţiei unde stăpâneşte lumina cea veşnică a Dumnezeirii. Sunt mărturisiri de credinţă care ar putea face parte dintr'o antologie referitoare la*

credința oamenilor de știință, așa cum există unele și în Apus. Ele arată, între altele, că știința actuală se află într'o criză structurală, datorită căreia se desface de orientarea materialistă a veacului trecut, spre a păși sub zările unui veac (în știință și filosofie) predominant spiritualist.

Această orientare creștină a Universității s'a vădit și în opera de educare a tineretului studențesc. Pentru studenți, din inițiativa I. P. Sf. Mitropolit Dr. N. Bălan (a cărui personalitate a predominat toată această epocă) și a forurilor universitare și la dorința tineretului universitar, s'a înființat un post de duhovnic și Frăția Ortodoxă Română Studențească (FORS). Duhovnic al studențimii a fost numit Părintele Prot. A. Nanu, teolog dotat cu o frumoasă cultură, tact și spirit de organizare, un entuziasm și o sensibilitate potrivită tinereții în formație: sub călăuzirea lui duhovnicească, studențimea și-a adâncit convingerile religioase, și-a intensificat trăirea creștină și a dat roade îmbucurătoare. Meditații, predici, participarea la cultul divin, spovedanie și împărtășanie, lectură creștină, ajutorare materială țâșnită din dragostea creștină, etc., sunt tot atâtea mijloace și expresii ale spiritului creștin activ în sufletul studențimii.

La acestea se adaogă ciclurile de conferințe din preajma Crăciunului și Paștilor, organizate de Părintele duhovnic cu concursul profesorilor dela Universitate și dela Academia teologică „Andreiană". Ele erau destinate studențimii, fiecare ciclu cuprinzând o întreagă săptămână spirituală. Trebue să subliniem aici întregul concurs de care s'a bucurat această inițiativă atât din partea dlor Rectori, cât și a dlor profesori ai Universității.

Prin aceasta am schițat și o parte din activitatea FORS-ului, întrucât toate s'au făcut în cadrele acestei societăți. Dar nu toată activitatea lui. In cadrele FORS-ului, în colaborare cu duhovnicul ei, studențimea avea toată libertatea de mișcare și de organizare pentru cultivarea conștiinței religioase. Ea s'a manifestat — alături de cele de mai sus — prin ședințele numeroase pe care le-a ținut, dintre care unele pur studențești, altele festive (pentru publicul sibian). Cine a asistat la ședințele acestea, a rămas profund impresionat de vitalitatea creștină a sufletului studențesc, de ardoarea credinței lui, de puritatea năzuințelor lui, de curajul mărturisirii lui. Sunt pagini de frumusețe serafică, prin care cerul năzuințelor tinerești s'a răsfrânt în apele de cristal ale sufletului și a înălțat tinerețea pe culmile de lumină ale Dumnezeirii, de unde izvorăște toată puterea și toată noblețea ei. Mărturisirile acestea, frânte din caerul de lumină al tinereții, sunt dovezi suficiente despre setea tinereții după Hristos — Tinerețea cea veșnică — și despre forța plăsmuitoare de suflete a Ortodoxiei. E atâta frumusețe, atâta înălțare, atâta sublim în tinerețea dăruită lui Hristos, încât fără să vrei ești răpit în lumea ei de vis și lumină și ești convins că o astfel de studențime va fi cu adevărat stâlp de susținere a viitorului acestui popor.

O studențime creştină: iată tot programul care garantează viitorul acestui neam! Căci ea singură — intelectualitatea de mâine — va clădi în concordanță cu duhul poporului, care e profund creştin, şi nu va fi un element de disolvare şi ruinare a lui (printr'o atitudine de orgolios dispreț față de credința poporului). Experiența ce s'a făcut la Sibiu cu FORS-ul e un început, dar un început promițător. Biserica trebue să se preocupe efectiv de această problemă: *felul în care s'a rezolvat la Sibiu, poate fi, dacă nu normativ, cel puțin un imbold ca lucrarea să se continue şi la Cluj şi să* se extindă la toate Universitățile din țară. *E o greşală, care se vede în ignoranța religioasă a unei părți nu neînsemnate a intelectualității române, faptul că studențimea română e lipsită de o organizație în care să-şi facă educația creştină. Tinerețea e perioada în care intelectualul se formează nu numai ca intelect, dar şi ca om, cu anumite convingeri şi concepții de viață. Cum va ajunge el la o concepție de viață creştină, cum îşi va da seama de valoarea creştinismului, dacă nu i se dă ocazia* să-l cunoască direct, dela sursă? *Biserica nu trebue să-şi îndrepte atenția numai spre copii, tineretul şcolar secundar, şi oamenii maturi, ci şi spre — cu precădere — tineretul universitar, care se află tocmai la cumpăna ce hotărăşte întreg sensul vieții lui de atunci înainte. Biserica trebue să fie prezentă în sbuciumul sufletului studențesc, pentru ca să-l canalizeze pe liniile viețuirii şi gândirii creştine. Altfel creşte pe deoparte o intelectualitate lipsită de duh religios, de o uluitoare ignoranță în ceea ce priveşte credința, pe de altă parte o studențime care se vrea, se crede şi se numeşte creştină, însă din neştiință falsifică creştinismul după gusturile ei. Intre aceste două extreme e cuprinsă toată tragedia intelectualității româneşti, adesea înstrăinată de popor, fie prin indiferentism religios, fie printr'un creştinism fals. Adevărata educație creştină a tinerimii universitare nu poate fi decât rezultatul colaborării sincere dintre studențime şi Biserică, prin intermediul societăților religioase studențeşti.* Biserica e garanția creştinismului autentic, *care e dragoste şi noblețe spirituală, înflorire desăvârşită a personalității umane. Să n'avem nici o îndoială că la chemarea Bisericii se vor găsi destule glasuri care să răspundă şi să lucreze cu elan şi cu generozitate! Şi şedințele religioase — pur religioase — vor respira atmosfera sărbătorească a întâlnirii dintre tinerețea universitară şi Tinerețea cea veşnică — Dumnezeu — şi vor forma o intelectualitate creştină. Creştină din convingere, nu numai din obicei sau alte interese lăturalnice... La acestea s'ar putea adăoga un curs de problematică creştină, ținut în cadrul Universității de un profesor de teologie, la care să participe tineretul studențesc benevol.*

...Dar să lăsăm sugestiile şi să ne întoarcem la realitate. Universitatea Ardealului — datorită I. P. Sf. Mitropolit Dr. Nicolae Bălan, Părintelui duhovnic, Rectorilor, Profesorilor şi studenților ei — în vremea vremelnicului ei refugiu la Sibiu a dovedit cu prisosință că e răsărită din solul duhului transilvan. De aceea activitatea ei s'a caracterizat

printr'o vizibilă accentuare a spiritului creştin,[1] a spiritului ortodox şi printr'o armonioasă conlucrare cu Biserica Ardealului. Din acest punct de vedere, acesta e câştigul cel mai mare cu care s'a întors la Cluj, unde-şi redeschide acum porţile. E un început care se cuvine continuat.

Acum, la redeschiderea Universităţii în Clujul glorioasei ei activităţi ştiinţifice, nu putem să nu privim cu satisfacţie peste anii aceştia de volbură şi nădejde cari s'au scurs sub scutul lui Hristos şi să nu însoţim cu recunoştinţa noastră — a Bisericii — pe toţi cei ce au ostenit în ogoarele Domnului, convinşi fiind că ştiinţa şi poporul nu pot fi mai bine slujite decât cu conştiinţa că a sluji ştiinţei este a sluji poporului şi a sluji amândurora e a sluji lui Dumnezeu. Slujirea e o misiune care coboară de sus. Cine n'o înţelege aşa, nici n'o cunoaşte.

Diacon NICOLAE MLADIN

VOLUNTARELE DREPTEI CREDINŢE

Redobândirea Ardealului de Nord, după patru ani de stăpânire străină, a determinat, cum era de aşteptat, un curent de reîntoarcere la vatră a instituţiilor şi particularilor siliţi să ia drumul pribegiei în toamna plânsă a anului 1940.

Cetatea de scaun a Mitropoliei Ardealului, care a fost gazdă bucuroasă pentru atâţia refugiaţi, se va resimţi mai mult decât oricare altă urbe românească de pe urma plecării acasă a fraţilor noştri din teritoriul eliberat. Clujul românesc, cu aproape tot ce-a avut mai bun, a aşteptat aici la Sibiu ceasul curmării nedreptăţii ce ni s'a făcut prin brutala sentinţă axistă dela Viena. „Descălecatul" acesta a luat sfârşit. Urmele lui, însă, sunt cu neputinţă de şters. Am învăţat să ne cunoaştem mai îndeaproape, să colaborăm aşa cum pretindea sufletul încercat al poporului nostru şi să ne preţuim atâta cât trebue.

Avântul pe care l-a luat, după refugiu, filiala sibiană a Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române, ilustrează cât se poate de limpede unul dintre aspectele acestei unanime încordări ardeleneşti de-a stoarce vremurilor încrâncenate pe care le-am străbătut cu ochii dilataţi de fulgerele supremei încrederi în steaua neamului, tot folosul sufletesc pe care ni-l puteau hărăzi întunecările lor.

In toamnă — mai precis: în 21 Sept. 1945 — am asistat la o şedinţă memorabilă a comitetului de conducere al Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române, filiala Sibiu. Un imens buchet de flori şi câteva cuvinte simţite, rostite din partea membrelor comitetului, îi arătau doamnei Sofia Şt. Meteş recunoştinţa la care avea dreptul din partea tuturor celor ce-i cunosc strădaniile rodnice desfăşurate vreme de cinci ani de zile în refugiul dela Sibiu.

[1] Se cuvine să însemnăm aici că Biserica greco-catolică a desfăşurat o activitate religioasă similară în cadrul Universităţii, conform numărului de studenţi, într'un cerc mai închis şi de proporţii mai reduse.

Ca atâția alți români de vază, dsa a venit aici în toamna tulbure a anului 1940 nu atât pentru a se pune la adăpost de neplăcerile ce i le puteau pricinui stăpânii vremelnici ai Ardealului de Nord, cât mai ales mânată de dorința de-a gândi și lucra ca om liber, în țară liberă.

Președinta regionalei ardelene a Societății ortodoxe naționale a femeilor române aducea cu sine prestigiul unei personalități de româncă trează, entuziastă și pricepută. Ca și neuitata ctitoră de viță nobilă a societății acesteia, a cărei colaboratoare intimă era de multă vreme, dna Sofia Șt. Meteș nu s'a târguit nici odată, cu nimeni, pe chestiunea simțămintelor sale creștinești și românești, pe cât de vii, pe-atât de luminate și generoase. Energia și iscusința sa de organizatoare, le-a pus fără preget în slujba propășirii filialei sibiene a societății, care i-a încredințat în unanimitate președinția comitetului de conducere.

In exercitarea acestei funcțiuni, dsa a sperat și a construit.

A sperat că zăvorul așezat la Feleac va fi rupt nu peste multă vreme, cum s'a și întâmplat, și a accelerat ritmul manifestărilor pozitive ale filialei.

Neîntrecută în destoinicia de-a reprezenta Societatea în legăturile ei cu lumea dinafară, dna Sofia Șt. Meteș a militat statornic pentru scopurile Ortodoxiei misionare la întruniri publice, în spitale, în școli și, peste tot, la înălțătoarele ședințe publice — împreunate cu conferințe, coruri, recitări și alte manifestații artistice — cari au avut loc, cu o pilduitoare regularitate, în Duminecile sfântului și marelui post, și de ziua mamei, când elevii cei mai sârguincioși, la Religie, dela toate școalele Sibiului, erau premiați sărbătorește. Atentă la suferințele ostașilor răniți din spitale și la nevoile populației sărace, sub diriguirea dsale, filiala sibiană a Societății amintite a venit mereu în ajutorul acestora, săvârșind destule fapte de caritate în raport cu modestele mijloace materiale de care dispunea.

Cu autoritatea bisericească a statornicit legături strânse și sincere. Respectuoasă față de realizările masive pe cari le-a înfăptuit centrul nostru mitropolitan sub conducerea înțeleaptă a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, dna Sofia Șt. Meteș a solicitat statornic concursul și binecuvântarea Bisericii întru izbândirea acțiunilor pornite de dsa.

Membrelor comitetului filialei a isbutit să le insufle o înaltă conștiință a datoriei pe care fiecare femee o are față de credința strămoșească și față de neamul nostru atât de încercat.

Secondată cu vrednicie și avânt de toate membrele comitetului la colectarea și distribuirea daniilor manipulate de Societate, în gospodăria internă a filialei dsa a avut colaboratoare principale pe doamnele Prof. Minodora Belea, secretară, și Maria Baciu, casieră. Concursul pe care i l-au dat preoții cooptați în comitet a fost substanțial.

Voluntară a dreptei credințe, dna Sofia Șt. Meteș a lăsat la Sibiu cele mai bune amintiri — și un grup de voluntare ale aceleiași credințe, cari i-au hărăzit cea mai frumoasă răsplată atunci când s'au legat să calce cu pași fermi pe calea bătătorită de dsa.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

O DANIE PREOŢEASCĂ — ŞI CELE CARI VOR MAI VENI

A trecut aproape un deceniu de când scriam aici despre întru tot lăudata faptă a preotului nostru din parohia Budila (protopopiatul Braşov), C. Sa Iordan Curcubătă, care împreună cu soţia sa preoteasa Aurelia, au întemeiat un fond de o sută mii Lei, destinat înzestrării bibliotecii Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu.

Înregistrând cu recunoştinţă această substanţială danie, cu gândul la frumuseţea etică a gestului, atât de frecvent odinioară printre Românii înstăriţi din Ardeal, şi rar până la dispariţie în vremurile mai noui, articulam întrebarea: Unde ni-s mecenaţii? (vezi RT XXVII, 1937 p. 369—370) — cu intenţia mărturisită de-a deştepta şi în alte suflete, bogate în avuţie văzută, râvna facerii de bine. Indemnul ce-l desprindeam din dania soţilor Curcubătă, care se cerea imitată, ni se părea la locul lui, căci numărul celor cu bunăstare este destul de mare şi astăzi, ca şi pe vremea când îmbulzeala la săvârşirea de fapte bune ridicase în stima obştească nume ca Em. Gojdu, Al. Lebu, Dr. Ioan Mihu, Vasile Stroescu, G. Sion, ş. a.

Înţelegeam, însă, din raritatea actelor de danie săvârşite în zilele noastre, că sufletul celor cu dare de mână nu mai este atât de generos şi de simţitor la nevoile obşteşti, ca odinioară. Iniţiativa particulară, altă dată atât de vie, începuse să se sufoce şi din pricina mentalităţii greşite care vede în fiecare instituţie publică un bugetivor lăsat exclusiv în grija statului.

Altă dată, la noi, nu era aşa. Iar la alţii, nici astăzi nu-i aşa. Ţări mai mult sau mai puţin renumite în belşug material, au universităţi şi spitale, biblioteci şi edituri, cămine şi asociaţii cu caracter cultural, religios şi social create şi susţinute de oameni avuţi. Statul nu cheltueşte nimic cu ele pentru simplul motiv că ajutorul lui pecuniar nu este necesar. Şi dacă înstăriţii noştri nu se pot măsura cu arhimilionari de talia lui Carnegie, Ford, Rockefeller sau Rotschild, ei pot îndrăzni fără sfială să urmeze pilda doctorului Eugen Nicoară dela Reghin, a magistratului Dr. Ioan P. Papp şi a părintelui Curcubătă, cari au gustat deliciile bucuriei fără egal de a-ţi pune prisosul agonisitei în slujba binelui obştesc.

Părintele Curcubătă a procedat, spre sfârşitul anului trecut, la augmentarea daniei sale, alocându-i încă patrusutemii Lei. In chipul acesta. a înlăturat parţial neajunsurile provenite din devalorizarea monetei naţionale, care a micşorat considerabil puterea de cumpărare a dobânzilor daniei iniţiale, destinate achiziţionării periodice de cărţi ştiinţifice. Suntem convinşi, însă — fără să fi vorbit cu preotul binefăcător — că Cucernicia Sa şi-ar fi majorat dania şi dacă nu intervenia ştiuta depreciere a Leului, căci gustul faptei bune, odată dobândit, nu se mai istoveşte nicicând, ci creşte mereu şi-şi dă rodul la vremea sa, ca pomul sădit lângă malul apelor, pe care-l cântă psalmistul (1, 3).

*

Dania părintelui Curcubătă pune masiv, dintru începuturile ei de acum nouă ani, problema mecenatismului preoţesc.

Avem destui slujitori ai altarului cari şi-au agonisit, cu cruţare şi hărnicie, avuţii frumoase. Să nu zăbovească a rupe o parte din prisosul lor şi a-l destina binelui obştesc. Atâtea suferinţe sociale rămân nelecuite din pricină că dreapta înstăriţilor a pierdut îndemânarea dărniciei evanghelice. Indicăm una: Orfelinatul arhidiecezan,[1] *a cărui menire preoţimea noastră o cunoaşte îndeaproape, şi ale cărui sarcini financiare desigur nu le ignorează şi nu le minimalizează.*

Atâtea alte „plasamente rentabile" se îmbie facerii de bine a preoţilor noştri înstăriţi.

Mi-aduc aminte cât m'a impresionat în vremea studenţiei mele la Atena dărnicia mecenaţilor greci, toţi mari amatori de carte bună. Unul dintre ei, Epaminonda Papastratos, proprietar al celei mai renumite fabrici de tutun din Grecia, a suportat costul cheltuelilor împreunate cu tipărirea Patrologiei *savantului Dimitrie S. Balanos, pe atunci (1930) profesor la Facultatea de teologie din Atena şi membru activ al Academiei elene. Altul, Spiru Karalis, a făcut acelaşi gest faţă de marele teolog ortodox Hristu Andruţos, tipărindu-i cu toată cheltuiala sa* Psihologia generală *(1934). Fapta lor se va pomeni cu laudă cât va fi lumea, căci viaţa cărţilor e nesfârşită — şi aceste cărţi poartă întipărite la loc de frunte numele binefăcătorilor cari le-au desrobit manuscrisele din tirania sertarelor...*

Iată, aşa dar, încă o cale de-a face bine. Lucrările tipărite cu concursul câte unui preot sau mirean înstărit, s'ar putea desface la preţuri minimale, accesibile şi acelor cititori, foarte număroşi, pentru cari achiziţionarea unei cărţi e o problemă adeseori insolubilă în scumpetea de azi.

Preţuind după cuviinţă fapta părintelui Curcubătă, suntem în aşteptarea daniilor preoţeşti cari vor veni. Din ele vor lua îndemn de jertfire a dinarului ce le prisoseşte şi laicii noştri înstăriţi.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

[1] Cea mai frumoasă danie personală pentru această instituţie, a făcut-o până acum părintele Vasile Popa, paroh in Sebeş-Alba (vezi „Telegraful Român", nr. 3—4 a. c.).

MIŞCAREA LITERARA

FILOCALIA

SAU CULEGERE DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI CARI ARATĂ CUM SE POATE OMUL CURĂŢI, LUMINA ŞI DESĂVÂRŞI. Volumul I. Tradusă din greceşte de Prot. stavr. Dr. *Dumitru Stăniloae*, Profesor la Academia teologică „Andreiană". Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1946, p. XII+408.

După o muncă încordată şi atentă, desfăşurată în lunile de iarnă, vechea noastră tiparniţă şaguniană dela Sibiu a săvârşit cu bine tipărirea întâiului volum al acestei lucrări epocale. Când coalele proaspete pe care abia se uscase cerneala au fost pornite la compactorie, un chiot de bucurie duhovnicească ne-a străbătut inimile, parcă mai puternic decât atunci când învăţatul rector al Academiei noastre teologice „Andreiane" mântuise tălmăcirea în manuscris a întregei lucrări. Simţiam că lupta statornică şi inteligentă pe care Sibiul ortodox o duce de decenii pentru purificarea şi consolidarea vieţii religioase a clerului şi poporului dreptcredincios, a făcut un pas decisiv: de astă dată *în adâncime*. Căci după concepţia ortodoxă răsăriteană, există *o ştiinţă a călăuzirii sufletelor* în spre trăirea religioasă care ne reaşează viaţa de toate zilele în făgaşul voii lui Dumnezeu. Ştiinţa aceasta, care depăşeşte cea mai înaltă sofie omenească, îşi are regulele ei, stabilite riguros şi exact de către sfinţii Părinţi ai Bisericii. Aceştia, cum spune Păr. D. Stăniloae, „nu mai ostenesc să susţină că sufletul trebue îndrumat *în mod ştiinţific* şi că cea mai înaltă *ştiinţă* este cea a călăuzirii sufletului. Abia după urcarea aceasta, după reguli *ştiinţific* stabilite, a sufletului din treaptă în treaptă, până la virtutea dragostei, omul se umple şi în sine şi în faţa semenilor de farmecul cuceritor al unei frumuseţi spirituale, al prezenţei neînţelese a lui Dumnezeu" (p. X).

„Se caută adeseori în timpul mai nou *trăirea* religei — spune mai departe traducătorul român al „Filocaliei". Dar trăirea aceasta nu e canalizată spre o ţintă, pentru a duce sufletul după legi precise spre tot mai multă curăţie şi dragoste, ci e socotită ca o valoare în sine, chiar dacă nu duce nicăiri, chiar dacă orbecăeşte alăturea cu drumul. In concepţia Sf. Părinţi trăirea îşi are o valoare *numai întrucât este o înaintare cu rânduială spre ţinta desăvârşirii.* Trăirea nu poate fi o stare sufletească, pe care să o lăsăm să ne cucerească atunci când se nimereşte, sau să o provocăm prin cuvinte frumoase, fără a ne impune nici o obligaţie în ce priveşte păstrarea ei statornică şi desvol-

tarea ei progresivă, spre o țintă clară. Și *sfinții Părinți au fixat în toate amănuntele legile acestei înaintări, pe baza unei temeinice cunoștințe a fiecărei faze din viața sufletului*" (p. X).

Filocalia, al cărui întâi volum a îmbrăcat haina de plumb a tiparului românesc, este visteria legilor cari ne învață fără greș știința călăuzirii după rânduială a sufletului spre poienile de lumină ale adevăratei trăiri religioase. Această mare colecție de scrieri ascetice și mistice răsăritene, alcătuite de sfinții Părinți și scriitori bisericești între veacurile IV—XIV, a fost întocmită și tipărită la Veneția, în 1872, de renumitul scriitor bisericesc Nicodim Aghioritul (1748—1809), una din gloriile monahismului ortodox din sfântul Munte Athos.

Păr. D. Stăniloae a făcut traducerea în românește după cele două volume ale ediției a doua a Filocaliei, publicată în Atena, în 1893, de Panagiot At. Tzelati. N'a urmat însă în mod servil acest text, ci a recurs mereu la Patrologia Migne și la edițiile științifice sporadice ale câtorva din scrierile cuprinse în Filocalia. Grija pe care a pus-o în studiul comparativ al textelor, confruntările de date cari au necesitat o revizuire a cronologiei autorilor și scrierilor înglobate în colecția Filocaliei, ca și desele intervenții în ajustarea înțelesului multor pasagii încâlcite, conferă traducerii săvârșite de Păr. D. Stăniloae caracterul unei *ediții critice*, pusă la punct în toate privințele.

Dar această muncă pretențioasă și istovitoare rămâne totuși la nivelul priceperii obștești, fiind învesmântată într'un limbaj adecvat cercului larg de cititori căruia i se adresează. Filocalia românească este într'adevăr *o carte pentru toți*, o călăuză deobște pe calea creșterii în duh și adevăr, visteria cu învățăturile fără greș ale vieții practice în spirit ortodox.

E drept că ea se adresează în primul rând monahilor noștri. Dar Păr. D. Stăniloae socotește — pe bună dreptate — că „în Biserica ortodoxă nu există o linie de separație netă între viața monahului și viața creștinească în general. Fiecare este dator să se silească să se înalțe cât mai mult spre idealul desăvârșirii; fiecare e dator să lupte pentru curățirea sa de patimi și pentru dobândirea virtuților, cari culminează în dragoste. E vorba numai de o deosebire graduală între creștinătatea realizată de mireni și între cea pe care trebue să o înfăptuiască monahii, nu de una calitativ deosebită.

La noi în ultima jumătate de veac s'au împuținat izvoarele patristice menite să dea o substanță mai precisă și mai specific ortodoxă predicii și trăirii creștine. Vorbim despre Dumnezeu cu multă simțire, cunoaștem destul de bine dogmele credinței noastre și spunem multe generalități interesante despre ortodoxia noastră. Dar toate acestea nu știm deajuns cum să le prefacem metodic în valori practice, în puteri cari să ne transforme din zi în zi. Căci în domeniul sufletesc, ca și în cel fizic, nu poți face nimic cu formule generale. Precum nu poți săpa o grădină făcând un gest general, chiar dacă l-ai repeta mereu, ci trebue să te apuci să sapi bucată cu bucată, folosindu-te

de mişcări precise şi pricepute, şi precum nu cresc florile în ea repezind asupra ei un val de bunăvoinţă, ci purcezând de fiecare dată la lucrări amănunţite şi delicate, aşa şi în domeniul sufletesc: n'ajunge să-i spui omului în cuvinte duioase să vieţuiască după voia lui Dumnezeu, ci trebue să-l îndrumezi pas cu pas cum să se isbăvească de „uriaşii" păcatului, cari îi pun tot felul de piedeci şi cum să procedeze pentru a se întări în viaţa virtuoasă, care-i deschide drumul spre lumina cunoştinţei lui Dumnezeu. Desigur, avântul general al credinţei este necesar pentru sufletul creştin care vrea să se desăvârşească. Dar tot atât de necesară este cunoştinţa precisă a legilor sufletului şi a piedecilor cari îi stau deacurmezişul şi-i slăbesc încet-încet avântul.

Noi adeseori socotim că ajunge să-i spui omului să facă binele şi să nu facă răul la arătare. Dar până să ajungă aci trebue să-şi câştige anumite deprinderi lăuntrice, să fi biruit înlăuntru răul în mod statornic şi să se fi deprins cu cugetările bune. Altfel nu va putea face binele la arătare, sau îl va face forţat, trecător sau fariseic. De aceea se pune atâta preţ în scrierile Filocaliei pe *paza* gândurilor. Patimile pot fi topite şi faptele externe pot fi îmbunătăţite numai după ce omul s'a deprins să-şi urmărească atent orice gând, ca dacă e rău să-l alunge îndată, sau să-l cureţe şi să-l îmbrace în pomenirea lui Dumnezeu. Când astfel toată desfăşurarea vieţii lăuntrice se va face curată, luminoasă, bună, pătrunsă de lumina pomenirii lui Dumnezeu, omul va deveni bun cu adevărat şi în viaţa externă şi slobod de patimi. De-aci înainte va creşte în dragostea de semeni şi va cunoaşte tot mai mult tainele adânci ale vieţii spirituale, pătrunzând în centrul de lumină şi de fericire dumnezeească.

Dar până atunci trebue să ne conducem viaţa sufletului după prescripţiile cele mai precise, cele mai amănunţite, în chipul cel mai statornic. Sfinţii Părinţi sunt maeştrii neîntrecuţi într'o ştiinţă, pe care noi am lăsat-o să ne fie răpită, în *ştiinţa sufletului*, care e cea mai scumpă realitate după Dumnezeu, şi cunoştinţa aceasta a lor ne-o pun la dispoziţie în aceste scrieri. Se confundă de obiceiu mistica cu poezia (când nu se rostesc asupra ei judecăţi din cele mai jignitoare, cari propriu zis nu vizează mistica creştină, luminoasă, ordonată şi pretină raţiunii, ci diferite curente iraţionale, pătimaşe şi unilateral sentimentale). Dar înainte de trăirea mistică e necesară orientarea scrupuloasă după cea mai precisă ştiinţă a sufletului" (p. VIII—X).

Dintre autorii Filocaliei, Păr. D. Stăniloae a înglobat în primul volum şapte: *Antonie cel Mare, Evagrie Ponticul* (cu patru scrieri), *Ion Casian, Nil Ascetul, Marcu Ascetul* (cu patru scrieri), *Diadoh al Foticeei* şi *Isaia Pustnicul*. Fiecare grup de scrieri este precedat de date amănunţite asupra operei şi a autorului lor.

Tipărirea întregei versiuni româneşti a Filocaliei necesită încă patru-cinci volume de dimensiunile celui apărut acum. Cu ajutorul lui Dumnezeu, vor vedea şi acestea lumina tiparului, mai ales că datorită prevederii şi sprijinului I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului — căruia traducătorul îi exprimă toată gratitudinea sa (vezi p. XI urm.) — pregătirile pentru asigurarea apariţiei întregei lucrări au fost încheiate din vreme.

*

Cartea *„iubirii de frumuseţe"*, a unei frumuseţi care este şi bunătate — căci aşa se tâlcueşte cuvântul *Filocalia*, a cărui paternitate revine sfinţilor ierarhi Vasile cel Mare şi Grigorie Teologul — o avem acum pe limba noastră.

Apariţia primului volum am întâmpinat-o cu emoţie şi cu mândrie. Cartea şi-a găsit un tâlcuitor pe măsura însemnătăţii ei. Păr. D. Stăniloae posedă şi competenţa, şi râvna trebuincioasă în acest scop. Pe cea dintâi, n'o discutăm: ea e definitivă. Pe cealaltă, n'o putem lăuda îndeajuns. Răsfrângerile lor înfig noui suliţe de foc în belşugul de prestigiu cultural pe care Sibiul ortodox şi l-a agonisit de mult.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Fr. W. Foerster: HRISTOS ŞI VIAŢA OMENEASCĂ. („Seria Didactică" nr. 16). In româneşte de P. Sf. Sa D. D. *Nicolae Colan*, Episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului, membru al Academiei Române. *Ediţia a doua.* Sibiu, Tipografia Arhidiecezană 1946, p. XVI+336.

Cartea de faţă, una din cele mai populare lucrări ale lui Fr. W. Foerster, a apărut pentru întâia oară în traducere românească înainte cu două decenii *(Hristos şi viaţa omenească.* Traducere autorizată. Partea I şi II. Sibiu, Tipografia Săteanului 1925, pagini 264+294). Prea Sfinţia Sa D. D. Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului şi Clujului, pe atunci profesor la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu, nu s'a ostenit în zadar cu traducerea ei din nemţeşte în româneşte. Interesul pe care l-a stârnit ea în rândurile cititorilor români era justificat: Fr. W. Foerster rămâne unul dintre cei mai străluciţi interpreţi ai problemelor sociale, pe cari le rezolvă de fiecare dată în lumina Evangheliei lui Hristos. E destul să rememorăm doar unul din actele sale de curaj creştinesc, cu ecou universal, pentru a putea preţui la justa lor valoare şi omul, şi opera: alăturea de A. Einstein şi alţi câţiva savanţi de renume, Fr. W. Foerster s'a desolidarizat de cunoscutul manifest al învăţaţilor germani care a încurajat pe ultimul Kaiser să asvârle omenirea în vâltoarea primului răsboiu mondial. A trebuit, fireşte, să se expatrieze, rămânând şi după aceea credincios principiilor sale.

Generaţia de preoţi ortodocşi români de după răsboiul întregitor de ţară s'a ales cu mult folos din lectura atentă a cărţii acesteia.

Epuizată curând, ea reapare în vestmânt nou, pentru a face aceleaşi bune servicii clerului şi intelectualilor noştri mireni, astăzi când democraţia ieşită biruitoare din al doilea răsboiu mondial caută făgaşuri drepte pentru orientarea viitoare a omenirii.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Preot *Vasile Coman:* HRISTOS ÎN FAMILIE. Cuvântări pentru întărirea vieţii creştine în familie. Braşov 1945, p. 150. Preţul?

Nu odată s'a insistat în paginile acestei reviste, de către competenţe recunoscute ale genului, asupra elasticităţii pastoraţiei ortodoxe. Există o ştiinţă teologică organizată, cu caracter eminamente practic, care poartă numele de Pastorală sau Pimenică. Acesteia îi recunoaştem, parţial, un caracter staţionar, pe care nu-l are — nu-l poate avea fără pagube pentru bunul mers al vieţii bisericeşti — arta conducerii sufletelor pe căile Domnului către limanul mântuirii, sau pastoraţia, artă care se învaţă în şcolile teologice şi care-şi verifică înrâurirea deobşte, adâncindu-se, pe teren, în parohie. Constantă în preocupări şi în scop, Pastorala *trebue* să fie flexibilă în aplicaţiile ei practice. Altminteri, ea ratează, preotul se descurajază şi se desgustă, Biserica păgubeşte şi credincioşii tot aşa, iar răul care macină măruntaiele societăţii noastre triumfă fără să fi ajuns să se ciocnească măcar odată de rezistenţa pe care trebue să i-o trântească în cale păstorul de suflete.

Pastoraţia ortodoxă, după părerea noastră, trebue să fie *constant* o *pastoraţie de excepţie;* în vremuri tulburi şi frământate, ca şi'n vremuri de pace şi berechet. Aceasta, din simplul motiv că nu găseşti două suflete de structură egală, cu aceeaşi tonalitate lăuntrică, la fel de înavuţite duhovniceşte, la fel cercetate sau la fel cruţate de decepţii cari de multe ori nu consimt să se destăinuiască şi, prin aceasta, să se uşureze decât înaintea păstorului bun care a ştiut să le dea de urmă cu iscusinţă paternă şi să le trateze cu încrederea care sparge punţile de ghiaţă ale oricăror rezerve mai mult sau mai puţin justificate. Vedem în preotul ortodox al viitorului, în păstorul de suflete ce va să vie, o inimă destul de largă ca să răsune în ea, ca într'un culcuş totdeauna bucuros de găzduire, toate neliniştile păstoriţilor săi, şi o minte trează şi înţeleaptă care-i în stare să dea, prompt şi irezistibil, răspunsuri — *răspunsurile Evangheliei Domnului*, nu altele! — la toate îndoielile cari descumpănesc periodic cugetul omenesc. Scurt: *un virtuos al pastoraţiei de excepţie.*

Hristos în familie nu este întâia mărturie a bucuriei noastre de-a fi descoperit un astfel de păstor de suflete în Părintele V. C. Inainte cu câţiva ani, acelaşi paroh de oraş a colaborat la o memorabilă expediţie de pedepsire evanghelică a agenţilor de disoluţie cari macină vlaga trupească şi sufletească a tineretului nostru, ţinând mai multe meditaţii religioase pentru studenţimea şi elevii şcoalelor secundare din Braşov (apărute sub titlul generic *Hristos şi tineretul*, Braşov 1943).

Iar anul trecut a tratat dela amvon, în 17 predici şi cuvântări religioase, problema consolidării vieţii creştine în familie. Complectate cu 5 predici la cununie, ele au apărut în cartea de faţă.

Tânăr, cult şi ager, Păr. V. C. îşi cunoaşte „oile" sale şi ştie să le lecuiască rănile. Folosindu-se de cuvântul Evangheliei, alege din plinătatea lui inepuizabilă tocmai ceea ce trebue pentru ca scopul urmărit de predica sa să fie servit în cele mai bune condiţiuni. Prin abatere dela tipicul predicatorial obicinuit, C. Sa aduce Evanghelia zilei în legătură directă cu neajunsurile duhovniceşti dovedite ale ascultătorilor, apăsând fără ocol pe rănile care-şi aşteaptă tămăduirea. Un exemplu: Pentru prima predică, intitulată *In casa lui Zaheu*, ia ca punct de plecare, din pericopa respectivă dela Luca, cap. 19, vers. 5: „Astăzi în casa ta trebue să rămân", adică tocmai acea declaraţie a Mântuitorului care parcă te-ar ispiti mai puţin să i te dedici. Semn lămurit că Păr. V. C. citeşte Evanghelia însufleţit de convingerea utilităţii ei integrale pentru descurcarea oricăreia dintre penibilele situaţii în care poate fi împins un suflet omenesc.

Toată cartea are aspectul unui lucru serios. In chestiunile grave — divorţ, desfrânare, avort — tonul său e categoric: nici o târguială cu păcatul, nici o scuză pentru păcatul săvârşit; pocăinţa trebue să fie totală; îndreptarea, vizibilă şi statornică.

Pentru necesitatea predicilor la săvârşirea sfintei taine a cununiei pledează cu accente profetice. Nu-i vorba aci de încheierea unui contract care trebue iscălit cât mai în grabă, nici de îndeplinirea unei datini care serveşte de podobie ospăţului copios de după aceea, ci de *esenţial*. Şi esenţialul se săvârşeşte în faţa altarului, de însuşi Hristos, prin mijlocirea preotului. Graba acestuia, comoditatea lui, sau poate acea stupidă jenă de-a nu reţine prea mult pe cinstiţii nuntaşi dornici de petrecanie, echivalează cu un sacrilegiu.

Carte de comportare şi de pilduire a adevăratei acţiuni preoţeşti pentru întărirea familiei prin reîncreştinarea ei, *Hristos în familie* este tot atâta cât o luptă pe care nu numai osârduitorul ei autor trebue s'o câştige.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Prof. *Simion Radu*: EVANGHELIA ŞI DEMOCRAŢIA. Incercare critică de orientare socială. Sibiu 1945, p. 96. Preţul Lei 1500.—

Lucrarea aceasta, a profesorului Simion Radu, este binevenită, nu numai ca utilitate documentară şi morală, dar ea reprezintă pentru cititorul cinstit un prilej da desfătare sufletească şi totdeodată un imbold la perservarea pe singura cale compatibilă cu demnitatea umană, cea a autenticei democraţii.

Lucrarea profesorului Simion Radu începe prin înfăţişarea dramei cosmice a veacului şi prezentarea genezei fascismului german, concepţie odioasă ca morală şi antisocială ca rezultat, pe care autorul o găseşte în filosofia lui Nietzsche şi Spengler. Şi pe drept cuvânt.

Conducătorii germani n'au ştiut să separe ce este postulat filosofic de ceea ce este aplicaţie practică posibilă.

Şi înlemniţi de viziunea „supra-omului" realizat apocaliptic prin tot ce are mai brutal şi mai egoist fiara umană, au lansat marea ofensivă împotriva religiei creştine, „religia sclavilor". Cu atari temeiuri morale nu e de mirare că s'a putut ajunge la acele aberaţii pe care autorul le rezumă atât de clar şi de concis în capitolele sale: „Doctrina fascistă împotriva creştinismului", „Fascismul ostil culturii" şi „Ontologia fascismului german", cu deficienţele sale metafizice, spirituale şi morale.

In opoziţie cu fascismul odios, care a indignat pe orice ins cu simţul demnităţii umane în el, se ridică tot mai triumfală splendida ideie a democraţiei — cu o dublă obârşie, după părerea autorului — una divină, cealaltă laică. Adevărata democraţie este de origine divină, aşa cum a fost înfăptuită în America. Şi autorul înfăţişează temeinic acest lucru în: „Profilul spiritual al democraţiei autentice"; ea merită să fie luată drept model. Autorul arată că adevărata democraţie are ca substrat Evanghelia.

Intre Evanghelie şi democraţia autentică există o corelaţie firească: democraţia autentică îşi trage seva şi îşi plineşte roadele numai din Evanghelie, din iubirea totală şi nemărginită propovăduită şi trăită de Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos.

Cartea profesorului Simion Radu se completează aies prin stabilirea raporturilor dintre ortodoxie şi democraţie şi a temeiurilor educative pe care şcoala, familia şi statul le poate trage din adevărata democraţie.

Repet, lucrarea profesorului Simion Radu este o desfătare pentru orice intelectual cinstit, căruia i-o recomand. Te impresionează erudiţia autorului, te convinge rigoarea logică, te încântă sobra frumuseţe a stilului.

Adevăr grăeşte el, spunând:

Pentru depăşirea dramei din veac, un glas ne cheamă pe calea Damascului. El ne strigă către o renaştere totală în „duh şi adevăr" p. 90).

Prof. univ. VICTOR PAPILIAN

*

Hendrik Willem van Loon: ISTORIA BIBLIEI. In româneşte de Ion Totoiu, Bucureşti, Editura Naţionala Mecu S. A. 1945, p. 392, Preţul Lei 4000. —

Despre Hendrik van Loon, până bine de curând, nu ştiam nimic. Nişte prieteni ai casei mi-au adus, ocazional, două din cărţile sale: *Geografie* şi *Rembrandt.* Citindu-le, începusem să-l îndrăgesc: scrie simplu şi limpede, însuşiri atât de rare în babilonia scrisului contimporan. Obicinuita raită săptămânală pe la prietenii mei librari, mi-a dat prilejul să văd şi alte cărţi ale lui van Loon, traduse în româneşte: *Istoria omenirii, Istoria artelor* şi *Omul multiplicat.* Dela acelaşi

amici am aflat că traducerile din van Loon au un succes extraordinar: lumea le caută cu atâta înfrigurare încât mai toate s'au epuizat într'un timp record, ca romanele englezeşti traduse de Jul. Giurgea.

In Octomvrie anul trecut, editura Naţionala Mecu S. A. a lansat versiunea românească a cărţii lui van Loon *The Story of the Bible*, datorită dlui profesor Ion Totoiu. Două luni mai târziu, abia am putut obţine — prin protecţie — un exemplar. Lectura lui mi-a irosit multe ceasuri de încordare. Incă dela prefaţă începusem să am nedumeriri. Nu puteam bănui, însă, că mă voiu alege, întru sfârşit, cu o decepţie complectă. Il ştiam pe van Loon cinstit şi obiectiv, un scriitor care se mărgineşte *să constate* şi să povestească frumos, cum dovedise că ştie, ceea ce a constatat. Până la urmă, însă, s'a dovedit a fi... olandez. Şi atributul acesta, în mintea unui teolog, deşteaptă amintiri neplăcute, cu strigoi mai fioroşi decât criticii rebeli ai Şcoalei raţionaliste dela Tübingen, din veacul trecut, sau ai curentului modernist dela 'nceputul veacului nostru. Şcoala olandză, în floare înainte cu o sută de ani, a epurat Noul Testament cu atâta zel, încât nici una din piesele sale componente nu s'a învrednicit de favoarea de-a fi recunoscute ca autentice.

H. van Loon nu merge atât de departe. In locul negaţiei categorice, preferă denaturarea şi insinuarea. Pe Iisus îl lasă să trăiască, nu-i tăgădueşte existenţa istorică. Dar îl înlocueşte cu un Iisus micşorat, obligat să nu iese din marginile omenescului. Incă'n prefaţă (p. 6), van Loon asigură pe cititor că va da în această carte „o foarte simplă povestire despre viaţa lui (Iisus)", aşa cum o vede el, complectându-şi anunţul de publicitate cu o încredinţare al cărei temeiu nu-l găsim nici unde: „căci sunt sigur că acesta-i felul în care i-ar plăcea şi lui (constant cu *I* mic!) să v'o povestesc".

Nu ne reţinem asupra istoriei Vechiului Testament, unde inexactităţile sunt mai puţin fioroase; aceasta, poate din pricină că urechea s'a obicinuit cu ele, într'atât de insistent au fost repetate de critica negativă şi susţinute de istoricii formaţi pe potriva ei. Partea rezervată Noului Testament, cu tot caracterul ei sumar, este incomparabil mai... olandeză.

Până acolo, însă, o punte: puntea dintre cele două sfinte aşezăminte, cel mai mare dintre prooroci, Ioan Botezătorul. E *esenian*, pentru că ducea un traiu auster (p. 283). Ceva mai'nainte, van Loon spunea că membrii acestei secte ascetice „se abţineau cu dinadinsul dela orice activitate" (p. 282). Ori Ioan Botezătorul se manifestează cu totul altfel. H. van Loon, uitând să se pună la adăpost, nu semnalează aici o excepţie şi, prin urmare, înghite contradicţia, sau lasă cititorului credul această sarcină neplăcută. Contimporanii Botezătorului erau ispitiţi să vadă în înaintemergătorul Mântuitorului un al doilea Ilie, ceea ce este cu totul altceva, căci proorocul Ilie n'a fost esenian.

Despre principalele isvoare documentare ale vieţii şi activităţii Fiului lui Dumnezeu întrupat, van Loon nutreşte convingeri infamante:

„Ca şi cartea lui Daniil, şi Psalmii lui David, şi multe alte capitole din Vechiul Testament, Evangheliile poartă nume fictive. — Ele sunt numite după apostolii Matei, Marcu, Luca şi Ioan, dar pare foarte puţin probabil că discipolii din timpul vieţii lui Iisus să aibă ceva de a face cu aceste compoziţii literare, atât de vestite. Problema este acoperită încă de un adânc mister. Multe veacuri în şir, fusese un subiect favorit pentru discuţiuni scolastice dar, cum nici o formă de desbatere nu pare mai de puţină importanţă şi mai fără de folos decât desbaterile teologice, mă voiu obţine să-mi dau o părere definitivă; totuşi voiu încerca să vă explic în câteva cuvinte, de ce a dat acest subiect prilej la atâta discuţie" (p. 293—294).

Şi cum dela un om lipsit de cea mai elementară consideraţie faţă de problemele teologice te poţi aştepta la orice, să ascultăm fără tresăriri de indignare şi fără emoţie câteva verdicte de-ale sale.

„Discipolii lui Iisus credeau cu tărie că sfârşitul lumii era foarte aproape. Şi pregătindu-se pentru judecata din urmă nu se gândeau să compună cărţi, care în curând aveau să fie distruse de focul cerului" (p. 295).

O pagină mai'nainte (p. 294), admite că „în acele timpuri, când veştile se răspândeau numai (e inexact! *Nota noastră*) prin graiu viu, oamenii aveau memoria foarte ascuţită". Dar de pricini cari i-au putut constrânge pe povestitorii vieţii Mântuitorului să aştearnă în scris ceea ce altă dată istoriseau la răspântiile uliţelor — cum a fost prigoana dela anul 44, când fruntaşii bisericii ierusalimitene au trebuit să ia lumea'n cap, „olandezul" nostru nu vrea să ştie nimic.

Mergem mai departe.

„Nimeni nu poate afirma cu certitudine cine a fost Matei, sau când a trăit"... (p. 296). „Ioan era cu totul deosebit. El trebue să fi fost vreun profesor învăţat, deşi puţin cam închis la fire, în curent cu cele mai moderne doctrine cari se învăţau pe atunci în academiile din Alexandria..." (ibid.) „Luca, după care e numită cea de a treia evanghelie, era, după cum spune tradiţia, un doctor. Poate a fost un profesor" (ibid.).

Cât priveşte Evanghelia a doua, care s'a bucurat de mai mult credit în faţa criticei raţionaliste, aceasta, „...vai... are anumite caracteristice literare, care o pun definitiv în secolul al doilea" (p. 297).

Fără să-şi dea nici cea mai mică osteneală de a sgâria câteva argumente slăbuţe, pe cari le putea ciupi dela precursorii săi întru tăgadă, van Loon conchide sentenţios: „...nu mai încape nicio îndoială că adevăraţii autori ai evangheliilor, aşa cum le avem astăzi, n'au cunoscut personal pe Iisus..." (p. 297—298).

Pentru „olandezul" nostru, Iisus era fiul natural al dulgherului Iosif din Nazaret, şi al „soţiei" sale Maria. Amândoi „munceau din greu şi spuneau copiilor (?!) lor că lumea aştepta ceva dela ei (v. p. 305).

Magii dela Răsărit erau, pentru el, nişte „negustori persani" (p. 307), cari întâmplător au mângâiat căpşorul bălaiu al fiului Mariei, cinstindu-l cu câteva daruri. In ciuda precizării exprese din Mateiu 2, 16 van Loon ucide pe pruncii de *trei* ani şi mai în jos (v. p. 308). Şi ca să nu ne mai lase nici o nedumerire cu privire la modul său

de-a vedea istoria plinirii vremii, îi atribue sfintei Fecioare o maternitate fructuoasă: Iacob, Iosif, Simon şi Iuda, verii Mântuitorului, sunt fiii Ei şi ai dulgherului din Nazaret (v. p. 309).

Alte inexactităţi de specia aceleia cu vârsta pruncilor ucişi din ordinul lui Irod: Ioan Botezătorul „era exact cu *douăsprăzece* luni mai mare decât Iisus" (p. 314); pe crucea de pe Golgota, vina lui Iisus era arătată pe-o „bucată de hârtie" (?), lipită pe lemn (v. p. 366). Şi aşa mai departe...

Cartea lui van Loon conţine atâtea fragmente indigerabile, câte pagini are. Iar inexactităţile cari abundă peste tot, sunt atât de ilariante, încât nici nu mai reuşesc să te indigneze. A le pune la punct, e o sarcină care depăşeşte limitele unei recenzii care s'a întins peste măsură numai semnalându-le.

Dar cartea aceasta s'a vândut, şi cumpărătorii probabil că au citit-o. Câţi dintre aceştia vor fi având pregătirea elementară de-a rezista ispitelor ei? Pentru că, la noi, marele public este complectamente neorientat asupra maltratărilor la cari a fost supusă viaţa lui Iisus de către criticii rebeli din alte laturi ale lumii.

Va trebui să preîntâmpinăm primejdiile cari pasc sufletul profund credincios al neamului nostru. Şi acest lucru nu se poate face decât divulgând cu curaj blestemăţiile unei critici compromise prin vulgaritatea procedeelor ei, şi corectându-i cu cumpăt erorile monstruoase.

Iată o sarcină pentru teologii noştri. O sarcină de neocolit!

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Z. Sandu: VIEŢI RODNICE. Sibiu, Editura „Dacia Traiană" S. A. 1945, p. 124. Preţul Lei 1600.—

Z. Sandu — pseudonimul dlui Prof. Dr. Nicolae Regman — vădeşte în tot ce scrie fineţe intelectuală, farmec de povestitor şi aptitudini speciale de portretist. Simţirea religioasă ce-l însufleţeşte (*Psalmii* dsale sunt mărturie) şi temeinica dsale cultură filosofică adâncesc aceste însuşiri ale unui scris substanţial, pe care nu-l întâlneşti oriunde.

In cartea de faţă, evocă optsprezece fragmente de vieţi ale unor oameni de ispravă, vii sau adormiţi întru Domnul: Nicolae Pralea (Moldovan), Thomas Masaryk, Dr. Eduard Beneş, Mitropolitul Nicolae (pe baricada Ardealului), Dr. Petru Şpan, Victor Tordoşan, Popa Tanda din Cacova Sibiului († Păr. Ioan Hanzu), Popa Tanda al cooperaţiei din Porceştii Sibiului (învăţătorul I. N Ciolan), Nichi Comşa (medicul), Dimitrie Comşa, Boltaşul Ilie (Floaşiu), Doctorul Ilie Beu, Petre Neagoe (scriitor român în U. S. A.), Generalul Inginer I. Popovici, Enea Hodoş, Gogu Ştefănescu, Dumitru Răcuciu, şi La moartea lui Iacob Ciucean.

Vieţi rodnice!... vieţi cheltuite în slujba poporului, pentru conservarea şi propăşirea spiţei noastre româneşti. Vieţi pline de învăţăminte.

Cartea e atât de frumos şi de cald scrisă, încât se citeşte pe nerăsuflate.

GR. T. M.

CRONICĂ

COMEMORAREA MITROPOLITULUI ŞAGUNA. Vineri 30 Noemvrie 1945 (praznicul de pomenire al sf. Apostol Andreiu cel întâi chemat), studenţii Academiei teologice „Andreiane", constituiţi în societatea de lectură „Andreiu Şaguna", au ţinut tradiţionala şedinţă festivă de comemorare a ctitorului Mitropoliei ortodoxe a Ardealului.

Festivitatea s'a desfăşurat în sala mare a Prefecturii judeţului Sibiu. In asistenţă: I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. Sf. Arhiereu-vicar Teodor Răşinăreanu, D. Dr. Friedrich Müller, episcopul Bisericii evanghelice C. A. din România, dl General de Corp de Armată Mihail Lascăr, comandantul Armatei a patra, dl General de brigadă R. Dimitriu, dl Dr. Ioan P. Papp, prim-preşedinte de Curte de Apel î. p., Păr. Prof. univ. Dr. Ioan Lupaş, consilierii mitropolitani şi arhiepiscopeşti, rectorul şi profesorii Academiei teologice „Andreiane", Păr. Protopop unit Pompei Onofrei, ş. a.

Corul studenţilor teologi, dirijat de Păr. Prof. Gheorghe Şoima, a inaugurat programul cu imnul „La mormântul Marelui Andreiu", de D. Cunţanu.

Păr. Prof. Nicolae Mladin, preşedintele de onoare al Societăţii studenţilor, într'un avântat cuvânt festiv, a evocat lupta pe care a dus-o Mitropolitul Şaguna pentru ridicarea prin cultură a poporului român din Ardeal.

Studentul teolog din anul IV, Preot Alexandru Boncea, preşedintele activ al societăţii de lectură, a citit îndătinata disertaţie, tratând subiectul: „Biserica şi nevoile spirituale de după războiu". Lucrarea a prezentat o viziune complectă şi clară a operei de restaurare în duh şi'n faptă creştină, pe care este chemată s'o săvârşească sfânta instituţie, în împrejurările grele de după războiu.

In restul programului, recitări: „Orbul", poezie de Viorel Paştea, stud. teol. anul IV, declamată de Ion Halic, stud. teol. anul I; „Gorunul lui Horia", de Şt. O. Iosif, decl. de Constantin Stan, stud. teol. anul I, şi „Rugăciune pentru limpezire", de Diacon I. V. Spiridon, stud. teol. anul IV, declamată de autor; şi coruri: „Troiţă de arhierei", de Petru Gherman, „Imn religios" de A. Bena, „Rugăciune" de Gh. Şoima şi „Cu noi este Dumnezeu" de Nicolae Oancea.

Executarea programului, îngrijită ca totdeauna.

In numele asistenţei, dl Prim-Preşedinte de Curte de Apel Dr. Ioan P. Papp a adus laude studenţilor teologi pentru fidelitatea cu

care cultivă memoria lui Şaguna, şi a evocat un episod de pe vremea când dsa fiind student la Universitatea din Budapesta, a putut să audă elogiile unui renumit profesor maghiar, adversar declarat al Românilor, la adresa nemuritorului arhiereu.

I. P. Sf. Mitropolit Nicolae i-a îndemnat pe studenţii teologi să se vădească în orice împrejurare executori devotaţi ai testamentului şagunian, le-a împărtăşit arhiereşti binecuvântări şi a mulţumit asistenţei pentru participare.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

❖

P. SF. EPISCOP VENIAMIN NISTOR SEXAGENAR. In 22 Februarie a. c., P. Sf. Sa D. D. *Veniamin V. Nistor*, Episcopul Caransebeşului, a împlinit venerabila vârstă de 60 ani. Evenimentul va fi prăznuit, după cum am aflat, prin editarea unui număr festiv de către revista „Altarul Banatului", ctitoria P. Sf. Sale. Pe bună dreptate, căci P. Sf. Episcop Veniamin stă în slujba Bisericii noastre dreptmăritoare de patru decenii, servind-o cu râvnă pilduitoare şi cu tot atâta devotament.

Nu s'a ferit de muncă niciodată. Dimpotrivă, acolo unde era greul mai mare, îl găsiai totdeauna. Preot necăsătorit, a fost pe front în primul răsboiu mondial, a colaborat la reînfiinţarea şi organizarea istoricei Episcopii a Vadului, Feleacului şi Clujului, iar apoi s'a stabilit la Sibiu, unde a îndeplinit funcţiunile de secretar şi consilier arhiepiscopesc cu cele mai bune roade pentru Biserica noastră şi spre deplina mulţumire a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

In anul 1940 a intrat în monahism. Scurtă vreme după aceea (1941), a fost orânduit episcop al Eparhiei Caransebeşului, căreia i-a dat o strălucire nouă pe toate tărâmurile.

Cât a ostenit aici la Sibiu, a fost colaborator permanent al revistei noastre, în coloanele căreia a apărat dreptele revendicări ale clerului ortodox în Statul român — sub pseudonimul „Părintele Nichifor" — cu o vigoare şi o preciziune de date puţin obicinuite.

Bucuria Eparhiei Caransebeşului, care-şi aclamă osârduitorul arhipăstor cu neprecupeţită recunoştinţă, o împărtăşim şi noi, urându-i din prisosul unor inimi cari îi urmăresc cu atenţiune şi-i preţuesc după cuviinţă strădaniile îmbelşugate, un cald şi sincer:

Intru mulţi, fericiţi ani, Prea Sfinţite Părinte!

REVISTA TEOLOGICA

❖

ŞTIRI DESPRE ROMÂNII DIN AMERICA. Ziaristul american dl Theodor Andrica, român de obârşie, vechiu redactor (de prin 1926) al ziarului „The Cleveland Press", a dat cotidianului bucureştean „Ardealul" (nr. 480 din 13 Ian. a. c.) o seamă de relaţii asupra situaţiei actuale a Românilor din Statele Unite ale Americei.

Cum răsboiul ne-a lipsit constant de ştiri despre fraţii noştri de dincolo de ocean, reproducem în întregime convorbirea în chestiune.

— *Cum privesc fraţii noştri din America situaţia din România?*

— Românii din America urmăresc cu deosebită atenţiune tot ceea ce se întâmplă în ţara lor de origină. Ei doresc ca libertăţile de care se bucură ei acolo să fie instaurate şi în România. Această dorinţă a lor nu este nutrită numai de acum, ci este o dorinţă mai veche şi a fost concretizată prin observarea atentă asupra tuturor desfăşurărilor politice din trecutele guvernări. Şi nu s'ar putea spune că au fost mulţumiţi cu restricţiile cetăţeneşti pe care le-a suferit poporul român înainte de răsboi. Iar cât priveşte situaţia de azi, ei sunt categoric în contra tuturor acelora cari limitează libertăţile cetăţeneşti, sau nu le promovează.

Americanii sunt convinşi că România va desvolta o prietenie sinceră mai ales faţă de URSS şi de toţi vecinii ei. Noi sperăm că, cu timpul, aceste relaţiuni vor fi şi mai normale şi că multe dintre neînţelegerile cauzate în timpul răsboiului vor dispare.

— *Cum se simt Românii în America?*

— Americanii de origină română sunt mândri că sunt cetăţeni ai Statelor Unite. In timpul răsboiului ei au contribuit în mod esenţial la opera de susţinere a răsboiului. Peste nouă mii de tineri şi tinere au participat ca mobilizaţi în diverse unităţi militare la atacurile cele mai grele. Lealitatea americanilor de origină română faţă de patria lor a fost exemplară. Dintre cei peste 115 mii americani de origină română numai 2 au fost internaţi în timpul răsboiului — şi aceştia de provenienţă mai recentă şi fiindcă au susţinut ideile legionare.

— *Care sunt organizaţiile şi organele lor de publicitate?*

— Americanii de origină română susţin cu deosebită dragoste modestele lor organizaţiuni sociale, culturale şi religioase. Astfel se găsesc în Statele Unite vreo 50 de parohii române ortodoxe, 15 parohii române greco-catolice, 18 comunităţi baptiste. Românii susţin patru ziare în limba românească: „America", ce apare la Cleveland de trei ori pe săptămână şi care este organul Uniunii şi Ligii societăţilor române de ajutorare; „Românul-American", ce apare la Detroit şi care este organul partidului comunist; „Solia", ce apare tot la Detroit şi care este organul episcopiei ortodoxe; „Foaia Poporului", ce apare la Cleveland; la Detroit mai apare o revistă religioasă „Luminătorul", redactată de biserica baptistă.

Asociaţia culturală a românilor americani editează în limba engleză, la Cleveland, revista „The New Pioneer".

— *Care sunt raporturile dintre confesiuni?*

— Românii din America sunt bucuroşi a constata că există între toate cultele o armonie desăvârşită şi că în general în toată viaţa lor se reflectă experienţa ce au câştigat-o în lumea democraţiei americane. Acest spirit de armonie se poate constata în toate ocaziunile. Preoţii tuturor cultelor, cu prilejul sărbătorilor naţionale oficiază serviciul religios împreună, iar cu prilejul manifestărilor culturale şi na-

ționale se găsesc în strânsă armonie pe acelaș plan de acțiune, ca și în micile lor reuniuni sociale și politice.

— *Care este standardul lor de viață?*

— Standardul de viață al românilor din America este identic cu al celorlalți cetățeni de altă naționalitate. Avem tineri și tinere născuți din părinți români ajunși medici, advocați, foarte mulți profesori și învățători, ingineri, etc., ei fiind reprezentați în toate profesiunile în măsură proporțională cu celelalte naționalități. Chiar în armată numărul românilor este foarte bine reprezentat. Astel în actualul răsboi am avut peste 10 colonei, mulți maiori, sute de căpitani, ca să nu mai vorbim de celelalte grade. Mulți dintre aceștia au primit cele mai înalte distincții. In aviație am avut pe unul dintre cei mai distinși aviatori de răsboi, pe locot. Vraciu.

Fără nici o modestie aș putea spune că americanii de origină română se bucură de o reputație cetățenească bună în Statele Unite.

THEODOR ANDRICA

SITUAȚIA BISERICII PROTESTANTE DIN GERMANIA VĂZUTĂ DE EPISCOPUL DE CHICHESTER. Episcopul de Chichester a vizitat Germania în Octomvrie anul trecut, în calitate de membru al delegației însărcinate de Consiliul mondial al bisericilor cu studierea pe teren a stărilor bisericești de acolo. Un articol al său, întitulat: „Ce poate face Biserica pentru Germania", a apărut în ziarul „Timpul" (nr. 3036 din 15 Ian. a. c.). Desprindem din el câteva relatări cari pot interesa pe cititorii revistei noastre, după îndelungata secetă de știri exacte, din anii de răsboiu.

Regimul nazist a căutat să câștige Biserica pentru scopurile sale imperialiste. N'a crutat nici unul din mijloacele cari îi stăteau la 'ndemână, pentru a-și atinge ținta urmărită. Brutalitatea cu care a încercat să ajusteze doctrina creștină pe măsura filosofiei oficiale a partidului național-socialist, îmbibată de mândria de rasă, ca și amestecul conducerii de stat în afacerile interne ale bisericilor creștine, au stârnit împotriviri de neînfrânt chiar în laturea protestantă, romano-catolicii fiind din capul locului ostili regimului hitlerist.

Presați fără preget și fără menajamente de atotputernicii zilei, protestanții s'au văzut fărămițați curând în mai multe fracțiuni, fiecare cu atitudinea ei proprie față de conducerea politică. Trei dintre ele s'au impus atențiunii cercurilor bisericești internaționale, cari urmăreau cu emoție lupta ce-o ducea creștinătatea germană cu neopăgânismul nazist.

Așa numiții „creștinii germani" (Deutsche Christen), împărtășiau năzuințele partidului nazist de-a crea o biserică națională germană. In fruntea acestei grupări se afla confesorul militar Ludwig Müller, pe care Hitler îl numise episcop al Reichului. Ecoul acțiunii lor a fost atât de slab încât i-a decepționat pe patronii mișcării trădătoare.

A doua fracțiune cuprindea pe cei ce nădăjduiau că naziștii își vor tempera excesele anticreștine. Chestiunile politice, socotiau ei,

trebue lăsate exclusiv în seama statului. Şeful lor, Episcopul Mahrarens de Hanovra, cunoscut îndeobşte ca un om echilibrat, a sfârşit prin a se compromite definitiv pe urma colaborării sale cu naziştii.

Al treilea grup, acela al bisericii confesionale (Bekenntniskirche), s'a distins printr'o rezistenţă neînduplecată faţă de nazism, ale cărui barbarii antisemite le-a înfierat făţiş. In fruntea lui se afla celebrul pastor evanghelic din Berlin-Dahlem, Martin Niemőller, Otto Dibelius şi Episcopul Wurm. Gestapo-ul a avut mult de lucru cu aceşti apărători neînfricaţi ai creştinismului protestant tradiţional, cari n'au înţeles să se târguiască sub nici un motiv cu credinţa lor. Pastorul Niemöller a dispărut la un moment dat. Până şi cei mai apropiaţi cunoscuţi ai lui i-au pierdut urma: poliţia secretă nazistă îl ridicase în mod abusiv când descindea în faţa locuinţei sale, după un proces care-l achitase de orice culpă. Existau temeri că ar fi fost ucis, sau că ar fi murit din pricina răului tratament la care se bănuia ca a fost supus. Ştirea după care trupele britanice ale Mareşalului Montgomery, în înaintarea lor victorioasă pe sol german, l-au eliberat dintr'un lagăr nazist, după opt ani de detenţiune grea, a stârnit senzaţie în lumea întreagă.

In primul răsboiu mondial, pastorul Niemöller a fost comandant de submarin. Un coleg al său, căpitanul de marină Prien, comandant de submarin în răsboiul recent, i-a cerut lui Hitler, prin testament, să-l elibereze pe pastorul Niemöller. Hitler nici n'a vrut să audă de aşa ceva, cu toate că-l acoperise de onoruri pe căpitanul Prien nu cu mult înainte de a fi fost trimis în fundul Atlanticului de grenadele antisubmarine engleze, cu vasul său cu tot.

Câţiva dintre pastorii cari au militat în această grupare, ca Dietrich Bonhöffer, au plătit cu viaţa fidelitatea lor faţă de creştinism.

După răsboiu, biserica confesională (Bekenntniskirche) — deşi sleită de prigonirile la care a fost supusă — s'a însărcinat cu reorganizarea vieţii interne a protestantismului german şi cu restabilirea relaţiunilor sale dinafară. In August 1945, la iniţiativa Episcopului Wurm, s'a întrunit o conferinţă bisericească într'o localitate din zona controlată de trupele britanice, la care au participat pastorul Niemöller, Otto Dibelius, numit nu demult episcop al Berlinului, Hans Lilije, şeful mişcării creştine studenţeşti dela Hanovra, Episcopul Meiser al Bavariei, renumitul profesor de Teologie Karl Barth şi alţi fruntaşi ai rezistenţei protestante. Conferinţa s'a ocupat de problema reconstrucţiei vieţii religioase bisericeşti, sau mai precis de reîncreştinarea poporului german. Pastorul Niemöller a făcut această impresionantă declaraţie: „Trebue să mulţumim în genunchi lui Dumnezeu pentru că răsboiul s'a terminat aşa cum ştim. *Dacă Germania ar fi fost victorioasă, nici unul din noi nu ar fi fost azi aici şi creştinismul nu ar mai fi existat în Germania*".

S'a constituit un consiliu de doisprezece membrii, sub preşedinţia Episcopului Wurm, cu pastorul Niemöller ca vice-preşedinte,

care a fost însărcinat cu elaborarea unei noui legi de organizare a bisericii protestante.

In 18 Octomvrie 1945, consiliul s'a întrunit pentru întâia dată, la Stuttgart. La conferinţa aceasta a participat o delegaţie a Consiliului mondial al bisericilor, din care făcea parte şi Episcopul de Chichester.

„Am venit — scrie acesta — spre a încerca să destrămăm izolarea bisericii germane de celelalte biserici, îndepărtând dificultăţile create de răsboiu şi imposibilitatea pentru omenire de a uita crimele şi barbariile germanilor. Primul punct al discuţiilor a fost tocmai chestiunea crimelor de răsboiu, şi după ample desbateri germanii s'au declarat solidari în responsabilitate cu poporul german, pentru aceste crime".

Tot atunci, germanii au fost invitaţi să participe la şedinţele Consiliului mondial al bisericilor protestante, care vor avea loc la Geneva, în Februarie a. c. Episcopul Wurm şi pastorul Niemöller au fost desemnaţi ca delegaţi la acea întrunire.

Un avans de încredere şi o încurajare care le-a dat nădejdi protestanţilor germani a fost serviciul religios dela biserica berlineză Sf. Maria, din 23 Oct. 1945, oficiat de un episcop rus, un episcop englez şi un episcop german, după care reprezentanţii guvernului civil, primarul şi conducătorii celor patru partide recunoscute de autorităţile militare de ocupaţie s'au întrunit la o consfătuire, în casa parohială britanică.

Episcopul de Chichester apreciază stările din Germania ca fiind dezastruoase. Distrugerile pricinuite de răsboiu sunt de necrezut. Nemţii par năuciţi de înfrângere, de convoaiele milioanelor de expulsaţi şi de perspectivele sumbre ale iernii acesteia, care nu promite decât foamete, frig şi epidemii. Pe de altă parte, cum mulţi dintre nemţii cei mai energici şi mai plini de iniţiativă au activat în rândurile naziştilor, criza de conducători e deadreptul acută.

Bisericile tuturor naţiunilor, spune Episcopul de Chichester, trebue să coopereze la restaurarea creştinismului în Germania pustiită de pârjolul nazist, „deoarece mai mult chiar decât de dreptate, omenirea are nevoe de iubire".

Prelatul anglican pune o întrebare tulburătoare: „Problema esenţială pentru Germania este: Ce va lua locul nebuniei naziste? Creştinismul sau nihilismul?"

„Tocmai în această problemă intervine biserica" — conchide el.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

NOTE ŞI INFORMAŢII

CAPĂT de an nou pentru toată făptura; pentru preot mai ales. Căci în ceasul în care pornirea obştească spre articularea doririlor de bine e mai înflăcărată şi mai generoasă, cugetul lui chibzueşte'n taină cum ar face ca de binefacerile Cerului milostivirilor creştine să se împărtăşească substanţial cât mai multe suflete descumpănite de sbuciumul acestor vremuri de răscruce.

Il vedem pe preotul care nu-şi reneagă condiţia harică întru care a fost aşezat, prin hirotonire, să petreacă toată viaţa, păşind pragul noului an cu *programul de acţiune* pus la punct până în cele mai mărunte detalii. In *programul* acesta *pastoral*, ca să fie complect şi eficace, va fi vorba necondiţionat şi de turmă, şi de păstor. Imbunătăţirea conduitei celei dintâi, e scopul; îmbunătăţirea celuilalt, mijlocul care chezăşueşte atingerea ţelului propus. Calea pe care păşeşte în sfântă înfrăţire păstorul şi turma, e dreaptă şi strâmtă; de aceea, cu anevoie de străbătut. Picioarele lor vor sângera adeseori isbindu-se de bolovanii colţuroşi ai atâtor împotriviri, cari trebue înfrânte mai ales pentru că îngustimea căii celei drepte nu îngădue ocolirea lor. Toate urcuşurile sunt anevoioase. Urcuşul sufletului creştinesc către zările limpezirilor definitive, mai mult decât toate. Şi mai frumos decât oricare alt urcuş. Cel ce-i înfruntă pieptiş culmile sprijinite pe streaşina Cerului, a înţeles ceva din tainica frumuseţe a drumului de rază. Raza soarelui, ţâşnind din înnaituri, îşi sprijineşte văpăile în pulberea pământului, ca să-l încredinţeze oarecum că lumina vine de sus, chemându-l să tindă fără odihnă către unica obârşie a luminii, către isvoarele ei inepuisabile.

*

Stăteam de vorbă, în sărbători, cu un frate preot de sat. Mi-a fost cândva student. Ochii lui, altă dată vii şi pătrunzători, aveau acum ceva din melancolia vulturului desvlăguit de prizonieratul traiului în colivie. Mi-a vorbit de greutăţile pastoraţiei, de stricăciunea moravurilor, de învârtoşarea inimilor. Dar mai presus de toate, îl îngrijorau foarte semnele de vrăjmăşie ale unora dintre enoriaşi faţă de persoana sa.

Ne-am întărit întreolaltă, cu dragostea cea deoparte şi de alta, rememorându-ne cuvântul fără de moarte al Celui ce-a înviat din morţi: *De vă urăşte pe voi lumea, ştiţi că pe mine mai înainte de voi m'a urât. De-aţi fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteţi*

din lume, ci eu v'am ales din lume, pentru aceasta lumea vă urăşte (Ioan 15, 18—19).

Mi-a mărturisit fără ocol că alt ecou au acum în sufletul său sbuciumat aceste cuvinte, decât pe vremea când le frunzărea în şcoală. Şi poate că nu greşesc spunând că s'a despărţit de mine împăcat: citeam în ochii lui o hotărâre nouă, ce făgăduia să nu se lase biruită de nici o împotrivire. Il ştia pe Hristos însuşi *precursorul* său în suferinţă. Suferinţele sale îi apăreau acum, comparate cu suferinţa Lui, ca picătura de apă faţă de norul gros care umple văzduhul în vreme de ploaie.

Să nu ne amăgim: Lumea ne urăşte! N'avem la ce aştepta altă atitudine din partea ei, şi nu trebue să ne temem. Până-i aşa, e bine. Să ne temem atunci când am simţi că secerăm indiferenţă din partea oamenilor; sau, şi mai rău, atunci când dispreţul ei motivat ne-ar colora obrajii cu palmele ruşinii.

Lumea ne urăşte şi ne respectă când vede'n ţinuta noastră complectă lipsă de vulnerabilitate faţă de ispitele ei, când îşi dă seama că nu tolerăm nici o târguială cu cele sfinte, nici un amestec între Hristos şi Veliar.

Paul Claudel, care n'a fost preot, dar ca poet şi diplomat a fost cineva, scria oarecând cuvinte de desăvârşită înţelegere pentru starea de încordare, cu neputinţă de înlăturat atâta vreme cât răul îşi dispută libertatea de corupţie în lume, dintre preot şi oameni: *Preotul în care starea harică dobândită prin hirotonie covârşeşte omenescul, prin simpla sa prezenţă stârneşte şi umple de teamă ceea ce este murdar şi ruşinos în noi. Acolo unde păşeşte Hristos, tresare ţărâna.*

Josef Sellmair face din această constatare punctul de plecare al renumitei sale cărţi „Preotul în lume" (Der Priester in der Welt. Regensburg, Verlag Friedrich Pustet 1939): Omeneşte vorbind, scrie el, preotul stă în lume pe poziţii primejduite. Pentru lume, chiar şi pentru cei despre care nu s'ar putea spune că-l urăsc din capul locului, preotul este ceva neobicinuit, o apariţie ciudată, stranie chiar, care stârneşte uimire şi mirare. El se deosebeşte de ceilalţi oameni chiar şi atunci când nu poartă uniforma de rigoare. Ca şi ofiţerul, preotul nu-şi poate ascunde identitatea nici atunci când apare în haine civile. Pentru lume, preotul este înainte de toate o enigmă. El aşază în centrul preocupărilor obşteşti ceva ce obştea abia tolerează la periferia preocupărilor ei vitale: *Dumnezeu* şi *adevărul* Său. Din pricina prezenţei preotului, lumea se simte neliniştită în siguranţa sa: el este reprezentantul celeilalte lumi, a lumii nevăzute, a lumii pline de mistere, care conştient sau inconştient îl înspăimântă şi-i înfricoşază pe cei mai mulţi. Lumea ar vrea însă ca tocmai această lume, despre care vorbeşte religia, să fie considerată ca o afacere privată; ea se simte neliniştită pentru că Absolutul, prin preot, formulează pretenţiuni şi asupra ei, o revendică pentru îndeplinirea scopurilor pe cari Cerul le urmăreşte în lume.

Aşa fiind, tensiunea dintre preot şi oamenii cari slujesc unor idealuri vremelnice, e explicabilă. Impotrivirea acestora nu trebue să-l descurajeze în nici o împrejurare. Esenţialul este *să stăm bine* — şi lumea nu ne va putea clinti de pe baricadele adevărului fără concurent, pe care-l reprezentăm în lume.

Vieţuim în lume ca s'o luminăm şi s'o îmbunăm, aşa cum Dumnezeu vrea. Şi ca să isbutim în truda noastră, un lucru trebueşte:

Să nu ne potrivim duhului lumesc!

Un întreg program. Nu pentru anul care a început, ci pentru toată viaţa. „R. T."

CU toată scumpetea crescândă a tiparului şi în ciuda lipsei din ce în ce mai accentuată a hârtiei de imprimat, cărţi de tot soiul apar cu nemiluita şi se epuizează ediţii după ediţii. E un semn bun: lumea citeşte din ce în ce mai mult, iar lectura agereşte mintea şi — când cartea e bună — luminează cugetul şi îmbunează sufletul.

Cărţile de cuprins teologic-ştiinţific şi religios-moral, ca şi publicaţiile periodice bisericeşti, se bucură de aceeaşi bună primire din partea publicului cititor. Acestea sunt căutate, fireşte, în primul rând de preoţime, care înţelege din ce în ce mai limpede că nu se poate dispensa de luminil cărţilor întocmite cu scopul de a-i servi ca pârghie de sprijin în misiunea ei salvatoare.

„Ştiinţa şi evlavia — spunea cineva — sunt numiţi ochii duhovniceşti ai preotului: care cleric ar vrea oare să fie orb duhovniceşte, sau chiar şi numai chior?"

Iar François de Sales, pe care apusenii îl ţin în mare cinste, spunea pe bună dreptate că: *La un membru al clerului, ignoranţa este mai de temut decât păcatul,* neştiinţa mai primejdioasă decât acesta.

Fără comentar!

PRESA de Crăciun a îmbrăcat şi'n anul care s'a încheiat veşmânt luminat de sărbătoare. Stângăciile gazetăreşti în aprecierea personalităţii şi operei Fiului lui Dumnezeu întrupat sunt mai puţin frecvente ca alte dăţi, iar preocuparea de-a stoarce din semnificaţia praznicului învăţăminte pentru conduita viitoare a obştei, e vie şi stăruitoare.

Rănile pricinuite de costisitorul răsboiu mondial căruia i s'a pus capăt astă primăvară, sunt încă deschise. Presa de Crăciun este unanimă în credinţa că crimele săvârşite împotriva culturii şi civilizaţiei omenirii, sunt crime comise şi împotriva creştinismului, iar lecuirea lor definitivă nu se poate face fără participarea lui Iisus Hristos. Condiţiile modeste în cari a vieţuit Iisus cât a petrecut pe pământ şi calitatea Lui de muncitor în atelierul de dulgherie al dreptului Iosif din Nazaret, sunt accentuate cu simpatie şi valorificate cu destulă înţelegere ca să nu se rănească sensibilitatea religioasă a sufletelor cari văd şi mărturisesc în El pe însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Mântuitorul lumii.

Dar mai presus de orice, Iisus Hristos este aclamat ca chezăşia cea mai trainică a păcii şi a bunelvoiri între oameni. „Este iarăşi pace între oameni! Şi o pace pe care cei ce au răpus răul se străduesc s'o facă dintre cele mai temeinice, dintre cele mai drepte, pentru ca întotdeauna de aici înainte, morala lui Iisus să nu mai fie de nimeni batjocorită şi insultată... Blândule Iisus, n'ai propovăduit înzadar! După milenii de răutate şi de crime, pacea este iarăşi între noi. Intr'o iesle de foc şi de moarte, în 1945, s'a născut pruncul unei lumi noui pe care trebue s'o facem mai fericită, mai bună şi mai mulţumită ca oricare alta. Aşa cum ai vrut-o Tu!"

Am citat din articolul de Crăciun al dlui Gheorghe Dinu, apărut în „Timpul" (nr. 3022 din 26 Dec. 1945). Şi ca acesta, am mai citit şi alte.

DUMINECĂ 16 Decemvrie 1945 a avut loc în Catedrala mitropolitană din Sibiu tradiţionalul concert de colinde şi cântece de stea.

Concertul acesta a avut caracter jubiliar. Se împlineau atunci *douăzeci de ani* de când (1925) părintele profesor Protopop Timotei Popovici a pornit la drum aceste manifestaţii înălţătoare de suflet. P. C. Sa a iniţiat aceste concerte anuale „pentru reînvierea şi cinstirea vechilor şi frumoaselor noastre cântece de Crăciun şi pentru înviorarea sufletului nostru creştin românesc". Intenţia aceasta, formulată astfel chiar de Păr. T. P., figurează de atunci încoace ca lozincă pe frontispiciul programelor fiecărui concert de acest gen.

Ecoul pe care l-au avut aceste concerte este remarcabil. Spaţioasa noastră Catedrală mitropolitană s'a dovedit neîncăpătoare pentru mulţimile cari sârguiau să participe la înălţătorul praznic.

Dirijorii corului mixt al Mitropoliei şi al corului Şcoalelor normale de băeţi şi fete „A. Şaguna", profesorii Preot Gheorghe Şoima şi Ilie Micu, din respect pentru Păr. T. P., ai cărui elevi sunt, au programat de astă dată numai colinde şi cântece de stea din bogatul repertoriu al maestrului lor.

Păr. Prof. Nicolae Mladin a rostit îndătinata cuvântare de pregătire a sufletelor participanţilor pentru întâmpinarea cu cuviinţă a praznicului Naşterii Domnului.

POMUL se cunoaşte după roade; credinţa, după fapte; omul, după omenia pe care o vădeşte în orice împrejurare; iar o instituţie, după iscusinţa cu care serveşte interesele obştei. Acestea din urmă sunt — trebue să fie! — prin firea şi menirea lor, educatoare. Cei ce le reprezintă, au trecut prin şcoala aspră a educaţiei şi sunt însufleţiţi de râvna de-a împărtăşi şi altora legile ei de oţel; cei ce vin în contact cu ele, dau faţă cu factori educativi dela care au de învăţat cel puţin atât — şi puţinul acesta e totul — că *virtutea* şi *caracterul* constitue armura de nebiruit a oricărui suflet deplin pregătit să în-

frunte greul vieţii — şi să fie util altora.

Se vorbeşte astăzi cu deosebită insistenţă despre o şcoală a poporului. Expresia e simpatică şi grea de semnificaţie. Ea este rezultatul năzuinţei obşteşti spre *luminile progresului* cu care omenirea prea greu încercată de blestemul a două răsboaie mondiale şi de atâtea inechităţi sociale, înţelege să usuce lacrimile generaţiei actuale şi să le fericească pe cele viitoare. *Şcoala poporului e şcoala tuturora*, nu numai a unora. Toate păturile sociale au acces la binefacerile ei, pentru că ştiinţa de carte şi bunurile culturii au încetat de mult să mai fie un privilegiu al celor cu dare de mână şi cu pergamente nobilitare.

Raportată la realităţile istorice ardeleneşti, şcoala poporului nu este o noutate. Dimpotrivă, obârşiile ei trebue căutate aici — şi nu altundeva. Mai precis: în *şcoala confesională* de tip ortodox, al cărei creator indiscutabil şi organizator genial a fost pururea pomenitul mitropolit Andreiu Şaguna.

Intr'o circulară adresată inspectorilor districtuali şi locali ai şcoalelor confesionale din Transilvania, la 19 Oct. 1870, neuitatul nostru dătător de legi şi datini scria:

„Cumcă poporul nostru este pătruns de însemnătatea învăţământului, şi cumcă ştie, că cauza principală a sărăciei şi înapoierea lui intelectuală au fost şi este lipsa de învăţătură, despre aceasta nu mai încape nici o îndoială; aceasta o dovedesc proverbele lui despre puterea ştiinţei; şi cumcă are capacitate şi inclinare spre învăţătură, aceasta şi străinii au recunoscut, numai ocaziune să i-se dee.

Rândul este dar la noi, la preoţime şi peste tot la inteliginţa naţională, ca să ne facem datorinţa, toate să cercăm, toate mijloacele să le întrebuinţăm spre a înlesni poporului nostru luminarea spiritului său."

In 10 August 1854, într'o amplă *Ordinăciune arhierească pentru rândul cel bun în Şcoalele noastre poporale*, nemuritorul mitropolit pleda pentru statornicirea unei „ordine bune în învăţăturile, care să le înveţe tinerii noştri" (programă analitică). Scopul acestei „ordine bune", adică al şcoalei poporului peste tot, este arătat tot acolo: să crească *„buni creştini, credincioşi şi supuşi sârguitori şi buni cetăţeni"*.

„Ordinăciunea" sfârşeşte cu aceste cuvinte profetice:

„. . . Lucru cunoscut este, că noi în trebile şcolare avem lipsă de o sistemă şi rând bun, şi că **fără acestea nu putem înainta creşterea cea bună a poporului nostru, carele atuncia numai ne va binecuvânta, dacă va vedea că noi adevărată îngrijire avem pentru el,** *ear înalta stăpânire cu mulţumită va privi la roadele cele frumoase, care noi în urma creşterii celei bune le am produs în popor".*

Dar despre şcoala şaguniană, veritabilă şcoală a poporului, va apărea aici în curând un studiu mai amplu, care este în pregătire.

DUPĂ săvârşirea din viaţă a primului ei titular, care a fost Episcopul Dr. *Vasile Stan*, eparhia Maramurăşului a primit ca locţiitor vremelnic de episcop pe protopopul Băii Mari, Păr. Icon. Stavr. *Ioan Bânda*. P. C. Sa s'a achitat de sarcina pe cât de onorabilă, pe atât de grea, ce i-a fost încredinţată, cu o pricepere şi un devotament demne de toată lauda. In ciuda atâtor greutăţi ce păreau de nebiruit, membrii Consiliului eparhial au reuşit să se înapoieze din refugiu, şi după cinci ani de aşteptare întru nădejde, să-şi poată relua activitatea în oraşul de reşedinţă al Episcopiei maramurăşene.

Misiunea Păr. Ioan Bânda fiind încheiată, de sfintele sărbători ale Naşterii Domnului credincioşii noştri din Maramurăş au primit în mijlocul lor, ca locţiitor al scaunului vlădicesc, pe P. Sf. Sa *Policarp Moruşca*, Episcopul misionar al Românilor ortodocşi din ţările apusene şi America.

In ultima vreme, P. Sf. Sa a condus Institutul teologic dela mânăstirea Radu-Vodă din Bucureşti. Aşteptând ivirea împrejurărilor cari să-i înlesnească înapoierea în Statele Unite ale Americei, P. Sf. Episcop Policarp îşi dedica însuşirile alese cu cari l-a împodobit Dumnezeu şi bogata Sa experienţă bisericească, eparhiei maramurăşene, care s'a resimţit mult de pe urma situaţiei grele ce i-a fost creată prin odiosul arbitraj dela Viena.

In munca de zidire nouă care îl aşteaptă acolo, îi dorim să secere cât mai multe şi mai trainice biruinţe duhovniceşti.

INIŢIATIVA pornită de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului în scopul înzestrării Orfelinatului arhidiecezan cu cele trebuincioase funcţionării şi întreţinerii lui, a avut un ecou îmbucurător în inimile preoţilor şi credincioşilor Bisericii noastre. „Telegraful Român," organul oficial al Arhiepiscopiei ort. rom. de Alba-Iulia şi Sibiu, notează număr de număr izbânzile acestei acţiuni binecuvântate, cu răsunet până şi'n rândurile copiilor de şcoală primară. O pildă înduioşătoare au dat în această privinţă cei 96 de elevi şi eleve dela Şcoala primară de Aplicaţie a Şcoalei normale de fete „A. Şaguna" din Sibiu.

Beneficiul îndătinatei lor serbări de Crăciun era pus an de an în slujba ajutorării elevilor săraci ai şcoalei. Acest beneficiu a fost de fiecare dată substanţial, pentru că serbările Aplicaţiei, datorită mai ales zelului exemplar şi priceperii directoarei ei, dna profesoară de Pedagogie Septimia P. Gherman, au devenit renumite prin întocmirea inteligentă a programului şi calitatea execuţiei. Publicul care le cercetează e foarte număros şi recunoştinţa lui pentru clipele de desfătare sufletească ce i se oferă, se revarsă în fapte de pilduitoare dărnicie.

Recenta serbare de Crăciun a Aplicaţiei, care a avut loc în după amiaza zilei de 19 Decemvrie 1945, a întrunit laolaltă, în localul Academiei teologice „Andreiane", o asistenţă de zile mari: preoţi şi meseriaşi, profesori universitari şi muncitori, magistraţi, funcţionari şi oameni de serviciu,

sudenți și elevi. Rotindu-ți privirea peste creștetele oaspeților, aveai imaginea exactă a acestei școli bisericești pusă în slujba poporului, școală care nu cunoaște alte criterii de selecțiune decât conduita de viață și râvna la carte a copiilor cari îi solicită luminile culturii.

Cuvântul de deschidere rostit de dna directoară Prof. Septimia P. Gherman a fost de-o elocvență sfâșietoare, ca și suferințele sociale ale vremii noastre, ce cer stăruitor să fie stâmpărate. Am înțeles din spusele dsale ceva ce nu ne-a spus: elevii Aplicației fac școala înălțătoare a iubirii deaproapelui, în ultimele ei consecințe practice. Programul — pregătit și executat ireproșabil de institutoarele școalei, dnele Serafima Caisîn, Elena Mărginean, Elena Iacob, Florica Ștefănescu și dra Ana Simian — vădea aceeași preocupare creștinească de sădire în sufletele copiilor a milostivirii iubitoare față de cei apăsați de nevoi.

Beneficiul a fost destinat, frățește, Orfelinatului arhidiecezan și elevilor lipsiți ai școalei, cărora li s'au procurat și distribuit, în conformitate cu prevederile negreșelnice ale tehnicei milostivirii creștine, — „să nu știe stânga ce face dreapta" — care nu rănește nicicând sensibilitatea nimănui, articole de îmbrăcăminte și alte daruri folositoare.

I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae*, aflând din invitația la serbare ce plănuesc școlarii Aplicației pentru copiii ocrotiți de Orfelinatul arhidiecezan, le-a dăruit tuturora câte o carte de rugăciuni sau de cuprins religios-moral. Distribuirea darului I. P. Sf. Sale s'a făcut prin sacul de rigoare al lui „Moș Crăciun".

In aclamațiile însuflețite ale școlarilor, la cari s'a asociat spontan întreaga asistență, directoara școalei a exprimat I. P. Sf. Sale recunoștința filială a copiilor, pentru gestul de încurajare a silințelor lor, de care a binevoit a-i face părtași.

Nu cu gând de laudă ne-am oprit aici asupra acestei manifestații a Școalei primare de Aplicație, pe care o laudă îndeajuns toată ținuta ei din ultimii ani. Cu copiii se pot face minuni când sunt povățuiți pe căi drepte. Și minunile nu pot fi trecute cu vederea fără pagubă. Exemplul, de când e lumea și cât va fi lumea, poartă în sine o irezistibilă putere de contagiune. Mai ales când e bun...

❧

COPIII i-au fost osebit de dragi Mântuitorului, din pricina neprihănirii sufletului lor — condiție sine qua non pentru orice vârstă, ca purtătorul ei să poată avea acces la bucuriile fără seamăn și fără sfârșit ale împărăției cerurilor — și pentru ceea ce pot deveni dacă sunt încurajați să calce pe calea ce duce deadreptul la El. Grija de sufletul lor trebue, prin urmare, să premeargă oricărei alte preocupări a educatorului de profesiune și, implicit, de vocație. Instrumentele recomandabile în acest scop, pot fi de orice natură — inclusiv artistică. In lumea îngerilor bunăoară, ca și'n preajma leagănului din staulul vifleemit, copiii se

simt în lumea *lor*. Nu există nici o oprelişte bisericească de natură să îngrădească sau să se pună deacurmezişul utilizării inteligente a unor elemente de specia aceasta, în scopul apropierii copiilor de dumnezeescul Mântuitor care i-a iubit şi i-a aplecat la sânul Său ocrotitor ori de câte ori căpşoarele lor bălae îi apăreau în cale.

Şi cu aceasta am abordat aproape involuntar problema *teatrului religios pentru copii*, asupra căreia ne-a făcut să medităm destul de insistent o serbare de Crăciun despre care am scris mai sus cuvinte de aprecieere ce nizuiau să fie demne de nivelul ei educativ.

La noi, producţiunile de genul acesta se limitează la variantele număroase ale *Vicleemului* popular, acceptat îndeobşte — şi pe bună dreptate — ca o creaţie artistică de primul rang, capabilă să satisfacă cele mai rafinate pretenţii. Dincolo de el, cunoaştem prea puţine compoziţii — „Prinosul îngerilor" de Lia Hârsu, excelează fără îndoială prin calităţile sale scenice, dar şi din lipsă de concurent — alcătuite anume pentru popularizarea evenimentelor religioase legate de prăznuirea anuală a Naşterii Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Serbarea de Crăciun a Şcoalei primare de aplicaţie de pe lângă Şcoala normală de fete „A. Şaguna" din Sibiu, la care ne referiam aci, ne-a revelat în această privinţă un model al genului, care nu mai poate sta îngropat în manuscris fără pagubă pentru ridicarea nivelului producţiunilor teatrale de Crăciun, executate de copiii din şcolile primare.

Piesa se chiamă *Visul unui copil în noaptea de Crăciun* şi constă din patru acte perfect închegate întreolaltă. Autoarea ei este dna Rădiţa Călin-Colceag, fostă vreme de opt ani institutoarea a amintitei şcoale a Bisericii noastre, transferată astă toamnă în Capitală.

Pe lângă activitatea sa didactică, notată de superiorii ierarhici — bisericeşti şi laici — cu calificative optime, dna Rădiţa Călin-Colceag dispune de aptitudini literare excepţionale. Suflet vibrant, capabil să adâncească probleme şi să interpreteze just stările sufleteşti frecvente'n lumea copiilor, cărora şi-a închinat pentru toată viaţa şi talentul şi devotamentul matern, dsa a realizat în *Visul unui copil în noaptea de Crăciun* o adevărată capodoperă, împletită cu armoniile pătrunzătoare ale muzicii lui Ciprian Porumbescu, Petru Gherman şi Gheorghe Şoima.

Asociaţiunea „Astra" ar face o bună achiziţie însărcinându-se cu publicarea piesei dnei Rădiţa Călin-Colceag — şi Biserica noastră tot aşa. GR. T. M.

FILIALA sibiană a Societăţii ortodoxe naţionale a femeilor române, sub noua conducere ce i-a fost hărăzită prin alegerea ca preşedintă a dnei Maria Prot. M. Neagu, plănueşte programarea unui ciclu de conferinţe religioase, încadrate de program

artistic adecvat, pentru Duminecile sfântului şi marelui post al Paştilor. Inaugurarea acestui ciclu de conferinţe este proiectată pe Dumineca Ortodoxiei (10 Martie a. c.), când va vorbi Păr. Rector Dr. D. Stăniloae, vicepreşedintele filialei, urmat în Duminecile de după aceea de păr. prof. Dr. Em. Vasilescu, păr. prof. Dr. T. Bodogae, păr. prof. D. Călugăr şi păr. prof. Dr. Grigorie T. Marcu. „R. T."

I. P. SF. Patriarh ecumenic *Veniamin* al Constantinopolului a trimis I. P. Sf. Patriarh *Alexei* al Moscovei o gramată, în 26 Aprilie 1945, prin care îi face cunoscut că Sfântul Sinod în şedinţa din 22 Februarie 1945, ţinută în biserica Sf. Andreiu Intâi Chematul, a ridicat pedeapsa dată Bisericii bulgare în anul 1872. In urma acestui fapt, Biserica ortodoxă a Bulgariei şi şi fiii ei sunt primiţi din nou în sânul Sfintei, Soborniceştii şi Apostoleştii Biserici şi i s'a recunoscut dreptul de a purta titlul de „Sfânta Biserică Autocefală Ortodoxă a Bulgariei".

Informaţia este publicată în jurnalul Patriarhiei din Moscova, nr. 7 din luna Iulie 1945.

Situaţia creată prin hotărîrea Sf. Sinod din Constantinopol are o mare însemnătate pentru unitatea Bisericii ortodoxe ecumenice. Arh. I. C.

COMANDAMENTUL forţelor americane de ocupaţie din Europa a dăruit Crucii Roşii a României unul din acele faimoase aparate pentru întreţinerea respiraţiei artificiale, întrebuinţate cu cele mai bune rezultate în USA în tratamentul curativ al urmărilor paraliziei infantile.

Darul acesta se datoreşte iniţiativei dlui General Schuyler, reprezentantul USA în Comisiunea aliată de control din România.

Inainte de decolarea avionului care avea să transporte la destinaţie acest aparat, a avut loc pe unul din aerodromurile oraşului New-York un serviciu religios, în cursul căruia preotul ortodox Vasile Haţieganu, tânăr absolvent al Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu, a binecuvântat preţiosul dar.

GR. T. M.

REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIAȚA BISERICEASCĂ
ÎNFIINȚATĂ ÎN ANUL 1907 DE PROFESORUL Dr. NICOLAE BĂLAN

FOȘTII DIRECTORI AI „REVISTEI TEOLOGICE":

Înalt Prea Sf. Sa **Dr. NICOLAE BĂLAN**, Mitropolitul Ardealului (1907—1916), ajutat în 1914—1916 de către di Prof. univ. Dr. Silviu Dragomir

P. Sf. Sa Episcopul **POLICARP MORUȘCA** (1921—1922)

P. Sf. Sa Episcopul **NICOLAE COLAN** (1923—1936)

GRUPAREA REVISTEI NOASTRE: **ARHIEREUL † TEODOR RĂȘINĂREANUL, BALCA NICOLAE, BELEA MINODORA, BELEA NICODIM, BEZDECHI ȘTEFAN, BODOGAE T., BOLOGA LUCIAN, BUNEA I., CĂLUGĂR D., CÂNDEA SP., CHIOARIU IOAN, CIORAN E., CIRCOV I., CIUHANDU GH., COMAN V., COSMA A. C., CRĂCIUN I., DĂNCILĂ I., FELEA V. IL., GHERMAN P. (†), GHERMAN SEPTIMIA, GHIBU O., HRADIL IOSIF, ILIESCU ADINA, LITERAT V., LUNGULESCU I. N., LUPAȘ I., LUPȘA ȘT., MAIOR GH., MATEIU I., METEȘ ȘT., MLADIN NICOLAE, MOGA I., MOȘOIU I., MUȘLEA C., NANU A., NEAGA N., NEAGU M., OANCEA ZOSIM, OPRIȘ I., PETRANU C. (†), POPA AL., POPA GRIGORE, POPOVICI N., RADU AUREL, RADU SIMION, REZUȘ P., SÂRBU C., SCRIBAN IULIU, SECAȘ GH., STAN LIVIU, STANCA SEB., STĂNESCU G. G., STĂNILOAE D., STOICA EM., ȘESAN P. MILAN, ȘOIMA GH., TECULESCU HORIA (†), TERCHILĂ NICOLAE, TODORAN IZIDOR, VASILESCU E., VASILESCU MARIANA, VEȘTEMEAN D., VLAD SOFRON, VONICA NICOLAE (†)**

DIRECTOR: **GRIGORIE T. MARCU**

Redacția și Administrația: SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ"

ASOCIAȚIA CLERULUI „A. ȘAGUNA"

Nr. 2/1946

COMUNICAT

Potrivit § 6 din „Regulamentul pentru organizarea despărțămintelor": în cursul postului Sf. Paști se vor ținea adunările ordinare ale despărțămintelor, cu programul stabilit în acest Regulament.

In ziua a doua se întocmesc misiuni interne cu mărturisirea și cuminecarea preoților.

Pentru meditația de pregătire *înainte de mărturisire*, recomandăm texte:

1. Hrăni-ne-vei pe noi, Doamne, cu pâne de lacrimi și ne vei adăpa cu lacrimi întru măsură" (Ps. 79). (Primejdia păcatului).

2. „Fă ce este plăcut înaintea Mea și fii fără de prihană" (Fac. 17) (Desăvârșirea personală).

Înainte de sf. împărtășanie:

1. „Aceasta să o faceți întru pomenirea mea" (Luca 2). (Sf. Liturghie).

2 „Sf. Euharistie este garanția și semnul măririi pe care o nădăjduim". (Viața euharistică).

BIROUL ASOCIAȚIEI

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICA „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 12000 Lei

Pentru studenţii în Teologie: 9000 Lei

Inscrisă în Registrul special al Tribunalului Sibiu sub nr. 1—1938
Autorizaţia Cenzurii Militare a Presei nr. 2417—1944

ÎN ACEST NUMĂR:

Ordinea articolelor e determinată numai de consideraţiuni tehnice

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

BIBLIOGRAFIE

Mitropolitul *Nicolae*: MÂNTUEŞTE DOAMNE POPORUL TAU. Sibiu. Tipografia Arhidiecezană 1945, p. XVI+254. Coperta: Ieromonah Arsenie

Cartea celor şapte ani [1938—1944] de sbucium românesc oglindit in cuvântări, discursuri şi pastorale arhiereşti

† Nicolae, Episcopul Clujului: Noul Testament. Ediţia II. Cluj 1945
— Hristos şi viaţa omenească (traducere). Sibiu 1946

Belu I. D Dr.: Despre iubire. Timişoara 1945

Bezdechi Şt. Dr. Prof. univ.: Cronica inedită dela Blaj a protosinghelului Naum Râmniceanu. Partea I. Sibiu 1944

Borza Al.: O problemă fundamentală pentru Biserică şi Neam: Copiii. Timişoara 1941

Branişte Ene Diacon: Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila. Bucureşti 1943

Călugăr D. Preot: Educaţie şi învăţământ. Sibiu 1946

Coman V. Preot: Religie şi caracter. Braşov 1944
— Hristos în familie (predici). Braşov 1946

Fruma I. Dr. şi **Marcu** T. Grig. Dr.: Procesul Mântuitorului. Studiu juridic şi teologic. [„Seria Teologică" nr. 30] Sibiu 1945

Lupaş-Vlasiu Marina Dr.: Aspecte din istoria Transilvaniei. Sibiu 1945

Marcu T. Grigorie Dr. Diacon: Din neamul lui Dumnezeu suntem [Bibl. „Veniţi la Hristos" nr. 19]. Sibiu 1945
— Iisus în faţa ştiinţei (traducere). Sibiu 1946

Muşlea C. Candid: Biserica Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului, vol. I (1292-1742). Braşov 1943

Petranu Coriolan Dr. Prof. univ.: Arta românească din Transilvania. Sibiu 1943
— Ars Transsilvaniae. Etudes d'Histoire de l'Art transylvain. Sibiu 1944

Radu Simion Preot: Evanghelia şi democraţia. Sibiu 1945

Sabău D. Ilie Dr.: Disciplina funcţionarilor publici. Sibiu 1946

Sandu Z.: Urcuşuri în zări (psalmi noui) Sibiu 1946

Stan Liviu Dr.: Sfinţii români. Sibiu 1945.

Stăniloae D. Dr.: Filocalia. Vol. I (traducere)

Sârbu Corneliu Dr. Preot: Misionarismul laic în lupta antisectară, Sibiu 1945
— Originea şi răspândirea sectarismului. Cauzele apariţiei şi expansiunii mişcării sectare. Sibiu 1945

Vasilescu Emilian: Lecţii introductive în Filosofie. Bucureşti 1943

(Tipărit în 27 Februarie 1946)

Lei 4000.—